

Tiyo Soga, de eerste Kaffer-zendeling : eene bladzijde uit de geschiedenis der zending in Kafferland

<https://hdl.handle.net/1874/234410>

~~8~~ 10787
BIBLIOTHEEK
NED. ZELF. SCHOLN.
OEGSTGEEST

mm 10787

A 4L

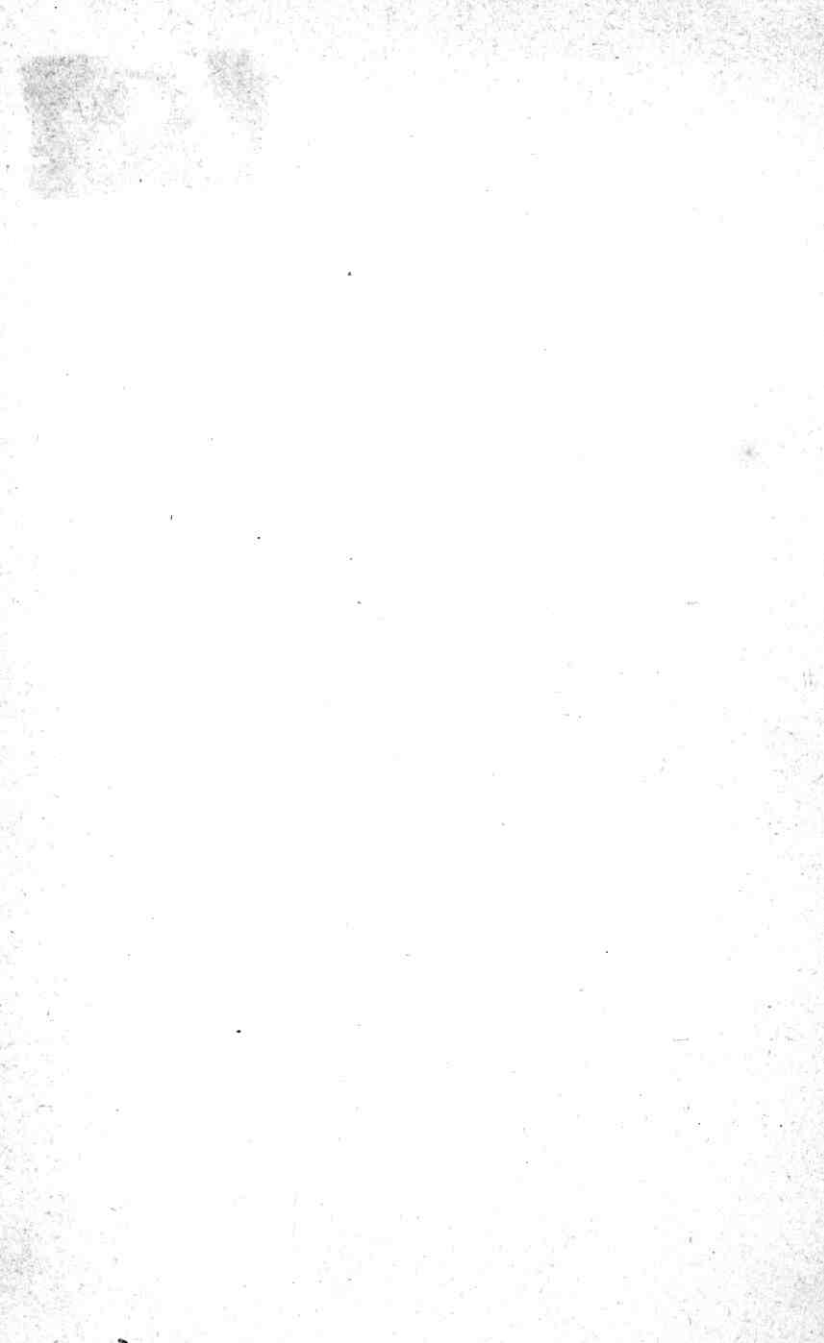
140a

2247

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT

3425 6457

Ch. C. Williams

TIYO SOGA.

UITGEGEVEN DOOR DE VEREENIGING
TER BEVORDERING VAN CHRISTELIJKE LECTUUR.

Tyjo Loga

TIYO SOGA, DE EERSTE KAFFER-ZENDELING.

EENE BLADZIJDE

UIT DE

GESCHIEDENIS DER ZENDING IN KAFFERLAND.

NAAR HET ENGELSCH

VAN

J. A. CHALMERS.

DOOR

F. LION CACHET.

AMSTERDAM,
HÖVEKER & ZOON.

BIBLIOTHEEK
NED. ZENDINGSSCHOO
OEGSTGEEST

OPGEDRAGEN

AAN

MEVROUWE TIYO SOGA — BURNSIDE,
DE WEDUWE,

EN AAN DE KINDEREN

VAN DEN

EERSTEN KAFFER-ZENDELING,

DOOR

DIENS VRIEND EN MEDEBROEDER

F. LION CACHET,

V. D. M.

Juist heden veertig jaren geleden, vond er in het kerkgebouw der United Presbyterian Church, in Johnstreet, te Glasgow, een indrukwekkende plechtigheid plaats. Een jonge Kaffer, die weinige jaren tevoren uit Afrika in Schotland was gekomen, deed openlijk belijdenis van zijn geloof in den Heere Jezus Christus als den Zone Gods en eenigen Middelaar Gods en der menschen, en werd daarna gedoopt in den Naam des Vaders én des Zoons én des Heiligen Geestes. Die jongeling was Tivo Soga, van den Heere verkoren om de eerste Zending uit de Kaffers te zijn onder zijn eigen volk, in waarheid een uitverkoren vat om 's Heeren Naam te dragen onder de heidenen.

De hier volgende bladzijden bevatten een beknopte levensschets van dezen arbeider in den wijngaard, geschreven niet tot verheerlijking van het schepsel, maar opdat de Heere in zijnen dienstknecht zou verheerlijkt worden. Uit de kraal van zijn heidschen vader werd Tivo Soga geroepen, om op bijzondere wijze en langs kennelijk van God afgebakende wegen opgevoed en voorbereid te worden tot Zijn dienst. Die voorbereiding duurde lang, doch de tijd van arbeiden in den wijngaard was beperkt, en op nog betrekkelijk jeugdigen leeftijd ging de arbeider in in de ruste. Doch zijn loopbaan was toen ten volle geloopt; de genade Gods was in hem verheerlijkt, en in den persoon van Tivo Soga had de Heere doen zien, dat Hij nog groote gedachten des

vrede heeft ook over de diepgezonken Kaffernatie, en voorts hoe Zijn kracht in zwakheid volbracht wordt.

Toen mij in 1880, kort vóór mijn terugkeer uit Afrika naar Holland, het geschrift van den Zendeling CHALMERS in handen kwam, besloot ik terstond er eene vertaling in het Hollandsch van te bezorgen. Werkelijk begon ik in 1882 met de overzetting, doch al spoedig bleek het mij, dat van eene bloote vertaling van het boek geen sprake kon zijn. De stof moest voor Hollandsche lezers anders geregeld worden; er moest tot verduidelijking heel wat worden bijgevoegd, en er kon veel worden weggelaten. Het geheel moest dus worden omgewerkt, en de schets, die de lezer nu ontvangt, is slechts voor een deel vertaling van CHALMERS' boek en verder oorspronkelijk. Dat de voltooiing van dit werk zoo lang vertraagd werd, deed mij leed, doch was niet te verhelpen, daar ik aan zulken arbeid, hoe liefelijk ook, slechts mijn snipperuren kon besteden, die vooral in den laatsten tijd „few and far between”, weinige en met groote tusschenpozen, zijn. Vinde dit boekje in ons vaderland en onder de Hollandsche lezers in Zuid-Afrika een even goed onthaal als het in Engelsche taal mocht genieten, en drage het iets bij tot verlevendiging der belangstelling van 's Heeren volk in het werk der Zending. Zoo zij het!

ROTTERDAM, 7 Mei 1888.

F. LION CACHET.

TIYO SOGA.

I.

AFKOMST EN EERSTE LEVENSJAREN.

TIYO SOGA werd geboren in het jaar 1829 nabij de Chumierivier, in Kafferland, en was het zevende kind van NOSUTU, de „groote vrouw” van SOGA, in de geschiedenis van Kaffraria wel bekend als een der invloedrijkste raadslieden van den Kafferkonink GAIKA. Behalve NOSUTU had de oude SOGA nog zeven wettige vrouwen, en in het geheel was hij vader van negen en dertig kinderen. Zijn hooge rang onder de Kaffers bracht mede, dat hij zooveel vrouwen had, en het zou geheel beneden zijne waardigheid geweest zijn, slechts ééne vrouw te hebben. Ook was het aantal vrouwen een bewijs van zijn rijkdom, want gelijk men onder ons, als de bezittingen vermeerderen, eene buitenplaats koopt, of rijtuig gaat houden, zoo koopt een Kaffer, naarmate hij rijker wordt, meer vrouwen. Een man, die acht vrouwen heeft, moet vermogend zijn.

TIYO's vader was een groot en sterk gespierd man, met vurige, doordringende oogen en met een gebiedende houding, om zijn ambt als raadslid en opperhoofd meer waardigheid bij te zetten. Schoon behoudend in de politiek, en sterk

gekant tegen de invoering van nieuwe zeden, en van den „nieuwen godsdienst,” was hij toch de eerste, die een ploeg van het Engelsche gouvernement aannam, en zijne ossen heeft ingespannen, om het land te beploegen, in plaats van het, op de gewone wijze, door zijne vrouwen met een houten „pik” of spade te laten omspitten. Ook zal hij de eerste Kaffer geweest zijn, die het voorbeeld der blanken gevolgd heeft, om een stroom water uit te leiden tot besproeiing zijner landerijen. Hij heeft in de Kaffer-oorlogen van 1846—1852 den Engelschen de handen meer dan vol gegeven, doch wordt toch door hen met zekere eer genoemd, als een man, die de meeste zijner mede-raadslieden verre overtroffen heeft in doorzicht, ontwikkeling en rechtschapenheid.

Tiyo's moeder was uit den stam der Amantende, en behoorde insgelijks tot de aanzienlijken haars volks. Zij was eene vrouw van ernstigen, zachten aard. Na Tiyo's geboorte tot den Heiland geleid, en daarna van haar man, die als heiden gestorven is, gescheiden, en door opvolgende oorlogen van plaats tot plaats gedreven, heeft zij als een waardige Christinne, onder vele moeielijkheden, haar weg bewandeld tot het einde. Vooral moet zij ijverig geweest zijn in het gebed en teedere zorg voor haar zoon, die, gelijk zij van zijn geboorte af, als bij ingeving, verstaan heeft, tot groote dingen in het koninkrijk Gods geroepen was.

De datum van Tiyo's geboorte is onbekend, doch is hij, gelijk zijne moeder hem heeft medegedeeld, geboren „in het jaar, toen MAQOMO uit de streek van Kat-rivier verdreven werd,” dan zag hij in 1829 het levenslicht. Zijne moeder gaf hem den naam ZISANI („wat brengt gij?”), doch zijn vader noemde hem, naar een Galeka-opperhoofd en krijgs-

man, Tivo. In ieder geval een profetische naam, met betrekking tot de roeping, die hij onder zijn volk zou hebben te vervullen.

Van Tivo's eerste levensjaren is ons weinig bekend, en wij kunnen ons slechts voorstellen hoe hij, als elke andere Kaffer-jongen, nabij zijns vaders kraal of dorp is opgegroeid. Zulk een kraal bestaat uit een aantal hutten van riet, in den vorm van een bijenkorf gebouwd, en met stroo of gedroogd gras gedekt, die een halven cirkel beslaan rondom de vee-kraal, waarin de koeien gemolken en 's nachts opgesloten worden. De deuren der hutten zijn slechts lage openingen, waardoor men op handen en voeten naar binnen of buiten kruipt, en zijn altijd naar de vee-kraal gekeerd. De gebruikelijke bouwvordes onder de Kaffers is cirkelvormig, „omdat bijna alles in de natuur rond is.”

Ieder der vrouwen van een Kaffer heeft haar eigen hut of „stroohuis” in zulk een kraal, en haar eigen huishouding, terwijl de man, op de rij af, bij een zijner vrouwen woont. Wee hem, als hij zou trachten, de eene vrouw boven de andere te trekken, of langer bij de eene vrouw te verwijlen dan bij de andere. Geen vrouw mag, behalve onder zeer bijzondere omstandigheden, in de vee-kraal komen. Ook eet zij afzonderlijk in hare hut en nooit tegelijk met den man. De Kaffer koopt zijne vrouw, d. i. betaalt een bruidschat voor haar, doch zij is geen slavin. Eerder staat de man eenigszins onder zijne vrouwen. Heeft hij een harer wat hard aangesproken, of een ietwat gevoelige kastijding toegediend, dan kan hij er bijna zeker van zijn, dat zij haar „slaapmat” oprolt, haar jongste kind op den rug neemt en naar haar eigen kraal terugkeert, om in het oor van haren vader, of van haar naas-

ten bloedverwant, zoo de vader gestorven is, hare grieven uit te storten. Straks komt de man dan zijne vrouw halen, doch krijgt haar niet terug, zonder den vader of broeder, die zich in den persoon van dochter of zuster beleedigd achten, een of meer ossen, bij wijze van schadevergoeding, betaald te hebben. Het gevolg is dat de man zijne vrouwen zooveel mogelijk haar gang laat gaan.

De eerste vrouw is gewoonlijk, doch niet altijd, inkosikazi, of „groote vrouw,” en het wordt vóór het sluiten van het huwelijk uitdrukkelijk bedongen, welken rang de aanstaande in de kraal van haar echtgenoot zal innemen. Doch een man kan zijne vrouw, zoo zij misdoet, in rang verminderen, en haar een of meer nummers achteruit zetten. De „groote vrouw” is Sara onder de Hagars, en de anderen hebben haar de schuldige eer te bewijzen. Haar koop prijs wordt gewoonlijk door den vader, en soms door de geheele familie van den man betaald, en de „groote vrouw” van een kapitein of opperhoofd is inkosikazi van den geheelen stam. De oudste zoon der „groote vrouw” bezit het eerstgeboorterecht, en telkenmale als de man zich een nieuwe vrouw koopt worden er eenige koeien afgezonderd, ten behoeve van het „groote huis”, der eerste vrouw. Vooral met het oog op de verdeeling van den arbeid ziet de Kaffervrouw het niet ongaarne, dat haar man er nog een of meer vrouwen bijneemt.

De man, het hoofd van de kraal, brengt den dag door met eten, bierdrinken, dagga (kaffertabak) rooken, in de zon liggen en slapen. De eentonigheid van dit leven wordt soms afgewisseld door het bezoek van eenige vrienden, die met hem eten, bierdrinken, dagga rooken, in de zon liggen of slapen, of met wie hij het laatste proces, de jongste

raadszitting, of het nieuws van den dag bespreekt. Soms gaat hij zijn koning of hoofdman begroeten, en wordt hij door dezen bezocht, of woont hij eene raadsvergadering of bruiloft bij, of wel is hij genoodigd op een bierpartij, om een vetten os te helpen opeten, of wel ter bijwoning van den hoogst onzedelijken intonjane-dans. Over het algemeen neemt de man het leven van de gemakkelijkste zijde, en laat hij den arbeid aan zijne vrouwen over.

Deze doen dan ook al het werk; zij halen water, kloven hout, of verzamelen drogen mest als brandstof, repareeren de woningen of bouwen nieuwe hutten, spitten, zaaien en oogsten, bereiden den maaltijd en zorgen voor de kleintjes. Gelukkig dat het huis spoedig „aankant” is, dat er geen meubelen zijn om op te wrijven of tapijten te schuieren, en het keukengereedschap niet geschuurd behoeft te worden. Hoe zou de Kaffervrouw anders ook door haar werk komen!

De Kaffer-kinderen groeien zonder veel zorg op, als ware kinderen der natuur. Worden de meisjes wat grooter dan helpen zij hare moeders in het huishouden of op het veld, terwijl de jongens de kalveren en bokken moeten oppassen, en de oudere jongens, met een schapenvel om de schouders, en vederen van vogels in het wollige haar, het groote vee verzorgen. De trots en vreugde van het hoofd der familie is, 's avonds, als de koeien naar de kraal komen, om gemolken en voor den nacht bezorgd te worden, bij de vee-kraal te staan en zijn rijkdom gade te slaan. Onder de knapen heeft hij gewoonlijk zijn JOSEPH, die hem als boodschaplooper dient, en daarvoor, als hij-zelf, bij de kraal, zijn maal gebruikt een extra beetje ontvangt boven de andere jongens, die met hem op eenigen afstand neergehurkt, het voedsel opvangen, dat hun wordt toegeworpen.

De Kaffers, die over het geheel zeer bijgeloovig zijn, hebben wonderlijke praktijken bij de geboorte van een kind. De pasgeborene wordt eerst gewasschen in een aftreksel van de bladeren eener geneeskrachtige plant, en vervolgens over een vuurtje van takjes en bladeren van een bijzonderen boom ¹⁾ heen en weder bewogen, tot het kind geheel droog en half in den rook gestikt is. Daarna wordt de kleine met kleiaarde, of met een zalf van fijn gewreven slakken en gemalen boomschors ingesmeerd. Voordat de moeder dan tot haar gewonen arbeid terugkeert, wordt er een os geslacht en, aan stukken gesneden, in de hut gebracht, waar het kind geboren is. De geesten der voorvaderen onderzoeken nu, naar het heet, den geslachten os, en zoo zij geen reden van aanmerking vinden, wordt de offerande door hen aangenomen. Den volgenden dag komen de bureu en vrienden om het vleesch te eten, — met uitzondering van de heup, welke het eigendom wordt van den priester, die der moeder, vóór de geboorte van het kind, de gebruikelijke medicijnen heeft toegediend, en nu de plechtigheden verricht. De vrouwen der kraal nuttigen niets van den os, wiens schedel gehecht wordt aan de deur der hut, waar het kind geboren is. Na het feest, worden de beenderen, groot en klein, mét de ingewanden en het vet, binnen de beesten-kraal, op een vuur van nieshout verbrand, om de reukzenuwen der voorouders te streelen. Is nu alles volgens de voorschriften van den priester verricht, dan verwacht de moeder dat haar kind gezond en sterk zal zijn, en is hoogst verwonderd, indien de kleine tenger of ziekelijk is. Het ge-

¹⁾ *Clausena inequalis* (Myaris), in de Flora Capensis bekend als *Myaris inequalis* Presle.

neemsmiddel is dan altijd weer het offeren van een os. Ook gedoopte Kaffers hechten aan dat inwrijven met vet, en het berooken van het kind, soms nog een bijgeloovige waarde.

In zulk een kraal en onder zulke omstandigheden werd TIYO geboren, en daar zijne moeder toen nog heidin was, werd ook hij gewasschen, beroekt en met vet ingewreven, om de geesten der voorvaderen tevreden te stellen. Als andere Kafferkinderen groeide hij op, te midden van heidensche onkunde, bijgeloof, barbaarschheid en grove zinnelijkheid, zonder eenige aanwijzing, dat het licht der waarheid ooit in zijne ziel, met zaligmakende kracht zou opgaan, en dat hem de hooge eer was weggelegd, de eerste geordende prediker des Woords uit de Kaffers te worden. Dit scheen ook, naar den mensch, geheel onmogelijk. Doch Hij, die hem geordineerd had tot de zaligheid en tot zijnen dienst, had ook de middelen en wegen bepaald, door en langs welke het licht in die duistere ziel zou opgaan, en de heidensche Kafferjongen een prediker des Evangelies worden zou.

II.

MET DE ZENDING IN AANRAKING GEBRACHT.

Niet ver van SOGA's kraal werd, ongeveer negen jaren vóór de geboorte van TIYO, eene zending-statie gesticht door den waardigen JOHN BROWNEE, van het Londensche Zending-genootschap. De eerste zendeling in Kafferland, onze landgenoot Dr. VAN DER KEMP, die zich in 1790, met toestem-

ming van GAIKA, den Kaffer-koning, onder diens volk vestigde, had reeds in 1800 zijn arbeidsveld weer moeten verlaten en was naar de Kaapkolonie teruggekeerd. In 1816 zette JOSEPH WILLIAMS zich, met vrouw en kind, neder aan de Kat-rivier als zendeling onder de Kaffers, doch hij overleed reeds in 1821. GAIKA, misschien nog onder den indruk van hetgeen hij van VAN DER KEMP gehoord en gezien had, en verder aangetrokken door de goede verdiensten van WILLIAMS, wendde zich in 1818—19 tot het Engelsche gouvernement aan de Kaap, om meer zendelingen, „die de kinderen zijns volks zouden onderwijzen en tegelijk de tusschenpersonen zijn, door welke hij met het gouvernement en de Kolonie zou correspondeeren.” Dit viel geheel in den geest der regeering, die overigens geen zendelingen of andere blanken onder de Kaffers begeerde gevestigd te zien. BROWNLEE was toen in dienst van het Londensche Zendinggenootschap, doch toen het gouvernement hem de aanbieding deed, om in Kafferland te gaan arbeiden, zag hij daarin eene fingerwijzing Gods, dat Kafferland weer voor het Evangelie zou worden opengesteld, en nam hij de benoeming aan, waardoor zijne betrekking tot het Londensche Genootschap werd opgeheven. Hij begaf zich daarop naar Kafferland en reisde eenigen tijd rond, om een geschikte plaats te vinden voor zijne statie. Ten laatste vestigde hij zich aan den Mquali-stroom, waar deze zich met den Chumie vereenigt. Een schooner, beter gelegen streek voor zijn zendingpost, had BROWNLEE in gansch Kafferland bezwaarlijk kunnen vinden.

Over het algemeen munt Britsch-Kafferland niet uit door natuurschoon, doch de Chumie-streek overtreft alles, wat men zich van prachtige natuurtooneelen in Zuid-Afrika kan voor-

stellen. Hooge, met dichte bosschen bedekte, gebergten; kristalheldere waterstroomen, nu eens van rots tot rots in woeste vaart nederstortende, dan weer als een breed, zilveren lint tusschen het dichte geboomte zich kronkelende, of, bijna ongemerkt, de heerlijkste landouwen doorsnijdende; groene heuvelen, met wild van elke soort als overdekt, en vlakke velden, de schoonste weiden opleverende voor groot en klein vee. Onder het lommer der eeuwen-oude boomen, in de bosschen langs de bergen, woont de tijger en ander roofgedierte, terwijl de vreemdsoortigste vogels, van zonsopgang tot in den laten avond, hun zang laten hooren. Wonderlijk, aandoenlijk schoon vooral wordt deze streek, als, tegen den avond, de bergen en bosschen, door de zich buigende stralen der zon beschenen, ieder oogenblik van kleur schijnen te verwisselen, en de rotspunten, die hier en daar door het geboomte uitsteken, de meest fantastische vormen schijnen aan te nemen. Voorts was het land een veertig jaren geleden nog als met Kaffer-kraalen overdekt, die, wat schuld en zonde daar binnen ook gehuisvest moge zijn, de tooverachtige schoonheid van zulk een landschap slechts verhoogden. Voor een hartstochtelijk botanist als BROWNLEE was, moest zulk eene streek bijzondere aantrekkelijkheid hebben, en het is niet onwaarschijnlijk dat, gelijk VAN RIEBEEK's liefde voor de kruidkunde dienstbaar gemaakt werd aan de vestiging der Kaapkolonie, BROWNLEE door een zelfde voorliefde geleid werd, om zich in de Chumie-streek te vestigen.

De plaats, waar BROWNLEE zich wilde nederzetten, behoorde tot het district, waarover de oude SOGA het bestuur voerde, en gevolgelyk droeg koning GAIKA aan hem op, om den zendeling in alles behulpzaam te zijn, bij het aanleggen der

statie, en om diens werk te bevorderen. Dit bracht, terstond reeds, het huisgezin van SOGA in betrekking met de zending. Tegen het einde van 1821 kwamen de zendelingen THOMSON en BENNIE, van het Glasgowsche Genootschap, zich, met eene aanstelling van het Engelsche gouvernement, bij BROWNLEE voegen, en wat later nog de zendeling JOHN ROSS, die pas een academischen graad behaald had. In 1823 deed BROWNLEE, om redenen van gezondheid, eene reis naar de Kaapkolonie, bezocht bij die gelegenheid de bloedverwanten zijner vrouw — eene Hollandsche-Afrikaansche, DE JAGER geheeten, te Swelendam, en reisde vervolgens naar de Kaapstad. Daar zijnde, ontmoette hij Dr. PHILIP, den bekenden superintendent van het Londensche Genootschap, in Zuid-Afrika, tengevolge waarvan hij zijne betrekkingen met genoemd Genootschap hervatte en, naar Kafferland teruggekeerd, een andere statie stichtte nabij de Buffalo-rivier, — het tegenwoordige KING WILLIAMS TOWN.

Het zendingswerk aan den Chumie droeg aanvankelijk goede vrucht. WILLIAMS, die in het begin van 1821 de ruste was ingegaan, had den Kaffers, onder welke hij arbeidde, geraden, om na zijn verscheiden naar de Chumie-statie te trekken. Dit geschiedde ook, en zoo kwamen er velen onder het gehoor van het Woord, en op de school aldaar, die reeds min of meer met het Evangelie in aanraking gebracht waren. In 1827 kwam de zendeling W. CHALMERS, insgelijks door het Glasgowsche Comité uitgezonden, in Kafferland, om het werk aan den Chumie over te nemen van de andere zendelingen, die nieuwe statieën in de nabijheid zouden gaan stichten. En het was onder de bediening van CHALMERS dat TIYO voor het eerst ter schole kwam.

Er waren namelijk, in verband met de Chumie-statie, vier scholen opgericht, die, naar de leeraren van drie gemeenten in Schotland, en één koopman te Glasgow, welke ieder £ 10 jaarlijks bijdroegen, voor het onderhoud van één onderwijzer dier scholen, de BURNETTS-, SWANSTONS-, MITCHELLS- en STRUTHERS-school genoemd werden. Laatstgenoemde school werd gehouden in het Kafferdpd van den ouden SOGA, en door diens „grooten zoon” en opvolger, FESTIRI. Deze FESTIRI was meer dan eens naar de Chumie-school gegaan, in plaats van het vee zijns vaders te bewaken, gelijk hem bevolen was. Dit bezorgde hem dan gewoonlijk een degelijke tuchtiging van den ouden SOGA; doch toen het bleek dat slagen noch verwijten hem uit de school konden houden, stemde SOGA er eindelijk in toe, hem geregeld naar de school te laten gaan, om onderwijs te ontvangen. Toen FESTIRI eindelijk had leeren lezen, bouwde hij, met behulp zijner moeder, eene hut in de kraal zijns vaders, en onderwees hij, twee jaren lang, zonder cenige geldelijke belooning, de kinderen dier kraal en van de naburige kralen. Onder zijne leerlingen bevond zich ook zijn jongere broeder TIYO, die langs dezen weg het eerste onderricht ontvangen mocht. Wat later werd FESTIRI onderwijzer in de school op de statie, en toen TIYO en twee zijner jongere broeders eenigszins gevorderd waren in het lezen, mochten zij die school bezoeken. Dag aan dag kon men nu de drie jonge Kaffers, met slechts een karos van schapenvel over de naakte schouders, in regen en zonneschijn, van de kraal naar de Chumie-school zien gaan, om het eenvoudig onderwijs te genieten. Reeds toen was er iets in TIYO, dat onwillekeurig, maar onwederstaanbaar, aantrok. Tenger, fijn gebouwd, met een open ge-
laat, overvloeiende van goedhartigheid, volhardend schoon

niet vlug in het leeren, gehoorzaam en dienstvaardig, stal hij aller hart, en niet het minst dat van den waardigen CHALMERS en diens echtgenoot. „Zulk een knaap moest, indien eenigszins mogelijk, uit de verderfelijke heidensche omgeving genomen worden, voordat deze een blijvenden indruk op hem gemaakt kon hebben, en in een Christelijk huisgezin worden geplaatst,” meende CHALMERS, die daarop ook aan TIYO's moeder den voorslag deed, om den jongen geheel in zijn huis te nemen en hem op te voeden. Voor eenige kleine huisdiensten, die van TIYO gevergd zouden worden, zou hij dan de noodigste kleedingstukken ontvangen. NOSUTU, TIYO's moeder, die intusschen, op belijdenis van haar geloof in den Heiland, gedoopt, en in de Christelijke gemeente was opgenomen, en nu van haar man gescheiden leefde, schoon zij in zijn kraal bleef wonen, stemde hierin van harte toe, en zoo kwam TIYO in het huis des zendelings, eer zijn ontvankelijk gemoed geheel besmet was, door de afschuwelijke praktijken des heidendoms. Duidelijk is hierin het Godsbestuur te erkennen.

Ongeveer acht mijlen van den Chumie-statie was een andere statie gesticht, Lovedale geheeten, met eene kweekschool voor inlanders en anderen, onder de zorg van den zendeling WILLIAM GOVAN. Die kweekschool is later een der voor naamste opvoedingsgestichten in Zuid-Afrika geworden, doch had in den beginne met bijzondere moeilijkheden te kampen. Schoon het zendingwerk te Lovedale van de Vrije Schotsche kerk uitging, had GOVAN bepaald, dat ook jonge Kaffers van statien tot andere kerken behorende, op de kweekschool konden worden opgenomen, tegen betaling van £ 12 per jaar, alles ingesloten. Weinigen maakten hiervan

echter gebruik, en daar Lovedale zelf geen voldoende getal scholieren kon opleveren, werd GOVAN zeer ontmoedigd. In 1844 deed hij, om leerlingen te krijgen, aan zijne medearbeiders het voorstel, om twee scholieren van andere statien zonder betaling op te nemen. De Broeders stemden hierin toe, en nu werden er uitnoodigingen gezonden aan de zendelingen der Vereenigde Presbyteriaansche (U. P.) Kerk en van het Londensche Genootschap, om van hunne beste kweekelingen op een bepaalden dag naar Lovedale te zenden tot een vergelijkend examen. Dit voorstel werd met blijdschap begroet, vooral door CHALMERS, die zeer begeerde dat TIYO op de kweekschool geplaatst zou worden. TIYO was echter niet de meestgevorderde zijner scholieren, schoon hij door zijn gedrag boven anderen uitmuntte. Om allen schijn van partijdigheid te vermijden, besloot CHALMERS, om ook zijne keuze van een vergelijkend examen der scholieren te laten afhangen. Op dit examen werd o. a. de vraag gedaan: „Welk is het grootste werk van God?” „De schepping” was het algemeene antwoord. „De redding van den mensch, want dat openbaart Gods liefde,” zeide TIYO. — „Mooi zoo, mooi zoo, TIYO”, riep de zendeling uit, verheugd dat zijn liefste kweekeling dus bewijs gaf, dat hij over de waarheid nadacht. TIYO werd nu gekozen benevens een anderen jongen Kaffer, NGXOMBOTI genaamd, die in kennis verre boven hem uitmuntte, om naar Lovedale te gaan, en aan het vergelijkend examen, daar, deel te nemen.

Dit examen had plaats in Juli 1844, doch het werd al spoedig duidèlijk dat TIYO niet zou slagen. Behalve NGXOMBOTI, was er een bijzonder knappe jonge Kaffer, door den zendeling CALDERWOOD gezonden, met wien TIYO in geen ge-

val kon wedijveren. Daarbij geraakte hij spoedig geheel in de war met een aftreksom, welke hem allen moed scheen benomen te hebben. Een der zendelingen, JAMES LAING, met zijn droef gelaat bewogen, wilde hem terechthelpen, en fluisterde hem in: „Neem de onderste cijfers weg van de bovenste.” TIYO's gelaat helderde op; in een oogenblik had hij zijn duim aan den mond gebracht, en daarop, met een enkele veeg, de onderste cijfers voor goed van de lei verwijderd. Zijn aftreksom was nu „klaar”, doch daarmede ook zijn lot, voor zoover het van dit examen zou afhangen, beëindigd; de beide anderen werden gekozen en TIYO moest, vol schaamte, naar de Chumie-statie terugkeeren. ¹⁾

Niet echter om daar weer school te gaan. CHALMERS, ten volle overtuigd dat er van TIYO, onder de noodige leiding, iets te maken was, gaf de zaak niet op, en wist te bewerken dat zijn kweekeling toch tot de kweekschool werd toegelaten. En van dat oogenblik af heeft de edele GOVAN de zorg voor TIYO, van den niet minder edelen CHALMERS, overgenomen, en voor den jongeling gezorgd als een vader, voor zijn eenigen zoon.

¹⁾ Het is opmerkelijk, dat de beide jonge Kaffers, die op het examen de voorkeur hadden boven TIYO, en tot de kweekschool werden toegelaten, in hun verdere loopbaan schipbreuk hebben geleden. De een, leugenachtig en diefachtig van aard, gaf zich, na eenige jaren op de kweekschool te hebben doorgebracht, aan een leven van schande en misdaad over. De andere, van CALDERWOODS statie, een jongeling met schitterende talenten, verbond zich met losbandige blanken en zonk in een poel van ellende, waaruit hij, als een verloren maar wedergevonden zoon, slechts kort voor zijn dood nog werd opgericht. TIYO daarentegen, van wien de examinatoren in het geheel geen verwachting hadden, werd een licht onder zijn volk.

TIYO zag zich nu in een gansch andere omgeving geplaatst, en in een kring, waar hij wel vriendelijk werd opgenomen, doch een vreemdeling was en langen tijd blijven moest. Hij miste het vriendelijke, achthoekige kerkje en de welbebouwde statie, in het schoonste gedeelte van Kafferland; zijne vrienden en betrekkingen; de jongens, met welke hij had school gegaan, en niet het minst een aantal personen, die hem op de Chumie-statie, zoo langen tijd een open studie-boek geweest waren. Oude JAMBA bijv., de koster, die Zaterdag op zijn paard „Duizendpoot”, naar de omliggende kralen reed, om den Kaffers te herinneren, dat het „morgen rustdag” was, en hen op te wekken naar de kerk te komen; die, Zondags, harder, hartelijker en slechter zong dan iemand anders, en die zoo „leerstellig” bidden kon. Of EDWARD IRVING, groot van postuur, zooals zijn grooten naamgenoot, met een lang, plechtig gelaat, die, gekleed in een oud, zwart lakensch pak, met een langen stok door de kerk liep, om de slapenden wakker te maken en de jongens rustig te houden. Voorts: MGATA, de slaper, die nauwelijks in de kerk gezeten reeds sliep, en dan zóó hard snorkte, dat de jongens in lachen uitbarstten, en hij zelf ten slotte uit de kerk gezet moest worden; oude UMBI, de jager, met een gezicht als een aap en het hoofd en de schouders vol litteekens van wonden, door een tijger veroorzaakt, doch een voorbidder in de gemeente, en die nimmer naliet, een zegen te vragen „over de eerwaarde mannen in Schotland, die zendelingen gezonden hadden om de Kaffers met het Evangelie bekend te maken”; TAMO, de honigvinder, die, op het geffluit van het honigvogeltje, altijd de rijkste honignesten wist te vinden; LEGE, de melaatsche, die, schoon zij reeds een paar vingers aan de vreeselijke ziekte had verloren, en in haar gelaat de teekens van vroegere me-

laatschheid droeg, door het gebruik van wolvenvet zou genezen zijn; DUKWANA, de drukker, die met een kleine pers de schoolboeken en een kleine courant, de Morgenster, drukte, en deswegens als een orakel beschouwd werd; NOLATSHO, de maanzieke, die, als de maan vol werd, uren lang, voor de deur van haar hut, een luid gesprek met de sterren hield; oude FAKELLA, de kreupele, die op handen en voeten naar de kerk kwam kruipen en haar vaste plaats had op de trappen van den preekstoel, en SUFURA, de blinde, doch op wiens opgeruimd, blijmoedig gelaat geen spoor van droefgeestigheid was te ontdekken. Eindelijk, TYALI, de hoofdman, die met zijne Kaffers ter kerk kwam, opgeschikt als voor een heidensche danspartij, en die meer met den zendeling ophad, dan met het Evangelie, dat deze preekte. Van al deze bekende personen en toestanden gescheiden, had TIYO, in het begin van zijn verblijf te Lovedale, een harden strijd te strijden om niet naar de Chumie terug te keeren. Doch zijne begeerte om onderwezen te worden was te groot, en hij zette zich met moed aan de moeilijke taak, die hij voor zich gesteld zag. En dit met het beste gevolg. Aanvankelijk de laagste van zijn klas, had hij in betrekkelijk korten tijd zijn vorigen mededinger, NGXOMBOTI, ingehaald, en was hij spoedig de eerste in alle klassen, rekenen uitgezonderd. Intusschen rees er over Kafferland eene wolk als eens mans hand, doch die zich eerlang als een orkaan zou ontlasten, en ook aan alle studie te LOVEDALE voor langen tijd een einde zou maken.

III.

NAAR SCHOTLAND GELEID.

Reeds sedert langen tijd had er tusschen de Kaffers en de blanke grensbewoners der Kaapkolonie, slechts een schijn van vrede bestaan. De Kaffers, die slechts door den nood gedwongen de grenslijn, door het Engelsche gouvernement vastgesteld, hadden erkend, deden herhaalde invallen in de Kaapkolonie, om vee te rooven en verwoesting aan te richten. De grensboeren zagen zich hierdoor genoodzaakt, steeds gewapend tegenover de Kaffers te staan, en gevoelden zich geen oogenblik veilig. Wel waren er sommige Kafferstammen, die in vrede met de blanken wilden leven, doch de meeste Kaffers begeerden oorlog, in de vaste overtuiging dat zij „den Engelschman spoedig in de zee zouden kunnen drijven.”

Eindelijk kwam het tot een openlijke vredebreuk. Een Kaffer, van den Tola-stam, stal eene bijl uit een winkel te Fort-Beaufort. Dit werd aangegeven, en de schuldige daarop naar Grahamstown gezonden, om terecht te staan. Dit geschiedde krachtens eene overeenkomst tusschen het Engelsche gouvernement en de Kaffers, dat overtreders behandeld en gestraft zouden worden in en volgens de wetten van het land, waar de misdaad begaan was; doch de Kaffers meenden, dat zulk een geringe diefstal als van eene bijl, niet voor het gerechtshof te Grahamstown behoefde gebracht te worden, maar op de plaats zelve kon worden geboet. Moqomo, het groot opperhoofd der GAJKA's, deed dan ook alle moeite, om den schuldigen Kaffer met eene boete of andere lichte straf vrij te krijgen, doch tevergeefs. In toorn ontstoken besloten de

vrienden van den gevangene toen, hem met geweld te bevrijden, als hij naar Grahamstown zou worden overgebracht. Dit geschiedde; nabij Grahamstown werd het gewapend escorte, uit vier Hottentotten bestaande, door de Kaffers overvallen; een anderen gevangene, aan wien de Kaffer geketend was, werd, daar men zich geen tijd gunde om de boeien los te maken, kortweg den arm afgesneden, en in het gevecht, dat ontstond, werd de broeder van den bijldief doodgeschoten. De Kaffers haastten zich daarop met hun bevrijdden landgenoot terug over de grenzen, en daar de opperhoofden straks beslist weigerden dezen of iemand, die aan den overval had deelgenomen, op eisch van den Luitenant-Gouverneur uit te leveren, werd hun den oorlog verklaard. Deze oorlog is in de geschiedenis der Kolonie bekend als: DE OORLOG VAN DEN BIJL.

In den bloedigen strijd, die nu volgde, werden de zending-statiën in Kafferland nu eens door Kaffers, en dan weer door Kolonisten of troepen bezet, waardoor alle zendingsarbeid tijdelijk gestaakt moest worden. De Chumie-statie werd geheel verwoest, en het werk aldaar is niet hervat. Ook de kweek-school te Lovedale moest worden gesloten, en GOVAN begaf zich, met TIYO, naar de Katrivier, waar ook andere zendingen, binnen Fort Armstrong, eene schuilplaats hadden gezocht. Onder de vluchtelingen, die zich tot meerdere veiligheid naar de Kat-rivier hadden begeven, bevond zich ook TIYO's moeder, zoodat moeder en zoon nu weer vereenigd waren.

En hier, terwijl de oorlogstoorts over geheel Kafferland was ontstoken, vond TIYO nog tijd en lust, om zijne studiën voort te zetten. Te arm om eene kaars te koopen, verzamelde NOSUTU, overdag, genoegsplinters hout in het bosch, om 's avonds

in het midden harer hut, een helder vuur te hebben, bij welks licht haar zoon kon lezen en leeren. Eerlang besloot GOVAN naar Schotland terug te keeren, en zeer begeerig dat TIYO's opvoeding zou worden voortgezet, deed hij aan de andere zendelingen het voorstel, dat zijn jonge, ijverige kweekeling hem naar Schotland zou vergezellen. Dezen vonden dit uitnemend; doch nu moest de toestemming van NOSUTU worden verkregen. Zwaar zou het haar moeten vallen, gescheiden als zij was van haar man, die in den oorlog tegen de Engelschen streed, en innig verkleefd aan TIYO als haar liefsten zoon, om dezen, en dat onder de bestaande omstandigheden, van zich te laten gaan: over den grooten, geheimzinnigen Oceaan, naar een vergelegen land, misschien, ja hoogstwaarschijnlijk, om hem op aarde nimmer weer te ontmoeten. Doch de godvruchtige, diepbeproefde Kaffervrouw, die met zooveel zorg gewaakt had over haar zoon, en zijne studiën had gadegeslagen met een biddend hart, dat hij een werktuig ten goede mocht worden voor zijn land en volk, was bereid om het offer, dat haar gevraagd werd, te brengen. „Mijn zoon is Gods eigendom”, zeide zij, „waarheen hij gaat, God gaat met hem. Hij behoort ook aan Gods dienstknechten, en waarheen zij leiden moet hij volgen. Indien mijn zoon wil gaan dan zal ik geen bezwaren opwerpen; geen kwaad kan hem genaken, zelfs over de zee; hij is dáar zoo goed in Gods hoede als dicht bij mij.”

TIYO zelf was zeer gewillig om naar Schotland te gaan, en zijne „uitrusting”, die slechts uit de onmisbaarste kleedingstukken behoefde te bestaan, was spoedig gereed. Van zijne moeder en zusters ontving TIYO nog, als aandenken bij het afscheid, een paar gekleurde zakdoeken, en nu haastte hij zich de wagens in te halen, waarbij GOVAN zich gevoegd had,

en die reeds onder een sterk gewapend escorte naar Port-Elizabeth, aan de Algoa-baai, vertrokken waren. Zonder ongeval werd deze plaats eerlang bereikt, en in Juli 1846 scheep gaande, kwam GOVAN met zijn reisgezelschap, waartoe ook de zonen van den zendeling ROSS, RICHARD en BRYCE, en WILLIAM THOMPSON, van de Kat-rivier, die in Schotland zouden studeeren behoorden, in October behouden te Londen aan. Na een kort oponthoud aldaar, werd de reis naar Schotland voortgezet.

In zeker opzicht was het zeer gewaagd van GOVAN, om zijn jongen Kaffer-kweekeling mede te nemen naar Schotland. Wie zou TIYO's reiskosten vergoeden; wie voor zijn onderhoud in Schotland zorgen? En hoe licht kon TIYO, waarschijnlijk de eerste Kaffer, die Schotland bezocht, in verkeerde handen geraken, zoodat het doel zijner overkomst geheel zou mislukken. Aan den eenen kant was er gevaar, dat de Kafferjongen zou worden medegesleept door den stroom van ongerechtigheid, waarmede ook het Schotsche volksleven beoedeld is, en dreigt onder te gaan; en aan den anderen kant stond het te vreezen, dat de belangstelling, die men hem in godsdienstige kringen betoonen zou, hem opgeblazen zou maken en daardoor ongeschikt voor het werk, waartoe hij bestemd was. Indien hieromtrent eenige vrees bij GOVAN bestaan heeft, dan is die gelukkig niet bewaarheid geworden. Wat het tijdelijke betreft, nam een vriend der zending, JOHN HENDERSON, van Park, TIYO's reiskosten naar Schotland, en voorloopig ook alle kosten voor diens verdere opvoeding, voor zijne rekening. En de stoutste verwachtingen, die men van TIYO's opleiding in Schotland koesterde, zijn zeker verre overtroffen.

GOVAN werd bij zijne aankomst in Schotland, beroepen als predikant bij de gemeente der Vrije Schotsche kerk te Inchinnan, en vestigde zich daar nog vóór het einde des jaars. Hij nam TIYO met zich, en plaatste hem vooreerst op de gewone lagere school in die plaats. Met goedvinden van den heer HENDERSON, zond hij hem echter reeds in het volgende jaar naar de normaalschool der Vrije Schotsche kerk te Glasgow, waar hij bleef tot in October 1848.

Schoon met het Evangelie wel bekend, en gansch niet zonder goede indrukken, was TIYO tot nu toe tot geen recht schuldgevoel gekomen, en had hij dus ook geen Zaligmaker voor zijn hart gevonden. Wonderlijk werd hij intuschen, temidden der verleidingen eener groote stad als Glasgow, door den Heere bewaard voor openbare, grove zonden en afwijkingen. De hand des Heeren was over hem ten goede, en leidde hem ongemerkt langs wegen, die hij niet gekend had, naar den voet van het Kruis. Mocht bij een oppervlakkige vergelijking van zijn eigen leven, met wat hij dagelijks op Glasgows straten te zien kreeg uit het leven van duizende naamchristenen, die evenmin van Christus wisten of zich om zijn Evangelie bekommerden als zijn eigen, heidensche landgenooten in Kafferland, de schaal te zijnen gunste overslaan, en hij daardoor eenigszins gevaar loopen uit te roepen: „Ik, ongedoopte Kafferjongen, ben beter dan die gedoopte Christenen,” de Geest des Heeren overtuigde hem van zijn geheele verdoemelijkheid voor God, en hij leerde zich zelve kennen als een verloren zondaar. Het zaad des Woords, in Kafferland in zijn hart gezaaid, werd niet verstikt, maar ontkiemde en droeg eerlang heerlijke vrucht. TIYO vond zijn Heiland, en begeerde nu ook

door den doop in de gemeente des Heeren te worden opgenomen.

Schoon Christelijke vrienden uit de Vrije Schotsche kerk zich zijner in den laatsten tijd hadden aangetrokken, kon TIYO toch niet als eene vrucht der Zending dier kerk worden aangemerkt, maar behoorde hij, als zendingszegen en zendingsvrucht aan de U. P.) ¹⁾ of Vereenigde Presbyteriaansche kerk. Leden dier kerk staken dan ook in Glasgow de hand naar hem uit, en niet het minst de leeraar der gemeente in John-street, Dr. W. ANDERSON. Door dezen leeraar werd hij eindelijk, na belijdenis des geloofs te hebben afgelegd, den 7^{den} Mei 1848 gedoopt, en dat met volkomen toestemming zijner vrienden in de Vrije Schotsche kerk. Belangloozter gedrag dan dat van GOVAN, tegenover TIYO en diens vrienden in de U. P.-kerk, aan wie hij hem met zooveel gratie heeft afgestaan, laat zich nauwelijks denken.

Nog in hetzelfde jaar 1848 kreeg TIYO een kerkelijke aanstelling als catechiseermeester of hulpzending, onder zijne landgenooten in Kafferland. Hij zal toen ongeveer 19 jaren oud geweest zijn. Had hij in Schotland willen blijven, dan zou hem dáar ongetwijfeld een begeerlijke loopbaan zijn geopend. Doch zijn hart trok naar Kafferland, naar zijne bloedverwanten en landgenooten, die nog zaten in den donkeren nacht van heidensch on- en bijgeloof. Dankbaar voor de onschatbare voorrechten en zegeningen, die hem in

¹⁾ „U. P.” staat voor: „United Presbyterian Church” (Vereenigde Presbyteriaansche Kerk). In Schotland zegt men voor United Presbyterian Church in den regel „de U. P.”

Schotland ten deel gevallen waren, verlangde hij nu niets liever, dan naar Kafferland terug te keeren, en dienstbaar te zijn aan de verkondiging van het Evangelie onder zijn eigen volk. Hadden de vrienden in Schotland kunnen voorzien, welk eene plaats TIYO SOGA later zou innemen op den zendingsakker in Kafferland, dan zou men hem waarschijnlijk niet zoo spoedig naar Afrika hebben laten terugkeeren, maar er op hebben aangedrongen, dat hij eerst de noodige opleiding zou ontvangen als leeraar. Doch zulke groote dingen werden zoo min door hen als door TIYO beoogd, en men beschouwde het reeds als een buitengewone zaak, dat deze jonge Kaffer-belijder, op de eenvoudigste wijze, als hulpzendeling onder zijn volk zou kunnen optreden. De hand des Heeren was echter ook in al deze dingen, en eerst later zou het blijken, dat TIYO's eerste optreden, als catechiseermeester in Kafferland, een onmisbare voorbereiding was tot zijn verdere opleiding, als de eerste geordende zendbode uit de Kaffers, en onder zijn volk.

Volgens besluit der synodale Zendingcommissie werd TIYO aan den zendeling G. BROWN, die naar Kafferland vertrekken zou, toegevoegd, als tolk en catechiseermeester, en verder, om onder diens opzicht onder de Kaffers werkzaam te zijn. In de officieele acte der synode, hierop betrekking hebbende, wordt TIYO genoemd, een Christen-inboorling, en wordt hij met den zendeling „Gode en zijne genade aanbevolen, en verder in de achting en liefde van allen, die den Heere Jezus liefhebben, in elke plaats.” In TIYO's salaris, ten bedrage van £ 25 per jaar, zou door het Kinder-zendinggenootschap der John-street gemeente worden voorzien. Na een hartelijk afscheid van zijne vrienden

den en van hunne gebeden vergezeld, verliet TIYO Glasgow eindelijk op den 24sten October 1848, en vier dagen later, met den zendeling BROWN, van Londen vertrekkende per bark-schip „Jane,” bereikten hij den 31sten Januari 1848, behouden de Algoa-baai. Van Port-Elizabeth werd de reis onmiddellijk naar de Chumie voortgezet, waar BROWN en TIYO tegen het einde van Februari aankwamen, — laatstgenoemde na eene afwezigheid van ongeveer drie jaren

IV.

ALS CATECHEET IN KAFFERLAND WERKZAAM.

Drie jaren . . . , doch hoeveel was er in dien korten tijd met hem én op de Chumie-statie geschied. Als ongedoopte Kafferjongen was hij, met zijn reisbundeltje in de hand, vóór drie jaren vertrokken, en als belijder van 's Heeren Naam, als geordend catecheet in dienst der kerk, onder wier zorg hij zijn eerste opleiding genoten had, keerde hij weder. Daarenboven rijk aan Christelijke ondervinding en wereldkennis, boven geheel zijn geslacht en volk. De Chumie-statie daarentegen, voorheen een lichtpunt in het verduisterde Kafferland — een liefelijke, Christelijke oase in het midden des heidendoms — was verwoest, en de gemeente verstrooid. Het fraaie kerkje was verbrand, de woningen der zendelingen lagen in puin, en CHALMERS, de zendeling, die met zooveel ijver en trouw het Evangelie verkondigd had, was gestorven. De Chumie-statie was in den jongsten oorlog het mikpunt geweest, zoowel der Kaffers als van de troepen, en bestond nog nu slechts in naam. Maar het zaad des Woords,

dat dáár gestrooid was, kon, Gode zij dank, ook door dien vreeselijken oorlog niet verstikt worden en bleef voortleven in de harten van velen, die onder de prediking van BROWN-LEE en CHALMERS gezeten hadden, en nu meestal woonden in de kraalen nabij de Chumie en langs het Amatola-gebergte.

De zendeling JOHN CUMMING had, na den oorlog, met vrucht getracht, deze lieden op te zoeken en te verzamelen, opdat het zendingswerk niet geheel zou verwoest worden. De zendeling BROWN moest dit werk voortzetten en steunen, en zou hierin door TIYO SOGA geholpen worden. Gedurende zes maanden deed TIYO nu dienst als catecheet, evangelist en tolk. Vooral in deze laatste hoedanigheid was zijn dienst van onschatbare waarde, daar hij, even vertrouwd met het Engelsch als met zijne moedertaal, de prediking van den zendeling op juiste en indrukwekkende wijze in de Kaffertaal kon overbrengen. Als evangelist reisde hij van kraal tot kraal, nabij de Chumie en soms te Iggibigha, om het Woord te prediken door woord en daad. Zijn tekst was steeds: Bekeert u. Met smart aanschouwde hij den ellendigen toestand, waarin zijn volk verkeerde, geestelijk en tijdelijk; de verwoesting door den oorlog aangericht; en vooral dat de Kaffers, ouden en jongen, aan niets anders schenen te denken dan om andermaal den strijd met de Engelsche soldaten aan te gaan, en dezen in de zee te drijven. Zijn hart bloedde over zijne betrekkingen en over zijn volk. En daar hij voor hen, ook tijdelijk, alleen heil zag in de hulpe Gods, gevoelde hij zich geroepen en gesterkt, hen op te wekken, zich tot God te wenden, om redding en verlossing uit tijdelijke en eeuwige ellende. Doordrongen van Englands macht, in vergelijking van die der Kaffers, en

vreezende dat zijn volk in den kampstrijd met Engeland zou moeten ondergaan, trachtte hij hen op God te wijzen, en hen duidelijk te maken, dat van Hem alleen hulpe komen kon, in den weg van bekeering en geloof in den Heere Jezus Christus. En dit vooral opdat de Kaffers uit de geestelijke slavernij mochten worden verlost, en voor Gods koninkrijk gewonnen. „Bekeert u!” was dus zijn prediking aan oude krijgers en jongelingen, wier hoogste eerezucht het scheen, om zich weer met den vijand in doodelijken strijd te meten; aan mannen en vrouwen, gansch verzonken in de gruweligheden des heidendoms; aan ouden en jongen; waar ook zijne stem gehoord kon worden. En in zijn eigen persoon was hij een levende prediking der waarheid, door hem verkondigd. Vrijmoediglijk beledde hij wat hij geloofde, en hij beleefde wat hij beledde.

TIVO had zijne erfelijke rechten, en zijne plaats onder de Kaffers als zoon van een hoofdman, verloren door zich te laten doopen, en door in dienst der zending te treden werd hij, in zekeren zin, als vreemdeling in het midden zijns volks beschouwd. Dit alles kon hij zich echter, ter wille zijner belijdenis en van zijn werk, gaarne getroosten. Voorts leidde hij een onbesproken leven tegenover de ontucht, wraakgierigheid, hebzucht en andere openbare zonden, waarin de Kaffers om hem henen leefden. Tegenover het verwijt, dat hem gedaan werd, dat hij slechts predikte „omdat hij er voor betaald werd,” kon hij zijn £ 25 (ƒ300) per jaar stellen, die het volle bedrag uitmaakten van zijn salaris, en zeker niet voldoende waren, om in zijn onderhoud, hoe karig ook, te voorzien. Als altijd vrijgevig van aard had hij de fraaie uitrusting, hem door de vrienden bij zijn vertrek uit Schotland ge-

schonken, al spoedig aan anderen uitgedeeld, en eenmaal werd zijn broeder ploegende op het veld gevonden, met TIYO's beste zwart lakensche rok aan en niets anders. TIYO SOGA's optreden onder zijn volk was in menig opzicht gelijk aan dat der zendelingen, in de eerste eeuwen van het Christendom, in Europa en Afrika.

Toch maakte zijne prediking weinig of geen indruk op zijne landgenooten. Hij was in hun oog een droomer, indien niet erger. Terwijl zij broedden over de nederlaag, die zij pas in den strijd met de blanken hadden geleden; over het verlies van een deel van hun land, en over de inkrimping der macht hunner opperhoofden; — terwijl zij slechts op middelen peinsden, om zich op het Engelsche gouvernement te wreken, en de Engelsche troepen „in de zee te drijven”; — terwijl zij elkander tot den krijg opwekten en van strijd en overwinning wilden hooren, sprak deze TIYO van God, dien zij niet konden zien; van bekeering, die zij onnoodig achtten; van straffen, waarmede zij spotten, en van een hemel en zaligheid, die hen niet bekoorden. Verlossing van de Engelschen, niet van de zonde, begeerden de Kaffers; hun land terug, niet het paradijs Gods, waarvan TIYO hen sprak; en gevolgelyk leenden zij aan zijne prediking het doove oor. Daarenboven was hij, naar de Kafferwet, nog slechts een kind, en in de oogen der Kaffers een onmondige, omdat hij zich niet had laten besnijden, — „den moet niet gehad had om man te worden.” Wie zou naar een „kind” hooren!

Omstreeks dezen tijd werd door den zendeling ROBERT NIVEN een nieuwe statie aangelegd, aan de samenvloeiing der Keiskama- en Gxulu-rivieren, in het hart van het Amatola-

gebergte. Na zes maanden arbeids aan de Chumie, werd TIYO nu geplaatst op deze nieuwe statie, Uniondale, als schoolmeester en evangelist. TIYO bewoonde hier zijn eigen huisje met zijne zuster TAUSÉ, die pas gedoopt was, als huishoudster. Aanvankelijk scheen de school onder TIYO's zorg te zullen bloeien, en kreeg hij een 70 scholieren. Doch al spoedig bleven de kinderen uit de school, omdat „TIYO zelf nog een kind (onbesneden) was, en de ouders vreesden, dat hunne kinderen zouden sterven zoo zij hen bij zulk eenen ter schole lieten gaan.” Zelfs wilde men TIYO om het leven brengen, omdat hij geen „man” geworden was of worden wilde. Toen hierover met den ouden SOGA gesproken werd, antwoordde deze Kaffer vol ironie: „Och, al brengen zij TIYO om, dan heeft hij toch altijd het paradijs nog.” Misschien heeft hij ook wel gemeend, dat het niet tot uitersten komen zou. Dat TIYO zijn persoonlijke veiligheid zou koopen ten koste van zijne gewetensovertuiging, verwachtte de oude heiden niet, maar wel misschien, dat men ten slotte TIYO ongemoeid zou laten, zonder zich nochtans aan zijne prediking te storen.

Temidden van al deze moeielijkheden en dien tegenstand ging TIYO voort met bekeering te prediken aan zijn verduisterde landgenooten, en de kinderen te onderwijzen, die hij in de school verzamelen kon. Ook begon hij om dezen tijd de Christelijke gezangen te dichten, of over te brengen in het Kaffersch, die later zijn opgenomen in het Kaffer-gezagboek, en wel gebruikt zullen worden zoolang de naam des Verlossers, in de Kaffertaal, zal worden geprezen en aangeroepen. In het huis van den zendeling was TIYO altijd een welkome gast, en werd hij als een mededienaar in het Evangelie ontvangen en behandeld. Zijn aange-

boren en door genade geheiligde zedigheid en geringschatting van zichzelf, maakte immer dat men onwillekeurig tot hem zeide: „Vriend ga hooger op,” en dat hij voor de verwaandheid bewaard bleef, waarin zoovelen, in een zelfden toestand als hij geplaatst, zoo lichtelijk vervallen. Zijne studiën zette hij ook te Uniondale ijverig voort. Doch reeds in 1850 werd zoowel die studie als geheel zijn arbeid in Kafferland afgebroken, door een nieuwen oorlog, die lang voorbereid, eindelijk als een stortvloed over Kafferland uitbarstte. De Kaffers, die zich onder het Kruis niet wilden buigen, zouden andermaal met het zwaard getuchtigd worden.

V.

MLANJENI.

Terwijl nu TIYO's prediking tot bekeering als machteloos in de ooren der Kaffers klonk, was er een ander jongeling opgestaan, van gelijken ouderdom als TIYO, MLANJENI genaamd, van den Ndlambi-stam, wiens woord geheel het land in beroering bracht. Tenger van gestalte en onderhevig aan vallende ziekte, beweerde hij eene macht te bezitten, waarvoor alles zwichten moest. Hij verkondigde, dat hij een vijand was van alle tooverij, en dat, zoo iemand in zijne omgeving kwam, die zich met tooverij had bezig gehouden of tooveren kon, hij, MLANJENI, dit terstond aan het licht bracht, en den toovenaar levenslang met verlamming kon slaan. Daar de Kaffers elke ziekte of ongeval aan tooverij toeschrijven, en

het dikwijls veel moeite kostte om den toovenaar te ontdekken, moest zulk een prediking wel ingang vinden.

Voor MLANJENI's hut waren twee palen in den grond gestoken, en ieder, die van tooverij verdacht werd, moest nu tusschen die palen doorgaan. Was hij onschuldig, dan overkwam hem niets; doch was hij een „toovenaar”, dan viel MLANJENI in zwijm, en bleef eenigen tijd roerloos liggen. Dit was dan een teeken voor de angstvolle menigte, om op den beschuldigde aan te vallen en hem, onder het geschreeuw van „Bolowane”, dat is: *leugenaar, bedorven schepsel*, uit te drijven, of wel terstond te vermoorden.

De naam van MLANJENI werd hierdoor over de lengte en breedte van Kafferland bekend en gevreesd. Er werd van hem verhaald dat hij zieken genas, blinden het gezicht kon geven, stommen deed spreken en kreupelen kon doen wandelen; dat hij „zijn pijp aanstak, niet met een kooltje vuur, maar aan de zon”, en dat hij in ieder opzicht met bovennatuurlijke kracht bedeed was. Ten laatste stond hij openlijk op als een Itola, d.i. iemand, die strijders onkwetsbaar maken kan in den krijg, en vooral op het slagveld. Daartoe moest men tot hem komen en een rund of bok offeren, waarna hij takjes van een zekere plant uitdeelde, die in den strijd om den hals gedragen moesten worden. Daarbij kreeg iedere krijger een stok, om met de assegaaien te worden samengebonden, en die in den oorlog moest worden uitgestrekt naar den vijand, onder aanroeping van MLANJENI's naam. Dan zou den vijanden de schrik om het hart slaan en de zee zou hen verzwelgen.

Op bevel van MLANJENI werden voorts alle roomkleurige en donkerbruine runderen geslacht, en hunne beenderen verbrand, in de vee-kraalen, als een „liefelijk reukoffer aan de

geesten der voorvaderen. Hierdoor zouden dezen ook opgewekt worden, om het volk tegen de blanken te helpen en den Kaffers de overwinning te verzekeren. Bij duizenden werden nu over geheel Kafferland de runderen geslacht en geofferd.

Daar om dezen tijd juist eene aardbeving in de Kaapkolonie werd waargenomen, en een aantal schepen op de kust vergingen, werd dit toegeschreven aan MLANJENI's macht, waardoor zijn invloed steeds toenam. Ook SANDILLI, het hoofd der Gaika's, bewees hem openlijk eere, en het oog van elken Kaffer werd op MLANJENI gericht als op den verlosser des volks.

Tegenover TIYO SOGA's prediking: „*bekeert u*”, riep MLANJENI: „*wapent u*,” en dit laatste was naar het hart der Kaffers. Sprak TIYO van den ongeziene Verlosser, die van de schuld en straf der zonde verlost, MLANJENI was in het oog der Kaffers de verlosser, want hij zou hen bevrijden uit de macht der Engelschen, en doen zegevieren over hunne vijanden. En dit was al wat zij verlangden. Geen wonder dus, dat TIYO's prediking met onverschilligheid werd aangehoord, of met spot ontvangen, waar MLANJENI's naam in iedere Kafferhut met eerbied en vrees werd genoemd, en ieder woord van dezen prediker, over de lengte en breedte van Kafferland, met bijgeloovig ontzag werd ontvangen.

Eindelijk brak de storm los, en na eenige kleine schermutselingen en oproeren stonden de Kaffers openlijk op tegen het Engelsche, Koloniale gouvernement, dat nog van vrede droomde. Den 24sten December 1850 deden de Kaffers een aanval op 600 Britsche soldaten, die door de Booma-pas, in het Amatola-gebergte, trokken, doodden negen man, kwet-

sten anderen en maakten vier paarden, met driehonderd patronen beladen, buit. Den volgenden dag, Kerstdag, werd de alarmklok geluid langs den geheelen grens der Kolonie, en vernam men met ontzetting dat er een nieuwen Kafferoorlog was uitgebroken: *de oorlog van MLANJENI*.

VI.

TWEEDE REIS NAAR EN VERBLIJF IN SCHOTLAND.

Die oorlog werd aanleiding dat TIYO SOGA zijn werk in Kafferland voorloopig staken moest, en dat hij voor de tweede maal naar Schotland geleid werd. Het is wel opmerkelijk dat hij, een man des vredes, in zoo woelige tijden geboren werd, en zijn opleiding tot Bode des Vredes, in den middelijken weg aan het oorlogsgewoel te danken heeft gehad. Het was oorlog toen hij het levenslicht zag; als vijfjarig kind moest hij aan de hand zijner moeder en zuster, in den oorlog van HINTZA, een schuilplaats zoeken in de bosschen van het Amatola-gebergte en zijne opleiding te Lovedale kwam tot een plotseling einde door den krijg van den Bijl. Doch langs dien weg kwam hij in Schotland, waar hij een betere opleiding ontving dan hem ooit in Kafferland zou hebben kunnen gegeven worden. En nu weer werd zijn evangelie-arbeid onmogelijk gemaakt, door een nieuwen oorlog, die dreigender scheen te zullen worden dan een der vroegere Kafferoorlogen, schoon onder het bestuur Gods, juist die oorlog middel werd om

hem voor de tweede maal naar Schotland te laten gaan, en daar behoorlijk opgeleid te worden, tot geordend prediker des Woords en Zendeling onder zijn volk.

Reeds weken te voren, eer de oorlog openlijk uitbarstte, had men op de zending-statiën, en vooral ook op Uniondale, waar TIYO arbeidde, de zekere voortteekenen van den naderenden storm waargenomen. De Kaffers op die statiën werden bij den dag onrustiger, en kwamen eindelijk openlijk in verzet tegen de zendelingen en hunne helpers. Ook werd er gestolen, dat anders weinig het geval was; — zelfs uit TIYO's woning werden de dekens gehaald van het bed, waarop zijn zuster TAUSE lag te slapen. Toch meende men, ook op Uniondale, dat de oorlogswolk nog wel zou voorbijdrijven, en dat het tot geen uitbarsting komen zou.

Uit dezen droom werd men echter onzacht gewekt door den aanval der Kaffers op de Engelsche troepen, onder het bevel van kolonel Mc.KINNON, in het Amatola-gebergte. De tijding hiervan werd op Uniondale gebracht door den kolonel zelf, die nog op Kerstavond zijn kamp nabij de statie op-sloeg. Op aandrang van Mc.KINNON besloot de zendeling NIVEN, onmiddellijk met zijn gezin de statie te verlaten, en naar de Chumie te vertrekken, waar de zijnen in veiligheid zouden zijn. En zoo moest de zendeling in den vroegen morgen van het Kerstfeest, in plaats van te kunnen opgaan naar het nette bedehuis, en met de kleine gemeente, uit de heidenen vergaderd, te zingen van „vrede op aard”, met zijne vrouw en kinderen overhaast de vlucht nemen. Een reize van meer den 30 mijlen lag voor hem, door een landstreek welke de Kaffers bezet hielden. Niet ver van de statie werden de vluchtelingen door Kaffers overvallen, van hunne

paarden en kleederen beroofd, en slechts ternauwernood werd hun leven gespaard. Te voet moest nu de gevaarvolle tocht worden voortgezet, over ongebaande wegen, zonder beschutting tegen de brandende zonnestralen, zonder het noodige voedsel, en ieder oogenblik in gevaar van een nieuwen overval. Door 's Heeren goedheid mochten NIVEN en de zijnen toch eindelijk de militaire post aan den Chumie bereiken, waar zij, voor het oogenblik althans, in veiligheid waren.

TIYO SOGA en BUSAK, een Kaffer-ouderling, waren op Uniondale achtergebleven, doch moesten in den nacht insgelijks de vlucht nemen. Tegen den avond werd de statie, door een bende Kaffers onder ANTA, aangevallen en geheel in puin gelegd. Wat gestolen kon worden, werd door de Kaffers weggevoerd, en het overige vernield. NIVENS huisbijbel werd door eenige jonge Kaffers met assegaaijen aan flarden getreten, omdat hij hen „met dat ding altijd zoo lastig was gevallen.” De kerk en andere gebouwen werden in brand gestoken, en van de zoo veel belovende zending-statie bleef niets over, dan een rookende ruïne.

TIYO en BUSAK ¹⁾ hadden, toen ANTA de statie aanviel, slechts den tijd om eenige kleedingstukken te redden en moesten overhaast de vlucht nemen. In den nacht, door de Amatola-bosschen dwalende, was TIYO bijna in handen der Kaffers gevallen. Hij werd achterjaagd doch wist te ontkomen, en tegen den morgen bereikte ook hij in veiligheid de

¹⁾ BUSAK verloor bij dezen overval 21 stuks hoornvee. Een jaar later werd hij door de Kaffers vermoord, terwijl hij het vee van den zendeling tegen roofzuchtige Kaffers trachtte te beschermen.

Chumie. De overige lieden der statie hielden zich, gedurende eenige dagen, schuil bij hun naburige kraal, en trokken daarna insgelijks naar de Chumie. Uniondale is niet weer herbouwd.

In den oorlog, die nu volgde, leed de Zending der Vereenigde Presbyteriaansche Kerk in Kafferland, op zeer bijzondere wijze. De zendelingen dier Kerk hadden tot hiertoe, met veel zegen, gearbeid onder de Gaika-Kaffers; en hadden grooten invloed verkregen over de opperhoofden en over het volk. Toen nu de oorlog was uitgebroken kwamen die zendelingen onder verdenking, dat zij de Kaffers steunden in dier vijandelijkheden tegenover de Kolonie. Hiervoor was geen grond en zelfs geen waarschijnlijkheid, daar, om van godsdienstplicht niet te spreken, de Zending niets te winnen maar alles te verliezen had bij den oorlog. De zendelingen zagen zich nu, onder de omstandigheden, gedrongen om Kafferland tijdelijk te verlaten, en begaven zich vooreerst naar Philipton, nabij de grenzen der Kolonie. De Kaffer-Christenen aan de Chumie vergaderd begeerden hunne zendelingen te volgen, doch dit werd hun belet door het Groot Opperhoofd SANDILLI, die hen bekend liet maken, dat hij hen als vijanden zou behandelen en later vermoorden, zoo zij de Chumie verlieten. Zij besloten daarop te blijven, — de mannen verscholen in de spelonken der Chumie-bergen en de vrouwen en kinderen op de statie zelve, onder leiding en opzicht van zuster CHALMERS, de weduwe van den zending. Des zondags kwamen de mannen uit hunne berg-holen, en vergaderde de kleine gemeente in het kerkgebouw, om met tranen en veel smeeking God te bidden dat de vrede hersteld mocht worden. Veel zouden de lieden echter

nog te lijden hebben, eer zij de verhooring hunner gebeden zouden mogen aanschouwen.

Op zekeren dag ontvingen zij een bevel van den Engelschen kolonel SOMERSET, dat allen naar de vroegere woonplaats van den ouden SOGA moesten komen, om hunne wapens af te leggen. Aan dit bevel werd voldaan, doch na dagen wachters bij de kraal van SOGA bleek het, dat niet de bekeerde Kaffers maar de anderen bedoeld waren, in een order van den Gouverneur, dat de Kaffers hunne onderwerping moesten komen betuigen. De Kaffers van den Chumie konden dus weer vertrekken, doch moesten hunne wapenen achterlaten, en toen zij de rivier weer waren overgetrokken, werden zij door de Fingoes, de bondgenooten van het Engelsche Gouvernement, van alles beroofd en met den dood bedreigd. In dezen toestand zonden de weerlooze Christen-Kaffers twee vrouwen naar het Fort Cox, om hulp te vragen van den Gaika-Commissaris, CHARLES BROWNEE, die hen raadde, zich onmiddellijk te stellen onder de zorg van zijn eerwaardigen vader, de zendeling BROWNEE, te King-Williamstown. Met levensgevaar werd deze raad gevolgd, en bereikte de, tot het uiterste geplaagde en vervolgde Kaffer-Christenen, King-Williamstown, waar zij liefderijk opgenomen werden. Hiermede was tevens ook het lot der Chumie-statie beslist, welke sedert slechts in treurige herinnering heeft voortbestaan. Als zending-statie is de Chumie niet weer bezet geworden.

TIYO SOGA volgde NIVEN en de andere zendelingen naar Philipton, aan de Kat-rivier. Zuster NIVEN had intusschen zooveel geleden, naar lichaam en geest, vooral op de vlucht naar de Chumie, en nu weer naar Philipton, dat haar echtgenoot zich genoodzaakt zag met haar naar Schotland terug

te keeren. Doch, wat moest dan van TIVO worden? In Kafferland kon hij niet blijven; in de Kolonie was geen plaats voor hem. Het best zou zijn, dat hij mede ging naar Schotland, om zijne studiën voort te zetten." TIVO zelf wenschte dit; zijn vader had er niet op tegen; doch vanwaar zou het geld komen voor de reize naar en het verblijf in Schotland? „De Heere zal het voorzien" meende NIVEN, „het geld ligt in de Bank der Voorzienigheid." NIVENS geloof werd dan ook niet beschaamd gemaakt, en de noodige fondsen voor den overtocht naar Engeland werden, door vrienden der Zending, bijeengebracht.

Van Philipton reisde NIVEN met zijne lijdende echtgenoote en diepgeschokt gezin naar Grahamstown, waar TIVO zich bij hen voegde, en vervolgens naar Port-Elizabeth. Daar werd TIVO de betrekking aangeboden van gouvernements-tolk, waaraan een goed salaris was verbonden. Door zulk een betrekking aan te nemen, zou zijn toekomst, wat het tijdelijke betrof, verzekerd zijn, en ook zou hij altijd nog wel gelegenheid kunnen vinden, om nu en dan eenig evangeliewerk te verrichten. Doch de jonge Christen-Kaffer verstond zijne roeping, en wees het aanlokkelijk aanbod van de hand. „Ik wensch liever mijn brood te bedelen in de straten uwer stad," zeide hij tot NIVEN, „en van deur tot deur op te halen wat ik noodig heb, om mijn collegegelden te betalen, en daarna theologie te studeeren, en zoo te beter in staat gesteld te worden, Christus, dien ik als mijn Zaligmaker heb leeren kennen, te prediken aan mijne landgenooten, die Hem niet kennen, dan in gouvernementsdienst te treden. Ik wil met u naar Schotland gaan." Bedelen, voor zichzelve, lag anders allerm minst in het karakter van TIVO, doch om den dienst des evangelies zou hij zulks verre verkiezen,

boven de voordeeligste betrekking, die hem zou kunnen worden aangeboden. Aan deze verzoeking ontkomen, ging TIYO SOGA, in Junij 1851, met den zendeling en diens gezin scheep, aan boord der „George Lord”, naar Londen.

In Londen, waar TIYO na een reis van 75 dagen behouden aankwam, was juist het Kristallen Paleis geopend, en de wonderen van nijverheid, die hij daar aanschouwde, maakten een diepen en blijvenden indruk op zijn ontvankelijk gemoed. „Welk een onderscheid, tusschen dat wonderpaleis en het met lijken bezaaide Kafferland. Hier industrie, kunst, handel, voorspoed; dáár verwoesting, barbaarschheid, armoede, hongersnood. En toch stonden de Kaffers niet ten achteren, in lichamelijke- en geestesvermogens, bij andere volken.... Konden zijne landgenooten slechts tot het Christendom en Christelijke beschaving gebracht worden, hoe zouden ook zij een eervolle plaats kunnen innemen in de rij der volken, in plaats van, zooals nu, te worden uitgeroeid. Aan die zoo gewenschte maatschappelijke en geestelijke wedergeboorte van zijn volk mede te arbeiden, zou zij u hooge roeping zijn; daaraan wilde hij zijn leven wijden; en daartoe ging hij zich nu in Schotland verder bekwamen.” Met zulke gevoelens in het harte, keerde TIYO nu, na een kort verblijf in Londen, terug naar Glasgow, na eene afwezigheid van nog geen drie jaren.

De vrienden daar waren blijde om hem weer te zien, en van harte bereid, om hem in zijne studiën te ondersteunen. Op den 21sten October 1851 moest NIVEN met TIYO voor den kerkeraad der John-street gemeente verschijnen, om verslag te doen van diens arbeid en gedrag, gedurende de laatste drie jaren, en zijne redenen mede te deelen, waarom hij TIYO had medegenomen naar Schotland. Met een en ander was

de kerkeraad zóó ingenomen, dat met eenparige stemmen besloten werd, om de kosten van TIYO's studien aan de Universiteit, en later aan de Theologische School voor eigen rekening te nemen, terwijl er eene commissie uit den kerkeraad benoemd werd, om TIYO in alles met raad bij te staan, en een vaderlijk opzicht over hem te houden. De Zondagschool, in verband met die gemeente, beloofde te zorgen voor TIYO's onderhoud, gedurende zijn studietijd. En zoo werd de weg gebaad, dat hij reeds in November, na afgelegd admissie-examen, als student aan de Glasgowsche Universiteit kon worden ingeschreven, en met zijne studiën een aanvang kon maken.

Na één jaar te hebben doorgebracht aan de Universiteit, ontving TIYO verlof om het admissie-examen af te leggen voor de Theologische Kweekschool, en daarna volgde hij, gedurende den winter, de litterarische colleges aan de Universiteit te Glasgow, terwijl hij in den zomer theologie studeerde te Edinburg. Dit was niet gemakkelijk, doch hij zelf wenschte, om zoo spoedig mogelijk als geordend zendeling naar Kafferland te kunnen terugkeeren. Geen uur mocht dus verloren gaan.

Zoowel te Glasgow als te Edinburg betoonde TIYO zich ijverig, volhardend en voorspoedig in zijne studiën. Hij werkte met nauwgezetheid, en het gemis eener geregelde opleiding van jongs aan, werd door nauwlettende studie vergoed. Latijn leerde hij te Glasgow, onder prof. W. RAMSAY en Grieksch onder prof. LUSHINGTON, beiden mannen van naam op het gebied der letteren. In Edinburg genoot hij het onderwijs van mannen als dr. JOHN BROWN, prof. JOHN EADIE, dr. M. MICHAEL, dr. HARPER en dr. LINDSEY, de bekende exegeet.

Academische onderscheiding heeft hij niet behaald — ook niet gezocht, — doch hij nam een eervolle plaats in onder zijne medestudenten. De werken van WASHINGTON IRVING, PRESCOTT, MACAULY, FOSTER, VINET, MOSHEIM en PALE, en vooral het werk van CONYBEARE en HOWSON over Paulus, en BOSWELL'S Leven van dr. JOHNSON behoorden tot zijn lievelingslectuur; en voorts vooral, de *Christenreize* van BUNYAN. Onder de dichters schijnt hij slechts LONGFELLOW gekend te hebben. Zijn vrije tijd werd gewoonlijk gewijd aan evangeliesatiewerk in Glasgow. Schoon hij vele uitnoodigingen ontving, om den avond door te brengen in den een of anderen vriendenkring, of om op „soirees” te spreken, maakte hij daarvan zelden gebruik. Doch waar hij zich in gezelschap bevond, daar was hij altijd op zijn gemak, met al de manieren van een geboren gentleman. Over het algemeen was er reeds als student, iets waardigs over hem en maakte hij zich nooit schuldig aan ruwheid of ongemanierdheid. Daarbij was hij natuurlijk, niet gemaakt, nederig en met zeer geringe gedachten van zichzelf vervuld, dat hem te meer deed stijgen in de achting zijner leermeesters, medestudenten en tal van vrienden.

„Het geeft mij veel genoeg te verklaren,” zeide Prof. EADIE, aan het einde van het eerste studiejaar, door TRYO te Edinburg doorgebracht, „dat TRYO SOGA, gedurende de afgelopen sessie, zeer getrouw en ijverig de lessen over Bijbelsche letterkunde heeft bijgewoond. In ieder opzicht heeft hij uitstekend voldaan. In aanmerking nemende, hoe gebrekkig zijne voorloopige opleiding geweest is voor de studie der oorspronkelijke talen der Heilige Schrift, ben ik zeer tevreden over de mate zijner kennis. Daar hij reeds wat oud en te ontwikkeld scheen om in de laagste klas te beginnen, zou hij, op de begeerte van eenige vrienden, terstond in de hogere klasse gekomen zijn, doch op zijn eigen, nadrukkelijke begeerte, is hij begonnen met het begin, en deze begeerte moet hem hebben aangevuurd, om zoo volhardend en ijverig door te ar-

beiden. Het doet mij genoegen, hem zulk een getuigenschrift te kunnen geven, en ik hoop dat hij zich zal onderscheiden, door bij vernieuwing en voortdurend zich toeleggen op zijne belangrijke studiën."

Een zijner vroegere medestudenten, later leeraar te Manchester, over TIYO's studietijd sprekende, zegt van hem: „TIYO SOGA had in waarheid een godsdienstig en vroom gemoed. Hij had een ingeboren afkeer van alles wat slechts zweemde naar eene lichtvaardige behandeling van heilige dingen. Tegelijkertijd was zijn godsvrucht vrij van gemaaktheid, ijdel vertoon, en strengheid in het leven. Van ganscher harte kon hij meêdoen in onschuldige uitspanningen. Hij was vol humor, en het was een genot, om zijn lach te hooren en op zijn tintelend oog te letten, in het midden van een vroolijken vriendenkring. Zoo vriendelijk was zijn glimlach, dat men nauwelijks bemerkte hoe donker van kleur zijn gelaat was. Zijne verstandelijke ontwikkeling was ongemeen, en in iedere klas onderscheidde hij zich als een ijverig student. Gedurende de vele jaren dien ik met hem heb omgegaan, herinner ik mij geen enkele daad van hem, in strijd met zijne Christelijke belijdenis. Zijn karakter was zoo vriendelijk, zijne manieren zoo aangenaam, zijn oordeel zoo mild en al zijne daden zoo bedachtzaam, dat zijne vrienden gemakkelijk vergaten, dat hij een Kaffer, maar nooit dat hij een gentleman was."

Hoe hoog TIYO in achting stond bij zijne medestudenten, bleek vooral bij het einde van zijn studietijd aan de Kweekschool te Edinburg. Hem werd toen een geschenk aangeboden van kostbare theologische werken, in 38 deelen, benevens een adres, door 186 studenten onderteekend. Dit adres luidde als volgt:

Aan den Heer TIYO SOGA.

Geliefde Broeder in Christus.

„Dit tegenwoordig oogenblik is voor ons van buitengewoon belang. Zoo lang onze Theologische School bestaat is het nog niet geschied, dat een van Afrika's donkerkleurige zonen, daaraan zijn opvoeding verkregen heeft. En nu gij, na de gewone studiën te hebben doorloopen, gereed staat, naar uw geboorteland terug te keeren, als een afgevaardigde gezant van Christus, kunnen wij u niet laten gaan, zonder dit geschreven

getuigenis (met een van meer tastbaren aard), van de achting en gene- genheid, die wij u toedragen. Insgelijks van het diep belang, dat wij stel- len in uw tijdelijk en geestelijk welzijn, en onzen oprechten wensch, dat gij voorspoedig zijn moogt in het groote werk, waaraan gij uw leven ge- wijd hebt. Afgescheiden van uw afkomst en vroegste opleiding, hebben wij alle reden om u te achten voor hetgeen gij zijt, — staande op de- zelfde maatschappelijke hoogte als wijzelfven. Gij hebt uw plaats onder ons ingenomen, en een eervolle plaats behouden, in de verschillende vak- ken van studie, waarmede gij u bezig gehouden hebt. Wanneer wij in aan- merking nemen de betrekkelijk ongunstige omstandigheden, waarin gij uwe vroegste jaren hebt doorleefd, en de moeielijkheden, die gij hadt te over- winnen, om een taal te leeren, zoo geheel anders in geest en vorm dan uwe moedersprake, dan moeten wij te hooger schatten de mate uwer kennis en de juistheid van uw oordeel en uitdrukking, in uwe (Engelsche) op- stellen. Zij onzer, die u het meest van nabij hebben leeren kennen, heb- ben ook de hoogste gedachten van uw kalm oordeel, van de eenvoudig- heid en openhartigheid van uw inborst, van uw nederig gedrag, uwe hartelijkheid en van de sterkte uwer Christelijke overtuiging, die u zeker in staat zullen stellen, om steeds volhardend en op voorbeeldige wijze deel te nemen in het belangrijke ambt, dat gij nu gaat bekleeden.

Gij staat gereed te vertrekken naar het land, dat gij, niettegenstaande de geestelijke duisternis, die er heerscht, toch als uw vaderland bemint; waaraan de menigvuldige herinneringen uwer vroegste jaren verbonden zijn, en waarvan de schoone natuurtooneelen onuitwischbaar op uw hart staan gegraveerd. Wij vertrouwen, dat gij daarhenen gaat „vervuld met liefde tot Hem, die u” geroepen heeft uit de duisternis tot zijn wonder- baar licht; van ijver brandende voor de uitbreiding van Zijn koninkrijk, en een vurig onverdoofbaar verlangen koesterende naar het heil uwer landgenooten. Terugziende op den weg langs welken gij geleid zijt ge- worden, kunt gij niet laten, met innige dankbaarheid Hem te loven, die alzoo den rijkdom Zijner genade over u heeft groot gemaakt. Gij zult ongetwijfeld met moeielijkheden te kampen hebben. Uw eerste werk zal zijn, de oude verwoeste plaatsen te bebouwen, de vorige verstoringsen weder op te richten. Doch laten uwe moeielijkheden en zorgen slechts het middel zijn, om uw geloof te verlevendigen, en u met te meer ernst en volharding den Troon der genade te doen zoeken. Het is onmogelijk dat Schotland ooit uit uw geheugen gewischt worde — dat gij zoudt ver- geten de christelijke voorrechten, die gij hier hebt genoten. Gij kunt ook niet vergeten, dat gij velen achterlaat met wie gij zoeten omgang hebt

gehad, met wie gij zijt opgegaan ten huize Godes. Laat het ons wederzijds tot troost verstrekken, dat, waar wij deel hebben aan de liefde Christi, wij steeds onafscheidelijk verbonden blijven, en elkander ontmoeten voor den troon der genade.

En nu, geliefde en geëerde Broeder, wij moeten u met uwen beminden medewerker, die u op dezen uwen weg vergezelt, een plechtig „vaartwel” toeroepen. Moge Hij, die u tot hiertoe heeft geleid, steeds met u zijn. . . .

Moogt gij, na een eervollen en voorspoedigen levensloop, in goeden ouderdom ten grave dalen, gelijk een korenschoof in den oogst wordt ingebracht en moogt gij gerekend worden onder de verkorenen, die „verstandig geweest zijnde schijnen zullen als de heerlijkheid van het uitspannel, en velen tot gerechtigheid geleid hebbende, blinken zullen als de sterren voor eeuwig.”

Behalve de theologische lessen, had TIYO SOGA ook eenige medische bijgewoond, en in September 1856 was hij zooverre gevorderd, dat hij aanzoek kon doen, om zijn eind-examen af te leggen. De Kerkeraad der John-street gemeente „verstaan hebbende dat de heer TIYO SOGA, na door het Presbyterium te zijn toegelaten, door de Zending-commissie zou worden uitgezonden naar Kafferland,” besloot hem „hartelijk aan te bevelen bij de gemeente, en voor te stellen dat de noodige fondsen zouden worden bijeengebracht, om hem behoorlijk uit te rusten voor zijn arbeid op den zendingsakker.” Den 10^{den} December werd TIYO eindelijk, na afgelegd examen, tot de evangeliebediening toegelaten en den volgenden dag trad hij, voor een belangstellend gehoor, voor de eerste maal op als leeraar in het kerkgebouw der gemeente, die zich zijn op zoo bijzondere wijze had aangetrokken. Weinige dagen later, den 23sten December 1856, werd hij in diezelfde kerk, met oplegging der handen, geordend tot den dienst des Woords en der Sacramenten.

De zoete droom van Tiro's jeugd en jongelingsjaren was nu werkelijkheid geworden. Uit de kraal van zijn heidschen vader was hij overgegaan in de school der Christelijke zendelingen, en zoo was hij kennelijk van den Heere, stap bij stap, geleid, tot hij nu, als wettig geordend dienaar des Woords, naar zijn land mocht terugkeeren, om zijnen landgenooten, in hunne en zijne moedertaal, het Evangelie te brengen. Wat van mensche-lijke zijde een waagstuk scheen, was, zoover men tot nu toe oordeelen kon, van den Heere geweest, en Tiro had de verwachtingen zijner vrienden verre overtroffen. De John-street gemeente had voor zijn onderhoud £ 202 uitgegeven, doch nimmer was een som gelds voor de Zending beter besteed geworden, dan in de opvoeding van dezen Kafferzoon. Het zou nu moeten gezien worden of de Kaffers hem, als een geordend leeraar, zouden ontvangen, en zouden kunnen verstaan, dat hij geworden was die en wat hij was, door het Evangelie, en zij insgelijks door aanneming van dat Evangelie tot beschaving en zaligheid zouden komen. Wat hem betreft, hij had, bij zijne ordening, bij vernieuwing en plechtiglijk beloofd, voor God en mensen, om „verdrukking te verduren, als een goed krijgsman van Jezus Christus, opdat wanneer de opperste Herder der schapen zou verschijnen, hij een onverwelkelijke kroon der heerlijkheid zou mogen ontvangen.”

Op voorstel van den Kerkeraad der John-street gemeente was door het Presbyterium en de Zending-commissie bepaald, dat Tiro, terstond na zijne ordening, een aantal gemeenten der U. P. Kerk zou bezoeken, om de zending in Kafferland te bepleiten. Van alle kanten kwamen nu aanvragen, dat hij een spreekbeurt zou vervullen; nu eens in een kerkgebouw voor de gemeente, dan weer op Zondagsschool of avondbijeen-

komst. Met onvermoeiden ijver wijdde hij zich aan die taak, en waar hij optrad, werd hij met belangstelling ontvangen. In zijn eigen persoon was hij het sprekendst bewijs, wat onder den zegen Gods, van de Zending onder de Kaffers verwacht mocht worden, en de woorden van opwekking, die hij, in zuiver Engelsch, tot de verzamelde schare richtte, vloeiden zoo kennelijk uit het hart, dat zijn gehoor onwillekeurig met liefde voor die Zending vervuld werd. Die zendingreizen hebben dan ook heerlijke vruchten voor het werk onder de Kaffers afgeworpen.

Soms had TIVO op deze reizen wonderlijke, ook wel ietwat pijnlijke, ontmoetingen. Niet altijd sproot het verlangen om hem te hooren voort uit belangstelling in zijn persoon en werk, maar uit nieuwsgierigheid, om hem een vers te hooren zingen, of het alphabet te laten opzeggen in het Kaffersch, en hem de lion te maken van den avond. Dit deed hem altijd onaangenaam aan, en benam hem zijn vrijmoedigheid. Zoo moest hij, den Zondag na zijne ordening, optreden in de kerk van ds. NIVEN, te Maryhill, voor een vrij talrijk gehoor. De kerk was meer dan gevuld, vooral ook door nieuwsgierigen, die zich zoo dicht mogelijk bij den preekstoel gesteld hadden, om den „zwarten prediker” eens goed te kunnen opnemen. Dit maakte TIVO bijzonder zenuwachtig. Terwijl nu de gemeente den tweeden Psalm zong, werd zijn aandacht getrokken door een kleinen jongen, nabij den preekstoel, wiens oog onafgewend gericht was op de zwarte hand des predikers. De kleine scheen het niet met zichzelf eens te zijn, waarom die hand zoo zwart was, en zachtkens zijn vinger uitstreckende, raakte hij herhaaldelijk TIVO's hand aan, en zag dan weer naar zijn vinger. of die ook zwart geworden was. Doch neen, de vinger was schoon. Verzekerd

dat de hand des predikers vuil moest zijn, maakte de jongen nu zijn vinger nat, en raakte andermaal TIYO's hand aan, in de verwachting dat zijn vinger nu vuil zou zijn. Doch andermaal neen; en nu zag hij TIYO zóó verbaasd aan, dat deze alle moeite had om niet in lachen uit te barsten. Voor dien middag was hij tegelijk van zijn zenuwachtigheid genezen.

TIYO SOGA trad, den 27sten Februari 1857, in het huwelijk met mejufvrouw JANET BURNSIDE. Lang te voren waren zijne genegenheden gevestigd geweest op eene jonge kleurlinge, STELLA geheeten, uit Amerika, die met haar oom, den predikant GARNET, juist in Schotland was, toen TIYO aan de academie kwam. Een huwelijk tusschen hem en STELLA werd ook door zijne vrienden wenschelijk geacht, omdat haar vast karakter in meer dan een opzicht zou aanvullen, wat, den soms ietwat onbeslist, TIYO ontbrak. Doch STELLA overleed op zeer jeugdigen leeftijd, en TIYO SOGA geraakte in kennis met de Schotsche dame, die later zijn vrouw werd. In Zuid-Afrika is het hem door velen ten kwade geduid, dat hij het oog heeft laten vallen op eene blanke, en werd zijn huwelijk uitgelegd als een poging zijnerzijds, om zich tot Engelschman te „verheffen.” Doch niets was verder van TIYO's gedachten dan dit. Hij huwde JANET BURNSIDE om hare uitstekende hoedanigheden en innige toegenegenheid, en omdat hij in haar niet slechts een beminnelijke levensgezellinne, maar ook een trouwe hulpe in zijn zending-arbeid hoopte te vinden. En hierin heeft hij zich niet bedrogen. Was het in Schotland geen kleine eer, zelfs voor JANET BURNSIDE, om de verloofde, later de echtgenote, van den algemeen geachten en gevierden TIYO SOGA te zijn, nog zou zij den voet niet aan

wal gezet hebben in Zuid-Afrika, of de meesten harer eigene landgenooten zouden haar verwijten als een misdaad, dat zij met een „Kaffer” getrouwd was, en haar den rug toekeeren. Dit heeft hare liefde voor den man harer keuze echter nooit geschaad, en tot het einde van diens leven heeft zij, onder vele en droeve wederwaardigheden, getrouw aan zijn zijde gestaan. Het was een gezegend huwelijk.

Den 13^{den} April 1857 eindelijk, verliet TIYO SOGA Glasgow, de plaats waar de Heere hem zoozeer gezegend had, om weer te keeren naar het land zijner geboorte en daar te arbeiden in het Evangelie. Voor hem was dit een blijde ure, doch zijne jonge vrouw moest het scheiden bijzonder zwaar vallen. Den volgenden dag schreef SOGA uit Londen: „Door Gods goedheid zijn wij hedenmorgen in welstand aangekomen in deze stad van wonderen. Doch o, welk een nacht hebben wij doorgebracht, vooral mijne arme vrouw. Nooit te voren heb ik met iemand zooveel medelijden gehad als met haar, op onze reize voorleden nacht en heden morgen. Ik heb geen opofferingen gemaakt, maar zij, arme, brengt al het offer. Ik hoop dat ik daar altijd aan denken zal, en dat het mij een teeder, liefhebbend echtgenoot voor haar zal doen zijn.” Gemakkelijk kan men zich in beider toestand verplaatsen.

Tegelijk met TIYO SOGA en zijne echtgenoot werd ds. ROBERT JOHNSTON uitgezonden als zendeling naar Kafferland. Te zamen deden ze nu de reis, in de „Lady of the Lake” naar Algoa-Baai. Aan het einde dier reis schreef JOHNSTON omtrent zijn reisgenoot en aanstaanden medearbeider: „Wij hadden een lange zeereis van bijna drie maanden. Gedurende zulk een reis, aan boord van een schip, komt iemands ka-

rakter duidelijk uit. TIYO SOGA heeft in dien tijd veel gewonnen bij allen aan boord, en na drie maanden nauwen omgang met hem, heb ik geleerd, hem steeds meer te achten en lief te hebben. Hij was geduldig, beleefd, vriendelijk, opgeruimd en nederig. Hij was altijd een Christenheer en een Christenleeraar." Den 2^{den} Juli 1857, zette SOGA voet aan wal te Port-Elizabeth.

VII.

KAFFERLAND IN 1857.

„De krijg van den Bijl" was geëindigd, in de onderwerping der Kafferhoofden, die op eene daartoe door Sir HARRY SMITH, den Gouverneur der Kaapkolonie, te King Williams Town belegde samenkomst „den staf des vredes" aanraakten, als teeken hunner onderwerping. Sir HARRY wierp daarop, met zijn gewoon theatraal vertoon, den „staf van oorlog" op den grond, uitroepende: „dit is het einde van den oorlog." Spoedig genoeg echter zou het tegendeel blijken.

De Kaffers hadden in den „Krijg van den Bijl" veel verloren en niets gewonnen. Al het land door hen bewoond tot aan de Kei-rivier, thans de Oostelijke grens der Kaapkolonie, kwam onder de Britsche vlag, als „Britsch Kafferland." Zij zelve werden Britsche onderdanen en hunne opperhoofden Britsche ambtenaren. Het plan der Regeering was, om de Kaffers te regeeren door hunne kapiteins, maar in afhankelijkheid van het Britsche bestuur. Door den nood

gedrongen hadden de Kafferhoofden hierin toegestemd, en op den 7^{den} Januari 1848, den eed van getrouwheid aan de Koningin afgelegd. Ieder verder verzet van de zijde der Kaffers, tegen de Britsche Regeering, zou nu rebellie zijn, en als zoodanig gestraft worden, doch men vleide zich met de hoop, dat de Kaffers zouden inzien, hoe hopeloos het was, tegen de Engelschen te strijden, en dat zij zich in de nieuwe regeling zouden schikken. Daarbij hadden de onderscheidene stammen ontzettend geleden, in krijgers en in vee, en werden velen door den honger gedwongen, om werk te zoeken in de Kolonie, zoodat er weinig of geen vrees scheen te bestaan, dat de vrede weer verbroken zou worden. De Kaffers daarentegen hadden zich slechts tijdelijk onderworpen en waren vast besloten, zoo spoedig mogelijk de wapenen weer op te vatten, om hunne onafhankelijkheid te herwinnen.

Hierop volgde de oorlog van MLANJENI, die op Kerstdag, 1850, uitbrak en meer dan twee jaren duurde. Voor een oogenblik scheen het nu, dat de Kaffers er in zouden slagen, om het vreemde juk af te schudden, vooral toen het corps bereden Hottentotten hun vaandel verlieten, en met de Kaffers gemeene zaak maakten tegen de Britsche regeering. Doch ten slotte moesten zij den strijd opgeven en de wapens neerleggen. Hierop werd, Maart 1853, door Sir GEORGE CATHCART, die Sir HARRY was opgevolgd, een algemeene amnestie verleend, doch met de bepaling, dat de Kafferstammen, die aan den oorlog hadden deelgenomen, het land door hen van oudsher bewoond verlaten en zich beoosten der Kei-rivier moesten vestigen. Het land dus verlaten, werd vervolgens verdeeld onder die Kaffers, welke in den

jongsten krijg zich aan de zijde der Britsche Regeering gehouden hadden, en voorts tot woning gegeven aan kolonisten, en aan ontslagen soldaten van het vreemden-legioen, meestal Duitschers, die langs den geheelen oostelijken grens van Britsch Kafferland, een soort van militaire kolonies moesten vormen. Zoo zou de Kolonie nu voorgoed van Kafferinvallen en Kafferoorlogen bevrijd worden, en zouden de Kaffers zelve tot rust komen.

IJdele verwachting! De Gaika's hadden met ontzetting vernomen, dat zij hunnen schoonen, met bosschen begroeiden, geboortegrond moesten verlaten, om de kale vlakten, over de Kei, te bewonen en deden wanhopige pogingen om het banvonnis vernietigd te krijgen. Doch dit kon niet geschieden; en met neergebogen, schoon nog steeds onverwonen harten, trokken zij eindelijk over de rivier. Op doodstraf was het dezen Kaffers nu verboden, om, zonder bepaald verlof, de hun gestelde grens te overschrijden. Het Gouvernement verwachtte, dat het volk, door den nood gedrongen, zich eindelijk in de nieuwe landstreek zou vestigen, doch het hart der Kaffers trok naar den geboortegrond, en kon op die koude, kale vlakten niet wennen. Zelfs hun vee kwam in opstand tegen het banvonnis. Dag en nacht kon men het loeien der dieren hooren, die, met opgeheven kop naar het Amatola-gebergte gericht, nauwelijks op de vlakten te houden waren, en naar de oude weiden terug wilden.

Zoo werden de Kaffers steeds bitterder gestemd tegen het Engelsche Bestuur, en als menschen, die toch niets meer te verliezen hadden dan misschien het leven, zonnen zij eerlang slechts op bloedige wraakneming, en om het land te herwinnen, waaruit zij verdreven waren.

Hierop brak, in 1854, de Fransch-Engelsche oorlog tegen Rusland uit. De Kaffers, die hiervan vernamen, meenden dat de Russen „zwarten” waren, en dat deze, na de Engelschen verslagen te hebben, zouden komen, om hunne broederen in Kafferland bij te staan. Zelfs werden dag en uur bepaald, waarop de Kaffer-Russen zouden komen, om met de andere Kaffers gemeene zaak tegen de Engelschen te maken, en dezen in de zee te drijven. Wel ging die tijd natuurlijk voorbij, zonder dat een enkele Kozak zijn verschijning in Kafferland maakte, en werden velen hierdoor teleurgesteld, maar toch werd de hoop niet opgegeven, dat het volk op bijzondere wijze hulp zou ontvangen, en zoo in staat gesteld worden, om den verloren grond te herwinnen en de Engelschen in zee te drijven.

In Maart 1856 werd die hoop verlevendigd door het optreden van een nieuwen profeet, MHLAKAZA genaamd, die door zijne dochter, NONGQUASÉ, openbaringen uit de geestenwereld zou hebben ontvangen. NONGQUASÉ zou, aan de monding der Gxasa-rivier, eenig vreemd volk en vee gezien hebben, en dit aan haar vader hebben medegedeeld. Deze was toen gaan zien wie de lieden waren, en had van hen het bevel gekregen, om naar zijn kraal terug te gaan, zich gedurende drie dagen te reinigen, op den vierden dag een os te offeren en dan terug te komen. MHLAKAZA volgde deze bevelen op en zag toen, op de aangewezen plaats, een aantal Kaffers, onder welken hij zijn eigen broeder, jaren geleden gestorven, herkend had. Hem werd toen gezegd, dat zij de lieden waren, die, over de groote wateren, tegen de Engelschen gestreden hadden; dat zij voortdurend tegen hen strijden zouden, en dat zij hunne broederen in Kafferland nu ter hulpe zouden

komen. Ook zouden de geesten der gestorven opperhoofden NDLAMBE, HINTSA, MDUSHANE, GAIKA en ENO aan NONGQUASÉ verschenen zijn, en haar bekend gemaakt hebben, dat zij rouw droegen over het lot dat de Kaffernatie getroffen had, en vastelijk besloten hadden, om hun volk te verlossen. Zij zouden daartoe, op een gegeven oogenblik, uit het doodenrijk terugkeeren met andere wakkere helden, die ook reeds lang geleden gestorven waren. De Kaffers, die dan nog leefden, zouden sterven, doch na korten tijd geheel verjongd weder opstaan, om niet weer te sterven. Alle tooverij zou uitgeroeid worden, en alle toovermiddelen vernietigd, zoodat er ziekte noch dood meer onder de Kaffers zou kunnen heerschen. Dan zou de aarde hare vrucht voortbrengen zonder bearbeiding; het prachtigste vee zou uit de aarde te voorschijn komen, en wagens vol spijs, kleeding, en vooral geweren en ammunitie zouden den Kaffers ten deele worden. De opstanding der gestorven opperhoofden zou voorafgegaan worden door een geweldigen stormwind, die de Engelschen, zoowel als alle ongeloovige Kaffers, in de zee zou drijven. Nog slechts een korten tijd en dan zou deze groote verlossing plaats vinden.

De geesten hadden echter éene voorwaarde gesteld: al het hoornvee, dat de Kaffers bezaten, moest onmiddellijk geslacht, al het graan verkocht of weggeworpen worden, terwijl het land niet meer bebouwd mocht worden, maar braak moest blijven liggen. Ongehoorzaamheid aan dit bevel zou de aangekondigde opstanding vertragen, of geheel onmogelijk maken. Zelfs geen enkele spade mocht in den grond gestoken worden; geen geitenbokje mocht blijven leven; het oude moest verdwijnen opdat alles nieuw zou worden. Alleen honden en paarden mochten in het leven blijven.

Aanvankelijk maakte MHLAKAZA's prediking weinig indruk op de Kaffers, die hun vee boven hunne liefste betrekkingen stelden, en er niet aan schenen te denken, om dit op te offeren voor een onzekere gouden eeuw. Na eenigen tijd echter verklaarde KRELI, het groot opperhoofd der Galeka's, dat hij de nieuwe openbaring geloofde, en als bewijs daarvan, liet hij van zijn schoonste ossen bij honderden dooden. Herhaaldelijk hadden er nu geheime samenkomsten plaats tusschen KRELI en MHLAKAZA, en eindelijk gaf KRELI bevel, dat over de lengte en breedte van Kafferland, al het vee gedood, al het graan vernietigd of verkocht moest worden; dat het land niet mocht bearbeid worden, en dat de natie ieder gebod der voorvaderen, door MHLAKAZA overgebracht, letterlijk had op te volgen. Die zulks weigerde was een verrader, een toovenaar, en een kind des doods.

De Kaffers schenen verslagen en besluiteloos, doch de bevelen van KRELI waren onverbiddeijk. Langzamerhand ging het bedrogen volk, door zijn opperhoofden voorgedaan, aan het slachten van hun vee en werden de graankuilen geledigd. Nu kwamen er wonderbare tijdingen uit MHLAKAZA's dorp: „Men had de hoornen der ossen, die uit de aarde zouden opkomen reeds tusschen het waterriet rondom MHLAKAZA's woning zien uitsteken; een onderaardsch geloei was gehoord als van ontelbare kudden, die onrustig het oogenblik verbeidden, dat zij in vrijheid gesteld zouden worden; een lang gestorven paard van MHLAKAZA was door KRELI zelf levend gezien, en een kind van den profeet was uit het graf opgestaan; een milie-aar, van zelf, wonderbaarlijk uit de aarde voortgekomen, werd getoond, als kleine proef van hetgeen de aarde eerlang zou opleveren.” Anderen gingen verder en verklaarden, dat zij

een schaar van gestorven Kafferhelden uit den Indischen Oceaan hadden zien opkomen, sommigen te paard en anderen te voet, die na een korte parade weer in de golven waren weggezonden. Door zulke tijdingen werden de lichtgeloovige gemoederen ten sterkste opgewonden, en meer en meer geneigd, om den „profeet” geloof te schenken.

Aldus misleid, hadden de Kaffers in October 1856 reeds zóóveel vee geslacht en graan vernietigd, dat zij gebrek begonnen te lijden. BROWNLEE, de Gaika Commissaris, deed wat hij kon, om het verblinde volk tot stilstand te brengen, en reed dag aan dag door zijn uitgebreid distrikt, om hen te wijzen op de zekere en vreeselijke gevolgen van hun vernielingswoede. Doch men gaf hem geen gehoor. „De blanken zouden allen veranderd worden op den naderenden opstandingsdag in muizen en kikvorschen, en de geheele Kaapkolonie zou bewoond worden door de Kaffers.” „Napakade” ¹⁾ was BROWNLEE's antwoord, doch hij vond geen gehoor. Zelfs in Britsch Kafferland gingen de Kaffers aan het dooden van hun vee en ledigen hunner graankuilen. De Kaffernatie scheen werkelijk betooverd.

Intusschen ging de tijd, door MHLAKAZA bepaald voor de opstanding der gestorven helden voorbij, zonder dat er iets bijzonders gebeurde. „Dat komt,” zeide MHLAKAZA, „omdat de voorvaderen toornig zijn over de twijfelaars, die hun vee nog niet, of slechts gedeeltelijk geslacht hebben”. Dan weer verhaalde hij den ongeduldigen Kaffers wat wonderlijke dingen er bij zijn kraal waren geschied: „Honderden hadden hunne

¹⁾ De heer BROWNLEE draagt sedert dien tijd onder de Kaffers den naam van „Napakade.”

gestorven opperhoofden en voorvaders gezien, rijdende op de wolken des hemels, of in krijgsorde, als op een slagveld geschaard, of ook wel drijvende op de zee, in omgekeerde parapluies. Die voorvaderen hadden gesmeekt, „dat men toch niet vertragen zou met het slachten van het vee, want dat zij niet uit het graf konden opstaan zoolang dit niet geschied was”. Hierop gingen de Kaffers weer aan het slachten. Geen beest mocht nu ook meer verkocht worden; alles moest worden gedood, en daar het volk onmogelijk zooveel vleesch tegelijk kon verbruiken, werd het den honden en aasvogels voorgeworpen, of liet men het op het veld verrotten. De stank van duizende dier rottende geraamten ging op uit het geheele land en verpestte de lucht. Ook het koorn, dat niet gebruikt kon worden, werd grootendeels vernield. „Nu zal eerlang de groote opstandingsdag komen,” predikte MHLAKAZA, „gij zult eerst de zon zien opgaan in het Westen; in het midden des hemels zal zij zich vereenigen met de maan; dan zal de geheele aarde in stikdonkeren nacht gehuld worden, en zal het buskruit regenen van den hemel; dan zullen de woningen van allen, die mijne bevelen ongehoorzaam waren met vuur verbrand worden, en de ongeloovigen worden verteerd.” Onderscheidene Kafferhoofden, waaronder de oude SOGA, trachtten wel het volk tegen MHLAKAZA's leugenen te waarschuwen, doch hunne woorden vonden geen ingang, en het vernielingswerk werd tien maanden lang met klimmenden waanzin voortgezet.

Eindelijk werd de juiste dag der verlossing en opstanding door MHLAKAZA bepaald. KRELI had aan het hoofd van 18 raadslieden en 5000 krijgers den valschen profeet bezocht, en een geheim onderhoud met hem gehad, en verzekerde nu aan zijn

volk, dat hij het geloei van het onderaardsch vee duidelijk had gehoord. Binnen acht dagen tijds moest nu al het vee, dat nog gevonden werd, met uitzondering van éene koe en een geitenbokje voor ieder huisgezin, gedood worden en dan, op den 18^{en} Februari 1857, zou de groote verlossing aanbreken. „De zon zou wat later opgaan dan gewoonlijk; in het midden des hemels gekomen zou zij plotseling bloedrood worden; dan terugkeeren naar het Oosten; en onder donder, bliksemen, en zwaren regen zou een geweldigen wind waaijen, die de ongeloofigen en de blanken in de zee zou drijven. Dan zou de opstanding plaats vinden en de verzorging der nog levende Kaffers. Maar dan moesten nu ook de bevelen van MHLAKAZA letterlijk worden opgevolgd.” Dit laatste geschiedde; het nog levend vee werd afgemaakt en het nog voorhanden graan verstrooid en vernield.

Eindelijk brak de bestemde dag aan, en de Kaffernatie, Galeka's en Gaika's, door honger gepijnigd, maar in feestgevaad, — de mannen beschilderd met witte verf als ten strijde gereed; de vrouwen, vooral de ouden, met ringen aan den arm en om den hals; en allen vol verwachting der groote dingen, die gebeuren moesten, verbeidden in bijna hoorbare stilte, het opgaan der zon. En de zon verrees, op den gewonen tijd, met haar gewone glans; bereikte het middenpunt des hemels en ging onder in het Westen, als gewoonlijk. Vertwijfeling begon nu het hart der Kaffers te vervullen. „De bevelen van MHLAKAZA waren toch tot den letter opgevolgd; de veekraalen en koornputten waren ledig; de zwaarste offers waren gebracht; de natie leed reeds honger en gebrek; waarom bleef de aangekondigde verlossing dan uit?” Doch, „misschien had men zich in den dag vergist, en zou de beloofde redding op den negenden dag komen in plaats van

op den achtsten, na KRELI's terugkeer. Moed gehouden dus tot den volgenden dag." Doch ook die dag ging voorbij als gewoonlijk, en nu, maar te laat, werd het den Kaffers duidelijk, dat de verlossing op welke zij gehoopt hadden een hersenschim was, en dat de vreeselijkste hongerdood hun voor de deur stond.

MHLAKAZA trachtte nog wel het volk wat op te beuren, door de schuld te werpen op „twee opperhoofden, onder den grond, die met elkander in verschil geraakt waren, wie, naar zijn rang, het eerst zou opstijgen", als ook op de ongeloo-vigen, die hun vee niet gedood hadden. Voorts verzekerde hij, dat de verlossing toch eindelijk zou aanbreken; doch de Kaffers waren in hun vertrouwen geschokt, en half waanzinnig van vertwijfeling. Waarschijnlijk was dit juist wat KRELI en andere opperhoofden begeerden, en hadden de profetiën van MHLAKAZA moeten dienen, om de Kaffers in zulk een toestand van radeloosheid te brengen, dat zij zich door honger en gebrek gedreven op de blanken zouden werpen, en Kafferland trachten te herwinnen. „Honderdduizend Kaffers, door honger tot het uiterste gebracht, zouden, zij het ook met groot verlies, de Engelschen kunnen verdrijven, en het hart der stoutsten in de Kaapkolonie doen beven." In zóóver was het plan volkomen gelukt, dat de Kaffers elk eigen middel van levensonderhoud hadden vernield; dat het land onbebouwd was gebleven, en dat de natie van honger moest omkomen of door roof en moord, langs de grenzen en in de Kolonie, zich het noodige verschaffen. Doch tegen dit laatste werden in de Kolonie te degelijke maatregelen genomen, en de Kaffernatie scheen gedoemd, om van honger te moeten omkomen.

Een vreeselijke tijd was nu voor die Kaffers aangebroken, en vooral in KRELI-land werd onuitsprekelijk geleden. De koornputten waren leeg, en in de vee-kraalen werd geen geloei meer gehoord; en hoe de arme bedrogen Kaffers ook, aan den morgen van elken nieuwen dag, in die geopende putten en ledige kraalen een angstigen blik sloegen, „of het beloofde graan en het onderaardsch vee nog niet gekomen waren”, de putten bleven ledig, en geen enkele koe maakte hare verschijning. En daar men, op het bevel van den profeet, het land braak had laten liggen, bestond er geen vooruitzicht, dat langs den gewonen weg, in de nu zoo nijpende behoefte aan voedsel zou worden voorzien. Men begon vreeselijk gebrek te lijden. Wortelen en bollen uit den grond gegraven; boomschors, waterplanten en vooral ook een zeker riet, langs de rivieren en aan de poelen groeiende, maakten eerlang, met de weggeworpen beenderen van het vee, dat in waanzin gedood was, en die over het land verspreid lagen, het eenige voedsel. Wat gegeten kon worden werd als voedsel gebruikt, tot de dood zijn hand legde op de uitgeteerde geraamten, die zich niet langer konden voortslepen. Naar matige berekening stierven er meer dan 20,000 Kaffers, — mannen, vrouwen en kinderen — den hongerdood. Tal van lijken dreven af in de rivieren, terwijl de beenderen van anderen onbegraven op het veld bleven liggen. Kinderen werden door de ouders geslacht en gegeten, en de schrikkelijkste gebeurtenissen vonden plaats om een enkelen mondvul voedsel. De ellende was onbeschrijflijk.

Het spreekt wel van zelf, dat het Gouvernement niet achterbleef, om in dezen grooten nood hulp te bieden. Had men in de Kolonie wraak willen nemen op de Kaffers, dan

zou men de gansche natie den hongerdood hebben kunnen laten sterven. Het Gouvernement liet echter milies en vleesch uitdeelen, en in onderscheiden plaatsen in Kafferland, soepkeukens oprichten, waardoor duizenden in het leven behouden werden. Voor velen kwam deze hulp dikwijls te laat, en vond men hen bezweken langs den weg, soms op zeer kleinen afstand van de gouvernements-magazijnen. Nog weer anderen waren zóó gulzig, om het toege-reikte voedsel te nuttigen, dat zij met de spijze in den mond dood nedervielen. Meer dan 30,000 Kaffers gingen naar de Kolonie, waar zij werk en voedsel konden krijgen, schoon veler reeds zoo uitgeput waren, dat zij op den weg bezweken. Vooral de kinderen leden onbeschrijfelijk in dezen tijd van honger en ellende, en bij 10 en 20 tallen tegelijk werden de lijken van kinderen, in de kloven der bergen en op andere plaatsen, gevonden. En zelfs te midden van dit vreese-lijk lijden scheen de natie de hoop toch nog niet te kunnen opgeven, dat de beloofde verlossing zou aanbreken.

MHLAKAZA, wiens leugenprofetie zooveel ellende over het land had uitgegoten, stierf den hongerdood. Van de 20 personen, die in zijn kraal woonden, bleven slechts in leven, de leugenprofetes, NONGQUASÉ, die later in de gevangenis te King Williamstown werd opgesloten, en MHLAKAZA's zoon. Hij zelf en al de anderen stierven van honger. MHLAKAZA moet, toen hij den dood voelde naderen, KRELI het grootopperhoofd der Galleka's gevloekt hebben, dat die hem, tot politieke doeleinden, gebruikt had, het volk door voorgewende openbaringen op te winden, en hen er toe te brengen, om hun vee te dooden, opdat zij, door den honger gedrongen, zich met den moed der vertwijfeling op de Engelschen zouden werpen en

hunne onafhankelijkheid herwinnen. De naam van MHLAKAZA blijft, tot op dezen dag, onder de Kaffers gevloekt.

VIII.

TERUGKEER IN ZUID-AFRIKA EN EERSTE ONTMOETINGEN.

Het was onder zulke omstandigheden, dat TIYO SOGA, den 3^{den} Juli 1857, wederom in Zuid-Afrika terugkeerde. Zijne eerste ondervindingen, reeds te Port-Elizabeth, waren verre van aangenaam. „Dat hij, een geboren Kaffer, een beschaafde opvoeding had ontvangen, zou men nog hebben kunnen dragen, doch dat hij met een blanke vrouw gehuwd was, ging te ver.” En die zoo spraken waren geen Transvaalsche Boeren maar, in den regel, Engelschen of Engelsche-Afrikaners. „Gij had eens moeten zien,” schreef TIYO, weinige dagen na zijn aankomst te Port-Elizabeth, aan een vriend, „met hoeveel verbazing dat schouwspel werd waargenomen, van een zwarten man met een blanke vrouw aan den arm, gaande langs de publieke straat. Wij werden overal nage-loopen en aangestaard, door blanken en zwarten. Het scheen wel of zoo iets ongehoords, nooit in iemands gedachten was opgeklommen. Naar ik verstond was het bericht van mijn huwelijk over geheel Kafferland verspreid.... Mijne vrouw wordt veel minder getroffen door de vooroordeelen der Kolonisten dan ik. Ik heb mij tot regel gesteld, om mij nimmer aan de blanke Kolonisten op te dringen en bevind mij daar uitstekend bij.”

Den derden dag reeds na zijn aankomst, mocht hij, in zijn eigen taal, aan zijne landgenooten, en nu als geordend dienaar des Evangelies, het Evangelie verkondigen. In den morgendienst viel hem het preeken in de Kaffertaal vrij moeilijk, niet uit gebrek aan stof, maar omdat hij geen woorden vinden kon, om uit te drukken wat in hoofd en hart omging. 's Middags preekte hij weer in de Kaffertaal, en nu met gemakkelijheid. Des avonds en den volgende Woensdag trad hij op voor een gehoor van blanken, meestal tot de meest ontwikkelden, gegoeden van Port-Elizabeth behorende.

In Uitenhage, nabij Port-Elizabeth, preekte hij in de Nederlandsch-Gereformeerde kerk en in de Wesleyaansche kapel, en vervolgens, op de reis naar Kafferland, te Grahamstown, altijd voor een zeer talrijk, aanzienlijk gehoor. En waar hij optrad, maakte zijne prediking den grootsten indruk. Hij wist zijne hoorders op buitengewone wijze te boeien, vooral door zijn ongeunstelde voordracht, diepen ernst en innige verkondiging der heilswaarheden. Ook zij die gekomen waren uit nieuwsgierigheid, of misschien wel, om zich over „den Kaffer” wat vroolijk te maken, werden getroffen door de overtuiging, dat hij sprak omdat hij geloofde, en een Heiland verkondigde, die zijn Heiland geworden was. Hij zelf schreef, aan zijne vrienden in Schotland, over zijn optreden, als volgt:

„De ontvangst, die ik in de Kolonie heb mogen genieten, heeft mijne stoutste verwachtingen overtroffen. Niettegenstaande de sterke vooroordeelen, die hier, in zekere kringen, tegen gekleurden gekoesterd worden, heeft het Christelijk publiek te Port-Elizabeth en Grahamstown mij, op hartelijke wijze, de broederhand gereikt.

In Port-Elizabeth en Grahamstown, waar de Wesleyanen en de Independenten de invloedrijkste gemeenten hebben, werd ik terstond uitgenoodigd in hunne kerken op te treden, en te Uitenhage heb ik ook in de Hollandsche Gereformeerde kerk gepredikt. Ik moet bekennen, dat ik niet zonder vrees was, dat, schoon ik niemand in de Kolonie aanstoot had gegeven, men het den zwarte zoo lastig mogelijk zou maken. En indien gij verstaan kondet, hoe men in de Kolonie, ook onder anders goedgezinden, tegen de zwarte kleur is ingenomen zoudt gij mijn vrees ten volle rechtvaardigen. Doch te meer zoudt gij u dan ook verblijden over de hartelijke ontvangst, die mij ten deele is gevallen. En daarvoor heb ik, naast God, Ulieden te danken, die mij, door mij te laten opvoeden, een positie hebt gegeven, die ik anders waarschijnlijk nooit zou hebben bereikt. Geve de Heere mij genade, om waardiglijk mijner roeping als dienaar des Evangelies te wandelen.

„Het zal u niet verwonderen, dat het prediken mij, onder de omstandigheden moeilijker is gevallen, dan in Schotland. Dáár toch was ik zeker van veler toegenegenheid, terwijl ik hier slechts op de belangstelling van weinigen meende te mogen rekenen. Mijn gehoor was over het algemeen echter zeer oplettend. Ik twijfel er niet aan of sommigen mijner hoorders kwamen slechts met het doel, om „wat onzin van een Kaffer-prediker te hooren” en met de belachelijke fouten, die hij zou maken, te spotten. De gedachte daaraan werd mij echter steeds een aansporing om met nog meer vrijmoedigheid het Woord te prediken... Toen ik te Port-Elizabeth in de Wesleyaansche kapel preekte, werd ik tot twee malen door iemand gestoord, die hardop begon te spreken. Ik dacht toen, dat het doel was, om mij

in de war te brengen, doch ik kreeg kracht, om kalm met mijne prediking voort te gaan. Later bleek het, dat de man dronken geweest was, en om een plaats gedwongen had in het stampvolle kerkgebouw, waar geen plaats meer was. Mij heeft het gebeurde het vertrouwen gegeven, dat storing onder den dienst mij in het prediken niet veel zal hinderen.

Zoowel te Port-Elizabeth als te Uitenhage en te Grahamstown heb ik ook voor Kaffers, Fingoe's en Hottentotten mogen optreden, om het Evangelie te prediken. En hun belangstelling in die prediking was wel zoo groot, als onder de blanken. O! de verbaasdheid, waarmede zij mij beschouwden! De meesten schijnen het maar niet te kunnen vatten, dat iemand anders dan een blanke de plaats kan bekleeden, die mij is aangewezen. Anderen weer kunnen daarover hunne vreugde niet bedwingen. Sommigen zijn kennelijk in twijfel tot welke natie ik behoor, tot ik hen aanspreek in hun eigen taal, en dan kent hun verbazing geen grenzen."

Over de toestand van Kafferland en de Kaffers schreef TIYO SOGA, aan dezelfde vrienden o. a. als volgt:

„Gij zult wel gehoord hebben op hoe jammerlijke wijze mijne landgenooten, de Kaffers misleid zijn geworden, om hun vee te slachten, hun koren te vernielen, en hunne landerijen onbebouwd te laten, in de ijdele verwachting, dat er een opstanding van vee, zoo schoon als er nooit in Kafferland gezien was, zou zijn, en dat het graan uit de aarde zou spruiten, in zoo groote hoeveelheid, dat er geen plaats zou zijn om het te bergen.

Mijne arme landgenooten oogsten nu de bittere vruchten dier misleiding. Zij hebben de roede, waarmede zij getuch-

tigd worden, met eigen hand aangedragen; zij hebben een nationalen zelfmoord gepleegd.

„De ellende, die nu in Kafferland wordt ondervonden gaat alle beschrijving te boven.

„Het land is bijna door hongersnood ontvolkt. Uit vrees, mij aan den schijn van overdrijving schuldig te maken noem ik geen cijfers, doch ik kan veilig zeggen, dat duizenden en duizenden van honger gestorven zijn. Uit de Kaapkolonie heeft men den Kaffers de helpende hand geboden, en zoo weer bewezen, dat de menschen over het algemeen beter zijn dan hunne stelsels. Een groot aantal Kaffers hebben werk en brood gevonden in de Kolonie; anderen zijn naar den Oranje-Vrijstaat getrokken, en nog weer anderen hebben zich gevoegd bij de omliggende Kafferstammen. Zoo zijn de hoogmoedigste menschen op de wereld (de Galeka en Gaika Kaffers) gedwongen geworden, zich te vernederen, en om hulp te zoeken, waarvan zij vroeger zouden hebben gegruwd.

„Men zegt, dat in sommige gevallen, ouders, door honger als waanzinnig geworden, hunne eigen kinderen hebben geslacht en opgegeten.

„Op onzen weg, van Port-Elizabeth door Grahamstown naar Kafferland, ontmoetten wij Kafferfamiliën in grooten getale, die de Kolonie uittrokken. Die lieden waren toonbeelden van ellende, en vooral de toestand der kindertjes was genoeg, om een hart van steen tot ontferming te bewegen.

„Het waren kleine geraamten, die de handjes gretig uitstaken naar het weinige brood, dat wij hen konden toereiken. Het ergste is dat de ellende nog het hoogste toppunt niet bereikt heeft.

„De Kaffers komen nu ook bij honderden naar de Zendingstatiën, om hulp. Wij hebben nog geen eigen statie, doch

ik ben er van verzekerd dat, zoodra ik mij ergens gevestigd heb, de Kaffers, door honger gedreven, in grooten getale tot mij zullen komen. Zouden de vrienden der St. Johns-gemeente mij niet een weinig ter hulpe willen komen, en mij in staat kunnen stellen, de ellende eenigszins te verzachten? Met een £ 15 of £ 20 kan ik al heel wat doen.

„Onder de bestaande omstandigheden is het voortbestaan der Kaffers, als een natie, geheel problematisch. Het is zeker, dat velen, die thans Kafferland verlaten hebben, niet weer terug zullen keeren. Doch ook zij, die misschien wèl terug keeren, zullen, door hun verblijf in de Kolonie en elders, andere menschen zijn, wat nationale gewoonten betreft, dan te voren. Gehechtheid aan hunne opperhoofden is een der sterkst sprekende karaktertrekken van de Kaffers, doch ik vermoed, dat de opperhoofden, binnen korten tijd, weinig meer dan een schijn van het vroegere gezag over het volk zullen bezitten.

„De meening wint veld, dat MHLAKAZA en de andere valsche profeten, slechts werktuigen geweest zijn in de handen der groote opperhoofden, die het volk, als één man, tegen de blanken wilden doen opstaan. Bestond zulk een plan werkelijk, dan is het jammerlijk mislukt. De slag, die de blanken verpletteren moest, is op de Kaffers zelven neergekomen, en geen vijand zou hen dieper en gevoeliger hebben kunnen vernederen, dan zij het, in hunne verblindheid, zich zelven hebben gedaan. Zij hebben hun eigene handen afgehouden. De blanken kunnen nu hunne zwaarden tot ploegen, en hunne spiesen tot sikkels slaan, wat betreft de vijandschap der Kaffers.

„Onze eigene vooruitzichten, voor het Zending-werk, zijn,

trots alle deze dingen, verre van ontmoedigend. God voert zijn raad soms uit, door vreesselijke gebeurtenissen. In den ramp, die mijne landgenooten getroffen heeft, ligt m. i. hoop voor de toekomst. Nu hun vee vernield is, zullen zij zich meer op den landbouw gaan toelekken, dat zeer te wenschen is. En wat het geestelijke betreft, verwacht ik, dat velen, in de plaatsen waarheen zij gevlucht zijn, onder den invloed der waarheid zullen komen. Er is dikwijls niets, dat het harde hart zoo week maakt als verdrukking, en ik vertrouw, dat de zware tuchtiging, die de Kaffers hebben ondergaan, vruchtbaar zal worden aan hun geestelijk heil.

„Ons plan is nu,” zoo schrijft hij verder, „zoo spoedig mogelijk Kafferland te bereiken en een statie aan te leggen. Waar zendelingen zijn komen thans de Kaffers tot hen, en dat gaarne. Van de Kaffers, die naar de Kolonie getrokken zijn zullen ongetwijfeld, over eenigen tijd, velen terug keeren, en als wij onze statie nu kunnen vestigen in een streek, die goed bewoond kan worden, dan mogen wij ons verzekerd houden, dat velen, naar Kafferland teruggekeerd, tot ons zullen komen. Over het algemeen schijnt het mij toe, dat de vooruitzichten der Zending in Kafferland nooit helderder geweest zijn dan nu.

„Wij hebben nu niets te vreezen van oorlog. Waar de Kaffers hunne geweren weer verkocht hebben aan de blanken, hoe kan daar dan oorlog uitbreken!

In elk geval nu niet, daar Kafferland bijna ontvolkt is. . . . Gedenkt onzer dan: gedenkt aan het arme Kafferland; hebt medelijden met de ellende — lichamelijk en geestelijk — van zijn kinderen. En bidt, dat er spoedig een betere tijd voor dit arme volk moge aanbreken!”

IX.

VESTIGING AAN DEN MGWALI.

Door de Zending-Commissie in Schotland was bepaald, dat TIYO SOGA en JOHNSTON zich, indien mogelijk, zouden vestigen aan den Mgwali-rivier, in Britsch-Kafferland, ongeveer 30 mijlen van King Williams Town. De plaats voor de statie was reeds in 1854 door de zendelingen NIVEN en CUMMING aangewezen, doch daarna was de oorlog uitgebroken, en daardoor aan allen Zendingarbeid in Kafferland, tijdelijk, een einde gemaakt. De bedoelde plaats scheen echter zoo geschikt voor een Zendingstatie, dat de Commissie, nu de vrede in Kafferland hersteld was, er als van zelve toe geleid werd, haren beiden jongen zendelingen op te dragen, zich daar te vestigen.

De Mgwali-streek was nu echter geheel door de Kaffers verlaten; de oorlog en de daarop gevolgde hongersnood, had de bevolking deels uitgeroeid, deels uitgedreven; en zouden de zendelingen, op de aangewezen plaats, Zendingwerk kunnen verrichten, dan moesten zij de bewoners der statie meebrengen. Hiertoe werd hen, zeer geleidelijk, den weg gebaad.

Te Peelton n.l. een Zendingstatie van het Londensche Genootschap, bevonden zich een aantal Christen-Kaffers, met hunne vrouwen en kinderen, te samen 172 zielen, van de verwoeste Zendingstatiën der U. P. Kerk, aan de Chumie, te Uniondale en van Igibigha. Deze lieden hadden zich tijdelijk te Peelton gevestigd, en steeds in de hoop, dat hun eigen Kerk het Zendingwerk in Kafferland zou hervatten, zoodat

zij zich dan weer rondom hun eigen zendelingen zouden kunnen scharen. Daarom hadden zij steeds den Heere geboden, en daarnaar in hope uitgezien. Toen de beide zendelingen nu, op hun reis naar den Mgwali, te Peelton arriveerden, werden zij door deze leden der verstrooide Christengemeenten met groote hartelijkheid ontvangen, en gaven de hoofden van huisgezinnen al spoedig duidelijk te verstaan, dat zij bereid en begeerig waren, hunnen zendelingen naar den Mgwali te volgen.

Om zich daar echter behoorlijk te kunnen vestigen, hadden de zendelingen de toestemming noodig van Sandilli, het groot-opperhoofd der Gaikas, en voorts van de Engelsche Koloniale Regeering. Sandilli, ingenomen met de opvoeding die Tivo, den zoon van zijn ouden Raadsman, had ontvangen, en eenigszins getroffen door de gedachte hoe zijn natie zou bevoordeeld worden, door beschaving en opvoeding, gaf zonder moeite zijn toestemming tot het stichten eener Zendingstatie aan den Mgwali, en gaf zijn begeerte te kennen, dat zijne vier oudste kinderen terstond de school zouden bezoeken. Minder gemakkelijk ging het met de Engelsche Regeering. Wel had dat Gouvernement toestemming gegeven tot het vestigen eener Zendingstatie aan den Mgwali, doch de Luitenant-Gouverneur van Kafferland bepaalde, dat op die statie alleen leden der Kaffergemeente zouden mogen wonen, en dat de zendelingen geen andere Kaffers om zich heen mochten vergaderen. Het Gouvernement vreesde, dat de Kaffers zich weer zouden vereenigen, en zag liever het land braak en het volk verstrooid. De Zendelingen daarentegen begeerden, zooveel om zich heen te vergaderen als wilden komen, onder de prediking des Woords.

Gelukkig kwam om dezen tijd de Gouverneur-Generaal, SIR GEORGE GREY, te King Williams Town, zoodat de zendelingen, in persoon, bij hem konden pleiten, om de opheffing van het verbod betreffende de wederinbezitneming van het land door de Kaffers, voor zoover de Zendingstatiën betrof. TIYO SOGA en JOHNSTON hadden eerlang een uitvoerig onderhoud met SIR GEORGE GREY, — den meest populaireren Britschen Gouverneur, dien de Kaapkolonie gehad heeft, — waarvan de uitslag was, dat zij zich vrijelijk aan den Mgwali mochten vestigen, zoo zij maar zorgden, dat de Kaffers, die zich bij hen zouden nederzetten, niet tegen het Gouvernement samenspanden.

De Mgwali-streek, waar de statie nu zou worden aangelegd, munt niet uit door natuurschoon, doch werd door de Kaffers geroemd als een uitmuntend land voor vee, en geschikt voor den landbouw.

„Het was met geen gewone gevoelens van dankbaarheid en blijdschap,” schreef TIYO, „dat wij (11 September 1857), de plaats bereikten waarheen ons oog gericht is geweest, sedert wij Schotland verlaten hebben. Voor een Kaffer is de Mgwali een land van melk en koorn. En waarlijk, ook voor ons oog, schijnt het beloften te geven van overvloed, wat de behoeften des leven betreft. De plaats voor de statie is in het midden eener wijde vallei, en ofschoon kaal, zonder hout, niet onaangenaam voor het oog. Tengevolge van den oorlog en den hongersnood, is het land geheel ontvolkt, en de „doodschheid” der velden is aangrijpend. Doch er bestaat geen twijfel of de Kaffers zullen naar deze streek terugkeeren, en het land weer bebouwen.” Dit gaf hoop voor de toekomst.

Het eerste werk dat nu gedaan moest worden bestond in

het bouwen van woningen voor de zendelingen, en van een kerkgebouw. Natuurlijk sloegen de beide Broeders, schoon weinig van de bouwkunst verstaande, zelf de handen aan het werk, daarin geholpen door hunne Kaffers. Grasvelden werden gestoken, en op elkander gestapeld tot muren; het dak werd gemaakt van takken, zoo recht mogelijk, in het bosch gekapt, en dan met gras gedekt; de „vloer” met koe-mest in plaats van met planken belegd; een deur en een paar vensters aangebracht... en de pastoriën, ieder uit drie kleine kamers en een keuken bestaande, waren klaar. Minder voor-spoedig ging het met het bouwen eener „kerk”. Die zou van „riet en klei” gemaakt worden, en een timmerman was aangenomen om het gebouwtje op te richten. Doch deze liet de zendelingen aan hun lot over vóór de kerk geschilderd was, en toen de ramen nog van ruiten voorzien moesten worden. JOHNSTON nam nu op zich om te schilderen, en TIYO om de ruiten in te zetten. Een diamant, om de glazen te snijden, werd van KING WILLIAMS TOWN verkregen, en nu ging TIYO SOGA, voor het eerst van zijn leven aan het ruiten snijden, of liever ruiten breken. Ten slotte kwam het werk toch klaar en kon het kerkgebouw voor de kleine gemeente geopend worden. TIYO zelfs geeft daarvan in een brief aan vrienden in Schotland, de volgende korte beschrijving:

„Wij hebben het voorrecht mogen smaken, om ons eenvoudig kerkgebouw, openlijk met de gemeente, voor 's Heeren dienst te mogen openen. Wij hadden besloten bij de opening-diensten het Avondmaal te houden, en achtten het daartoe noodig, de gemeente eerst weder te organiseeren.

„Hiermede zijn wij twee weken bezig geweest. Van onze vorige ouderlingen aan de Chumie, DUKWANA, FESTIRI, TOBE en MYOSI, hadden wij reeds een goed getnigenis ontvangen omtrent het leven onzer bekeerden — 36 in getal —, gedurende den tijd, dat zij te Peelton hebben gewoond. De meesten hebben ook attestatiën van de gemeente aldaar. Vrijdag voor Nachtdmaal, hadden wij de voorbereiding, en Zondag was de groote dag

van het feest. Met zonsopgang hadden wij een heerlijke ure des gebeds. Om 10 ure predikte broeder JOHNSTON, zeer krachtig, naar aanleiding van Ps. XC: 14—17. Om twaalf uur vierden wij, met ongeveer 40 personen, het H. Avondmaal, dat door mij bediend werd, waarna Broeder JOHNSTON nog een korte toespraak hield. Wij sloten dezen dienst met het zingen van het lied van NTSIKANA, de vader van DUKWANA. Dit lied — het eerste dat, zoowel wat de woorden als de wijs betreft, door een bekeerden Kaffer vervaardigd werd, — is altijd een gewaardeerd lied geweest bij de Chumie-gemeente, en Broeder CHALMERS eindigde daarmede gewoonlijk de Avondmaalsbediening. Waarschijnlijk is het nooit te voren gezongen, of zal het ooit gezongen worden, zooals bij deze gelegenheid het geval was. Sommigen onder de gemeente weenden, of gaven op andere wijze luide aan hun ontroering lucht en allen waren diep bewogen. Geen wonder: er was zooveel gebeurd sedert dit lied de laatste maal in een onzer gemeenten gezongen was. . . . Bid met ons dat dit Zion-kindeke, de Mgwali-gemeente, voorspoedig moge zijn. Schoon de aanvang klein is, de Heere kan het werk zegenen, dat het zich uitbreide.”

Wat moet er dien dag in het gemoed van TIYO zijn omgegaan! In Kafferland teruggekeerd, had hij zijne oude moeder nog mogen ontmoeten, wel door de jaren en veel verdriet gebogen, maar onverzwakt in het geloof; ook zijn vader, vriendelijk jegens hem gezind, schoon helaas! nog altijd een heiden. In het land, waar nog zoo kort geleden de oorlog woedde, en de honger het volk verteerde, en dat nu sedert maanden de verzamelaarsplaats was geweest van wolven en allerlei soort van roofvogels, had hij en zijn medearbeider JOHNSTON, de verstrooide leden der gemeenten weer bijeen mogen verzamelen, en aan de gemeente, in haar eigen, pas ingewijd kerkgebouw, nu het Avondmaal mogen toereiken. En aan dien Avondmaalsdisch zaten niet weinigen zijner vroegere mede-leerlingen in de school aan de Chumie; zaten zijne eigene broeders, bijname FESTIRI, die hem het alfabet geleerd had, van wien hij jaren lang gescheiden geweest was, en die nu ouderling was der kleine Christen-Kaffer-

gemeente van welke Tivo zelf een der leeraren was. Geen wonder, dat zijn teedere ziel wegsmolt in dank en aanbidding bij de ondervinding van zoovele weldaden Gods, en met het oog op de wonderbare leidingen, waarmede de Heere hem geleid had.

Kort na de vestiging der statie begonnen de naburige Kaffers daarheen te trekken, vooral ook om eenig voedsel. De meesten dezer heidenen waren zoo goed als geheel verhongerd, en hunne tanden, anders zoo wit als ivoor, waren geel van den dandelion-wortel, waarmede zij het leven hadden getracht op te houden. Werken konden deze Kaffers doorgaans niet, wegens verregaande lichaamszwakte; kwalijk konden zij wat gras aanbrengen voor het dak der te bouwen kerk, in ruil voor voedsel, dat de zendelingen hun niet dan met veel opoffering verschafften. In dien ellendigen toestand kwam echter gaandeweg verandering, en deze Kaffers, naar de zendelingen gedreven door den honger naar een stuk tijdelijk brood, kwamen zoo onder de bearbeiding van het Evangelie, en werden in aanraking gebracht met het Geestelijk Brood.

Hoe in den eersten tijd, de week in den dienst van het Evangelie op de Zendingstatie doorgebracht werd, heeft Tivo aldus medegedeeld, in een schrijven aan een vriend:

„Beginnen wij,” zegt hij, „met den Rustdag. In den vroegen morgen, met zonsopgang, houden wij, ter voorbereiding der andere diensten, een bidstond, die door ons, zendelingen, geopend, doch overigens door de ouderlingen geleid wordt. Ten 9 ure houden wij catechisatie. Om 10 uur begint de eerste predikdienst, die, om de beurt, door Br. JOHNSTON of mijzelf geleid wordt. Om half twaalf vergaderen de kin-

deren, om onderwezen te worden op de zondagschool, door onze vier uitmuntende, vrome, verstandige ouderlingen FESTIRI, DUKWANA, MYOSI en TOBE. Tegen half een is er weder een korte Godsdienstoefening, en om drie uur onze Engelsche dienst, in welken wij, JOHNSTON en ik, ook om de beurt voorgaan. Hiermede eindigen de openbare diensten op den Sabbath. Even als op dien dag, hebben wij elken morgen, met zonsopgang, een samenkomst tot het gebed en lezen van Gods Woord.

„Maandag is een vrije dag, met uitzondering van de morgen-godsdienstoefening.

„Dinsdag bezoeken wij eene buitenstatie, omtrent acht mijlen van hier verwijderd. Wij gaan te paard derwaarts. Op dezen buitenpost hadden de menschen vroeger nooit de gelegenheid gehad, om de blijde tijding des Heils te vernemen. De lieden hooren ons niet slechts gewilliglijk, maar noodigen ons zelfs dringend uit, om hen dikwijls te komen bezoeken. Het is waarlijk een genot, onder hen werkzaam te zijn.

De jongens en meisjes zijn vroolijke vlugge kinderen. Als wij naar deze kraal gaan, nemen wij altijd een bladzijde van het A. B. C. mede, en als onze samenkomst met de volwassenen afgehoopen is, onderwijzen wij de jongelieden.

Zij zijn er zeer mede in hun schik. Een paar van de jongens, die bijzonder schrander zijn, zullen, naar ik meen, onze verwachtingen niet te leur stellen. Van den hoofdman der kraal vernamen wij, dat deze jongelieden veel meer van de vreemde dingen, die wij hun verkondigen, kunnen onthouden dan de groote menschen.

Dinsdag-namiddag hebben wij een samenkomst met onze ouderlingen, en 's avonds hebben wij een klas voor de Kaffers, die hier zijn komen wonen na de oprichting der statie. De

verstandelijke ontwikkeling van deze leerlingen werpt waarlijk geen glans op den Kaffernaam. Zij vormen, zonder uitzondering, de domste klasse, die ik nog ooit heb onderwezen.

„Toch wanhopen wij er niet aan, om eindelijk door hunne dikke hoofdschedels een opening te zullen maken, waardoor het licht zal mogen stralen, dat de sluimerende vermogens hunner zielen kan doen ontwaken. Deze menschen zijn nooit gewoon geweest aan iets anders te denken dan aan hunne lichamelijke behoeften, en de kleur, het getal en de hoedanigheid van hun vee; daarom zal het nog wel eenigen tijd duren eer zij zelfs zullen kunnen onthouden dat een A een A is. Welk een onderscheid tusschen de kinderen en deze volwassenen; het is verwonderlijk te zien hoe spoedig de kinderen het A. B. C. kennen.

Mijn huisjongen, van wien gij later meer zult hooren, kende het nauwkeurig in een week tijds.

Woensdag-voormiddag bezoeken wij de menschen, die op de statie of in de buurt wonen. In den avond hebben wij een algemeenen bidstond, waarbij broeder JOHNSTON of ik eene korte rede houden.

„Donderdag is weer een van onze bezoekdagen. Het veld, dat wij dan te bearbeiten hebben is zóó uitgestrekt, dat wij er den geheelen dag aan wijden; 's avonds hebben wij weer de klasse met volwassenen.

„Vrijdag is een vrije dag.

„Zaterdag-voormiddag wijden wij aan eigen gemeenschappelijke studie. Den eenen Zaterdag lezen wij een gedeelte Hebreuwsch en Gibbon, en de volgende week het Grieksche Testament en NEANDER'S Kerkgeschiedenis.

„Zoo hebt gij nu een voorstelling van onze bijzondere werkzaamheden aan deze plaats.

„Gedurende acht dagen moest mijn gedeelte van het werk stilstaan, daar ik een ongeluk heb gehad, dat mij bijna mijn gezicht, en ik mag zeggen mijn leven gekost heeft”.

Dit laatste zinspeelde op het volgende ongeval:

TIYO had van Schotland een vloeibare lijm mede gebracht, welke hem door een vriend in Glasgow was aanbevolen, als dienstig tot het repareeren van alle soorten van dingen. Op zekeren dag een pan half gevuld hebbende, met heet water, plaatste hij er het steenen potje met lijm in, om het voor gebruik gereed te maken. In zijne afwezigheid werd het potje uit de pan genomen, en op het heete fornuis geplaatst. Toen hij nu, terug gekomen aan het lijmen zou gaan had er, zoodra hij de kurk verwijderde, eene geweldige ontploffing plaats, en spoot de brandende lijm over zijn gelaat. Hij wierp dadelijk het potje neer, en trachtte met beide handen de brandende lijm op zijn gelaat te blusschen, doch te vergeefs. De wrijving scheen den gloed te vermeerderen, en de pijn te verergeren. Hij zag een tobbe met water, vloog er heen, dompelde zijn hoofd er in, en bluschte alzoo de vlam op zijn gezicht. Zich nu veilig achtende stond hij op, doch bemerkte tot zijn schrik, dat zijn halsdoek en onderkleederen in volle vlam stonden. Gelukkig, dat de huisjongen er op afkwam en tegenwoordigheid van geest had, om met een kan water de brandende kleederen uit te dooven.

Intusschen dreigde een nieuw gevaar. Het rietendak had vuur gevat, en het huisje had gemakkelijk een prooi der vlammen kunnen zijn eer er hulp kon dagen. Providentieel stond er echter een vat met water in de keuken, wat anders nooit het geval was, en zoo gelukte het TIYO, met hulp van den jongen, om door dat water de vlam te blusschen. Het huisje bleef behouden, doch TIYO SOGA had zeer ernstige brand-

wonden bekomen. Slechts als door een wonder waren zijne oogen gespaard gebleven, en dagen lang moest hij gezicht en armen met boomwol bedekt houden. Zulke ontmoetingen maakten, terecht, altijd op Tivo een diepen indruk.

Op deze wijze arbeidende op de statie aan de Mgwali en onder de Kaffers, die zich in de nabijheid nederzetten, door prediking en schoolonderwijs, en vooral ook door een Christelijk voorbeeld, gingen de beide eerste jaren voor Tivo en JOHNSTON voorbij, eer zij vruchten van hun arbeid konden aantoonen. Toen echter mochten zij het voorrecht smaken, om hunne eerstelingen uit de Kaffers, twee jonge mannen, door den heiligen doop, na belijdenis des geloofs, en een jonge vrouw, die als kind gedoopt was, op belijdenis, openlijk in de gemeente aan de Mgwali te mogen opnemen. Deze drie personen hadden, sedert de stichting der statie, het catechetisch onderwijs gevolgd, en door hun voorbeeldig gedrag, evenals door hun kennis der Schrift, groote voldoening gegeven. Zij behoorden tot een catechisatie-klas uit 22 personen bestaande, van welke weinige maanden later nog 5 personen in de gemeente konden worden opgenomen. Van den geestelijken toestand dezer lieden mochten de beste verwachtingen gekoesterd worden.

Om dezen tijd vonden er ook zeer kennelijke bekeeringen plaats onder hen, die nog geen geregeld onderwijs ontvingen. Een jonge man, die zich, schaamteloos, aan allerlei zonden had overgegeven, en van wien de zendelingen, naar den mensch gesproken, geen verwachting hadden, kwam tot hen in groote zielsbenauwdheid, met de vraag „wat moet ik doen om behouden te worden?” en werd een getrouw leer-

ling in de catechumenen-klas. Een jonge vrouw, die, insgelijks, geleefd had in al de schandelijkheden van het heidendom, en wier betrekkingen een ijverig deel genomen hadden in de jongste oorlogen, werd door honger naar de statie gedreven, en vond daar, nevens het tijdelijke brood, het geestelijke. Zij werd in het hart gegrepen en zocht nu naar de kennis der waarheid. GARISHE, zoo was haar naam, was zeer ontwikkeld, en daar zij van elke gelegenheid, op de catechisatie, en bij de openbare godsdienstige samenkomsten, gebruik maakte, om met het Woord bekend te worden, gaf zij den zendelingen veel hoop. Haar man, in deze door haar geleid, volgde haar voorbeeld.

Een ander geval was zeer bemoedigend. Een jonge Kaffervrouw, de dochter van een der oudste leden van de gemeente, van een schoon uiterlijk, was tot een diepen val gekomen. Het duurde lang eer zij tot de belijdenis van haar schuld kwam, en eerder scheen het of zij zich tegen God en menschen verhardde. Doch eindelijk kwam zij tot verootmoediging, en nu viel zij diep voor den Heere, voor hare ouders en voor de gemeente in de schuld. Het scheen alsof haar hart gebroken was, en met bittere tranen beleed zij, openlijk in de gemeente, hare schuld en groote overtreding. Aan de oprechtheid van haar berouw scheen geen twijfel te zijn, en zij werd opgenomen onder de doop-candidaten. De Geest des Heeren liet zich blijkbaar niet onbetuigd aan de Mgwali.

Bijzonder treffend en troostend was, ook in dezen tijd, het afsterven van eene Kaffervrouw, NOTASSA geheeten, de vrouw van den ouderling DUKWANA. Kort voor haar sterven had zij haar hart nog eens uitgestort voor haar leeraar, TIYO, en hem medegedeeld, hoe zij er toe geleid was, zich geheel in

het geloof aan den Heiland over te geven, en dat zij zoo volkomen in zijn wil kon berusten, ook of zij zou herstellen of heengaan. Weinige dagen later stierf zij. „Ik was getuige”, schrijft TIYO, „van haar laatsten strijd met den vijand, en ik dank daar den Heere voor. Van den avond te voren was zij bewusteloos geweest. Ongeveer een half uur voor haar heengaan, kwam zij plotseling weder tot haar zelve en richtte zij eenige woorden tot mij. Ik kon haar in het eerst niet goed verstaan, doch haar stem werd spoedig helderder. „Zeg mij, wie is het die daar spreekt?” vroeg zij. „De leer-aar”, was het antwoord. „TIYO?” „Ja.” „Kom, laat ik u dan groeten, mijn leeraar”, zeide zij, en dit waren hare laatste woorden, „want ik heb op gewacht om te kunnen sterven.” Ik drukte hare koude hand in de mijne, en zoo ontsliep zij, kalm en vreedzaam.”

„Het was mij”, schrijft TIYO verder, „steeds zulk een voorrecht, getuige te mogen zijn van haar eenvoudig maar onwrikbaar geloof in den Heere Jezus, en haar blijmoedig geduld te midden van veel lijdens. NOTASSE is lid der kerk geworden onder de bediening van CHALMERS, door wien zij ook gedoopt werd, te zamen met FESTIRI. Haar man, DUKWANA, werd vóór haar tot den Heere gebracht. Zij behoorde met dezen tot de eerste vruchten der Zending onder de Kaffers, en leverde in haar persoon het zichtbaar bewijs, dat het Evangelie de behoefte des harten vervult, en geloof, liefde, vertroosting, blijdschap en vrede brengt, zoowel den ongeletterden, wilden heiden, als den meest beschaafden, in het Christendom opgevoed.

Op en nabij de Mgwalië-statie, in 1857 met nog geen 200 zielen aangelegd, woonden in 1859 reeds ongeveer 4000 zielen. Verscheidene buitenstaties werden in dien tijd aangelegd, het getal ouderlingen werd vermeerderd en iedere buitenstatie werd geregeld bezocht en bediend in het Evangelie.

Een dier buitenstaties lag in het district langs de Thomasrivier. Toen TIYO en JOHNSTON die plaats voor het eerst na hun vestiging aan de Mgwali bezochten, woonde er nagenoeg niemand. Eenigen tijd daarna zette een gedeelte van het volk van OBA, de zoon van TYALI en kleinzoon van GAIKA, zich hier neder, volgens de bepalingen van het Gouvernement in kleine groepen of locaties. De talrijkste groep telde 41 hutten of ruim 200 zielen. Daar velen van OBA's volk geweigerd hadden, om, op bevel van MHLAKAZA, hun vee te slachten, hadden deze lieden betrekkelijk nog veel vee, schoon toch ook zij gebrek leden, daar de oogst van het vorige jaar mislukt was. Tijdelijke druk was dezen menschen echter ten geestelijken zegen.

De hoofdman van de grootste locatie heette KAKA, en daar de heer CHALMERS juist, vroeger, onder TIYALI's stam had gearbeid, en KAKA dus niet geheel onbekend was met de Zending, had hij gereedelijk zijn toestemming gegeven tot de vestiging van een Zending-post aan de Thomasrivier.

KAKA had zes vrouwen, die hij met strengheid regeerde. Toen TIYO en JOHNSTON eenmaal godsdienst hadden gehouden in zijn kraal, en eener zijner vrouwen zich wat verkeerd tegen hem had uitgelaten, gaf hij in de tegenwoordigheid der zendelingen aan zijn toorn lucht, en dreigde hij de vrouw, „zoo zij niet dadelijk zweeg haar weg te zenden, daar het in dezen zwaren tijd toch al zwaar genoeg was om zes vrouwen te onderhouden." Veel werkte deze bedreiging niet uit,

daar de vrouwen wel wisten, dat zoo hij een hunner wegzond, de vader of broeder der dus beledigde vrouw zooveel schadevergoeding van KAKA zou eischen, dat deze gemakkelijker de vrouw kon blijven onderhouden dan aan zulke eischen voldoen.

Tegen het einde des jaars 1859 ontving de heer JOHNSTON, TIYO SOGA's medearbeider, een beroep naar de gemeente der Independenten te Grahams Town, dat door hem, na rijp be- raad, werd aangenomen.

TIYO nam het, gelijk wel te verstaan is, zeer ter harte dat juist om dien tijd, nu het werk onder de Galekas begon vrucht te dragen, JOHNSTON het arbeidsveld zou verlaten, om predikant eener blanke gemeente te worden. De Zending-commissie, in Schotland kon zich met dien stap ook niet vereenigen en de gemeente, die JOHNSTON beroepen had, moest zijn reiskosten van Schotland naar Kafferland aan de Commissie terugbetalen.

TIYO SOGA berustte ten slotte in het besluit door zijn mede-arbeider genomen, en nam zelfs deel aan diens bevestiging, als leeraar der gemeente te Grahams Town. De goede verstandhouding tusschen de beide broeders werd toen, en sedert, voor geen oogenblik gestoord. JOHNSTON is steeds gebleven een warme vriend der Zending, en waar hij niet langer persoonlijk onder de Kaffers kon arbeiden, heeft de Zending in Kafferland, voortdurend, in hem een trouwe steun gevonden.

Uit het huiselijk leven van TIYO SOGA valt uit dit tijdperk mede te deelen, dat hem, in Januari 1858, een zoon geboren

werd. Dat was een vreugde, voor het teedere, liefhebbende hart! „Mijn zoon” zoo schreef hij, „is zulk een nobel exemplaar van het mensdóm als men zou kunnen begeeren te aanschouwen, en het ventje groeit prachtig. Ik heb hem WILLIAM ANDERSON genoemd, naar mijn vriend Dr. ANDERSON, en diens betreurden zoon. Moge hij de deugd en de bekwaamheid van beiden beërven.” En een paar maanden later, de gelukwenschingen van den vriend aan wien hij eerst geschreven had beantwoordende, zegt hij: „En zoo is dan mijn zoontje reeds het onderwerp van ulieder overleggingen geweest! Welke kleur hij heeft en hoe hij er verder uitziet?” Wel die nieuwsgierigheid is zeer natuurlijk en zal ik gaarne bevredigen. Hij heeft de kleur zijner moeder, met een donker tintje. Over zijn haar (of het kroezig of glad was) moeten de vrienden uit het ingesloten vlokje maar zelf oordeelen. Hij is zeer levendig. Ik heb ook reeds eenige ondervinding van vadervreugde met vaderzorgen, daar ik hem soms den geheelen nacht op de knie mag houden zonder één oog te kunnen sluiten.” Geen vader kon gelukkiger zijn met zijn eersteling, dan TIVO met zijn lichtkleurigen zoon.

X.

COLLECTE-REIS VOOR EEN NIEUW KERKGEBOUW AAN DE MQUALI.

Het gebouwtje door SOGA en JOHNSTON, terstond na hun vestiging aan de Mquali opgetrokken, om dienst te doen als kerk en school beide, bleek al spoedig te klein, om het getal hoorders te bevatten, die tot de prediking des Woords

kwamen. Daarbij werd het aanstonds zóo bouwvallig, dat het na iedere, eenigszins zware, donderbui, op nieuw moest worden gepleisterd, en het dak moest worden gestopt. Er moest dus noodzakelijk een nieuw gebouw worden opgetrokken, en TIYO, door en door bekend met de gevoelens en beschouwingen der Kaffers, was van oordeel, dat het in het wezenlijk belang der Zending was, om nu een degelijk en, zooveel mogelijk, sierlijk kerkgebouw op te richten.

Doch.... vanwaar zou het geld komen voor zulk een gebouw?

TIYO SOGA wendde zich daartoe vooreerst tot de lieden op zijn statie, en trachtte hen duidelijk te maken, dat het in de eerste plaats hun plicht was, om in de kosten voor den bouw eene nieuwe kerk te helpen voorzien. Hierin was hij, in den beginne, niet voorspoedig. De Kaffers hadden zoo ontzachelijk veel geleden in en na den oorlog, en waren werkelijk zoo arm, dat zij weinig geven konden, en daarenboven waren zij er nog in het geheel niet aan gewend, om iets bij te dragen voor de Zending.

Doch TIYO was echter besloten, om eerst zooveel mogelijk onder de Kaffers te verzamelen, voor hij een beroep zou doen op de hulpvaardigheid der Christenen in de Kaapkolonie en in Engeland.

Met dit doel hield hij, in het voorjaar van 1860, een publieke vergadering aan de Mqwali. Er was een goede opkomst van Christen-Kaffers, doch de heidenen, die op en in de nabijheid der statie woonden, kwamen eerst, toen alles bijna was afgelopen. De vergadering werd geleid door den heer CHARLES BROWNLEE, de Gaika-Commissaris, die, met TIYO en den Zendeling RICHARD ROSS, in warme woorden den bouw eener nieuwe kerk bepleitte. De Kaffers werden vooral ge-

wezen op het groote voorrecht, dat zij genoten onder de bediening des Evangelies, en bepaald bij de verplichtingen hen door die voorrechten opgelegd. Dat werd alles door de Kaffers in roerende bewoordingen beaamd. Doch toen werd hen gevraagd: „wat ieder nu voor de nieuwe kerk, die £ 500 (f6000) zou kosten, geven wilde?” Op zulk een practische toepassing hunner eigene betuigingen hadden de Kaffers niet gerekend, en zij lieten het hoofd een weinig hangen. Ten slotte werd er een collecte gehouden, die ongeveer £ 13 (f156) opbracht, terwijl koning SANDILLI, die tegenwoordig was, een bijdrage van 5 shillings (f3) per maand beloofde.

TITO wendde zich vervolgens tot de Christenen in de Kolonie, om hulp voor zijn te bouwen kerk. „De heidenen,” zeide hij, zijn er bijzonder op gesteld, om een goede zitplaats in de kerk te hebben, en die kunnen wij hun thans niet verschaffen. Ons gebouwtje is te klein en erg bouwvallig, en de ruwe zitbanken, zonder leuning, zijn zóó ongemakkelijk, dat het een ware penitentie is, om daar een half uur op te moeten zitten. Een heidensche Kaffer zeide mij onlangs, kort en goed, „dat hij wel niet te klagen had over de wijze waarop wij hem in de week, op de statie ontvingen, doch dat hij zich, als hij Zondags naar de kerk kwam, behelpen moest met een plaatsje aan de deur, bij de kinderen, en dat hij niet meer naar de godsdienstoefening zou komen, voor men hem van een betere plaats voorzien kon.” Ik antwoordde hem, „dat de beste plaatsen bewaard moesten blijven voor hen, die behoorlijk gekleed naar de kerk kwamen, en dat zij, die zich, op Kaffermanier, met roode aarde insmeerden wel achter bij de deur moesten blijven, daar zij anders de kleederen van de anderen zouden vuil maken,” doch daarmee was hij niet te vreden. Een ruimer gebouw,

waarin ook behoorlijk plaats is voor de heidenen, is onmisbaar op onze statie."

Tiyo's beroep op de hulpvaardigheid der Christenen in de Kolonie, vond een goede plaats in veler hart, en hij ontving van onderscheiden zijden de uitnoodiging, om, persoonlijk, in de gemeenten de zaak, die hem zoo aan het harte lag te komen bepleiten. Hieraan gehoor gevende predikte hij op den tweede Zondag in April te Grahamstown, in de kerk van zijn vroegeren medearbeider aan de Mquali, Ds. JOHNSTON, en sprak hij, tusschen de morgen- en avonddiensten een woord tot de kinderen op de Zondagsschool. Den volgenden dag bezocht hij, van JOHNSTON vergezeld, eenige Christen-vrienden, tot de onderscheidene Evangelische kerken in Grahamstown behorende, en het resultaat dier bezoeken, gevoegd bij de collecte in JOHNSTON's kerk en de bijdragen der kinderen op de Zondagsschool, was de som van £ 118,10 (f1422.) Dit was bemoedigend.

Van Grahamstown reisde Tiyo naar Port-Elizabeth, waar hij op twee Zondagen den dienst waarnam in de Nieuwe Kerk, en gedurende de week, onder geleide van den heer G. KEMP, bij de vrienden der Zending aanklopte, om hulp voor den bouw zijner kerk. Die pogingen werden bekroond met collecten en bijdragen tot een bedrag van ruim £ 204 (f2456). Hieronder waren een aantal shillings en kleinere munt, aan Tiyo overgehandigd door de kinderen eener Zondagsschool, met de woorden: „dat is om steenen te koopen voor uwe kerk." Dankbaar aan den Heere en den menschen keerde Tiyo van Port-Elizabeth naar Kafferland terug.

Eenige maanden later begaf Tiyo SOGA zich echter weder op reis, om voor zijn kerkbouw te collecteeren, en wel dit-

maal naar de Kaapstad. Toen hij te Port-Elizabeth aan het collecteeren was, werd hem door meer dan een vriend geaden, naar de Kaapstad te gaan en daar, bij de Christenvrienden, om hulp aan te kloppen voor den bouw zijner kerk. Het was hem toen echter niet duidelijk, dat dit in zijn weg lag, en hij reisde gevolgelyk naar de Mquali terug. En wel was het dát hij zulks deed, want hem zou straks den weg naar de Kaapstad gebaand worden op een zeer ongedachte wijze.

In het voorjaar van 1860 nl. werd de geheele Kaap-Kolonie in een soort van blijde spanning gebracht door het bericht, dat de tweede zoon van Koningin VICTORIA, Prins ALFRED, (nu de Hertog van Edinburg) toen adelborst aan boord van het oorlogschip *Euryalus*, Zuid-Afrika een bezoek zou brengen, en een reis zou doen door de Kolonie en naar Natal. Werkelyk arriveerde de Prins in Mei te Kaapstad, waar hij door de geheele bevolking, Hollandsche Afrikaners en Engelschen, door blanken en gekleurden, met onbeschryffelyke enthousiasme werd ontvangen. De Prins, toen slechts een jongeling van 16 jaren, stal aanstonds ieders hart, door zijn eenvoudigheid, nederigheid, goed vriendelyk humeur, en hartelykheid ¹⁾, en geen moeite of

¹⁾ Ik kan daarvan o. m. het volgende mededeelen. Ik was, tijdens het bezoek van den Prins, te Kaapstad werkzaam, ook in een gemeente van kleurlingen. Juist vóór de komst van den Prins was er, in een steengroeve aan den voet van Leeuwenstaart (een tak van Tafelberg), een vreeselyk ongeluk gebeurd; een deel der groeve n. l. was ingestort, en een arbeider met zijn vrouw en twee kinderen, tot mijne gekleurde gemeente behoorende, hadden onder het puin den dood gevonden. De vier lijen werden, den volgenden Zondag, onder een ontzachelyken toeloop van menschen, waaronder vele Mahomedanen, op het kerkhof der gemeente ter aarde besteld, en zelden heb ik indrukwekkender begrafenis bijgewoond. Ook aan die menigte der Mahomedanen kon dien dag het Evangelie verkondigd worden, zonder dat iemand er aan dacht zich daartegen te verzetten.

kosten werd te groot geacht, om hem zijn verblijf in de Kolonie zoo aangenaam mogelijk te maken. Na eenigen tijd in de Kaapstad vertoeft te hebben, en o. a., te midden van groote feestelijkheid, de eerste vracht steen in zee gelaten te hebben voor de Alfred-docks en de breakwater, ging hij, onder geleide van den Gouverneur der Kolonie, SIR GEORGE GREY, een reis maken door de Kolonie en Kafferland, en vervolgens naar Natal. En op die reis passeerde hij, op kleinen afstand, TIYO's Zendingstatie.

Den Prins werden, op zijn tocht door de Kolonie, op bijna iedere plaats, welkomst-adressen aangeboden, die gewoonlijk door den magistraat of een ander hooggeplaatst persoon werden voorgelezen en overhandigd. In Kafferland werd die eervolle taak aan TIYO opgedragen, en bood hij den Prins een adres aan namens de lieden zijner statie, en der beide Duitsche Zendingstations aan Döhne-post. Ook kon hij bij deze gelegenheid beschouwd worden, als de woordvoerder van het groot-opperhoofd der Gaika-Kaffers, SANDILLI, die met een aantal zijner volgelingen tegenwoordig was. De Prins was zeer ingenomen met het adres hem door TIYO aangeboden, en be-

De geheele gebeurtenis had daartoe, zoo op blanken als gekleurden, een te diepen indruk gemaakt.

De overleden man en vrouw nu hadden twee kinderen nagelaten, voor welke de publieke liefdadigheid moest worden ingeroepen. Ik opende een intekenlijst en ontving onderscheidene bijdragen. Op zekeren morgen werd ik verrast door het bezoek van een net gekleed persoon, die mij vijf pond sterling overhandigde „met de complimenten van den Prins, en dat het hem leed deed mij niet meer te kunnen geven voor die weeskinderen maar... hij had niet meer." Ik vernam later, dat LADY GREY, de echtgenoot van den Gouverneur, de aandacht van den Prins gevestigd had op mijn verzoek om hulp voor de weezen, en dat hij werkelijk gegeven had boven vermogen, daar hij betrekkelijk over slechts weinig geld te beschikken had.

SCHR.

antwoordde het op zijne gewone hartelijke wijze. SANDILLI en zijne Kaffers vormden vervolgens een soort van eerewacht, om den Prins eenigen mijlen ver te begeleiden, en TIYO, met den heer BROWNLEE, de Gaika-Commissaris, vergezelde hem. Juist toen zij zouden terugkeeren, ontving TIYO een verzoek van den Prins en van den Gouverneur „dat hij SANDILLI zou vergezellen, op een reis naar de Kaapstad.” Sir GEORGE GREY, die SANDILLI, terecht, geen oogenblik vertrouwde, wilde dezen de Kaapstad laten zien, om hem eenigszins te brengen onder den indruk van Englands grootheid en macht, en hem tevens te overtuigen van Englands goedwilligheid jegens zijn persoon en zijn volk. Doch SANDILLI, die zich herinnerde hoe vele Kafferhoofden reeds op Robbeneiland, aan den ingang der Tafelbaai, gevangen zaten, en wiens geweten luide moest getuigen, dat hij genoeg kwaad had gedaan of toegelaten — ten minste in de oogen der Engelschen —, om als candidaat voor Robbeneiland te worden aangemerkt, had in die reis, vooral over zee, weinig lust. Ten slotte gaf hij zijn toestemming maar op voorwaarde, dat zoowel de heer BROWNLEE als TIYO SOGA hem naar de Kaapstad zouden vergezellen. ¹⁾ Vandaar nu het verzoek van den Gouverneur en

¹⁾ SANDILLI's volk was er over het algemeen beslist tegen, dat hij naar de Kaapstad zou reizen. Toen hij te Port-Elizabeth was aangekomen en aan boord van het stoomschip zou gaan, kwamen er nog eenigen, die hem bezwoeren, om toch terug te keeren want „dat hij groot gevaar liep, om, óf op Robbeneiland gevangen te worden gezet óf in de Kaapstad te worden opgehangen.” „Geen nood”, zeide SANDILLI toen, „want ik heb mijn magistraat BROWNLEE, en mijn leeraar TIYO SOGA bij mij.” „Ah,” zeiden de Kaffers, „daar zit het nu juist in. Als de Engelschen iemand ophangen wordt hij altijd door een Magistraat en een Leeraar naar de galg vergezeld.” De arme SANDILLI had sedert rust noch duur, tot hij weer veilig uit de Kaapstad in Kafferland terug was.

den Prins, dat SOGA de reis naar de Kaapstad zou medemaken. TIYO bedacht zich niet lang. Hier werd hem een schoone gelegenheid geboden, om de Kaapstad te bezoeken en voor den bouw zijner kerk te collecteeren; die weg was kennelijk van den Heere, en daar hij slechts te volgen had waar de Heere leidde, nam hij de uitnoodiging dankbaar aan.

De Prins zette nu zijn reis voort over land naar Natal, terwijl SANDILLI met acht zijner raadslieden, TIYO SOGA met twee zijner ouderlingen (zijn broeder FESTIRI en DUKWANA), en de heer BROWNLEE naar Port-Elizabeth reisden, om van daar per Euryalus naar Natal te stoomen, waar de Gouverneur en de koninklijke gast weer aan boord zouden komen. Om-trent die reis teekende TIYO o. a. het volgende aan:

„Donderdag 30 Aug. 1860. Daar de branding zeer hoog en gevaarlijk was, konden wij niet aan boord der Euryalus gebracht worden voor Maandagmorgen, schoon wij reeds Zaterdagmorgen gereed waren om in te schepen. Den ganschen Zaterdag en den volgenden Zondag waren wij in groote spanning, ieder oogenblik verwachtende, dat wij aan boord zouden kunnen gaan. Zoo heb ik ook Zondag niet kunnen prediken vóór 's avonds, toen het zeker was dat wij, ten minste nog den nacht, aan wal zouden moeten blijven. Ik heb toen 's avonds gepredikt voor Ds. HARSANT. Den volgenden morgen vroeg zijn wij aan boord van het fregat gegaan. Het is een vaartuig van den 2den rang, doch in ons oog een wonder der wonderen. Het schip voert 51 groote kanonnen en zeker de grootste, die ik ooit gezien heb. Dan heeft het nog 6 kleine kanonnen, die ook op het land kunnen gebruikt worden. Er zijn 540 manschappen aan boord, en de orde, die er onder hen heerscht, is merkwaardig. Onze Kaffers zijn stom van verbazing over al wat zij op de Euryalus zien. Tot heden hebben zij echter weinig van de zeereis genoten, daar allen jammerlijk zeeziek zijn, FESTIRI uitgezonderd, die evenmin als de heer BROWNLEE en ik zelf van de zeeziekte to lijden had. DUKWANA daarentegen was zeer zeeziek, Gisteravond slingerde het schip vreeselijk, en de Kaffers dachten dat nu alles met ons gedaan was. Daar de wind tegen is zal het wel een week duren eer wij Natal bereiken.

„De vriendelijkheid, voorkomenheid en beleefdheid van den kapitein en zijn officieren jegens ons is opmerkelijk. Van SANDILLI en zijn raadslieden wordt veel werk gemaakt, Zij hebben een hut voor zich alleen en worden door twee negers bediend. De heer BROWNLEE en ik eten met den kapitein, TARLETON, en den Luitenant-Gouverneur-Generaal WYNYARD, aan tafel. Wij moeten dus in gala aan het diner verschijnen. Op den dag, dat wij aan boord kwamen gaf de kapitein, ter eere van zijne gasten, een groot diner. Ik meende dat dit de orde van den dag zou zijn en had waarlijk gewetensbezwaren, om, dagelijks, zulke spijsen te gebruiken. Ik gevoelde, dat het te kostelijk was voor iemand zoo als ik, en besloot mijn excuus te maken in het midden van den maaltijd. Gelukkig werden de diners later wat matiger.

„1 Sept. 1860. Nog altijd op zee en veel met tegenwind te kampen. Wij hebben nu zes dagen reis, terwijl wij, met eenigszins gunstiger wind, Natal in drie dagen zouden hebben kunnen bereiken. Nu hopen wij morgenavond de Natal-baai te zullen bereiken. Onze reisgenooten zijn aan het herstellen van de zeeziekte en worden weer opgeruimd, nu wij in het gezicht van het land zijn. (De open zee is voor de Kaffers verschrikkelijk.)

„Dinsdag 4 Sept. Eindelijk, na een reis van acht dagen, te Natal gearriveerd. Gisteren woei het zeer sterk en hadden wij hooge zeeën, zoodat het schip vreeselijk slingerde. Van morgen liet de broeder van SANDILLI ons lachen door zijne opmerking: „Waarlijk,” zeide hij, „geen mensch kan ooit van schrik sterven. Ware dat mogelijk, dan zou ik gisteravond zeker gestorven zijn.” Een der Kafferhoofden, de oude TYALA, lag gedurende den storm, met de armen over zijn hangmat geslagen, aldus te filosofeeren: „Ah. Zoo zoo! En dit is nu het leven genieten. Wel wel!” Onze Kaffers zullen, hun leven lang, deze reis niet vergeten.

„De Prins, die overland naar Natal zou reizen, is nog niet te Durban, de havenstad van Natal, gearriveerd, doch wordt spoedig, via Pieter-Maritzburg, hier verwacht. De heer BROWNLEE, DUKWANA en een paar anderen zijn naar den wal gegaan, doch ik ben aan boord gebleven en hoop morgen iets van de stad te gaan zien.

„Donderdag 6 September. De Prins is hedenmorgen vroeg aan boord gekomen, zoodat er geen kans voor mij was, om aan wal te gaan. Dit spijt mij, daar ik den kapitein zou vergezeld hebben naar Durban. Hedenavond hebben wij Natal-baai weer verlaten, op reis naar de Kaapstad. De Prins ziet er bijzonder wel uit. Op zijn reis door de Kolonie en naar Natal heeft hij zich bijzonder met de jacht bezig gehouden, en is er meer dan 600 stuks groot wild geschoten. De Prins met eigen

hand, 24 stuks... Er was hedenavond gala-diner aan boord. De Gouverneur, Sir GEORGE GREY, is bijzonder vriendelijk.

„13 September. Het is even ongelooflijk als teleurstellend, dat onze reis van Natal precies zoo tegenspoedig is als daarheen. Dit is nu de 8ste dag, dat wij op reis zijn; de wind is erg tegen. Wij zijn allen moede van de reis, en zullen recht dankbaar zijn als de Heere, in zijn goede Voorzienigheid, ons behouden te Kaapstad brengt... Gisteren heb ik mij, met een adres tot den Gouverneur gewend, ZEx. verzoekende, om, mocht dit noodig blijken, een tweede statie te mogen oprichten. Ook, om ons de grondbrieven der statie te laten uitreiken, en een stuk lands te geven ten behoeve onzer scholen. Sir GEORGE GREY heeft al mijne verzoeken toegestaan. Zijne Excellentie heeft ook zeer vriendelijk aangeboden, zijn naam te plaatsen aan het hoofd mijner intekenlijst. Hij denkt, dat ik wel slagen zal te Kaapstad met de collecte voor onze kerk. Ik hoop dat het zoo zijn moge, doch koester geen groote gedachten. Wij zullen zien.”

„De Prins zal, zoo God hem spaart en hij niet op verkeerde wegen geleid wordt, een nobele figuur worden. Hij is nu 16 jaren oud, een leeftijd waarop jongelieden gewoonlijk groote gedachten van zichzelf beginnen te koesteren en soms lastig worden. Daarvan is echter bij den Prins geen spoor. Integendeel schijnt zijn bescheidenheid te grenzen aan blootheid. De Prins is een knaap geheel en al, en houdt van een grap zoo goed als de beste.”

Na een bijzonder lange reis van 9 dagen arriveerde de Euryalus eindelijk, den 15^{den} September, voor de Kaapstad. TIYO SOGA werd aan de landingsplaats opgewacht door Ds. W. THOMPSON, pred. der Independenten-gemeente te Kaapstad, en agent van het Londensche Zendinggenootschap, wiens gast hij zou zijn.

Den volgenden Zondag preekte hij, 's morgens, in de Union Chapel, de kerk der Independenten, en 's avonds, voor Ds. MORGAN in de Schotsche Kerk, en telkenmale kon het kerkgebouw nauwelijks de schare van hoorders bevatten. Zoo was het trouwens telkens in de Kaapstad en elders, waar hij optrad, om het Evangelie te verkondigen, en te pleiten voor de Zending onder de Kaffers.

Het was in die dagen, dat de Hollandsche Kerk in de Kaapkolonie vrij onzacht uit hare jarenlange rust was wakker geschud, door het optreden van eenige jonge predikanten, die driestweg verklaarden, dat zij met de oude leer gebroken hadden en „nieuw licht" zouden ontsteken. Het waren Kapenaars, die aan de Universiteiten in Holland studeerende, in de moderne beginselen van Schriftbeschouwing waren ingeleid, en, in hun Vaderland teruggekeerd, een moderne partij in de Kerk wilden vormen. Woordvoerders onder dezen waren Ds. J. J. KOTZÉ, pred. te Darling nabij Kaapstad, THOMAS BURGERS, pred. te Hannover, LEIBBRANDT, pred. te Victoria-West e. a. Zij werden gesteund door de Liberalen en Groningers, die sedert jaren een soort van partij hadden gevormd in de Kaapsche Kerk tegenover de Confessioneeelen, doch die, uit gebrek aan degelijke woordvoerders, weinig in het openbaar van zich hadden laten hooren. Bijna als door een tooverslag stond er nu een Moderne partij op, en vooral in de Kaapstad en omstreken werd de nieuwe leer, door die jonge predikanten, met meer of minder omzichtigheid verkondigd, breed besproken. En waar toen door leeraren in de Kaapsche Kerk het gezag der Schrift werd aangerand; de Godheid des Heeren Jesu Christi in twijfel werd getrokken of bestreden; het gebed, in dagen van groote droogte bijv., om regen, bespot werd; de leer der verzoening door voldoening ontkend; toen predikte de Kaffer TIYO SOGA in de Kaapstad, Christus en dien gekruist. En dat zóo duidelijk, zóo beslist, zóo indrukwekkend mogelijk. Onwillekeurig verkreeg men onder die prediking terstond den indruk, dat de prediker sprak uit de diepste overtuiging des harten, en dat waar hij Christus, de Zone Gods, God geopenbaard in het vleesch, verkondigde als de eenige Mid-

delaar Gods en der menschen, als het Lam van God, dat de zonde der wereld wegneemt, als de Borg van zijn volk, hij sprak als eenen, die geloofde, en aan zijn hart had onder-vonden wat zijne lippen uitspraken. En onwillekeurig gevoelde men, dat het optreden van dien ernstigen, begaafden Kaffer-prediker, te Kaapstad, juist in die dagen, in den weg Gods een protest was tegen de leugenleer, die door predikanten, in het Christendom geboren en opgevoed, nu in woord en schrift in de Kaapsche Kerk werd verkondigd.

TIYO's gastheer, Ds. THOMPSON, teekent omtrent zijn gast het volgende aan:

„Hij heeft een veertien dagen onder ons dak verkeerd, en heeft zich, al dien tijd, door zijn waardig gedrag en ongekunstelde manieren, vereenigd met zijn verstandelijke ontwikkeling en godsvrucht, in niets van de beschaafde en ontwikkeldste onzer vrienden onderscheiden, dan door zijn bruine kleur. In den dagelijkschen omgang, hoe vrij en ongedwongen ook, scheen hij nooit te vergeten, dat hij een dienaar des Evangelies was, en daalde hij nimmer af tot iets, dat beneden zijn hooge roeping zou kunnen worden geacht. Daarbij zocht hij, kennelijk, steeds het geestelijk goed voor de Kaffers, zijne „broeders naar het vleesch,” en achtte hij het de grootste en hoogste eere, onder hen als Zendeling te mogen arbeiden. Ik weet niet hoe het was, maar in zijn tegenwoordigheid kwamen mij gedurig de namen van CYPRIANUS, TERTULLIANUS, AUGUSTINUS en anderen voor den geest, die in Noord-Afrika de kruisbanier geplant hebben, en de eerstelingen waren van den rijken oogst, die dit Vasteland nog heeft voort te brengen.”

„TIYO SOGA heeft onderscheidene malen te Kaapstad gepredikt, en heeft daarmede steeds groote voldoening gegeven. Tweemalen heeft hij voor mij den dienst waargenomen in mijn eigen kerkgebouw, dat telkenmale zóó bezet was, dat velen geen plaats konden bekomen. Zijn preek vooral over Matth. 20 : 30, „toen zij hoorden dat Jezus voorbijging” was zeer krachtig en heeft een diepen indruk gemaakt. De beelden waren gepast, de taal was gekuischt en de voordracht plechtig en tegelijk teder, — de vereeniging van getrouwheid en liefde. Het viel moeielijk, om er aan te twifelen

dat Jezus toen „voorbijging” zonder dat sommigen ten minste er toe geleid werden, om uit te roepen: „Gij Zone Davids, erbarm U onzer!”

„Een avond werd zeer aangenaam door ons gesleten ten mijnen huize met het Opperhoofd SANDILLI en zijne raadslieden. Opmerkelijk was het bij die gelegenheid, te zien hoeveel achting door SANDILLI en de zijnen aan SOGA werd bewezen. Het was de achting voor den man en het ambt, dat hij bekleedde; de eerbied van geboorte-rang gebracht aan beschaving, Christendom, zelfverloochening. Het zou een prachtig onderwerp geweest zijn voor het penseel van een schilder.”

Door de leeraren der onderscheidene Kerken in de Kaapstad werd TIYO SOGA, over het algemeen, als een Broeder en met onderscheiding ontvangen. Zoo werd hij o. a. ingeleid, als gast, op een breakfast-meeting, — een samenkomst van predikanten tot verschillende Kerken behorende maar één in hun belijdenis van den Christus, tot bijbellezing en gebed, waarna gezamenlijk het ontbijt genuttigd werd, — om de 14 dagen bij beurtwisseling ten huize van een hunner te Kaapstad. De leden dezer vereeniging hadden het recht, om evangeliedienaren als gast te introduceeren, van welk recht ook ruim gebruik gemaakt werd, om Zendelingen, die, op hun reis, uit Europa en Amerika naar het Binnenland, de Kaapstad aandeden bij de Broederen in te leiden, en hen den Heere op te dragen. Zoo kwam TIYO ook in aanraking met de meeste leeraren in de Kaapstad. En het was langs dien weg, dat schrijver dezes met hem kennis maakte, en in een broederlijke betrekking tot hem kwam, die, tot aan zijn dood, door niets gestoord is geworden.

TIYO's pogingen, om gelden te verzamelen voor de te bouwen kerk werden ook te Kaapstad met goed gevolg bekroond. De Gouverneur verleende hem, uit 's lands kas, de som van £ 50. Die bijdrage bracht TIYO echter aanvankelijk in verlegenheid. De Kerk, tot welke hij behoorde, veroordeelt, in beginsel,

het ontvangen van ondersteuning uit de publieke kas voor kerkelijke doeleinden, en hoe kon hij nu dit geld aannemen? Daartegenover stond, dat hij er niet om gevraagd had, en dat het hem alleen gegeven werd voor den bouw zijner school en kerk, — niet bepaald voor „kerkelijke doeleinden” in den zin door de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk veroordeeld. Daarbij kwam ook de bijna onoverkomelijke moeielijkheid, om deze gift te weigeren aan een man als SIR GEORGE GREY, die zoo op elke wijze het welzijn der inboorlingen trachtte te bevorderen. Zoo besloot TIYO de £ 50 dankbaar aan te nemen, onder voorbehoud echter, van de goedkeuring der Zending-Commissie in Schotland. Mocht die Commissie er tegen zijn, dat hij het geld behield voor zijn kerk, dan zou hij het aan den Gouverneur terug geven.

Behalve deze £ 50, collecteerde TIYO SOGA in de Kaapstad nog ruim £ 100, terwijl, wat nog wel het beste was, een aantal Christen-vrienden zich verbonden tot eene jaarlijksche bijdrage ten behoeve der Zending aan de Mquali.

Prins ALFRED had reeds op de reis van Natal naar de Kaapstad, aan boord der Euryalis, op zeer bijzondere wijze zijn achting en toegenegenheid voor TIYO SOGA geopenbaard. Zoo was bijv. voor Koning SANDILLI en zijne raadslieden een verblijf tusschendeaks ingericht, waar zij ook spijsden, terwijl TIYO in het achterschip logeerde en met den Prins aan tafel zat. Meermalen werd hij ook gevraagd, om het gebed voor den maaltijd te doen, dat anders steeds door den Episcopalen scheeps-kapellaan of door den kapitein geschiedde. In de Kaapstad gaf de Prins aan TIYO weer nieuwe blijken zijner toegenegenheid en hoogachting, o. a. in het geschenk van een prachtigen Bijbel, met zilveren beslag, waarop een toepasse-

lijk inscriptie. Zoo eerde de Prins, voor de oogen van blanken en heidenen, den Christen-Kaffer en het ambt, dat SOGA bekleedde, — tot groote bevordering ook van de taak, die thans op TIYO's schouder rustte: de bouw der kerk op zijne Zendingstatie.

Had TIYO langer in de Kaapstad en omstreken kunnen vertoeven, dan zou hij nog meer voor den kerkbouw hebben kunnen verzamelen, doch de duur van zijn verblijf was bepaald. Hij was met SANDILLI naar de Kaapstad gekomen en moest met hem naar Kafferland terugkeeren, en het Kafferhoofd begeerde al spoedig terug te gaan naar zijn Kraal. „De Kaapstad was mooi; het citadel sterk; de dokken enz. waren onbeschrijfelijk; er werd hem allerlei eer aangedaan, maar.... vlak tegenover de Kaapstad lag Robbeneiland, en.... de Gouverneur kon het nog eens in het hart hebben of krijgen om hem daarheen te zenden.” Zoo redeneerde SANDILLI en gevoelde zich gevolgelijk in de Kaapstad ganschelijk niet op zijn gemak. Men moest hem zelfs, zonder het hem te laten merken, bewaken, opdat hij niet zou ontvluchten. Zoo werd dan bepaald, dat hij en de zijnen met de mailboot zouden vertrekken naar East-Londen, de haven van Kafferland, en moest, gevolgelijk, TIYO SOGA tegelijk naar Kafferland terugkeeren.

De terugreis geschiedde in de Waldensian, die den 1sten October de Tafelbaai verliet en, na een stormachtige reize, Vrijdag den 5^{den} October, behouden te East-Londen arriveerde. Weinige dagen later was TIYO weer in het midden der zijnen.

„De goede hand onzes Gods,” zoo schreef hij kort na zijne aankomst aan Ds. THOMPSON te Kaapstad, heeft ons (hem en zijne reisgenooten) in veiligheid terug gebracht in het mid-

den onzer familie-betrekkingen en vrienden. De reis van de Kaapstad naar Port-Elizabeth hebben wij afgelegd in 48 uren, — m. a. w. zóó snel als de Waldensian het nog nooit gedaan heeft. Onze reis van Port-Elizabeth naar East-Londen was echter onstuimig en duurde lang, zoodat wij eerst Vrijdagavond aan land kwamen. Den volgenden morgen vertrokken wij, met onzen vriend, LION CACHET, te paard naar King Williamstown, waar wij tegen het vallen van den avond aankwamen. Den volgenden dag, sabbath, een buitengewonen regendag — preekten de heer CACHET en ik voor Ds. JOHN BROWNLEE.

Maandag morgen scheidde ik van den heer CACHET en ging ik met de heer BROWNLEE en mijne schoonzuster, naar de Mquali. Ongeveer 12 mijlen van de statie, juist nadat de heer BROWNLEE mij had verlaten, werd mijn paard „flauw”, en zoo moest ik de laatste 8 mijlen (Eng.) te voet gaan. Doch ik ging naar huis, en de gedachte aan mijn vrouw, mijne kinderen en lieden op de statie gaf mij kracht zoodat ik goedsmoeds mijn weg kon vervolgen.... Op de statie vond ik alles, over het algemeen genomen, in goede orde.... „De Heere is onzer gedachtig geweest.”

Daar TIYO SOGA zelf hier den naam noemt van den schrijver dezes, zal het dezen niet geheel ten kwade geduid worden in het korte mede te deelen, op welke wijze hij er toe geleid is geworden, met hem naar Kafferland te reizen, en eenige persoonlijke ondervindingen, op TIYO SOGA en zijn werk betrekking hebbende, hier te laten volgen, in plaats van als noot, achter aan het werk te worden toegevoegd. Hieraan mag een kort hoofdstuk — in parenthesis — gewijd worden.

XI.

„IN PARENTHESIS”.

Gelijk reeds werd medegedeeld, leerde ik TIYO SOGA kennen op een der veertiendaagsche samenkomsten van leeraars, in de Kaapstad en omstreken, tot het lezen van Gods Woord en gebed, door een ontbijt besloten. Ik gevoelde mij terstond zeer tot hem aangetrokken en noodigde hem naar mijne woning. Gedurende zijn verder verblijf in de Kaapstad had ik menig ernstig gesprek met hem, over zijn arbeid in den wijngaard des Heeren, en ook over mijn eigen weg en werk. En zoo gebeurde het, dat hij, kort vóór zijn terugkeer naar Kafferland, gansch onverwacht tot mij zeide: „Broeder, gij moet met mij mede naar Kaffraria.”

Daar was reden toe.

In Juni 1858 te Kaapstad gearriveerd als licentiate bij de Vrije Schotsche Kerk, en dus nog niet tot de bediening der sacramenten geordend, had ik mij, kort na mijn aankomst, gewend tot den Actuarius Synodi der Kaapsche Kerk, Ds. ABR. FAURE, met verzoek om legitimatie, volgens de reglementen dier Kerk. Niet juist om gevestigd predikant in eene gemeente te worden, maar omdat het mij was duidelijk gemaakt, dat ik niet naar mijn begeeren, vrij en behoorlijk, als zendeling, bijname onder de Mahomedanen, in verband met de Kaapsche Kerk, zou kunnen arbeiden zonder eerst, op de gewone wijze, als Cand. tot den H. Dienst, te zijn gelegitimeerd. De Actuarius, schoon eerst bereid, om terstond aan mijn billijk verzoek te voldoen, was later van meening, dat de Synode er over beslissen moest, en die zou niet vergaderen vóór 1862.

Aan werk ontbrak het mij intusschen niet. Terstond na mijn aankomst werd mij, tijdelijk, de dienst in de St. Stephens-gemeente (Ned. Geref. Kerk) te Kaapstad, en de predikdienst aan de Groenepunt — het Scheveningen der Kapenaars — toebetrouwd. Nadat in 1859 Ds. HENDRIK FAURE als predikant in de Stephens-gemeente bevestigd was, werd mij door de Synodale Zendingcommissie, het Zendingwerk onder de Mahomedanen in de Kaapstad opgedragen, en in verband hiermede bediende ik de kleine gekleurde Eben-ezer gemeente, te Kaapstad. Daar ik nu nog niet geordend was, kon ik de sacramenten niet bedienen, en dat werd mij hinderlijk in mijn werk. Ik had wel terstond kunnen geordend worden als zendeling der Kaapsche Kerk, doch geen tweeërlei „ordering” erkennende, moest ik, naar het scheen, ongeordend blijven tot de Synode mijn rechtmatig aanzoek om legitimatie zou hebben toegestaan.

Over een en ander met TIYO sprekende, maakte hij mij indachtig, dat het Presbyterium der Vrije Schotsche Kerk in Kaffraria met dezelfde macht bekleed was als de Presbyteriums dier Kerk in Schotland, ten minste wat betrof het ordenen van leeraars, en dat ik mij eenvoudig tot dat Kerkbestuur had te vervoegen, om ordening. Ik sprak hierover verder met de Zendingcommissie en met andere vrienden, en het gevolg der overleggingen was, dat ik in gezelschap van TIYO SOGA naar Kafferland zou reizen.

Gelijk reeds gezegd is, zouden wij den 1sten October per mailboot Waldensian vertrekken. Het stormde dien dag op recht Kaapsche wijze — en dat zegt zoo iets, — doch niettemin verlieten wij tegen den middag de Tafelbaai. Met den wind en den stroom in ons voordeel vorderden

wij snel, ten minste voor een stoomboot als de schier afgeleefde Waldensian. Het was overigens geen plezierige reis. De niet groote boot slingerde dat het een aard had; de slaappleatsen waren donker, vuil en benauwd; in de salon was, met zoo vele passagiers als wij aan boord hadden, geen ruimte; SANDILLI en zijn Kafters, die gelukkig tusschendeeks logeerden, droegen niet bij, om de atmosfeer op het schip behagelijk te maken; en een aantal honden der Kaffers liepen, twee aan twee gekoppeld, vooral des nachts, jankende rond, zoodat slapen bijna onmogelijk werd. Daarbij kwam de zee-ziekte, enz. Het was dus een ware verademing toen wij reeds des Woensdagsavonds, dus na slechts 48 uren reis, voor Port-Elizabeth ten anker kwamen. Dien nacht sliepen de meeste passagiers, waaronder ik zelf, aan den wal.

Den volgenden dag werd de reis voortgezet, doch nu hadden wij zoo met tegenwind te kampen, dat wij eerst Vrijdagmiddag voor East-Londen arriveerden. Het was reeds zóó laat, het weder was zóó stormachtig en de zeeën liepen zóó hoog, dat het nog de vraag was of wij wel zouden kunnen landen, en of wij niet zouden moeten doorstoomen naar Natal-baai, een paar etmalen verder. Na lang wachtens echter kwam er een surfboot, om de passagiers en de brievenmaal aan wal te brengen.

Deze surfbooten zijn best te vergelijken bij onze korenschuiten; zij worden door middel van een kabel, die over katrollen loopt en aan ankers bevestigd is, in beweging gebracht. Vóór de boot de branding nadert worden de luiken bijna hermetisch gesloten, zoodat de passagiers in het duister zitten en nagenoeg zonder luchtverversching. Wat dit laatste in ons geval beteekende; met een paar dozijn zeezieke Kaf-

fers en een aantal honden aan boord; weigert de pen te beschrijven. Doch ook aan dat tobben kwam een einde, en tegen vijf ure 's middags, waren wij veilig geland te East-Londen, toen een modderpoel met eenige weinige huizen en niet weinig pretentie, als de havenstad van Kaffraria en het Binnenland.

Wij bleven dien nacht te East-Londen en reisden den volgenden dag, te paard, naar King-Williamstown. Ons gezelschap bestond nu uit TIYO SOGA, den heer BROWNEE, de Gaika-commissaris, onder wiens zorg SANDILLI ook op de terugreis naar Kafferland gesteld was; DS. LAING, de zoon van den zendeling LAING, van BURNSHILL, pas uit Europa teruggekeerd, en mij zelve. Van East-Londen naar King-Williamstown, is een reis van 40 Eng. mijlen, en toen wij 's avonds in laatstgenoemde plaats aankwamen was ik meer dan moede. TIYO en ik vonden een hartelijke ontvangst, onder het gastvrij dak van den ouden, eerwaardigen zendeling BROWNEE, voor wien wij den volgenden dag, moede of niet moede, den dienst moesten waarnemen.

TIYO SOGA werd te King-Williamstown opgewacht door de zuster zijner echtgenoot, Mej. BURNSIDE, eene vriendelijke jonge dame, die haar schoonbroeder recht zusterlijk begroette. Het was een vreemd gezicht, den donkerkleurigen TIYO zoo gemeenzaam te zien met eene blonde dochter van het Noorden; ten minste het trof mij zoo. En dat niettegenstaande ik TIYO had leeren hoogachten, niet slechts om zijn Christelijk karakter maar ook als welopgevoed man. Doch het was in Afrika iets zóó ongehoords en vreemds, een geboren Kaffer als broeder te zien omgaan met een blanke dame, dat ik er mij niet terstond in vinden kon. Dubbel begeerig werd ik echter, om TIYO in zijn eigen woning en in zijn huiselijken kring te mogen gadeslaan.

Maandag 8 October, des morgens vroeg, vertrok TIYO SOGA naar de Mqwali, en nam Dr. Laing mij mede, al weer te paard, naar de statie van zijnen vader te Burnshill, aan de Kei-rivier, waar wij tegen den avond aankwamen. Den volgenden dag zette ik, onder begeleiding van eenen Kaffer, de reis voort naar Lovedale, de bijna wereldberoemde zendingstatie der Vrije Schotsche Kerk, in Kafferland. Hier vond ik een bijzonder vriendelijke en gastvrije ontvangst onder het dak van den waardigen zendeling Ds. GOVAN, de vriend en voedstervader van TIYO, en maakte ik kennis met de zendelingen BRYCE en RICHARD ROSS, en met Ds. CALDERWOOD, nu Civiele Commissaris te Alice, en met andere Broeders. Zonder verwijl werd er nu een buitengewone vergadering van het Presbyterium gehouden, op welke mijn verzoek om ordening in overweging genomen, en eenparig werd toegestaan. Daar volgens de reglementen der Schotsche Kerk de Candidaten tot den Heiligen Dienst, vóór hun ordening, een peremptoir examen hebben af te leggen, moest ik mij daaraan ook onderwerpen, en deed ik dat examen op den 18^{den} October. Het Presbyterium bepaalde toen, dat de ordening acht dagen later zou plaats vinden, in de Schotsche kerk te Alice, nabij Lovedale. En van die acht dagen maakte ik gebruik, om TIYO SOGA een bezoek te brengen, op zijn statie aan de Mqwali.

De reis daarheen moest, bij gebrek aan ieder publiek middel van vervoer, te paard geschieden, dat mij niet berouwde, daar ik op deze wijze het best met de landstreek, die ik te doorreizen had, bekend zou worden. Een der docenten aan het seminarium leende mij zijn paard, en een der kweekelingen, een jongen Kaffer, zou mij begeleiden naar de statie van den zendeling LAING, wiens zoon, mijn vroegere reis-

gezel Dr. LAING, dan verder mijn gids zou zijn naar de Mqwali.

Van al het noodige voor de reis door de Broeders rijkelijk voorzien, verliet ik, Vrijdagmorgen, 19 October, de gastvrije woning van Ds. GOVAN, en bereikte ik tegen den middag BURNSHILL. Na daar het middagmaal gebruikt te hebben, zette ik, nu in gezelschap van Dr. LAING, de reis voort, om nog vóór den avond een zendingstatie der Episcopaalsche Kerk aan de Keiskamma-rivier te bereiken. De weg leidde door een der schoonste gedeelten van Kafferland, langs het, met dicht geboomte begroeide, Amatola-gebergte, en over den zoogenaamde Booma-pass, waar, in den Kafferoorlog van 1850, op den dag vóór het Kerstfeest, zoovele Engelsche soldaten onder de kogels en assegaaijen der Kaffers den dood vonden. Aan de andere zijde van den bergpas, nabij de Keiskamma-rivier, stond een fort, door Engelsche troepen bezet, en een weinig verder was een „hotel”, waar wij afzadelden en ons een weinig verkwikten. Tegen den avond bereikten wij eindelijk de zendingstatie, waar wij den nacht zouden doorbrengen. Schoon wij den zendeling, den Eerw. heer GREENSTOCK, geheel onbekend waren, en gansch onverwacht een beroep kwamen doen op zijn gastvrijheid, werden wij op de meest voorkomende wijze ontvangen en geherbergd. Trouwens, de gastvrijheid der zendelingen in Zuid-Afrika, bij name ook in Kafferland, was toen, en is zeker nog, spreekwoordelijk.

Den volgenden morgen, zeer vroeg, gingen wij weder op reis, in de hoop om tegen den middag de plaats te bereiken van den heer C. BROWNLEE, de Gaïka-commissaris, en ik dan nog vóór den avond bij TIYO SOGA zou kunnen zijn. Doch, na eenige uren rijdens kwamen wij op een onafzienbaar plateau, minstens 5000 voet boven de oppervlakte der zee,

en werd het ons duidelijk, dat wij verdwaald waren. Heinde noch verre was een huis of Kafferhut te zien; geen levend schepsel, dan duizenden antilopen en klein wild, was te bespeuren, en waarheen het wagenspoor, dat wij gevolgd waren ons zou leiden, was een raadsel. Zoo reden wij door, tot wij laat, in den namiddag, een inboorling ontmoetten, die ons den weg beduidde naar een „hotel” aan de Thomasrivier, dat wij eindelijk, even na zonsondergang, bereikten. Het „hotel” was, zoo als de meeste hotels in die dagen in Kafferland, slechts een hut, die als Kafferwinkel, kantien en logement tegelijk diende; alles behalve zindelijk en uitlokkend, en waar het maal, dat den reiziger, tegen goede betaling, voorgezet wordt steeds bestaat uit „ham and eggs” (spek en eijeren in de pan gebraden). Doch voor ons, die den ganschen dag te paard gezeten, en, behalve een zeer licht ontbijt in den vroegen morgen, dien dag nog niets gegeten hadden, was dat kleine hotel een ware rustplaats en de „spek met eijeren” een keurig maal. Na ons daaraan te goed gedaan te hebben, gingen wij, schoon het stortregende, weer op reis en bereikten wij eindelijk, des avonds laat, de woning van den heer BROWNLEE. Er kon natuurlijk geen sprake van zijn, om nog dien avond door te rijden naar de statie van TIYO SOGA, en daar het ook den volgenden morgen regende, kon ik eerst tegen den middag naar de Umqwali vertrekken.

Van den heer BROWNLEE hoorde ik, gedurende mijn kort verblijf in zijn gastvrij huis, met innig genoegen nog weer veel goeds omtrent TIYO; ook in hoe groote achting hij gehouden werd, niet alleen onder de Kaffers maar ook onder de rechtgeaarde blanken, die in de nabijheid woonden. Deze laatsten beschouwden TIYO als hun leeraar, en

woonden vrij geregeld den Engelschen dienst bij, in zijn kerk. Daar de heer BROWNLEE, TIYO heel diens leven gekend en gadegeslagen had was mij dit getuigenis, omtrent zijn leven en wandel, dubbel veel waard.

Ik kwam aan de Mqwali, weer druipnat, eerst toen de godsdienstoefeningen in het Kaffersch voor dien dag geëindigd waren, dat mij teleurstelde, daar ik TIYO gaarne voor de Kaffers, in zijn eigene taal, zou hebben hooren preeken. De „kerk,” die nu eerlang door een ander gebouw zou worden vervangen, zag er zeer bouwvallig uit. De zendelingswoning was, naar het mij scheen, in niet veel beteren staat, dan de oude kerk; en men kon het zoo aan alles zien, dat de statie te midden van veel wederwaardigheden was gesticht, en dat de zendingen het laatst aan zichzelf hadden gedacht.

TIYO's woning was opgetrokken van riet en klei, een zoo- genaamd „wattle and daub” huis, met een aarden vloer en rieten dak. Zulke „huizen” staan gewoonlijk niet langer dan een paar jaren en zijn, vooral in den regentijd, ongeschikt voor iemand van een zwak gestel, zooals TIYO. De inrichting van het huishouden was zooals bij andere Europeesche zendingen in Kafferland, slechts nog eenvoudiger. De echtgenoot van SOGA maakte, reeds bij de eerste kennismaking, een zeer gunstigen, aangenamen indruk, en zij had blijkbaar zeer hooge gedachten van haren man. Het verschil van kleur tusschen man en vrouw viel voor mij weg, zoodra ik TIYO in zijn eigen huis en familiekring had ontmoet. Had ik te voren nog gemeend, dat de blanke vrouw misschien wat nederbuigend zou nederzien op haar donkerkleurigen echtgenoot, en dat de laatste tot haar zou opzien, niet vele uren had ik in TIYO's woning doorgebracht of ik was op dit punt volkomen ontnuchterd. TIYO was in zijn eigen huis geen

„consort” maar hoofd des huizes. En dat alles ongedwongen en natuurlijk.

Er waren toen reeds de wonderlijkste geruchten in omloop, omtrent de verhouding tusschen TIYO SOGA en zijne vrouw. „Die arme vrouw” heette het, „was, toen zij voor het eerst aan de Mqwali kwam en kennis maakte met TIYO's familiebetrekkingen, onmachtig ter aarde gevallen, en was sedert niet wel bij het hoofd geweest. Zij zou met geweld naar Schotland hebben willen terugkeeren en was doorgaans troosteloos.” Die geruchten waren vooral gangbaar onder Europeanen in Kafferland en de Kaapkolonie, en velen meenden, dat „de vrouw slechts haar verdiend loon kreeg, daar zij, een blanke, met een Kaffer, hoe beschaafd dan ook, gehuwd was”. Op mijn terugreis door Kafferland naar de Kaapkolonie heeft men mij meermalen ernstig ondervraagd, „of het dan niet waar was, dat Mrs. SOGA krankzinnig van spijt en verdriet over haar huwelijk was geworden?” en geen kleine voldoening was het mij steeds, om die leugens te kunnen tegenspreken. Mevr. SOGA scheen mij zoo gelukkig in haar huwelijk te zijn als eene vrouw kan wezen, en haar grootste bezorgheid was, niet voor haar zelve, maar voor haar teneren en al te ijverigen echtgenoot.

Met verschoonbare zelfvoldoening toonde TIYO mij de boekwerken, die hij, bij zijn vertrek uit Schotland, van zijne medestudenten ontvangen had, en dan den kostbaren Bijbel, met zilveren beslag en vereerende inscriptie, hem door Prins ALFRED geschonken. Zijn grootste aardsche schat was echter, naast zijne vrouw, zijn zoontje, — een lief kind, lichter gekleurd dan de vader doch met sterksprekende Kaffertrekken. Zoo ver ik mij herinner, had de moeder een ander kind aan de borst.

Met veel genoegen maakte ik nu ook persoonlijk kennis met FISTIRI, TIYO's broeder en zijn ouderling, en met andere leden zijner familie, tot het Christendom bekeerd. En telkens weer trof het mij, hoe allen naar TIYO opzagen en hem stilzwijgend als den meerderen erkenden, zonder dat dit door hem gezocht, of, naar het scheen, zelfs bemerkt werd. Van den Zendingarbeid op de statie kon ik, èn wegens de korthed van mijn verblijf aldaar, èn omdat alles, wegens den bouw der nieuwe kerk in eenige confusie was, niet veel zien.

In TIYO's woning merkte ik een jong Kaffermeisje op, van een zeer innemend uiterlijk, net gekleed, met een veelkleurigen doek om het hoofd. Dit was VICTORIA (dus genoemd naar Koningin VICTORIA), de Kroonprinses van Kafferland, de meest geliefde dochter van SANDILLI. SANDILLI had begeerd, dat zij in het huisgezin van TIYO en onder diens opzicht zou worden opgevoed, en had haar daartoe, met een harer jeugdige vriendinnen tot gezelschap, naar TIYO gezonden. Het meisje was niet sterk, en bedeesd van geaardheid; en schoon zij in haar vaders huis ietwat verwend was geworden, had TIYO van haar de beste verwachtingen. Betreurd werd het, dat zij reeds door SANDILLI ten huwelijk was uitgegeven aan een heiden, den zoon van een anderen Kaffer-koning; de bruidschat in ossen was voor het meisje betaald, en het droeve lot hing haar boven het hoofd, om eerlang uit de Christelijke woning van den zendeling gevoerd te worden naar de kraal van een heiden, als diens eerste, maar niet eenige, vrouw. Alle pogingen, om dit huwelijk te beletten waren, en zijn later, vruchteloos gebleken. Toen VICTORIA den bepaalden leeftijd bereikt had, moest zij terugkeeren naar de kraal van haar vader. Daar bracht zij toen

eenige maanden door, in bijna troostelooze droefheid en werd vervolgens gezonden naar Pondo-land, en op heidensche wijze in het huwelijk verbonden met den zoon van den Pondo-Koning. Die Kafferprins schijnt echter, onder de bediening van den zendeling JENKINS, en later van diens weduwe, tot eenige kennis der waarheid te zijn gekomen, en werd zóó aangespoord door de kennis en beschaving zijner vrouw VICTORIA, om ook een betere opvoeding te ontvangen, dat hij, niet lang na zijn huwelijk, vrouw, huis en volk verliet en naar Lovedale trok, om daar school te gaan. Van hem werden sedert goede verwachtingen gekoesterd.

Daar mijn tijd zeer beperkt was, moest ik reeds den volgende dag weêr vertrekken, en deed zulks in gezelschap van TIYO SOGA, die aan mijne ordening te Alice zou deelnemen. Wij vertrokken tegen den middag te paard, en legden eerst een bezoek af bij Koning SANDILLI. In de koninklijke kraal aangekomen, werden wij terstond bij SANDILLI toegelaten, en vonden hem in het midden zijner vrouwen. Hij had zijn Europeesche kleeding, die hij in de Kaapstad en op de reize droeg, weer afgelegd en stond daar naakt, op Kafferwijze met roode aarde ingesmeerd, en slechts met een deken om het lijf, — een Kaffer onder de Kaffers. Hij scheen een weinig beschaamd te zijn, dat wij hem zóó aantroffen, doch op mijn vraag: „wat hem beter aanstond, de Europeesche kleeding of Kaffercostuum?” antwoordde hij glimlachend: „dat de kleeen goed waren voor de Kaapstad maar niet in Kafferland.” TIYO zeide mij later, dat SANDILLI nog wel naar de waarheid wilde hooren en ook wel kleederen wilde dragen, doch dat zijne vrouwen hem dit beletten. SANDILLI is in den oorlog van 1877 ellendig en als een heiden omgekomen.

Wij namen onzen reis verder over King-Williamstown en Pirie, en kwamen Dinsdagavond in welstand te Lovedale. Die twee dagen samenzijn met SOGA zullen niet licht door mij vergeten worden. Wij spraken op de reize over vele dingen, en vooral ook over de Evangelisatie der Kaffers. Het slechte voorbeeld, dat zoovele blanken, bijname Engelsche handelaars en militairen, den Kaffers zetten, noemde Tiro een der groote hinderpalen, die de uitbreiding van het Evangelie in den weg stonden. De Kaffers werden aan den drank verslaafd, en het samenzijn van Engelschen, ook Engelsche officieren, en Kaffermeisjes, werkte de zedeloosheid in de hand. Van zichzelf had Tiro zeer nederige gedachten. „Ik ben een Kaffer”, zeide hij, „van den Heere geroepen om onder de Kaffers te arbeiden. Daartoe heeft Hij mij gemaakt, wat ik ben.” Men noemde Tiro, ook onder de Kaffers, veelal „de zwarte Engelschman,” waarop hij echter, blijkbaar, niet gesteld was. Diep gevoelde hij, tegelijk, de minachting, waarmede hij door sommige Engelschen, meestal soms ver beneden hem in beschaving en kennis, behandeld werd. Dat bijv. een Magistraat hem, toen hij in een zeker dorp kwam, den „pas” zonder welken geen Kaffer door het land mocht reizen, vragen liet; dat men in zekere hotels langs den weg, — krotten over het algemeen — niet met hem aan dezelfde tafel wilde eten enz. Terecht kon hij maar niet verstaan, waarom iemand, bloot omdat hij bruin was van huid en kroezig haar had, minder moest gerekend worden, dan de man met lang haar en een blanken huid. Om des Evangelies wil kon Tiro ook deze smaadheid wel dragen, en hij ging te midden van goed gerucht en van kwaad gerucht getroost en stil zijn weg. Voor de bekeering der Kaffers ging zijn gebed tot den troon der genade, en voor zijn land en volk had hij de beste

verwachting. Hij leefde en arbeidde voor zijn volk geloovig, vol hope, rustende voor de uitkomst op den Heere, en zelve verwachtende de onverwelkelijke krone der heerlijkheid.

Volgens bepaling van het Presbyterium vond mijne ordening nu plaats op Donderdagnamiddag, 25 October 1860, in de Schotsche kerk te Alice. De dienst had, natuurlijk, plaats in het Engelsch, en was zeer indrukwekkend. Ds. GOVAN predikte ernstig en krachtig over I Tim. IV:14: „Verzuim de gave niet, die in u is, die u gegeven is door de protetie, met oplegging der handen des ouderlingschaps,” en las daarna het ordeningsformulier bij de Vrije Schotsche Kerk in gebruik. Toen vormden de leden van het Presbyterium, Ds. GOVAN, de grijze J. ROSS, diens zonen BRYCE en RICHARD ROSS, en Ds. CALDERWOOD, benevens TIYO SOGA, van de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk, en de B. B. Zendingen KAISER en READ, van het Londensche Zendinggenootschap, eenen kring voor den predikstoel, en ordenden mij, met oplegging der handen, tot den dienst des Woords en der Sacramenten, en gaven zij mij straks de hand, als leeraar der Vrije Kerk van Schotland.

Het was een plechtig oogenblik. Een zoon van Abraham naar het vleesch; in Holland geboren en tot kennis der waarheid gekomen; aan een Seminarium der Vrije Schotsche Kerk in Holland, opgevoed; en nu hier, in het hart van Kafferland, door leeraren uit Schotland, onder en voor de Heidenen arbeidende, tot den dienst des Evangelies, met oplegging der handen geordend; — twee zonen van zendelingen, zelve ook reeds zendelingen aan die ordening deelnemende. En dan, niet het minst, een donkerkleurigen Kaffer, tot den Christus bekeerd (de eersteling uit zijn volk tot de prediking

des Woords geroepen), den geboren Israëliet mede de hand op het hoofd leggende, in de plechtige ordening tot de Bediening; de proseliet uit de Heidenen dien uit Israël inleidende tot de Heilige Bediening!

Onwillekeurig moesten allen, de leeraren en de gemeente in het kerkgebouw verzameld, op het diepst gevoelen, dat de Heere getrouw is in al zijn weg en werk, en er bij Hem, naar de verkiezing der genade, gedachten des vredes zijn over Israël en de Volken. Wat ik zelf in die ure doorleefde laat zich niet onder woorden brengen. Gode zij dank voor zijne onuitsprekelijke genade.

Zaterdag, dierzelfde week, nam ik den terugtocht aan, over Grahamstown en Port-Elizabeth, naar de Kaapstad. Ik heb TIYO SOGA niet weer in zijn vleesch mogen aanschouwen, doch heb briefwisseling met hem gehouden tot kort vóór zijn dood.

XII.

HOE DE KERK AAN DE MQWALI GEBOUWD WERD.

Op den 9^{den} Maart 1861 kon eindelijk een aanvang worden gemaakt met den bouw der nieuwe kerk, en op den 23sten Juli werd, met veel plechtigheid, de eerste steen van het fundament gelegd, door den Gaika-Commissaris, de heer CH. BROWNLIE. Er waren vele belangstellenden, zoo Kaffers als blanken, bij tegenwoordig. „Ik opende de plechtigheden” schrijft TIYO, „door het laten zingen van een lied, vervaardigd door NTSIKANA, een der eerste bekeerden uit de Kaffers, de vader

van mijnen ouderling DUKWANA. Dit wekte liefelijke herinneringen op en stemde tot ernstige opgewektheid. Ik las vervolgens Ps. CXXII, en ging voor in het gebed, waarna de twee documenten, die onder den hoeksteen geplaatst zouden worden, werden voorgelezen. Die documenten waren bijna van denzelfden inhoud: het eene in de Kaffertaal en in het Engelsch, o. a. de namen bevattende der 95 leden, waaruit de gemeente was samengesteld, en bijzonder van de acht ouderlingen en van onze 30 doopcandidaten. Het Engelsch document bevatte ook het wijdingsgebed, door mij gedaan, en dat ik voor de gelegenheid had opgeschreven. De gangbare munten van het Rijk werden voorts met deze documenten, in een looden kistje, onder den hoeksteen geplaatst, die nu door den heer BROWNLEE op de gebruikelijke wijze gelegd werd. De heer B. hield vervolgens een toespraak tot de vergaderde schare, waarin hij gevolgd werd door de ouderlingen DUKWANA en FESTIRI, en de dienst werd besloten met gezang en dankzegging."

TIYO had het van groot belang geacht, dat het leggen van den hoeksteen zoo plechtig mogelijk zou geschieden. „Dagelijks word ik meer en meer in de overtuiging bevestigd," schrijft hij, „dat men alles doen moet wat mogelijk is, om dit volk eenig begrip van beschaving te geven, in zoover dit op eenvoudige wijze kan geschieden. Nu hadden velen onzer lieden wel gehoord of gelezen over het leggen van een hoeksteen, doch zij verstonden er het rechte niet van, tot zij nu, met eigen oogen, deze eenvoudige plechtigheid hadden bijgewoond. Uit het leggen van dezen hoeksteen kan nu weer aanleiding genomen worden, om te wijzen op de noodzakelijkheid van een goed fundament voor het geestelijk gebouw, en van de hope der zaligheid."

De dag, op welken de hoeksteen gelegd werd, was voor TIYO een dag van blijdschap en goede verwachting, doch de bouw der kerk heeft hem ontzachelijk veel meer moeite en arbeid gekost, dan hij zich toen kon voorstellen. Ja, de zorg daaraan verbonden heeft, naar den mensch gesproken, waarschijnlijk zijn leven verkort. Hij had voor bijna alles alleen te zorgen; zelfs het uitgraven van de steenen voor het fundament en het maken en branden der baksteen en moest hij overzien. Het gebouw toch moest, wel zoo goed mogelijk maar ook, zoo goedkoop mogelijk worden opgetrokken, en nu moest hij zich dikwijls met minder geschikte weeklieden behelpen. TIYO had weinig of geen verstand van bouwen, en zoo gebeurde het soms, dat de metselaar geen baksteen gereed vond, de timmerman niet voort kon, en het werk nu en dan geheel stilstond. Door alles persoonlijk na te gaan meende hij geld uit te sparen, doch het kostte hem zijn gezondheid. Hij kreeg herhaalde aanvallen van asthma, en leed daarenboven veel in zijn gemoed, tengevolge der aanhoudende moeielijkheden en bemoeienissen met metselaars, timmerlieden, en met de Kaffers, die bij den bouw moesten helpen en hem dikwijls op het ongelegendst in den steek lieten. En hoe hij ook uitzuinigde, toch bleek het al spoedig, dat de kosten veel hooger zouden zijn dan de raming, en minstens £ 1000 (f 12,000) zouden belooopen. Dit was nu wel niet zoo veel voor een kerkgebouw, dat 600 à 700 zitplaatsen zou bevatten, maar overtrof toch de som, die hij had kunnen bijeenbrengen. Zoo moest hij, onder het bouwen, weer zorgen voor het noodige geld, waartoe hij zich nu wendde tot de vrienden in Schotland. Zijn bede om hulp bleef niet, gelukkig, onbeantwoord.

Eindelijk, was het kerkgebouw, welks oprichting TIYO SOGA

zooveel arbeid gekost had, en zoo langen tijd het onderwerp geweest was van zijn ernstige smeekeing voor des Heeren aangezicht, voltooid, en werd het, 15 Juni 1862, plechtig gewijd tot den dienst van God. Die dag zal lang in gedachtenis blijven. Het weder was ruw en stormachtig, doch dit verhinderde niet, dat van alle kanten christenen en heidenen toestroomden, om den eersten dienst in de nieuwe kerk bij te wonen. De predikers op dien dag waren allen mannen van naam in de Kaffer-Zending: Ds. JOHN BROWNLEE, van King Williams Town, die reeds bijna 50 jaren het Evangelie had verkondigd, en den vader van het Zendingwerk aan de Chumie mag worden genoemd; Ds. GOVAN, het hoofd der Lovedale-stichting, de vriend van TIYO, van diens jonkheid aan; BRYCE ROSS, met wien TIYO samen gestudeerd had, en JAMES READ. En in het midden van dezen, de eerste geordende prediker uit de Kaffers, TIYO SOGA, zelf. Ernstige woorden werden er bij deze gelegenheid gesproken, vooral ook tot de heidenen, en het gesprokene maakte een zeer diepen indruk. Den 18^{den} Juni werd er een groote openbare bijeenkomst gehouden, onder voorzitterschap van den Gaika-Commissaris, en werd door TIYO verantwoording gedaan van ontvangst en uitgaaf, in verband met den bouw der kerk. Hij had ruim £ 1100 (f 13,200) ontvangen, maar het bouwen had over de £ 1460 (f 17,500) gekost, en er bleef dus nog f 4000 te betalen. Dit laatste lag TIYO, die een afkeer van „schuld” had, zwaar op het hart, doch de vrienden, die hem omringden, bemoedigden hem en beloofden hem hun steun.

Wat TIYO gevoelde nu de kerk voltooid was, worde best uit zijn eigen woorden vernomen:

„De Mqwali-kerk is nu voltooid,” schrijft hij. „Het is geen droom maar een feit, en men zegt, dat het de best ingerichte, de sterkste en netste

Inboorlingen-kerk is in Britsch-Kafferland. Die kerk, op den heuvel van de Mqwali, staat daar als een getuigenis tegen de werken der duisternis, welke het Evangelie zal verstoren. Die kerk van veel zorg en gebeden, is eindelijk voltooid en is, schoon kostbaar, niet te duur. Het zal nu al mijn pogen zijn, zoo God mij gezondheid verleent, om de schuld, die er nog op rust, af te doen. Moge de Heere de pogingen, die daartoe worden aangewend, zóó zegenen, dat wij in een jaar tijds, die schuld kunnen betalen of ten minste grootelijks verminderen. Al wat ik gedaan heb geschiedde eerlijk en met orde, en zeer zeker niet, om de voorbijgaande eer van een mensch te zoeken, maar de eer en verheerlijking van Hem, Wiens lof is van eeuwigheid . . . Daar is zooveel, dat nog gedaan kan worden ook voor de zedelijke opheffing der Kaffers, doch daartoe zijn middelen noodig, waarover ik niet heb te beschikken, en zoo zal het bouwen van deze kerk wel de grens zijn van mijne nederige pogingen om hen te dienen . . . Het gebouw is reeds gezegend geworden; sedert deszelfs opening zijn veertien zielen toegebracht tot de gemeenschap der Kerk."

Zoo ooit een kerk gebouwd is door zelfopofferende liefde, onder gebed en geestelijke worstelingen, dan is het de kerk aan de Mqwali, door den getrouwen herder der gemeente, en ijverigen, onvermoeiden Zendbode, TIYO SUGA.

XIII.

ZENDINGARBEID.

Terwijl TIYO dus ijverig bezig geweest was, om een steenen huis des Heeren op te richten, bleef hij niet achterlijk in zijn arbeid aan het geestelijk huis, — de gemeente aan zijn zorg toebetrouwd, en in de prediking des Evangelies aan de heidenen. Geregeld predikte hij, des Zondags, twee malen in het Kaffersch, en nog eenmaal in het Engelsch voor de Engelschen in den omtrek, die hem als hun leeraar be-

schouwden. Die godsdienst oefeningen werden vrij getrouw bijgewoond door de christen-Kaffers, en ook door de heidenen, behalve in den zomer, wanneer deze laatsten hunne danspartijen hielden. Geregeld ook bezocht Tiro de omliggende kralen, om het Evangelie aan de heidenen te prediken. De school stond onder zijn opzicht en vereischte veel zorg. Ook moesten de zieken van medicijnen worden voorzien en worden bezocht, zoodat op ieder oogenblik van Tiro's tijd beslag gelegd werd. Over een en ander schreef hij aldus in zijn dagboek:

„3 Dec. Een schoone dag. Het was treffend, te zien hoe de menschen, sommigen gekleed, anderen in hunne dekens gewikkeld, zich naar het huis van God begaven. Zij kwamen zelfs van de Bolo, en van het bovineinde der Cwengcana. De kerk was zeer vol, en sommigen konden geen plaats krijgen, ofschoon ik mijn best deed, om plaats voor hen te maken.

1 Januari. De dag des Heeren. Een belangrijke Sabbathdag. Ik had een buitengewoon groote opkomst van roode Fingoes, van de Izitolana een plaats omtrent tien mijlen ten Oosten van hier; van de Tyolohi, en van de beneden-Mqwali.

De diensten waren zeer plechtig. Bij den eersten Kafferdienst predikte ik over Jerem. XXVIII: 16; daarna, in het Engelsch, over Ps. XC: 9. De derde dienst was eene eenvoudige godsdienst oefening, bestaande uit gebed en dankzegging. Het is in de laatste weken zeer droog geweest, en wij worden bekommerd over den oogst. Het was goed, dat de Fingoe-heidenen bij dezen bidstond tegenwoordig waren, daar zij gekomen waren van die streken, waar kort geleden groote wreedheid is gepleegd, om, zooals zij hoopten, regen te doen nederdalen. Het blijkt, dat de mannen, tot deze distrikten behoorende, een geheelen dag hebben doorgebracht, te paard, met het najagen van een soort wilde kalkoen. Zij slaagden er in, zes te vangen, en nu werden deze weerlooze vogels aan steenen vastgebonden, en verdronken in diepe waterpoelen. Dit geschiedde „om regen te verkrijgen.” Toch zijn deze menschen niet ontbloot van kennis aan den waren God. Zij erkennen zijn macht en zijne goedheid als wij tot hen spreken. Ik was zeer aangedaan bij deze bijeenkomst, door TOBE's gebed: „Heere, wij zijn beschaamd, weêr in Uwe tegenwoordigheid te komen, om te bid-

den. Gij hebt ons overvloediglijk regen gezonden. Doch toen begonnen wij te klagen, dat er te veel regen viel... Hier zijn wij nu weer voor Uw aangezicht om regen. Heere, zijn er ooit zulke lastige menschen geweest, als wij zijn!"

„De toestand der heidenen om ons heen, is zeer belangwekkend. De Kaffers zijn nog onverschillig, en betoonen slechts uiterlijken eerbied voor het Woord van God. SANDILLI, te veel door verkeerde raadslieden geleerd, schijnt achteruit te gaan. Hij handelt soms zeer wonderlijk. Op eene vergadering, onlangs, door BROWNLEE met de Kaffers en Fingoes gehouden, om hun raad te geven, hield SANDILLI, als hoofd van zijn volk, een toespraak, waarin hij BROWNLEE dankte, en er op wees hoe waar diens woorden waren met betrekking tot de noodzakelijkheid van eene verandering in hunne oude gewoonten en levenswijze. Bij het einde van deze toespraak zeide hij: „Valt allen op uwe knieën, bidt en wordt bekeerd!" Op dat oogenblik was hij in ernst. Vóór het sluiten der bijeenkomst, werd mij verzocht, een korte rede te houden. Ik had een prachtig gehoor van omtrent 1000 roode Kaffers en Fingoes, en sprak over de woorden: „God dan de tijden der onwetendheid overgezien hebbende, enz."

Nog een ander opperhoofd stelde belang in het werk, en woonde geregeld, des Zondags, de godsdienstoefeningen bij. Dit was FYNN, de zoon van TYALI en kleinzoon van GAIKA, en dus een neef van SANDILLI. Een groot deel van de Gaikastam stond onder zijn beheer. FYNN was een zeer beminneenswaardige jonge man, doch slechte raadslieden gebruikten, in het geheim, hun invloed, om hem van de belijdenis van het Christendom terug te houden.

TYO's grootste bemoediging in het werk onder de heidenen, ondervond hij bij de Fingoes. Met een paar uitzonderingen betoonden dezen zich steeds gewillig om het Woord te hooren. Het meerendeel der heidenen, die des Zondags de godsdienst-oefeningen bijwoonden waren Fingoes. Om onder zijne landgenooten, de Gaika-Kaffers, van hut tot hut te gaan, ten einde de bewoners uit te brengen naar de plaats der godsdienst-oefening, was geen gemakkelijk werk, en daarzonder

zou men lang op een gehoor kunnen wachten. Dit was nooit noodig onder de Fingoes. Door eenvoudig den hoofdman van het dorp te vragen, om zijne „kinderen,” (de bewoners van het dorp) te vergaderen, kreeg Tiro hen gemakkelijk bij elkaâr, en soms ging de hoofdman uit eigen beweging naar de hutten, om de menschen saâm te brengen tot de godsdienstoefening.

De meeste Fingoes toonden veel ontzag voor den dag des Heeren, en staakten hun werk op Zondag. Sommigen zelfs beroemden zich op hun viering van den „grooten dag”, zooals de Sabbath gewoonlijk door hen en de Kaffers genoemd wordt. „Het is opmerkelijk”, schreef Tiro in zijn dagboek, „hoe beide deze volken den grooten zegen van regen in verband brengen met den Sabbath. Hoe het ook moge worden verklaard, zeker is het, dat er in sommige deelen van het land meer regen valt tegen het einde, dan in het begin der week. Ik sprak hierover met eene christelijke dame, en zij vertelde mij, in bevestiging hiervan, dat zij eens met haar broeder op een Zaterdag op reis was; de lucht was bewolkt, en haar broeder vroeg aan een Kaffer, die hen vergezelde, of hij dacht, dat hun reis door regen zou belemmerd worden? „Morgen is het Sabbath,” antwoordde deze, „dus het zal waarschijnlijk regenen.” De inboorlingen gelooven, dat indien er eenige regen zal vallen, gedurende een tijd van droogte, dit op den Sabbath geschiedt. Deze dingen hebben natuurlijk betrekking op die inboorlingen, welke iets van het Evangelie weten.

„De staat der heidenen vertoont noodwendig overal meer een schaduwzijde dan een lichtzijde. Het zou goed zijn als Zendelingen, en de vrienden van Zendelingen, dit in gedachte hielden.”

Tiyo verhaalt hoe hij op zekeren dag rondging te Nyacha, acht mijlen ten Noord-Oosten van zijn statie gelegen. De dag was heerlijk frisch, daar een zware, doch welkome donderbui, van hagel vergezeld, over het distrikt was losgebarsten, de lucht zuiverende, en de aarde verfrisschende. Hij verwachtte op een dag, zóó gunstig voor den veldarbeid, bijna niemand thuis te zullen treffen. Tot zijne verwondering, echter, zag hij, in de nabijheid van de kraal gekomen, niemand aan den arbeid in de tuinen, aan den overkant van den stroom.

Dit kwam hem vreemd voor, want dit volk is anders zeer werkzaam. „Wat scheelt er aan, GONGA?” vroeg Tiyo aan den hoofdman van de kraal, „waarom zijt gij op zulk een schoonen dag niet aan het werk?” Uit het antwoord bleek nu, dat het volk, pas bijna van honger omgekomen door aan leugens geloof te slaan, zich weêr prijs gaf aan het bijgeloof. De Fingoes namelijk meenen, dat, zoo men, dadelijk na een onweêrstorm, in de tuinen werkt, de toekomstige oogst gevaar loopt door den hagel verwoest te worden.

Op den dag, waarvan hier sprake is, was, 's morgens vroeg, terwijl de menschen aan het werk gingen, een Fingoe gekomen, die dit, zoo luide hij kon, in hunne ooren bazuinde, met de verzekering „dat, daar zij toch geen nut zouden hebben van hun werk, het beter was, om de vogels maar vrijen toegang te geven tot het gezaaide.” Voor menschen, die zoo kort geleden aan de smarten des hongersnoods ontkomen waren, was dit te veel. Zij wierpen hunne spaden en pikken op den grond, en haasten zich naar huis.

Tiyo vroeg naar den naam van den man, die hun deze leugens had wijsgemaakt, doch zij wilden hem dien niet noemen. „Dit volk,” schreef Tiyo in zijn dagboek, „is gevangen in de strikken van het bijgeloof. Alleen een hogere macht kan

hen daaruit verlossen. Die macht is het Evangelie, de kracht Gods tot zaligheid, door het geloof in den Heere Jezus. Moge dit verblinde volk de hemelsche boodschap aannemen en zalig worden."

Om dezen tijd stierf een Kafferkapitein of opperhoofd, in wiens kraal TIYO gewoon was godsdienstoefening te houden. MHLANA, zoo heette het opperhoofd, had steeds grooten eerbied getoond, zoo voor den persoon van TIYO, als voor de boodschap, welke deze bracht, en was steeds bereid geweest, om, wanneer TIYO de kraal bezocht, het volk tezamen te roepen, om de prediking te hooren. Plotseling werd MHLANA door den dood weggenomen. Deze slag trof TIYO diep, vooral ook, daar MHLANA, schoon hij veel belangstelling in het Evangelie getoond had, nochtans niet, voor zoover men oordeelen kon, tot het geloof was gekomen. Hij werd dan ook op de wijze der heidenen begraven. Omtrent zijn sterven en begraven verhaalt TIYO als volgt:

„Zoodra men bemerkte dat MHLANA's einde naderde, werden in der haast eenige voorwerpen uit de hut gedragen, terwijl droefheid en ontsteltenis op aller aangezichten te lezen stonden. Het was alsof men het goed uit een brandend huis wilde redden. De reden hiervan is, dat het huis, waarin iemand gestorven is, door de heidenen als onrein wordt beschouwd, en men zulk een huis laat vervallen, of ook wel wordt het verbrand, met al wat er in is.

Een oogenblik later blies het opperhoofd den laatsten adem uit. De mannen van het dorp kwamen nu terstond bij elkaar, om raad te houden omtrent de begrafenisplechtigheden.

De Galekas, van welke stam MHLANA een Fingoe-opper-

hoofd was, afgezonderd als zij zijn van Europeesche invloeden, bewaren de oude Kaffergebruiken veel strenger dan de Gaikas.

De slotsom der overleggingen van MHLANA's raadslieden was, dat vijf van de voornaamsten onder hen gekozen werden, om het opperhoofd te begraven. Dezen moesten nu het lijk in een karos wikkelen, en met breede banden der binnenste schors van den mimosaboom omwinden, en het dan naar de grafplaats dragen. Zoodra deze vijf mannen gekozen waren, vingen zij hunne droeve werkzaamheden aan. Zij ontteden zich van hunne dekens, en bonden zich strooken mimosabast om het midden, om de borst, en om de armen en beenen. Vervolgens maakten zij in de hut, tegenover de plaats, waar het lichaam lag, een opening in het riet, waardoor het lijk moest worden uitgedragen, in plaats van door de oude deur. Door deze opening traden de mannen nu binnen, en bonden het lichaam in de karos. Vervolgens kozen zij, uit de persoonlijke bezittingen van den overledene, een vloermat, die bij de Kaffers dienst doet voor bed; een kalabas, waaruit hij zijn bier had gedronken; een aarden bakje, waaruit hij gewoon was te eten, een drinkbeker en nog een tinnen beker. Al deze dingen moesten tezamen met hem begraven worden. Zeker zijn dit duidelijke overblijfselen van een Kaffergeloof, dat de geest deze voorwerpen noodig heeft, in de plaats, waar dezelve was heengegaan. Indien men de Kaffers echter, naar de beteekenis van deze handeling zou vragen, zouden zij antwoorden: „Dat weten wij niet; het is zoo ons gebruik.”

Na deze afzondering, zooals zij het noemen, van het huisraad, dat tezamen met het lijk begraven moest worden,

droegen zij het lichaam uit. Om de hut gaande, vermeden de dragers zorgvuldig de oude deur. Het graf werd dicht bij de veekraal gegraven. Het was een graf in een graf. Na tot op een zekere diepte te hebben gegraven, maakten zij, in den wand van den kuil, een holte, waarin het lichaam geplaatst werd. (Jes. XIV: 15; Ezech. XXXII: 23).

Het volk, dat de plechtigheid bijwoonde, verspreidde zich nu over het veld, om steenen te verzamelen. Met deze steenen werd het „binnenkamertje”, als het ware geplaveid. Op dit bed van steenen werd het lichaam gelegd, in de gewone houding, waarin de Kaffers slapen, met de beenen opgetrokken. De windselen werden afgenomen, en de karos over het lichaam heengespreid. Het gezicht bleef onbedekt, en het lijk, had het voorkomen van iemand, die zich ter ruste had begeven.

Later werden er lange steenen rechtop tegen elkander geplaatst, zoodat het binnenkamertje van het buitenste gruis gescheiden bleef. Deze steenen werden zoo geplaatst, dat het binnengraf geheel gesloten was. De reeds genoemde voorwerpen uit de hut werden op een anderen laag steenen, in het buitenste graf, zoo dicht mogelijk bij het lijk geplaatst. Nu werd aan de oudste zoon van den overledene een spade ter hand gesteld, waarmede hij van de losse aarde in de groeve wierp.

Eenige anderen van de familie volgden, en na hen kwam een oude vrouw, waarschijnlijk de moeder van het opperhoofd, en deed hetzelfde. Zij voegde er echter nog een gebed tot den afgestorvene bij: „Gij moet om mij denken, en vriendelijk op mij nederzien.”

Eene andere oude vrouw kwam nu voorwaarts, en, na een spade vol aarde in het graf te hebben geworpen, zeide zij:

„Zie mij aan, gij, die naar de velen zijt gegaan.” Eindelijk wierp een grijsaard de laatste spadevol aarde in, het graf, en besloot met het volgende gebed: „Zie op mij neder, gij zoon van —” hier noemde hij den naam van den vader van het opperhoofd, — „gij, die gegaan zijt naar de heiligen!”

De gedachte, in deze laatste zinsnede vervat, is misschien van de christenen overgenomen. Toen alles afgeloopen was riepen al de omstanders, als met ééne stem: „Gegroet MHLANA!”

Het waren ouden van dagen, die alzoo hun opperhoofd begroeven, en gebeden opzonden tot de heengegane ziel, volgens een oud, vastgesteld gebruik.”

De volgende uittreksels uit TIYO's dagboek, betrekking hebbende op zijn arbeid onder de Kaffers, mogen hier een plaats vinden:

„12 Jan. 1860. Heden openden wij een nieuwe school aan de Bolo. Vele ouders der kinderen, voor wie de school is opgericht, waren tegenwoordig. Onze dienst was zeer treffend. Ik predikte over den tekst: „Het volk dat in duisternis wandelt, zal een groot licht zien enz.” Er waren 130 personen tezamen in de schoolhut; de kinderen ingesloten. Na den dienst zaten de vreemden neder aan een maal door de menschen van de plaats toebereid. De pauzen in deze soort van soirée werden aangevuld, met toepasselijke toespraken van ons volk. De heidenen antwoordden hartelijk op onze vriendschapsbetuigingen. De toespraken waren er op gemunt, om den ouders de belangrijkheid van het onderwijs hunner kinderen op het hart te drukken, en op den ze-

gen te wijzen, dien de kennis des Evangelies over een volk brengt. Een algemeene hartelijkheid heerschte onder al de aanwezigen. De hoofdmannen van de Bolo waren tegenwoordig.

Ik twijfel niet of onze school zal goed beantwoorden; en met betrekking tot den vrijen loop des Evangelies onder dit volk, ben ik vol hoop. Elken Zondag wordt hier de dienst waargenomen. De Heere geve Zijn zegen! Singobanina tina! Wie zijn wij?

„24sten Juli. Ik ben heden aan SAKELA's kraal geweest. Ik had twee oogmerken met mijn bezoek. Het eerste was, om de menschen te vaccineeren, daar de pokken op het oogenblik in sommige deelen van Kafferland en in de Kolonie heerschen.

Mijn tweede oogmerk was, om SAKELA, een van Sandilli's voornaamste mannen, te ontmoeten, die, naar het schijnt, aan een verval van krachten lijdt. Ik hield een godsdienstoefening in zijn kraal, die door omtrent 32 personen werd bijgewoond. Het was waarlijk een van de meest indrukwekkende bijeenkomsten, die ik in langen tijd onder mijne arme verblinde landgenooten heb gehouden. Na den dienst had ik nog een gesprek met eenige der toehoorders.

„Weet gij wel, mijne vrienden,” zeide ik, „dat wij Zendingen, u, Gaikas als eenigszins verhard tegen het Woord beschouwen. Het is waar, gij toont geen uitwendigen tegenstand. Wanneer wij tot u komen ontvangt gij ons met hartelijkheid, en luistert geduldig naar hetgeen wij zeggen. Maar toch stelt gij er geen waar belang in. Gij luistert, als menschen, die reeds genoeg hebben gehoord, of die om het gesprokene niet geven. En waarom is dit zoo? Ik beschouw

het als een goed teeken, wanneer men nieuwsgierig is omtrent de wonderlijke boodschap, die tot ons is gekomen. Het is waarlijk in ons belang, om alles te weten en te verstaan, dat gezegd wordt van God tot ons te zijn gekomen.

„Ik werd verblijd, door de wijze, waarop zij deze mijne woorden ontvingen. SAKELA zelf, en een van zijne broeders, schenen een goeden indruk te hebben ontvangen, en spraken hunne gevoelens vrijelijk uit. Ook eene vrouw, die ernstig belangstelt in de dingen, waarover wij hadden gesproken. Deze vrouw mengde zich van harte in het gesprek. „Soms tijds gevoelen wij,” zeide zij, „waarlijk de kracht van hetgeen de menschen zeggen, die met het Woord van God rondgaan. Bijvoorbeeld, wanneer zij de zaak op deze wijze voorstellen: Zoudt gij u met opzet in een afgrond storten, wetende dat het een afgrond is? Of: zoudt gij u in het midden van brandend vuur begeven, met de oogen open? Wij gevoelen dan, dat wij dit niet zouden kunnen doen.

Ik sprak nu verder over de heidensche gebruiken, die hun zoozeer in den weg staan, om het Evangelie te omhelzen, en toonde hun de nutteloosheid daarvan aan. Ik vroeg hun: „Welk onderscheid is er tusschen u en mij? Ik ben een uwer, een Kaffer, zoowel als gij; ik behoor tot hetzelfde volk en tot dezelfde stam als gij. Waarom draag ik geen roode deken om het lijf, en waarom zijn mijne enkelen en polsen niet met blinkende ringen versierd, zoo als de uwen? Eenvoudig omdat ik de nutteloosheid van zulke dingen voor een onsterfelijk schepsel heb leeren inzien. Ik zou niet in uwe plaats willen zijn; niet omdat ik u veracht, of mij zelven

als uw meerdere beschouw, maar omdat ik weet, dat zulk een leven, als gij nu leidt, zeker op het verderf uitloopt.

Ik sprak voorts over het gewin der godzaligheid, als hebbende de belofte van het tegenwoordige en van het toekomstige leven. Vooraf had SAKELA verklaard, dat hij al wat hij van het Woord Gods gehoord had, gelootde; „maar niettegenstaande dat,” zeide hij, „leven wij voort zooals vroeger, en doen wij datgeen, wat wij weten, dat God veroordeelt, en wij weten niet hoe dit komt!” Toen ik over het gewin der godzaligheid sprak, vroeg hij: „Wat zou God zeggen of doen, wanneer een man, die in zijne zondige wegen voortwandelt, toch tot Hem bad, en Hem trachtte te dienen?”

Een van de mannen antwoordde onmiddellijk: „God zou zeggen: gij zijt dubbelhartig en geveinsd.” „Juist,” zeide ik, „en in zijn eigen Woord verklaart de Heere duidelijk: „Gij kunt geen twee heeren dienen.” Hij wil, dat de geheele mensch Hem zal liefhebben en dienen.” SAKELA erkende terstond de juistheid van mijn antwoord.

Het gewin der godzaligheid, met betrekking tot het toekomstig leven, bracht het gesprek van zelf op vergelding en straf in de toekomst. Een man sprak over de kleine kinderen.

Uit de wijze, waarop hij de zaak behandelde, bleek, dat, wat hij van het Woord afwist, hem hierin geen bevredigend licht verleende. „Wat zal God met de kleine kinderen doen,” vroeg hij mij, „zal Hij hen straffen? Menschen zondigen willens en wetens, sommigen meer dan anderen. Wanneer een jong mensch, die niet zoo lang gezondigd heeft als ik, sterft, zal de straf van zulk een voor eeuwig zijn?” Ik kon hem slechts antwoorden, dat, naar het Woord van God, er

geen mogelijkheid van redding is voor hen, die eens de plaats des verderfs zijn binnengegaan. Ik voegde hierbij: „Er zijn vele dingen, omtrent God en zijne handelingen met de schepselen, die wij niet verstaan. Wij zijn onwetend, en dit is het gevolg van onze zondige natuur. Wij weten zeer weinig, ook van hetgeen, dat wij moesten weten. Er is voor mij, op alle vragen, die ik niet kan verstaan, of verklaren, één bevredigend antwoord, n.l., dat God geen onrecht kan doen, en ik ben tevreden, om te wachten, tot dat Hij goed vindt, mij te openbaren, wat ik nu niet versta. Wat zegt een ouder aan een kind, dat naar dingen vraagt verre boven zijne bevassing, en waarvan hij nu niets afweet? Hij zegt: Wanneer gij een man zult geworden zijn, zult gij dit verstaan. Hier zijn wij in de kindsheid van ons wezen. Hierna zullen wij mannen worden, en dan zullen wij verstaan, wat ons begrip nu te boven gaat.” Deze stelling maakte een einde aan verdere bedenkingen.

September. Op weg zijnde naar Glenthorn, reed ik met een reisgezel over de steile helling van een berg, behoorende tot den Amatola-keten. Nabij een der talrijke kloven, aan den voet van den berg gekomen, hoorde ik een klagend geluid, dat een pijnlijken indruk op mij maakte. Ik hield mijn paard in, en bemerkte, dat eenige Kaffers, op den bergrand juist tegenover ons, door dezelfde oorzaak waren staande gehouden. Een van dezen liep naar den rand van de kloof, om te zien, wat er toch gaande was. Wij hoorden nu duidelijk een klagende stem, die ons uit de diepte tegenklonk.

Kort daarop kwam een man te voorschijn. Zijn deken hing los om de schouders; de palm van zijn rechterhand rustte

op de kroon van zijn hoofd, dat naar één kant gekeerd was, welke houding onder de Kaffers groote droefheid en verslagenheid te kennen geeft. De man snikte hoorbaar, en zijne gebrokene zinsneden, die wij tevergeefs trachtten te verstaan, werden afgewisseld door luide kreten.

Wat nader bij hem gekomen, zag ik dat hij een heiden-Fingoe was, die door een anderen man zachtken voortgeleid werd. „Och, ga toch naar huis,” smeekte deze, „blijf niet in deze plaats.” „Laat mij staan,” was het antwoord, onder een stortvloed van tranen.

Ziende dat zijn gemoed overstelpt was, en niet wetende wat ik tot dien bedroefde spreken zou, zeide ik tot zijn geleider: „Handel zachtken met hem, en laat hem staan zooals hij begeert.”

Daar de Kaffers zeer fijngevoelig zijn en ik niet gaarne voor een indringer zou worden aangezien, vroeg ik, zoo bescheiden mogelijk, wat er aan scheelde. En nu vernam ik, dat de man, twee maanden geleden, kort na elkaâr, zijne twee kinderen en hunne moeder had verloren, en dat hij sedert dien tijd geheel troosteloos was. Ik wende mij tot den treurende, en hem van mijn medelijden verzekerende, zeide ik: „Indien gij, mijn vriend, God kendet, zooals de christenen hem kennen, dan zoudt gij in uwe droefheid zijn getroost geworden. Gij zoudt hebben geweten, dat zijn hand u alzoo sloeg, door uwe twee kinderen en uwe vrouw weg te nemen. Gij zoudt hebben geweten, dat Hij zulke beproevingen zendt tot ons heil. Dat zou u hebben getroost en uwe tranen hebben gedroogd; en dan zoudt gij zijn opgebeurd door de hope, die het Woord ons geeft van een beter leven. Weet gij iets omtrent God?”

„Nee, zoon van mijn vader,” antwoordde hij, „ik wenschte

het wel, dan zou ik Hem heden nog vragen, mij toe te laten, om mijne kinderen en mijn vrouw te volgen. Misschien hebt gij mijn vrouw gekend, — de dochter van SOBEKILE; wellicht hebt gij van haar gehoord. Zij was mijne eenige vrouw. Zij leefde niet lang na hare kinderen; en nu zij mij hebben verlaten, gevoel ik mij geen man meer. Door hen was ik iets, nu ben ik niets meer. Het is mij der moeite niet waard, om langer te leven. En wilt gij weten, waarom gij mij in deze plaats vindt? Hier heb ik hen begraven. Ik kwam om op hunne graven te weenen. Ik deed het met opzet. Ik deed het omdat, zoo een vriend komt weenen op het graf van zijn vriend, het niet lang duurt of hij sterft ook. Ik zou hen willen volgen, indien ik kon!"

Ik sprak den armen man vele troostwoorden toe, en predikte hem het Evangelie. Toen ik hem verliet was hij eenigszins bedaard. De indruk van den rouw van dien man, zal niet spoedig uit mijn geheugen gewischt worden. De kracht van des Apostels vermaning tot de Christenen van Thessalonica, dat zij, met betrekking tot degenen, die in Christus ontslapen waren, niet zouden treuren als zij, die geen hoop hebben, kwam mij met nieuwe helderheid voor den geest.

13^{den} Oct. 18.. Gisterenmiddag is CATHARINA TSAMSE in goede hope en in blijdschap heengegaan. Ik bad haar vroeger voor een ietwat driest meisje gehouden met een slecht humeur. Doch bij haren dood werden al mijne vooroordeelen weggenomen.

Zij sprak veel voor haar dood, en vertroostte hare bedroefde ouders. Hare antwoorden op mijne vragen omtrent haren

staat, waren zeer bemoedigend. Toen zij, op zekeren avond, tot eenige menschen, die om haar vergaderd waren, over haar dood en hare heerlijke vooruitzichten sprak, was men verwonderd over de beslistheid, waarmede zij sprak, en zeiden eenigen: „Ze is zeker niet bij haar kennis.” Zij verzekerde echter, dat zij kalm en in het volle bezit van hare geestvermogens was. „Waarom zoudt gij verwonderd zijn over mijne woorden?” vroeg zij, „niemand, zoo nabij den dood, zou kunnen spreken zooals ik juist heb gedaan, tenzij hem dit van God gegeven zij.” Een uur vóór haar dood, vroeg ik haar, of zij nog steeds op Jezus zag? Zij antwoordde: „Ja.”

Juist vóór zij den geest gaf vroeg zij haren ouders, om haar in eene behoorlijke houding te plaatsen, „daar zij nu tot haren Vader ging.”

Daar zij gisteren niet begraven kon worden — omdat het zoo lang duurde eer de kist gereed was — had de begrafenis op Zondag plaats. In plaats van den gewonen derden dienst, hield ik eene lijkrede aan het graf, waar een groot aantal menschen vergaderd waren, niettegenstaande het weder eenigszins ongunstig was. Ik had tot tekst: „Alle vleesch is gras,” enz.

16^{den} Jan. 1861. Wedergekeerd van een bezoekreis met FESTIRI en TOBE, naar de Izincuka, Izitolena en Umsi.

Ik predikte in MAHAMBA's kraal voor 20 menschen. Deze MAHAMBA, een Fingo-dokter, is een openhartige, heldere kerel. Hij gaat zelden de statie voorbij, zonder mij met een bezoek te begunstigen, en hij heeft dikwijls onze godsdienst oefeningen bijgewoond, met de mannen van zijn kraal.

MAHAMBA zegt, dat hij gaarne naar het Woord van God

luistert. Ik geloof niet, dat dit slechts voorgeven is, om gunst bij den Zendeling te behalen.

Eens te voren, toen wij zijn kraal bezochten, vonden wij hem alleen met een paar kinderen. Om met den man in gesprek te komen, begonnen wij over dingen in het algemeen te spreken. In het midden van het gesprek zeide hij kortaf: „En wanneer gaat gij nu tot ons spreken over Jezus, den Heere, die voor ons gestorven is?” MAHAMBA had vroeger dikwijls het Evangelie gehoord. Op ons verzoek riep hij zijne kinderen te zamen, waarop wij met hen een korten dienst hielden, dien hijzelf uiterst oplettend bijwoonde.

Op deze reis had ik een lang, vriendschappelijk gesprek met hem over de onware beweringen der Kafferdokters, en de waarheid van onzen Christelijken godsdienst. Ik zeide verder tot hem: „MAHAMBA, gij zijt een dokter, en nu zou ik gaarne iets omtrent deze dokters willen weten. Zoudt gij mij niet iets kunnen vertellen, omtrent de geheimnissen uwer bezigheid? Ik weet, dat er heel wat onder u wordt geheim gehouden, dat gij anderen niet wil laten weten. Nu, al zoudt gij mij alles openbaren, dan zou ik dit toch niet tegen u keeren, of u voor anderen tentoonstellen. Mijn doel is slechts, om alles, wat met betrekking tot ons volk van eenig belang is, te verzamelen, opdat, wanneer menschen, na geslachten, misschien lezen, wat ik geschreven heb, zij zullen kunnen weten hoe hunne voorouders hebben geleefd.”

Hij antwoordde onmiddellijk met nadruk: „Ik zal u alles vertellen, want ik wantrouw u niet.”

Toen ik MAHAMBA eens vroeg, hoe het kwam, dat ik hem geruimen tijd niet in de kerk had gezien, bracht hij een onbeduidende verontschuldiging in, en zeide toen: „Het is niet

uit verzet tegen het Woord; neen, dat is het niet; ik hoor het gaarne. Maar," vervolgde hij met een slinkschen blik, „daar is iets in verband met mijn gaan naar de kerk, dat ik niet kan verstaan. Ik wensch, dat gij mij dit wildet verklaren. Hoe komt het, dat ik geregeld in slaap val in het midden van de preek? Ik vertrouw die zaak niet geheel; er is iets verdachts in."

„Wel MAHAMBHA," antwoordde ik, „wat denkt ge, dat er de oorzaak van is? Gij weet, dat zelfs de menschen van de statie dikwijls slaperig worden onder de preek. Het beste middel, om wakker te blijven is, uwe oogen en uwe gedachten op den prediker te vestigen, en te trachten, elk woord, dat hij zegt, te volgen."

„Ach, dat heb ik al zooveel malen geprobeerd, en ik ben toch in slaap gevallen! Ik geloof, dat er eene betoovering van den prediker uitgaat!" „O," zeide ik, een glimlach niet kunvende weerhouden, „gij weet wel, dat kon het niet zijn, want er is bij ons niets van de zwarte kunst!"

Zijne vreemde opmerking gaf mij stof tot nadenken. Het is misschien wel waar, dat de wijze van prediking dikwijls een slaperigen invloed op het gehoor uitoefent; en anderszijds moet het voor iemand, als MAHAMBHA veel inspanning kosten, om voor eenigen tijd achter elkander een doorloopende redeneering te volgen, daar zulke menschen niet gewoon zijn aan eene langdurige oefening van de verstandsvermogens. Hun aandacht moet wel dikwijls verflauwen onder het gehoor van een preek, waarin ééne gedachte stelselmatig ontwikkeld wordt. Onze preeken voor zulke menschen moeten altoos helder, pittig, en kort zijn.

MAHAMBHA vroeg nog iets, dat ik het onderwerp van een

bepaalde preek moet maken. „Hoe is het, dat wij somtijds van menschen onder u hooren, die bekend staan als geloovigen, en die tot de zonde terugkeeren, en ons gelijk worden?” Dit was een van de dingen, die hij niet van de geloovigen kon verstaan.

Van Mahamba gingen wij verder naar de kraal van Mbomba, aan de Izincuka, waar wij een gemeente van omtrent 30 zielen hadden. Daar vonden wij twee oude vrouwen, die tot de Wesleyaansche Kerk hadden behoord, doch nu zonder herderlijk opzicht waren. Wij raadden hen aan, om op de statie te komen wonen. Wij verlieten MBOMBA's kraal en kwamen tot MHLE, de hoofdman van de Izincuka. Hier bleven wij den nacht over, en predikte ik tweemaal, bij onze aankomst en op den volgenden morgen, voor 50 menschen. Daarna gingen wij naar de kraal van NKATA, aan de Izitolana. Hier waren de menschen zeer traag, om naar de godsdienstoefening te komen, ofschoon NKATA onvermoeid was in zijne pogingen, om hen te doen komen. Zij beloofden, doch, tot zijne en onze ergernis, kwamen niet. Eindelijk kregen wij een gemeente van 22 personen bij elkaar. Wij gingen verder naar de Umsi — tot het volk van NDESÉ. Deze ontving ons zeer goed, en wij hadden een gehoor van 35 menschen. Aan alle deze plaatsen werden wij aangemoedigd, om terug te komen.

Aan de Izincuka zijn nu 15 groote kraalen; aan de Izitolana 28 en aan de Umsi 9. In de kraal van UMHLE hadden wij een vriendschappelijk gesprek met een scherpzinnigen Fingo.

Aanleiding tot dit gesprek vond ik in de mededeeling van dezen man, dat de menschen van zijn kraal bijna allen gestorven waren en dat degenen, die nog leefden, in een zeer be-

denkelijken staat van gezondheid verkeerden; ook dat verziende menschen zeiden, dat zij „onder het ongenoegen van iemand verkeerden.”

19 October. Sabbath. Een schoone stille dag, en een van onze beste dagen, wat betreft de opkomst tot de godsdienstoefening; er was geen ledige plaats in de kerk. Bij den eersten Kafferdienst predikte ik uit Hand. XIII:26: „Tot u is het woord dezer zaligheid gezonden.”

De aandacht van de menschen bleef goed tot het einde van de preek, die een ernstigen indruk op hen scheen te hebben gemaakt.

Mijn kleine Engelsche gemeente kwam heden ook goed op. Ik predikte over Psalm CXXXVI:23.

Bij den tweeden Kafferdienst predikte ik over 1 Thess. V:6: „Zoo laat ons dan niet slapen, gelijk de anderen, maar laat ons waken en nuchteren zijn.” Ook nu weder werd er een goeden indruk op de menschen gemaakt. Bij het einde vroeg ik BACELA om te bidden, en ik werd waarlijk verrast door den aandoenlijken ernst van zijn gebed. Het was rijk aan diepe gedachten, omkleed in de eigenaardige beeldspraak van onze volkstaal.

Biddende voor den Zendeling, zeide hij: „Heere, maak hem scherp. Welk mensch is er, die een bijl heeft, en die, wanneer hij naar het woud gaat, om boomen om te hakken, niet eerst zijn bijl scherp maakt, opdat hij er zooveel te meer werk mede kan doen? Of welk instrument is het, waaraan de eigenaar niet arbeidt, opdat het zoo scherp mogelijk zij? Doe alzoo met uwen dienstknecht. De slijpsteen is in uwe hand, en ook de macht, om daarop scherp te maken. Oefen uwe macht op hem uit, o Heere!”

30sten Oct. Heden gepredikt in de kraal van SANDILLI. Er waren 50 personen tegenwoordig, waaronder het opperhoofd en zijne vele vrouwen; OBA, de zoon van TYALI, en kleinzoon van GAIKA, was ook tegenwoordig, met eenigen van zijn gevolg. Allen waren zeer aandachtig. Ik predikte over de woorden: „Die de zonde doet, is uit den duivel.” Na de preek, trachtte ik hen op te wekken, om een onderzoek naar de waarheid van den Christelijken godsdienst in te stellen. Ik zeide tot hen: „Ik weet, dat gij uwe eigene inzichten op dit punt hebt, als ook uwe eigene tegenwerpingen. Ik weet ook, dat de meesten uwer gereed staan, om onze arme, zwakke bekeerlingen, die niet veel over hunnen godsdienst spreken kunnen, met uwe redeneeringen te beschamen; terwijl gij in tegenwoordigheid van anderen, die duidelijk van hun geloof rekenschap kunnen geven, zwijgt, en dan geeft gij voor, alles te gelooven, dat gesproken wordt.”

Het opperhoofd antwoordde: „Ik heb geen tegenwerpingen te maken; zoo er iemand is, die ze wel heeft, dan mag hij spreken.”

Hierop zeide een man: „Wij hebben niets aan te merken. Toch treft het mij, met betrekking tot deze zaak, (het Christendom) dat de wijze, waarop zij tot ons gekomen is, niet recht is. Ik zie niet in, hoe wij haar kunnen ontvangen, maar toch zeg ik niet, dat zij niet waar is. De Eigenaar van het Christendom heeft het middendoor gesneden, en heeft het in tweeën verdeeld.

Gij weet, dat wij zijn de overblijfsels van voorbijgegane geslachten van Kaffers. Waarom is het Woord niet tot onze voorouders gezonden, zoodat wij het in de natuurlijke orde der dingen weer van hen hadden kunnen krijgen. Het staat ons tegen, dat, wat voor ons zoo kostelijk geacht wordt, hun

onthouden is geworden. Zij hadden het het eerst moeten hebben; daarna wij, door hen."

Ik antwoordde: „Die wijze van redeneeren gaat niet op. Wij kunnen Gods wijze van doen met zijne schepselen niet beoordeelen. Wij kunnen er zeker van zijn, dat Hij aan onze voorvaders recht heeft gedaan, even als Hij aan ons recht heeft gedaan, door ons Zijn Woord te geven. Wij moeten het aannemen, zonder er om te denken, of het tot onze voorouders gezonden was, of niet." Ik zeide nog: „Zie, gij draagt een deken." „Ja." „Onze voorouders droegen karossen." „Ja." „Gij bearbeit uwe tuinen met den ploeg en de spade van de blanken." „Ja." „Onze voorouders werkten met houten spaden." „Ja," „Welnu, deze dingen zijn tot hen niet gezonden; zij hadden ze niet. Doch volgens uwe wijze van redeneeren, behoort gij met deze dingen niets te maken te hebben. Maar gij gebruikt ze, omdat gij ziet, dat ze u nuttig zijn; gij hebt ze gaarne; gij behaalt er voordeel door. Gij hebt geen bezwaar, om ze te gebruiken, ofschoon zij in den tijd van TSHIWO en PALO niet bestonden." Hier moest OBA hartelijk lachen. „Gij moet hetzelfde doen met het Evangelie," ging ik voort. „Neemt het aan om zijn eigen waarde; om zijn geschiktheid voor uwe behoeften; om zijn noodzakelijkheid voor u, als zondaren. Met de voorgeslachten uwer vaders hebt gij in deze niet te maken."

Dit bracht den man tot zwijgen. Onder het uitbundig gelach van de aanwezigen, zeide hij: „Nee, ik heb niets bedoeld, ik heb alleen maar gesproken, om te spreken."

3 Januari 1862. Voorleden Zondag godsdienstoefening gehouden aan de Bolo; er waren ruim 60 menschen tegenwoordig in de schoolhut, die tevens voor kerk moet dienen.

De Heere geeft ons daar vele blijken van zijn gunst. Toen de Bolo-statie, nu anderhalf jaar geleden, gesticht werd, bestond de gemeente uit slechts zes leden, en die waren nog met attestatie uit de Kolonie gekomen. Sedert mocht ik onderscheidene personen uit deze locatie als doopcandidaten toelaten. Zondag, na de godsdienstoefening, had ik een gesprek met drie jonge mannen en vier gehuwde vrouwen, die begeerden te worden opgenomen in de klas voor doopcandidaten. De lieden schenen zeer ernstig gezind te zijn, en de ouderlingen, die ook met hen gesproken hadden, bevalen hen eenparig aan, om tot het dooponderricht te worden toegelaten. Niet lang geleden waren deze zelfde jonge mannen nog, op Kafferwijze, met roode verf besmeerd, doch bij mijn laatste bezoek reeds hielden zij zich deswegens, uit schaamte, schuil in hun hut. De zaken hebben hier een ernstigen keer genomen, en vele heidenen maken getrouw gebruik van de openbare godsdienstoefeningen en trachten te leeren lezen.

„Gods wegen, om de hinderpalen, die de uitbreiding des Evangelies beletten, neer te werpen, zijn toch soms zeer opmerkelijk. Dit hebben wij ook hier ondervonden. Het Fingo-opperhoofd van deze kraal, MAKUBALO geheeten, was, schoon voorkomend jegens mij persoonlijk, een besliste, woedende tegenstander van het Evangelie. In wijden kring oefende hij een schadelijken invloed uit, en wist hij, vooral ook door zijn bijtende satyren op den Christelijken godsdienst, en bespottung van alles wat naar ernst zweemde, de lieden van zijn eigen kraal en omliggende kraalen verwijderd te houden van de godsdienstoefeningen. Doch, nu negen maanden geleden, werd hij aangetast door de pokken en stierf

hij. Met zijn dood werd de deur geopend voor het Evangelie aan de Bolo.

In een brief aan zijn vriend, Dr. ANDERSON, over het Zendingwerk aan de Mqwali, schrijft TIYO o. a. als volgt:

„Hoe meer ik de verantwoordelijkheid van het werk in aanmerking neem, zoo minder ben ik geneigd daar veel over te zeggen. Wij, Zendingen, hebben ons vooral te wachten, dat wij te hoog zouden opgeven van de vruchten van onzen arbeid. Toch moet ik getuigen, dat ik reden heb van dank wegens den zegen op het werk. Zekerlijk, het heeft mij niet aan teleurstellingen ontbroken. Ik heb te kampen gehad, en heb nog te kampen, met groote moeielijkheden, doch mocht gedurig ondervinden, dat de Heere in ons midden is, en dat zijn hand ten goede over ons is uitgestrekt. Daar rust zegen op de prediking des Woords; vele lidmaten der gemeente alhier zijn vruchten der Zending aan de Mqwali, en de meesten onzer doopcandidaten zijn uit de heidenen, alhier en in den omtrek woonachtig. Op de statie zelve wordt algemeen een ernstige begeerte naar betere dingen geopenbaard. Zoo sprak onlangs een oude, ernstige heiden, Thomas genaamd, tot mij: „Ik heb tot nu toe geleefd zonder doel, en ben nu tot de overtuiging gekomen, dat mijn leven nutteloos is geweest.” Deze man, zijne vrouw en twee zonen zijn nu in de klas van doopcandidaten opgenomen.

„Op mijne catechisatie heb ik een jongen man, NKOHLA, die, schoon niet bepaald een dronkaard, zich wel aan den drank — slechte Kaapsche brandewijn — te buiten ging. Op zekeren dag kwam hij in een kraal bij een man, die een hartstochtelijk rooker was. In plaats van tabak rooken de Kaffers het zaad en de bladeren van een soort wilde hennep, die in sommige deelen van ons land in overvloed gevonden wordt. Het rooken van deze plant is zeer gevaarlijk, en de Kaffers laten den rook gaan door een grooten hoorn met water gevuld, om de bedwelmende kracht van het kruid te temperen. NKOHLA had nog nimmer gerookt, doch wilde het nu eens probeeren. Nauwelijks echter had hij eenige halen aan de pijp gedaan of hij werd door duizeling bevangen; het zweet gudste hem van het voorhoofd, en hij gevoelde zich alsof hij zou sterven. Wel herstelde hij spoedig, doch het geval maakte een blijvenden indruk op hem; hij werd zeer beangst voor den dood, en dit dreef hem, om te luisteren naar het Evangelie. Hij is nu reeds langer dan een jaar in mijn klas, en houdt vol

niettegenstaande de bespottingen, die hij deswegens te verduren heeft van de heidenen in zijn kraal. Hij en zijne vrouw wonen getrouwd de godsdienstoefeningen bij, en schijnen zeer oprecht te zijn in het zoeken naar de waarheid.

„Ik zal nimmer meenen iets gedaan te hebben voor mijn arm volk, schrijft Tiro verder, zoolang er niets degelijks tot stand gebracht is voor de behoorlijke opvoeding van het opkomend geslacht, vooral van de jongens. In mijn school zijn vier of vijf veelbelovende knapen van omtrent 14 jaren. Konden dezen eens een goede opvoeding ontvangen, dan zouden zij tot veel nut kunnen zijn voor hun natie.

„Het land, dat de Kaffers nu bewonen is, zoo als gij weet, niet langer hun eigendom. Tengevolge van den jongsten opstand is het verbeurd-verklaard en sedert, voor het grooter deel, aan Europeanen in huurplaatsen uitgegeven. Zelfs hebben de Kaffers geen recht meer op de locaties, waarin zij zich bevinden. Het is duidelijk, dat indien het opkomend geslacht niet wel onderwezen worde, er voor ons volk niets zal overblijven, dan te arbeiden als houthakkers en waterputters, als wagendrijvers en dienstknechten. Doch zoo onze jongelingen nuttige ambachten kunnen leeren, dan zal dit anders zijn. Dan zullen zij geld kunnen verdienen en land koopen. Indien een volk in dit land geen grond bezit, leidt het een kommerlijk bestaan. Wij kunnen thans geen grond koopen, daar wij geen middelen hebben, geen handel, geen opvoeding. Onze jongelingen moeten ambachten leeren, zullen wij als volk blijven bestaan. Ik vraag geen opvoeding voor hen, die hen zou bederven, maar dat zij in staat gesteld zullen worden, zich zelven te helpen.

„Zou het niet mogelijk zijn, dat ik in onze Kerken, in Schotland, een £ 1000 zou kunnen collecteeren, om uit de renten van dit kapitaal eenige van de meest geschikte jongens een degelijke opleiding te laten geven. Ik zou zulke jongens eerst hier laten onderwijzen, ook in het een of ander ambacht, en ze dan, zoo zij zich zulks waardig toonden, naar Schotland zenden, om verder opgeleid te worden. Behoorlijk onderwezen, zouden deze jongelingen later anderen kunnen leeren, en zoo zou de invloed eener Christelijke beschaving zich over de natie kunnen uitstrekken. Ik wensch, dat het intellectueel vermogen, de energie en natuurlijke aanleg van ons volk niet worde uitgedoofd, maar ten goede gebruikt. Doch: men late mij niet alleen staan. Tenzij er spoedig iets voor het opkomend geslacht gedaan worde, is de gelegenheid daartoe misschien

voor altijd voorbij. Van de ouders heb ik weinig verwachting; die zijn tevreden om zoo voort te leven als hunne ouders, en begeeren niets anders voor hunne kinderen. Wij zijn nog niet, als natie, uit de duisternis verlost. De verwachting is, onder Gods zegen, van en voor het opkomend geslacht."

XIV.

BEPROEVINGEN.

„Het verheugt mij," schreef TIYO SOGA, kort na zijn vestiging in Kafferland, aan een vriend, „dat ik nog niet de kracht heb ondervonden van het woord: een profeet is niet ongeëerd dan in zijn vaderland en onder zijne magen." Hij was met open armen ontvangen door het volk, in welks midden hij was geboren en hij zijn eerste levensjaren had doorgebracht. De Kaffers zagen naar hem op met een zekeren trots. „Zoó beschaafd, zoó geleerd, zoó geëerd door de blanke leeraars, zoó ook in gunst bij de Regeering, en tegelijk zoó geheel Kaffer, vooral ook in zijne liefde voor het volk." TIYO was de eerste Kaffer, die tot het leeraarsambt was opgeleid en als Zendeling optrad, en dit reeds maakte een diepen indruk op het volk. Gewillig kwamen velen tot zijne prediking, en in korten tijd werd de statie aan de Mqwali gevestigd. Naar het aanvankelijk scheen, zou die statie een lichtpunt worden voor geheel Kaffraria, en zou TIYO's arbeid in het Evangelie spoedig, en op bijzondere wijze, gezegend worden, in de toebrenging van vele Kaffers tot het geloof in den Heere Jezus Christus.

Die schoone verwachtingen werden echter niet vervuld, en al spoedig had TIYO te klagen over bitteren tegenstand,

juist van zijn eigen volk. Bijzonderlijk was het jaar 1862 hem een jaar van zware beproeving.

In het jaar te voren waren er, betreffende, velen op de Mqwali-statie gestorven, en onder dezen niet minder dan zeven leden der Kerk. Dit gaf den heidenen aanleiding, om de plaats in kwaden reuk te brengen: „het was er ongezond wonen”, en „daar waren zeker toovenaars, die ziekte en dood onder de lieden verspreidden.” Ook: „dat het gevaarlijk was, om de godsdienstoefeningen van den Zendeling bij te wonen of Christen te worden, want ziet! er waren zelfs zeven Christenen gestorven, en onder dezen van de voornaamste belijders.” Deze kwade geruchten vonden veel gehoor, zelfs onder de Christen-Kaffers, en daardoor leed het werk geen kleine schade.

Van ernstiger aard was nog wel het volgende. Van meet aan hadden de Zendingen zich verzet tegen de nationale, heidensche instelling van Ikasi d. i. het betalen en ontvangen van een zekeren koopprijs voor meisjes, die in het huwelijk treden. Het eenige goede in deze gewoonte is, dat de ouders zorgen voor de zedelijkheid hunner dochters, wel niet uit eenig gevoel van zedelijke reinheid, maar uit eigenbelang. Het zedelijk gevoel zelf staat onder de Kaffers op het laagste peil, en de Kafferhut is een broeinest van onzedelijkheid. Doch daar slechts een maagd „haar geld waard is” zorgen de ouders dan wel, zooveel maar immer mogelijk is, dat de meisjes, ten minste naar den letter, zedelijk leven. Toen nu echter de Zendingen geen Ikasi onder de Christenen wilden gedoogen, viel deze aansporing tot uitwendige zedelijkheid der ongehuwde Christen-meisjes weg, en, het is treurig om te moeten neerschrijven, lieten vele ouders toe, dat hunne dochters zich aan schandelijke

praktijken overgaven. Het Evangelie was nog niet genoeg doorgedrongen in het maatschappelijk leven der Christen-Kaffers, om de oude zedelooze verdorvenheid in bedwang te houden, en het ware misschien beter geweest, indien de Zendingen niet terstond op de afschaffing der Ikasi hadden aangedrongen. Doch hoe dit zij, op de veelbelovende Mqali-statie kwamen eerlang de schandelijkste dingen aan het licht. Vertrouwde leden der Kerk, en zelfs onderwijzers der kinderen, bleken zich aan de grofste zedeloosheid te hebben overgegeven, en moesten deswegens onder de kerkelijke tucht worden gesteld. Dat sneed TIYO als een pijl door de ziel, en drukte hem zeer terneder. Van den preekstoel bestrafte hij openlijk, en op de gevoelvolste wijze, de zonden, waardoor de statie was verontreinigd, en met onverbiddelijke gestrengheid werd de tucht toegepast op de overtreders. Doch TIYO's hart werd bijna gebroken onder deze zware beproeving, en hij droeg diepe rouwe over het verderf, dat zich op zijn statie had geopenbaard.

Nog was deze wonde niet geheeld of een andere beproeving wachtte den getrouwen Zending, in eene nieuwe openbaring van goddeloosheid en verzet op de statie.

Onder de Kaffers is de besnijdenis een burgerlijke, geen godsdienstige instelling. Zij geeft burgerlijke rechten en verheft tot den mannelijken staat. Zoolang de jongeling niet besneden is wordt hij als onmondig beschouwd, doch daarna is hij een „man”, en treedt hij in alle burgerlijke rechten. Tot deze laatste behoort dan helaas ook het „recht”, om allerlei zedeloosheid te bedrijven, en de praktijken die den ritus vergezellen zijn afschuwelijk. Hiertegen zijn de Zendingen in Kafferland, terecht, van het begin aan, opgekomen.

Wat gebeurde echter in het begin van 1863 op de Mqwali-statie?

Een tiental der meestbelovende jongens, zonen van leden der Kerk, hadden op elkander de besnijdenis toegepast. Naar Kaffergebruik onder zulke omstandigheden, bewoonden zij gezamenlijk één hut, en besmeerden zij hun gelaat en lichaam met witte aarde; en dus toegetakeld liepen zij in, dekens gehuld, rond op de statie. Het was een openlijke bespotting van het Evangelie en eene tartende verklaring, dat zij als Heiden-Kaffers wilden leven.

„Hoe met deze jongens te handelen,” schreef Tivo, „was allermoeielijkst. Zoowel om een einde te maken aan hun ingebeelden staat van hoogheid als om te verhinderen, dat zij de zedeloosheid zouden bedrijven waartoe de besnijdenis hen, volgens Kaffergebruik, juist thans recht gaf, besloten wij, dat zij van elkander gescheiden zouden worden en op afgelegen plaatsen, onder opzicht, zouden wonen, tot zij zich weder in het publiek konden vertoonen. Doch de jongens weigerden rondweg zich hieraan te onderwerpen. Wij spraken ernstig met hen en wezen hen op de smaadheid, welke zij brachten over de zaak des Evangelies, doch te vergeefs. Ik sprak nu met de ouders, opdat deze hunne zonen tot hun plicht en tot onderwerping zouden brengen, doch zij wilden ook naar hunne ouders niet hooren. Andere jongens voegden zich bij de overtreders, en binnen weinige dagen was de geheele statie in een staat van onbeschrijfelijke verwarring en opwindung. Er moest gehandeld worden.

„Ik besloot nu, om de jongens weg te zenden, van de statie. Onmogelijk kon ik, in het belang van orde en tucht, toelaten, dat mijn gezag met voeten getreden werd. Een Zendeling moet trachten, om de verblinde, wederspan-

nige, onwetende heidenen, door zachte overreding tot andere gedachten te brengen, doch dit is een moeilijk werk. Deze jongens echter moesten de statie verlaten. Zij hadden openlijk het heidendom omhelsd, en waar zij niet tot het Christendom wilden terugkeeren mocht hun niet worden toegelaten, om hunne schandelijkheden op de statie bot te vieren. Toen ik nu echter zou overgaan tot hunne verwijdering van de statie, trokken hunne ouders partij voor hen. De ouders wederom vonden steun bij twee ouderlingen, wier zonen de voornaamste bewerkers waren van de geheele zaak, en zoo bleven de jongens op de statie. De gemeente werd nu in twee partijen verdeeld. Het grooter deel der gemeente stond aan mijne zijde, doch anderen namen sterk de partij der jongens. Ik wist waarlijk niet wat nu te doen. Ik had mij op den Magistraat kunnen beroepen, om de weerspannigen te gelasten, de statie te verlaten, doch daartegen verhief zich mijn gevoel als leeraar. Toch moesten orde en tucht gehandhaafd worden of ik moest vertrekken.

De jongens ziende dat hunne ouders en anderen hun partij trokken, werden hoe langer hoe moedwilliger, en begonnen nu ook de lieden op de statie te beleedigen. Zelfs volgens Kafferwet moeten „witte jongens” zich schuil houden, en alleen omgang hebben met mannen. Doch deze jongens ontzagen zich niet, om, met witte aarde besmeerd en in hunne dekens, op de statie, zelfs voorbij mijn eigen huis, rond te loopen, en met iedereen, die hen te woord wilde staan, te praten.”

TIXO werd eindelijk gedwongen, zich te wenden tot den heer BROWNLEE, de vertegenwoordiger van het Britsch Gouvernement in Kafferland, met het verzoek dat hij deze jongens tot de orde zou roepen. Er bestond eene Gouvernementsbe-

paling dat „witte jongens” zich niet in het publiek mochten vertoonen, op straffe van boete en gevangenis, en deze wet werd nu in toepassing gebracht. De heer BROWNLEE liet de jongens in hechtenis nemen, doch moest hen, op bevel der Regeering, een veertien dagen later, echter weer in vrijheid stellen. Zij kwamen toen niet terstond op de statie terug, maar bleven in een hut op een milie-veld, een half uur van de statie gelegen, en pleegden daar hunne schandelijkheden, tot groot nadeel van het werk der Zending.

TIYO riep toen een Kerkvergadering bijeen, om te overwegen hoe er gehandeld moest worden met de ouderlingen, wier jongens zich zoo misdragen hadden. Deze vergadering werd, op uitnoodiging van TIYO, ook bijgewoond door de Zendelingen CUMMING en CHALMERS, die zich juist op de statie bevonden. De ouderlingen werden gehoord, doch ontkenden, dat zij verantwoordelijk waren voor het oproerig gedrag van hunne zonen. „Dat zij zich verzet hadden tegen de verwijdering der jongens van de statie was waar, doch hierin hadden zij zich gedragen overeenkomstig eene bepaling, gemaakt op zekere samenkomst van Christen-Kaffers, nl. dat indien de zoon van een Christen zich liet besnijden hij niet zou worden uitgestooten, maar dat hij, onder opzicht van zijn vader, zich ergens schuil zou houden tot hij weer in het publiek kon verschijnen. Die bepaling was nooit herroepen, en dienovereenkomstig hadden zij zich verzet tegen de verwijdering hunner zonen van de statie.”

Toen hun nu duidelijk gemaakt werd, dat geen Zendeling ooit door zulk een bepaling kon gebonden zijn om kwaad toe te laten, en dat zij zich verzet hadden tegen de waarlijk zachte pogingen, om de jongens tot hun plicht te brengen, erkenden zij hun ongelijk. Zij werden nu ernstig vermaand

om, vooral als ouderlingen der gemeente, de eere Christi te zoeken boven alles, en zich als trouwe opzieners in zijne Kerk te gedragen. De volgende redenen werden opgegeven, waarom niet tot ernstiger maatregelen tegenover hen werd overgegaan:

1. Het was duidelijk gebleken, dat zij hunne zonen niet hadden aangezet, zich te laten besnijden.

2. Zij, de ouderlingen, waren mannen van goede, christelijke belijdenis en, deze zake uitgezonderd, van goeden wandel, gedurende 30 jaren.

3. In aanmerking moest worden genomen, dat zij, die in het heidendom geboren waren, het kwaad der besnijdenis-praktijk niet zoo terstond inzagen. Zij hadden doorgaans gefaald in hun oordeel, en daaruit was hun verzet voortgesproten.

Eindelijk mocht ook niet worden vergeten, dat de Zendingen zelve het onder elkander niet eens waren, hoe er gehandeld moest worden met jongens, die de oude nationale gewoonte volgden. Sommige Zendingen meenden, dat zulke jongens van de staties moesten worden gebannen; anderen, dat ze een degelijk pak slaag moesten ontvangen; en nog weer anderen, dat men er niets aan doen moest.

Hiermede liep deze zaak voorloopig ten einde, behalve voor TIYO SOGA, die er bitter onder geleden had. Zijne ziel treurde over de onzedelijkheid, welke zich in het midden der jeugdige gemeente had geopenbaard, en dat het Evangelie nog zoo weinig vruchten droeg, zelfs onder de belijders op zijn statie. Eerlang moesten er weer zes leden van de gemeenschap der Kerk worden afgesneden wegens ontucht, en onder zulke beproevingen versmolt het hart van den getrouwen zendbode in diepe smart.

Hierbij kwam lichamelijk lijden. Het huisje door hem bewoond was in der haast opgetrokken, en ganschelijk niet geschikt tot woning voor iemand met zulk een tenger gestel als TIYO. Het was laag van verdieping; niet droog; wel licht, maar kwalijk dicht. TIYO begon te lijden aan keelontsteking. Toch ging hij voort met prediken, en reisde hij zelfs naar King-Williamstown, waar hij deel nam aan de diensten, bij gelegenheid der opening eener nieuwe Zendingkerk. Dit bracht de slepende kwaal tot een crisis, en TIYO werd zoo ernstig krank, dat hij niet naar de Mqwali kon terugkeeren, maar te King-Williamstown moest blijven, onder geneeskundige behandeling. Zijne echtgenooten kon niet tot hem komen, daar de kinderen aan de kinkhoest lagen, doch hare plaats, aan TIYO's krankbed, werd met groote toewijding vervuld door Mevr. BROWNLEE, de echtgenooten van den grijzen Zendingeling, en diens waardige dochters. Na verloop van twintig dagen week de ziekte, doch TIYO bleef nog langen tijd daarna zoo zwak, dat hij geen werk kon doen. Zijne geneesheeren vreesden reeds toen voor de toring, en hem werden strikte bevelen gegeven, zich zooveel mogelijk in acht te nemen.

Nog meer dan door zijn eigen lichaamslijden, werd TIYO gedrukt door dat van zijn tweede zoontje, JOHN HENDERSON. Naar verondersteld werd, was het kind, toen het nog zeer jong was, gevallen, en nu het opgroeide bleek er grond voor vreeze, dat het kreupel zou worden aan een der beenen. Dit maakte TIYO zeer bezorgd, en hij spaarde moeite noch kosten om de beste geneeskundige hulp voor het kind te verkrijgen. Intusschen werd zijne ziel door deze verschillende beproevingen in veel benauwdheid gebracht, die hem tot zelfonderzoek dreef, en tot veel gebeds.

Wat hij in die dagen doorleefde; hoe hij treurde over de zonde van zijn eigen hart, en hoe hij worstelde met God om meer licht, om heiligmaking, om vertroosting des Geestes, daarvan spreken de volgende uittreksels uit zijn dagboek:

„5 Januari. — Heb ik over één groot gebrek in mijn karakter te klagen, dan is het over onstandvastigheid. Hoe dikwijls heb ik reeds besloten, om, met des Heeren hulp, een beter mensch te worden. Doch al mijne voornemens in deze zijn tot niet gekomen.

Met betrekking tot mijn staat voor God heb ik over veel te klagen. Ik ken mij zelven in mijne bedriegelijkheid. Ik weet dat er eene ontzachelijke verantwoordelijkheid op mij rust, zoo ik onbedacht het werk van een leeraar op mij heb genomen. Al wat ik tot nu toe in mijn ambt verricht heb werd gekenmerkt door onoprechtheid; ik heb over doo-digheid en hardheid des harten te klagen, en als ik Gods Woord lees blijft mijn hart ongeroerd. Ik heb geen diep genoeg gevoel van mijn schuld, en kom zoo ook niet tot waar berouw over mijne zonden. O God, verteeder Gij mijne ziel, en Gij zult al de eere ontvangen. Gij kent mijn hart, en Gij weet, dat het mijne begeerte is, waarlijk vergeving van zonden te hebben. Ik zucht naar waarachtige nederigheid en verbrokenheid des harten, opdat ik Gods nabijheid moge gevoelen als nooit te voren; en hoe zou dit mogelijk zijn, tenzij God mij, om Jezus wille, vergeving schenkt. Heere, ik stel mij zelven in uwe handen. Heilige Geest, onderwijs mij en verlicht mij. En Gij, o Heere Christus Jezus, vervul aan mij uwe belofte, dat wie tot U komt, Gij niet zult uitwerpen.”

„De dag des Heeren. 15 Januari. Het helpt niet. Ik ga achteruit. Mijn hart is op onverklaarbare wijze vervuld met

ongeloof en hardheid. Help mij, Heere God, om uwer genade wil. De zonden, die mij lichtelijk omringen zijn: schijnheiligheid, ongelooft en kwaad humeur. Die allen wellen op uit de fontein van een hart, dat niet vernieuwd is."

„30 Januari. — In het heerlijk boek van TODD: „Het doel des levens" gelezen. Het brengt mij mijn eigen zonde en schuld duidelijk voor den geest. „Het groote doel des levens," schrijft TODD, „is te leven voor God." Het is mij alsof de Heere mij in staat wil stellen, mijne zonden te overwinnen.... Verwerp mij niet, o Heere."

„Sabbathavond, 7 Maart. — O barmhartige God en Vader, wees mij zondaar genadig. Heilig uw Woord aan mijne ziele, en geef, dat het al het verkeerde in mij overwinne. Heere Jezus, verlos mij! Heilige Geest, leer mij!

Ik bezocht een arm meisje, dat aan de tering ligt. Hare onkunde omtrent God en hare eigene zondigheid was jammerlijk. Ik behoort daaruit gewichtige lessen te trekken."

„29 April. — Ik heb reden om te vreezen, dat ik tot nu toe slechts uitwendig een Christen geweest ben. Verschrikkelijk voor iemand, die het werk der heilige bediening en van een Zendbode des Evangelies op zich heeft genomen. Toch mag ik, daar alle goede indrukken, gedachten, woorden en werken alleen van Hem zijn, Die is de Gever alles goeds, nog weer gelooven, dat de Heere in zijn genade, en niettegenstaande vele afwijkingen, mij, blinde, geleid heeft langs een weg, dien ik niet kende.

Ach! het is de vurige begeerte van mijn hart, om een recht besef van mijnen staat voor God te hebben.... Kan

ik ook waarlijk onverschillig en ongevoelig zijn, omtrent mijne ziel? Indien ik eenigszins recht mijne verantwoordelijkheid als Zendeling op deze statie gevoelde, dan zou dit een verbrijzelenden invloed op mij uitoefenen. Het bloed van deze zielen, o Heere, zult Gij voorzeker van mijne hand eischen. Tegen U, U alleen heb ik gezondigd! Tot U kom ik door Jezus. Dat het U behaagd heeft, mij, in den laatsten tijd, toch tot eenig besef en nadenken te brengen, moest voor mij reeds een wonder der wonderen zijn. Ik verdien, aan mij zelve te worden overgelaten. Barmhartige Vader, geef mij licht. Red mijne ziel, en red de zielen van dit volk... Mijne grootste behoeften, zoover ik die kan nagaan, zijn: een hart dat voldoende geheiligd en ontvankelijk is om Gods Woord met vrucht te lezen, en geestelijk licht om het te verstaan. En mijn grootste gebrek is eene geestelijke traagheid omtrent de dingen, waaraan ik de meeste behoefte heb. Vader, bij dit alles zoek ik hulpe van U en van Uwen goeden Geest."

„2 Mei, Avond. — In welk een toestand van duisternis bevind ik mij; het gebed is mij als een last. Geen gevoel omtrent mijnen staat voor God; eerder geneigd tot eene verkeerde luchthartigheid. Wat heb ik dezen dag verricht, dat de Heere zal goedkeuren? Mijn leven schijnt geen doel te hebben, en nochtans ben ik een Zendeling! De Heere leere mij hoe ik mijn tijd geregeld besteden kan; dit is de eenige weg langs welken mijn leven, ten minste eenigszins, doel kan treffen. Ik kan op mijn zwakken, onstandvastigen wil geen staat maken. O God, Gij Leidsman der blinden, kom mij ter hulpe!.... Ik ben bezig aan een preek over Rom. XIV:12: „Zoo dan, een iegelijk van ons zal voor

zich zelven Gode rekenschap geven." O Heere, ook ik moet voor mij zelven rekenschap geven aan U. Zult gij mij niet in staat stellen, als ik nog wat langer op aarde leven mag, zóó te leven dat ik niet in schaamte en schande voor U heb te verschijnen!"

„Sabbath, 14 Mei. De laatste twaalf dagen heb ik in zeer ellendigen toestand doorleefd. Het is alsof ik steeds meer terugzink in onverschilligheid omtrent den staat mijner ziel. Wat is toch de oorzaak hiervan? Traagheid meer nog dan ongeloof? Alles is mij tot een last: de prediking; het lezen van Gods Woord; het gebed. Ik volbreng mijne plichten werktuigelijk. Kan ik onder zulke omstandigheden een zegen van God verwachten? ... Deze sabbath is zonder vrucht voor mij voorbij gegaan. Helaas! zoo weinig belangstelling in het heil der menschen, die heden, nog meer dan gewoonlijk, tot de godsdienstoefeningen waren opgekomen!

Hedenavond in A. Butler's preek over 2 Tim. I: 8 gelezen. Wat hij daar zegt over traagheid heeft mij bijzonder getroffen. O God, zegen die waarheid aan mijne ziel! Och, dat ik vertrouwen mocht, dat Gij, o Geest van God, mij bij die woorden bepaald hebt... Ik ben een zeer ongelukkig schepsel; zoo traag, en dan: een Zendeling! Deze gedachte, o gezegende God, moest mij in tranen voor Uw aangezicht doen wegsmelten. Doch het gevoel mijner verantwoordelijkheid is slechts voorbijgaand. Wat zal er nog van mij en van dit volk worden! O Heere, ik beveel mijn zaak in uwe hand. Gij hebt mij toch niet in Uw toorn tot dit werk geroepen. Hemelsche Vader, Gij kent mij, waar Gij een goed werk in mij begonnen zijt, wil het dan voleindigen tot den dag des Heeren Jezus. Ik verlang ernstiglijk, Uw eigendom te zijn.

Doch mijn hart is zoo hard. Verlevendig mij door uwen Geest."

"22 Mei. Ik ellendig mensch, wat houdt mij toch van God en Christus verwijderd? Het kan niet zijn mijn onoprechtheid, noch ook de zonden door mij tegen God bedreven nadat ik de kennis aan Hem had verkregen. Het moet zijn de natuurlijke verdorvenheid mijns harten: de afkeer van mijn boos harte van God en van alles goeds. Wat houdt mij van U terug, o Heiland? Ik weet en gevoel, dat ik mijn ziel niet kan behouden; doch waarom geloof ik dan niet in eene verlossing door Gods genade voor mij teweeggebracht?"

"24 Mei. Ik behoor niets te minachten, wat ik voor mijne ziel mocht ontvangen. Vader, gedenk mijner; verlicht mij. Alles dringt mij, in God, mijn hemelschen Vader te gelooven, en Christus aan te nemen met mijn geheele hart.... God is mijn Vader; ik ben zijn kind.... Waarom zal ik twijfelen? Al de beloften zijn voor mij. Het is onmogelijk, iets vreeselijkers te bedenken dan den staat van het menschelijk hart, — dan de verkeerdheid van mijn hart, dat zooveel tegenstand kan bieden aan, en zich verzetten tegen wat God heeft gedaan en gesproken... Bid, mijne ziel, om vervuld te worden met ontzag voor God; bid om vergeving van zonden, vooral der zonden van ongeloof en hardheid des harten; bid om licht en om vertrouwen op het getuigenis Gods aangaande Hemzelve, en zijn Zoon, zijn Geest, zijn Woord."

"Sabbath 31 Mei. Een Sabbat minder voor mij op aarde.

Ik heb gebeden, dat deze dag anders mocht zijn, dan zoo vele reeds vervlogene, erger dan nutteloos doorgebrachte sabbathen. Ik kan niet zeggen welke uitwerking deze dag op mijne ziel gehad heeft. Ik ben nu in een gemoedstoestand, die zeer moeielijk onder woorden te brengen is. Mijn Hemelsche Vader, wat kan ik doen? Het grootste verlangen van mijn hart is, om Uw eigendom te zijn. Ach! met hoeveel onwaardigheid is het Evangelie heden door mij verkondigd! Vergeef Gij mij dit, om Jezus wille."

"Zondag, 12 November. Het is een boos kind, dat zijn vader haat; opstandig, ongehoorzaam en brutaal tegen hem is; hem daarenboven wantrouwt in alles wat hij doet, en geen geloof slaat aan zijn belofte van vergeving, als dat wederspanning kind slechts wil komen en schuld belijden. Hoe kan ik toch dus tegenover mijn hemelschen Vader handelen? Ik begeer nu, van ganscher harte, van mijne twijfelingen verlost te worden."

"17 November. Gisteren las ik in het boek van PHELPS, „De stille ure". Het schijnt, dat God dit boek aan mijne ziel heeft willen zegenen. Ik verkeer overigens in groote duisternis. Ik geloof niet dat er op de geheele aarde iemand ellendiger is dan ikzelf. Mijn hart is niet recht voor God. Het schijnt ook alsof ik anderen niet gelukkig kan maken, omdat ik zelf zoo ellendig ben. Er zijn drie oorzaken die samenwerken, dat mijn streven om in een rechten staat voor God te komen schipbreuk lijden. Ten eerste: eerbied en ontzag voor God, de vreeze Gods; ten tweede: ik zie zooveel op mijne zonden dat ik ontmoedigd word om op Christus te zien; en derdens: tracht ik te zeer nog, in mijn eigen hart

eenig bewijs te vinden dat ik geloof. Leid mij, o God, tot de rechte kennis van Uzelven."

Aldus werd TIYO SOGA door vele beproevingen gedrongen, een blik in zijn eigen hart te slaan, en vervolgens, om al zijn kracht alleen in God te zoeken. Hij was zeer bevoorrecht boven al zijne landgenooten: Hij had eene opvoeding ontvangen als geen uit zijn volk, en bekleedde een plaats in de maatschappij hooger dan al de vorsten van Kafferland gezamenlijk. De tweede zoon der Koningin van Engeland, Prins ALFRED, had hem, aan boord van de Euryalis, een plaats aan zijn tafel gegeven, terwijl Koning SANDILLI en diens raadslieden tusschendeke spijdsen. Door den Hoogen Commissaris voor Britsch Zuid-Afrika, de fijn beschaafde, geletterde, invloedrijke SIR GEORGE GREY, was TIYO herhaaldelijk met bijzondere onderscheiding behandeld. Zijne vroegere leermeesters in Kafferland, wier dienaar hij ook geweest was, gingen thans met hem om als een gelijke. De Kerk in Schotland, tot welke hij behoorde, betoonde voortdurend het grootste vertrouwen in hem, en eerde hem als een harer uitstekendste Zendelingen. Hij, de eenige onder al de Kaffers, was gehuwd met eene blanke vrouw, uit den gegoeden stand. — En hij, een Kaffer uit de Kaffers, stond in het midden van zijn volk als prediker des Evangelies, als vertegenwoordiger der Christelijke beschaving; in ieder opzicht als een leeraar, boven allen in kennis en waardigheid uitmuntende. Dit alles zou hem, naar de zondigheid der mensche lijke natuur, en de geneigdheid der Kaffers in het bijzonder, lichtelijk tot zelfverheffing hebben kunnen leiden, — hem verwaand hebben kunnen maken. Doch van zelfverheffing, zoo stuitend dikwijls in inboorlingen met de Westersche bescha-

ving in aanraking gebracht, was bij hem geen spoor te ontdekken. Integendeel was hij, zonder een zweem van kruiperij, de nederigste onder de nederigen; nederigheid was een zijner heerlijkste karaktertrekken. En het geheim hiervan? Wij vinden het in zijne zieleworstelingen voor 's Heeren aangezicht. Naarmate hij hooger rees in de achting van anderen, werd hij door den Geest des Heeren dieper ingeleid in de verdorvenheid van zijn eigen hart, in zijne onwaardigheid voor God, in de onvruchtbaarheid van eigen werk om voor God te bestaan. In den weg van zwaren zielestrijd, moest hij altijd beter verstaan, dat hij, de gevierde prediker des Evangelies, de leeraar van zijn volk, uit genade en uit genade alléén zou moeten zalig worden, evenals de onbeschaafde en diepstgezonken Kaffer, óf om zijn zonden verloren gaan. Immer meer moest TIYO leeren „hoe groot zijn zonde en ellende was”, ook nadat hij uit genade had geleerd hoe hij van al zijn zonde, door het geloof in Christus, verlost moest worden, en hoe hij Gode voor zulke verlossing dankbaar zou zijn. Zoo werd zijn ziel door zwaarigheid vernederd, en hem het diep bederf zijns harten geopenbaard, opdat hij geen grond van zelfvertrouwen hebben zou, maar de genade Gods aan hem betoond verheerlijken. Van zijne bekeering, en van al zijn arbeid, moest de Heere, op de meest kennelijke wijze, alleen de eere hebben.

XV.

VERKWIKKINGEN.

Zoodra de Zendingcommissie in Schotland in kennis gesteld was, met den waarlijk zorgvollen staat van TIYO SOGA's

gezondheid, werd hem gelast, zich voorloopig van allen arbeid te onthouden en eenige maanden op reis te gaan. Gevolgelyk vertrok hij, in het begin van Juni 1863, van twee zijner ouderlingen vergezeld, te paard naar de droge, gezonde streken ten Noorden der Oranje-rivier. Op deze reize bezocht hij al de Zendingstaties van verschillende Kerken en Genootschappen, langs welke zijn weg hem voerde, en overal was hij een geëerde en welkome gast. Den 10^{en} Juni bevond hij zich op de Zendingstatie Shiloh, der Moravische Broederen, in het Queenstown-district. „Ik bezocht de school,” schreef hij van hier, „den molen, de werkplaatsen en de tuinen, die alle met zorg en ijver behartigd worden. Ik vond hier, evenals in Goshen, wel een Christengemeente maar geen heidenbevolking, om het Evangelie aan te verkondigen. De vier Broederen, GYSEN, STEPHAN, WEIZ en RICHTER wijden hunne krachten aan de bijna 700 inwoners op de statie. Zij ontvangen geen salaris uit Duitschland, maar voorzien (door hun arbeid en de opbrengst der winkels en werkplaatsen) in eigene behoeften. Wat overblijft wordt naar Duitschland gezonden en in de algemeene kas gestort. De Moravische Zendelingen mogen geen grond bezitten, en kunnen geen geld opleggen voor zich zelve. Wanneer hunne kinderen zeven jaren oud zijn worden zij naar Duitschland gezonden om, voor rekening der Broederschap, te worden opgevoed. Het gebeurt zelden, dat de ouders hunne kinderen wederzien. De zonen worden meestal als Zendelingen naar andere landen gezonden, en de dochters worden uitgehuwelijkt aan Zendelingen of anderen. De keuze wordt bepaald door het lot.”

Vervolgens bezocht Tiro de Zendingstaties der Wesleyanen te Lesseyton en Glen Grey. Omtrent Lesseyton schrijft hij;

„Er is hier een ambachtsschool op welke een 28-tal jongens (inboorlingen) onderscheidene ambachten, zoo als schoenmaken, timmeren, metselen enz. leeren. Eenigen zijn reeds in deze school tot degelijke ambachtslieden gevormd. De jongens lezen het Engelsch goed, en schrijven en rekenen redelijk. Toen ik de school bezocht, stonden al de kinderen op en zongen mij een welkom toe. Nimmer nog heb ik een school gezien waar alles zoo keurig toeging als hier. De school wordt bezocht door ongeveer 200 leerlingen, meestal kinderen, doch ook door volwassenen, die begeerig zijn naar onderwijs. De statie telt ongeveer 4500 bewoners en deze hebben, in het vorige jaar, £ 300 (f 3600) bijgedragen ter behoeve der Zending. Naar het tijdelijke zijn deze lieden in zeer goede omstandigheden; vier personen bezaten tezamen 1400 schapen. Zij bewonen nette huizen, die wel gemeubileerd zijn. Over het algemeen zijn deze menschen allen anderen Christenen uit de inboorlingen die mij bekend zijn, ver vooruit. Te Glen Grey, met de buitenstaties door ongeveer 4000 zielen bewoond, werd in het vorige jaar £ 230 (f 2760) bijeengebracht voor de Zending. Tachtig kinderen bezoeken daar de school.”

TIYO SOGA zette zijn reis voort over den 5000 voet hoogen Stormberg waar hij „ijs zag wel een halven duim dik.” Van onderscheidene invloedrijke personen, die hij bezocht, ontving hij introducties aan anderen, en zoo werd er op de geheele reize op bijzondere wijze voor hem gezorgd. Ook zorgde men voor gidsen, waar hij door minbekende streken reizen moest. Die gidsen schijnen echter zelf niet altijd met den naasten weg bekend te zijn geweest. TIYO schrijft: „Op zekeren avond, na langen tijd den weg ge-

volgd te hebben, die, zooals de gids ons verzekerde, naar de statie van den Zendeling ROLLAND leidde, moesten wij eindelijk onder een bergrand afzadelen, om daar tot het aanbreken van den morgen te vertoeven. Ik zag er zeer tegen op, in het open veld te vernachten. Wij maakten vuur en braadden een klein stukje vleesch. Intusschen ging onze gids te voet verder, om te zien of hij een korteren weg naar de statie vinden kon. Na eenigen tijd keerde hij terug met de welkome boodschap, „dat hij een voetpad gevonden had, dat zeker naar een woning leidde, en dat die de statie moest zijn, want hij had in die richting hooren zingen.” Spoedig waren onze paarden nu weer opgezadeld en vervolgden wij onzen tocht. Geen tien minuten verder echter ontdekten wij, dat wij ons aan den rand van een zeer steilen berg bevonden, zoodat wij van onze paarden moesten stijgen, en, zoo goed het ging, naar beneden moesten klauteren. Aan den voet des bergs gekomen, reden wij nu eenigen tijd over een steenachtige vlakte, waar geen spoor van een weg was te bespeuren, tot aan de Kraairivier, die wij met veel moeite doorwaadden, en toen kwamen wij aan een Basuto-kraal. Op onze vraag, waar de Zendingstatie gelegen was? vernamen wij, dat wij die reeds verscheidene mijlen achter ons hadden liggen. Wij konden dien nacht onmogelijk verder reizen, en vroegen om in de kraal te mogen blijven. De lieden wezen ons toen een afgeschoten plaats, waar wij konden vernachten, doch die was zonder dak. Ik zeide tot hen, dat ik niet in de open lucht mocht slapen, waarop een man mij in zijn hut, waar ook zijne huisgenooten sliepen, een plaats inruimde. Men bewees ons veel vriendelijkheid in woorden! Toch waren wij dankbaar, dat wij niet in het open veld behoefden te vernachten.

In den morgen hield ik huisgodsdienst met de lieden van de kraal. Zij zongen een lied in hun eigen taal, op zulk eene wijze, dat mijn gemoed tot schreien toe bewogen werd. Onwillekeurig werden mijn gedachten heengeleid naar huis, naar mijne vrouw en kinderen, van wie ik thans zoo ver verwijderd was. En de ondervindingen in deze laatste dagen, leidden mij tot de volgende opmerkingen:

1°. Wees vriendelijk jegens uwe vrouw en kinderen, wanneer gij bij hen zijt, want ieder haastig woord en elke onvriendelijke handeling, pijnigt u in de herinnering, als gij van huis zijt.

2°. Wees vriendelijk jegens vreemdelingen. Wie zelf gereisd heeft, weet zulke vriendelijkheid op prijs te stellen, en wie nog niet gereisd heeft, kan er eenmaal behoefte aan hebben.

3°. Zorg dat de vreemdeling, die onbekend is met den weg, een vertrouwbaren gids mede krijgt. Zelfs met de nauwkeurigste aanduidingen van den weg, kan een reiziger zonder gids nog gemakkelijk verdwalen."

In Basuto-land kon TIYO SOGA slechts éene Zendingstatie der Wesleyanen, en twee der Fransche Zending bezoeken. Zijne eigene paarden waren te vermoeid, om verder mede te reizen, en tengevolge van den oorlog, kon hij geen paarden te huur of geleend krijgen. Ook gevoelde hij zich bezwaard, om lang bij de Fransche Zendelingen te vertoeven, die „uit een salaris van slechts £ 100 (f1200) per jaar, thans £ 6 moesten betalen voor een mud meel en £ 10 voor een zak koffie." Omtrent de Fransche Zendingstaties schrijft TIYO: „De Christen-Inboorlingen staan verre ten achteren in uitwendige dingen, zelfs bij de onze, doch de Zendelingen zijn kloeke, ijverige mannen, die met vele moeielijkheden hebben

te worstelen. De Zendeling EMILE ROLLAND is, op zijn nieuwe statie, met bijzonderen ijver werkzaam en vindt in zijne vrouw eene krachtige hulpe. Welk een onderscheid voor zulk eene beschaafde dame, tusschen hare ouderlijke woning in de hoofdstad van Schotland, en het kwalijk voltooide huisje van twee kamers, nu door haar bewoond, met een „keuken” zonder dak, waaruit ik haar, met oogen bloedrood van den rook, te voorschijn zag komen. Toch was zij gelukkig en tevreden onder de moeielijkheden, die eene dame van haar stand en opvoeding in de maatschappij, dubbel zwaar moesten vallen.”

Zonder MOSHESH, het groot opperhoofd der Basutos, wien hij zoo gaarne ontmoet had, een bezoek te kunnen brengen, moest TIYO SOGA van Beersheba, eene Fransche Zendingstatie ten Noorden van de Oranje-Rivier, huiswaarts keeren. Gesterkt naar lichaam en geest kwam hij, na eene afwezigheid van ruim drie weken, op zijne statie terug.

Den daarop volgenden Zondag preekte TIYO voor zijn Kaffergermeente, naar aanleiding van Psalm 106:7. Aan het einde zijner rede gaf hij zijnen hoorders een kort overzicht van hetgeen hij op zijne reize gezien had van het werk der Zending, en sloot toen met deze woorden: „Ik heb andere natiën gezien, maar ik bemin mijn eigen volk boven al; ik heb andere landen gezien, maar ik heb mijn eigen land boven alle andere lief; ik heb andere plaatsen gezien, doch ik zou de Mqwali niet willen ruilen voor alle te zamen; ik heb andere kerken gezien, en deze kerk is mij steeds dierbaarder geworden. Slechts twee Zendingstaties heb ik bezocht, die de onze in bijna ieder opzicht overtreffen, en die behooren

aan de Wesleyanen. Ziet toe, dat gij u, te midden uwer vele zegeningen, niet schuldig maakt aan de ondankbaarheid, die in onzen tekst wordt bestraft."

In September van dit zelfde jaar, werd de inwijding van het kerkgebouw aan de Mqwali op feestelijke wijze herdacht. Dit had eigenlijk in Juni moeten geschieden, doch TIVO was toen op reis. Onderscheidene Zendelingen waren tegenwoordig en een twintig Kaffers werden, op belijdenis des geloofs, door den doop in de kerk opgenomen. Er werd ook een openbare vergadering gehouden ter bespreking van de belangen der statie, en uit het verslag bij die gelegenheid uitgebracht, bleek, dat de schuld op het kerkgebouw van £ 361 op £ 83 (ongeveer f1000) verminderd was. Dit was echter meer te danken aan de belangstelling van vrienden in Schotland en Engeland, dan aan de vrijgevigheid der Kaffers. „Onze menschen," schreef TIVO, „zijn nog traag in het geven, doch wij leeren hen, bij te dragen tot instandhouding van den openbaren godsdienst."

Dankbaar voor de geldelijke hulpe, die hem uit Schotland was geworden, drong TIVO op zijne eigenaardige wijze aan op meerdere ondersteuning. „De dankbaarheid van een Kaffer", schreef hij aan een predikant in Schotland, „is retrospectief en prospectief. Wanneer men een Kaffer iets schenkt, dan zegt hij: dank je wel; maar och, wordt niet moede als gij dezelfde gunst morgen weer te bewijzen hebt." Zoo dank ik de vrienden ook niet slechts voor hetgeen zij reeds voor onze Zending hebben gedaan, maar ook voor hetgeen zij nog zullen doen.

„En waarom zouden zij ook niet gedenken aan de arme

Kaffers in Zuid-Afrika, zoowel als aan de arme negers van West-Afrika. Zij zijn even geestelijk blind als de bewoners van Indië. En het feit, dat zij den blanken veel moeite gegeven hebben, moet voor Christenen toch een reden te meer zijn, om hen voor Christus te winnen.

„Verdere geldelijke bijdragen, die mij zullen worden toe-
vertrouwd, hoop ik te gebruiken om kleine Zendingkerken
te bouwen, op onze buitenstaties. Langs dien weg wordt de
Kerk uitgebreid op den Zendingakker. Ik heb nu bepaald
het oog op twee locaties, die zeer bevolkt zijn. Doch wat
kan één Zendeling doen in zulk een uitgebreid arbeidsveld!

„De vooruitzichten om veel goeds te kunnen doen zijn ook
niet helder. Behalve dat mijne landgenooten gebonden
liggen in de ketenen van heidensche gewoonten en praktijken,
zijn er andere dingen, die onzen arbeid ten zeerste bemoeie-
lijken. Dit zijn — ik zeg het met smart — de gevolgen der
beschaving. Mijn vertrouwen in beschaving alleen,
zonder Christendom, is geheel verloren gegaan.
De beschaving van hen, die niets geven om, en niets doen
voor de zedelijke, lichamelijke en verstandelijke ontwikke-
ling van onwetende lieden in een barbaarsch land, is voor
de onbeschaafden, die daarmede in aanraking komen, ver-
derfelijk. Niemand zal meer spreken over het nut van bescha-
ving zonder Christendom, die eenmaal heeft gezien hoe de
inboorlingen hier te gronde gaan, door dronkenschap en
andere zonden van beschaafde maar ongodsdienstige lieden.
Beschaving doet dan alleen dienst aan het Christendom, als
zij daarvan het gevolg is.”

Na het in menig opzicht verkwikkelijk feest aan de Mqwali,

moest TIVO zijn vrouw en hun tweede zoontje, JOHN HENDERSON, naar Schotland laten gaan. Dit kind was, gelijk reeds is medegedeeld, gevallen en men vreesde, dat het kreupel zou blijven. De geneesheeren in de nabijheid konden niets meer voor het kind doen, en zoo besloot TIVO, de moeder en het kind naar Schotland te zenden in de hoop, dat de doktoren dáár het kind, onder Gods zegen, zouden kunnen genezen. Zeer, zeer gaarne zou TIVO zijne vrouw, die in September naar Schotland vertrok, vergezeld of later gevolgd hebben, om daar de zaak der Zending onder de Kaffers persoonlijk te kunnen bepleiten. Doch hij zag er tegen op om van zijn Comité hiertoe verlof te vragen, en de BB. in Schotland schijnen er niet aan gedacht te hebben, hem daartoe ongevraagd verlof te zenden; of hebben het ook wel misschien niet noodig of wenschelijk geoordeeld, dat hij Schotland toen zou bezoeken.

TIVO had tot nu toe gewoond, of liever had zich beholpen, in een huisje van „riet-en-klei,” bij zijn aankomst op de statie in der haast opgetrokken. Dat was echter geen woning voor een Zendeling, en minst van al voor iemand met een zwakke borst zooals TIVO. Gelukkig, dat het Zending-comité, behoorlijk omtrent den staat van zaken ingelicht, nu oogenblikkelijk besloot, dat er een nieuwe, degelijke woning voor den Zendeling aan de Mqwali zou worden gebouwd, waarvoor ruim £ 600 (f 7200) beschikbaar werd gesteld. Nog binnen het jaar werd de nieuwe Zendelingwoning voltooid, en op den 22sten December 1863 kon TIVO haar betrekken. „Dankbaar,” zoo schreef hij, „neem ik van deze woning bezit, mocht het zijn voor mijn geheele leven; en zeer blijde ben ik, dat wij het oude huisje konden verlaten. De regens zijn zoo aankoudend en zwaar geweest, als in lang niet het

geval was. De geheele landstreek is overstroomd en de regen-vloeden hebben veel schade veroorzaakt. Wij zijn nu zonder schoolgebouw, want de regen heeft een einde gemaakt aan onze oude kerk. Eerst wanneer er een hut zal zijn ingericht als school, zullen wij weer met het onderwijs der kinderen kunnen voortgaan." Wat zou het geweest zijn als TIYO ook nog dien winter in zijn oude, vochtige, bouwvallige woning had moeten doorbrengen!

In April 1864 ontving TIYO SOGA een bezoek van Dr. ALEXANDER DUFF, dat hem tot even groote eere als verkwikking en versterking op zijn weg, en in zijn arbeid, strekken mocht.

Deze waarlijk groote man, geboren den 25sten April 1806 te Auchnahyle, in Schotland, en op 24 jarigen leeftijd, in den dienst der Schotsche Kerk, naar Indië vertrokken, had daar nu meer dan 30 jaren, met meer dan gewonen zegen gearbeid ¹⁾. Tijdens de Disruptie in de Kerk van Schotland,

¹⁾ Op zijne eerste reize naar Indië leed Dr. DUFF schipbreuk op het rif van Dassen-eiland, nabij de Kaapstad. Zijn geheele uitrusting ging hierbij verloren, en van een bibliotheek groot 800 deelen, „in alle vakken van wetenschap,” kwamen slechts een 40 deelen aan het strand terecht, doch zóó geheel doorweekt van het zeewater, dat ze onbruikbaar waren. Twee zijner boeken echter werden, na de schipbreuk, door een matroos van het verongelukte schip, in onbeschadigden staat op het strand gevonden, nl. een kwarto (BAGSTERS) uitgave van den Bijbel, en een Schotsch psalmboek. Deze vondst werd door de schipbreukelingen bijna als een wonder beschouwd, en de zaak maakte op DUFF een bijzonder diepen indruk, dat hij, die zooveel voor de opvoeding van Hindos en Mahomedanen hoopte te doen, in de eerste en voornaamste plaats hun het Woord Gods had te brengen. Aan die roeping is DUFF, zeker een der geleerdste Zendelingen, die in Indië gearbeid hebben, getrouw gebleven. Voortbouwende op het fondament gelegd door WILLIAM CAREY, die hem stervende gezegend heeft,

had DUFF zich, gelijk de andere Schotsche Zendelingen, bij de Vrije Kerk gevoegd, en tijdens zijn tijdelijk verblijf in Schotland, van 1851—54, had hij de waardigheid van Moderator der Algemeene Kerkvergadering bekleed. Nu bevond hij zich op de terugreize naar Schotland, waar hij zijn laatste dagen, maar altijd in den dienst der Zending, hoopte te slijten. De Zendingcommissie der Vrije Schotsche Kerk had hem de belangrijke opdracht verleend om, op de terugreis naar het vaderland, al hare Zendingstaties in Zuid-Oostelijk Afrika een bezoek te brengen, en het was op deze reize dat hij ook aan de Mqwali kwam. Omtrent zijn bezoek aldaar schrijft TIYO het volgende:

„De laatste drie dagen zullen niet licht vergeten worden in de geschiedenis van onze Zendingstatie.

„Den 6^{den} April, des avonds, arriveerde de goede en geëerde Dr. DUFF, van Calcutta. Broeder CHALMERS was hem den vorigen dag tot aan King-Williamstown te gemoet gereisd, om hem naar hier te geleiden. Tot mijn leedwezen kon ik zelf niet gaan, daar mijn keel weer ontstoken was, en ik het dus niet mocht wagen, zoo ver te rijden. Ik zal niet gemakkelijk den handdruk vergeten, dien Dr. DUFF mij gaf toen hij uit zijn muilezelwagen stapte; belangstelling, toegenegenheid en Christelijke broederlijke liefde spraken in dien handdruk. Dr. DUFF's gezondheid was iets beter dan toen hij,

heeft hij meer gedaan dan misschien iemand anders voor de wetenschappelijke ontwikkeling van millioenen in Indië, en vooral ook voor het onderwijs van de lagere klassen; doch steeds op den grondslag van Gods Woord.

In zijn persoon en arbeid is DUFF een levend protest geweest tegen seculair onderwijs met geheele of gedeeltelijke uitsluiting van den Bijbel, en een welsprekend verdediger van Christelijk Onderwijs, zoo op de lagere school als op de gymnasia en de Universiteit.

weinige, weken geleden, in Afrika landde, doch hij was blijde, dat de reis, voor heden, geëindigd was.

„Den volgenden dag hield hij examen op mijne scholen, en daar de kinderen blijkbaar hun best deden, was hij zeer tevreden. Na afloop van het schoolonderzoek, hadden wij eene samenkomst in de kerk, en onze menschen waren verblijd, dat zij in de gelegenheid gesteld werden om dezen dienstknecht Christi van aangezicht tot aangezicht te mogen aanschouwen. De heer BROWNLEE stelde den Zendeling aan de gemeente voor als „een oud man, die zijn geheele leven had doorgebracht in den dienst des Heeren”, en Dr. DUFF hield daarop een toespraak in het Engelsch, die door Br. BRYCE ROSS, van Pirie, op meesterlijke wijze, in het Kaffersch vertaald werd. In deze rede, die twee uren duurde, gaf Dr. DUFF ons een overzicht van Indië en deszelfs heidendom, en dit overtrof alles wat ik hieromtrent gehoord of gelezen had. Voor onze menschen was zijn optreden als een visioen.

„Te spoedig moest Dr. DUFF ons weer verlaten, en nu begeleidde ik hem in zijn wagen tot aan Tembani, waar ik met een droevig hart afscheid van hem nam. Moge de mantel van dezen grooten profeet des Heeren op ons vallen. Welk een man; welk een Zendeling; welk een Christen! Zijn bezoek aan dit land gebracht vormt een hoofdstuk in de geschiedenis van de Zending der Vrije Schotsche kerk en van onze eigene. Zijne woorden van raadgeving en van Christelijke belangstelling tot ons, jonge Zendelingen, die zoo dikwijls mistasten in ons werk, zoo weinig ondervinding hebben, en zooveel dat ons beproeft en ontmoedigt, gesproken, zijn ons meer waard dan duizend zegenwenschen van anderen. Hij heeft ons goed gedaan aan het hart en voor ons werk. Ik had vele verkwikkende samensprekingen met hem, en bijzonder

werd ik getroffen door zijn opmerking, „dat hij de eenzaamheid beminde! Hij kon weken lang in afzondering doorbrengen en zelfs in onbewoonde plaats vertoeven om alleen te zijn”. Hiervoor gaf hij geen reden op, doch wie met hem heeft omgegaan, zooals mijn voorrecht was, kan het geheim wel verstaan. Moge de Heere God hem nog lange sparen voor zijn Kerk en de zaak der Zending” ¹⁾).

¹⁾ Dr. DUFF zelf, schreef, naar aanleiding van zijn verblijf aan de Mqwali, en zijn ontmoeting met Triyo SOGA, o. m.:

„Gedurende de laatste 35 jaren heb ik het als iets dat van zelf spreekt beschouwd dat, waar het Evangelie in heidensche landen door vreemdelingen gebracht moet worden, de voortplanting daarvan, zóo dat het geheele volk daarmede in aanraking kome, geschieden moet door predikers uit de inboorlingen. Zal er nu een opvolging van zulke, degelijk gevormde, predikers zijn dan is het natuurlijk noodig, dat, in hoofdzaak, dezelfde weg gevolgd moet worden als onmisbaar bleek voor de opleiding van onderwijzers, predikers en geordende leeraren in Christenlanden. Daar nu, in de goede Voorzienigheid Gods, de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk de eere heeft, den eersten Kaffer, die ooit tot de bediening des Evangelies geordend werd in haar dienst te hebben, in den persoon van Ds. Triyo SOGA, was het mijne innige begeerte, de statie van dezen leeraar uit de inboorlingen te bezoeken, en met hem van aangezicht tot aangezicht te spreken. En deze begeerte werd, indien mogelijk, nog versterkt door de overweging, dat deze waarlijk uitstekende man zijne opleiding te danken had, evenzeer aan de Vereenigde Presbyteriaansche als aan de Vrije Schotsche Kerk, (als ware het in onderpand eener aanstaande, gezegende vereeniging der beide Kerken). Immers het eerste onderwijs, dat hij ontving, en waardoor hij in staat gesteld werd om de theologische lessen in Schotland te volgen, verkreeg hij in het Seminarie der Vrije Schotsche Kerk te Lovedale, in Britsch Kafferland.

„Nimmer kan ik de blijdschap vergeten, die mijne ziel vervulde, toen ik dezen eersten geordenden Kaffer-Evangeliedienaar mocht ontmoeten, in zijne eigene, nette pastorie, vlak bij een ruime welingerichte kerk, en omringd van Kaffer-kraalen, bewoond door Christenen en heidenen. De moeite der reize van Kaapstad hierheen was, door den aanblik van dat alles, reeds ruim beloond.

Als nog een andere lichtstraal op Tiro's weg, in dit jaar, moet genoemd worden dat, dank zij de bijdragen van eenige vrienden in Schotland tot dat doel, de schuld op de Mqwali-kerk rustende kon worden afbetaald. Tiro's dankbaarheid voor die hulpe kende geen grenzen.

Ook werd in 1864 het zoo vurig begeerde schoolgebouw aan de Mqwali opgericht. Ieder op de statie had het zijne gedaan tot den bouw, schoon niemand meer dan Tiro, die, liever dan de Zendingcommissie of zijne vrienden in Schotland lastig te vallen, van zijn eigen, betrekkelijk klein, inkomen ongeveer £ 90 (f 840) afzonderde voor den opbouw der school.

Eindelijk werd Tiro's hart verblijd door den terugkeer zijner

„Het genoeg werd verhoogd toen ik, den volgenden dag, een groot aantal van Christen-inboorlingen, mannen en vrouwen, in de kerk vergaderd zag; allen waren netjes gekleed en gedroegen zich zoo behoorlijk als eenig Christelijk gehoor in Engeland of Schotland.

„Ook waren tegenwoordig de jongens van twee scholen, en de leerlingen van de meisjesschool. Deze werden ondervraagd in de vakken, waarin zij onderwezen waren, en gaven blijk, dat er goed lager onderwijs werd gegeven. Het is te hopen, dat de middelen zullen worden gevonden om aan eenige veelbelovende jongens meer uitgebreid onderwijs te doen genieten, „Daartoe uitgenoodigd, sprak ik, na afloop van het examen, een woord tot de gemeente.

„Konden de leden der Vereenigde Presbyteriaansche Kerk in Schotland met hun eigen oogen hebben gezien wat ik zag, en met hunne eigen ooren gehoord hebben, wat ik bevoorrecht was, dien dag te zien en te hooren, dan zouden zij — ik ben er zeker van — zich ruimschoots beloond hebben gevonden, al zouden zij ook tienmaal meer aan deze Zending ten koste hebben gelegen, dan zij hebben gedaan. Ik moet er bijvoegen, dat ik in gēheel Zuid-Afrika geen Zendingstatie gevonden heb die ordelijker, krachtiger, geregelder bearbeid werd, dan deze van mijn bewonderingswaardigen vriend en broeder, de Weleerw. Tiro Soga, de Kafferleeraar aan de Mqwali”

vrouw uit Schotland, met de kleine JOHN HENDERSON gezond, en beter in staat om te loopen, dan toen hij vertrok. En laatst, maar niet het minst, door de aankomst van nog een Zendeling zijner Kerk, JOHN SCLATER, voor het werk onder de Kaffers.

„O welk een onderscheid tusschen vroeger en nu,” schreef TIYO, „waar ik thans mag samenkomen met andere Zendingen van dezelfde Kerk, in plaats van alleen te arbeiden. Eendracht maakt macht. God geve dat ons drievoudig snoer niet lichtelijk gebroken worde. Deze versterking van het getal arbeiders heeft mijn hart zeer verblijd, ook als een goed teeken, dat men meer gunstig denkt aan onze Kafferzending, die nu gedurende vele jaren, eigenlijk een twijfelachtig bestaan heeft gehad”.

De toestand der Kerk aan de Mqwali, die toen 138 leden telde, was nu ook meer belovend. Toch kon TIYO SOGA zich niet geheel tevreden stellen met de teekenen van Christelijk leven zijner gemeenteleden. „Ik zou wenschen,” zoo schreef hij, „meer vruchten van liefde, ernst, werkzaamheid en ijver onder hen te zien. Hun vordering in geestelijke zaken staat niet in verhouding tot de genademiddelen, die hun te beurt vallen. Nochtans is er veel, dat mij bemoedigt om standvastig, onbewegelijk, altijd overvloedig te zijn in den arbeid des Heeren”.

XVI.

UITBREIDING VAN HET WERK.

Geruimen tijd reeds voor TIXO's reize naar de Oranjerivier, en zijn bezoek aan de Zendingstaties, in het vorig hoofdstuk medegedeeld, waren de Zendingen der Vrije Schotsche Kerk en die der Vereenigde Presbyteriaansche Kerk, in Kafferland, na biddend beraad, tot de overtuiging gekomen, dat zij den kring hunner werkzaamheden moesten uitbreiden. En wel vooreerst onder de Galeka's, die, na den jongsten Kafferoorlog, verdreven waren naar de streek ten Oosten der Mbasheerivier.

Gevolgelijk werden de Zendingen RICHARD ROSS en JOHN A. CHALMERS door de BB. afgevaardigd naar KRELI, het groot opperhoofd der Galeka's, over de Mbashee rivier, om van hem te vernemen of hij wilde toelaten, dat een of meer Zendingen onder zijn volk zouden arbeiden in het Evangelie. Bij deze deputatie sloten zich aan de heer CHARLES BROWNLEE, de Gaika Commissaris, en Dr. JAMES STEWART, die toen juist terug gekeerd was van eene hoogstbelangrijke reize, in het belang der Zending van de Vrije Schotsche Kerk aan de Zambezi ¹⁾.

Het land tusschen de Kei- en de Mbashee rivieren, vroeger door KRELI en zijn volk bewoond en toen aan een grooten

¹⁾ Dr. STEWART, de opvolger van WILLIAM GOVAN als hoofd der stichting te Lovedale, moet thans gerekend worden onder de beroemdste Zendingen van dezen tijd. Het is bijna ongelooflijk, wat deze man reeds heeft mogen doen voor de uitbreiding van het Koninkrijk des Heeren, in Zuid-Oostelijk Afrika.

tuin gelijk, was nu, ten gevolge van den oorlog, en de daarop gevolgde uitdrijving der Galeka's, in een wildernis verkeerd. Heinde noch verre was één enkele Kafferkraal te bespeuren, en de uitgestrekte weiden lagen woest. Waar vroeger talrijk bevolkte Galeka-dorpen werden gevonden, lagen nu de door de zon witgebleekte beenderen der tienmaal duizenden runderen, bokken en schapen, door het volk, op bevel van den valschen profeet, in waanzin geslacht, en de beenderen van de duizenden Kaffers, die door het zwaard of door den honger verteerd waren.

Doch eenmaal over de Mbashee gekomen, zagen onze reizigers het tooneel als door een tooverroede veranderd. Zoo ver het oog kon reiken, was het land met Kafferkraalen als overdekt; was alles leven en beweging. Op de heuvelen langs de Mbashee waren rijen Kafferhutten gebouwd, welker bewoners een waakzaam oog moesten houden op de bewegingen der blanken van de zijde der Kolonie, en lang eer de Deputatie de rivier genaderd was had KRELI, door zijn spionnen, bericht ontvangen van haar komst. Des avonds kampeerden de reizigers aan deze zijde op de oevers der rivier, en hier werden zij onophoudelijk lastig gevallen door boodschappers, die moesten uitvinden met welk doel de vreemdelingen gekomen waren.

Over de Mbashee getrokken zijnde, bemerkte de Deputatie, dat de Galeka-natie, wel verre van in stof en asche neer te zitten wegens de ellenden die haar getroffen hadden, en de verbanning uit het land van oudsher bezeten, feest vierde. De zoon van het groot opperhoofd was meerderjarig geworden, en had zich, met een 100 metgezellen, die voortaan zijn lijfwacht zouden vormen, laten besnijden; en deswegens werd nu feest gevierd.

In het dorp van het opperhoofd werd den ganschen dag, op oorverdoovende wijze, „muziek” gemaakt, o. a. door met stokken te slaan op een gedroogde ossenhuid. Koning KRELI liet zich niet zien eer hij verzekerd was, dat de vreemde bezoekers geen kwaad tegen hem in het schild voerden, en nadat de barbaarsche feestelijkheden voor dien dag waren afgelopen. Toen ontving hij de Deputatie, in een halfvoltooid Kafferhut, om het doel harer komst te vernemen. Hij verklaarde zich daarop zeer dankbaar, dat de Zendelingen nog aan hem dachten in zijne tegenspoeden, en scheen wel begeerig te zijn, dat er weer een Zendeling onder zijn volk zou arbeiden. Doch waar? „Hij was een banneling en had over geen grond te beschikken voor eene Zendingstatie. Ja, als het Gouvernement hem zijn land wilde teruggeven, dan zou hij terstond het verzoek der Deputatie inwilligen”. Hij gaf voorts een droef verhaal van zijne grieven: dat hij aan alle kanten door lastige naburen, waaronder vele gevreesde vijanden, was ingesloten; dat de landstreek over de Mbasheerivier, hem door het Engelsche Gouvernement ter woning aangewezen, te klein was voor zijn volk. „Hij begeerde zoo vurig naar zijn verbeurd verklaard land, naar het land zijner vaderen, dat nu toch woest lag, te mogen terugkeeren.” Het oude opperhoofd scheen het verkeerde van zijn opstand tegen de Britsche Regeering thans wel in te zien, doch de Deputatie mocht zich niet mengen in de politieke kwestieën, en kon hem kwalijk beloven, zijn voorspraak te zullen zijn, dat hij en zijn volk naar de oude woonplaats zouden mogen terugkeeren.

Terwijl deze pogingen werden aangewend om de Zending uit te breiden ten Oosten van de Kei-rivier, werd plotseling

in de Kaapkolonie het gerucht verspreid, dat KRELI weer bezit genomen had van het land aan deze zijde van de Mbashee-rivier, en dat hij met een horde gewapende Kaffers op marsch was naar de Oostelijke Provintie der Kolonie, om zich op de blanken te wreken. Terstond werden toebereidselen gemaakt om de Kaffers, die men in aantocht waande, te wederstaan, en de Europeanen, die in Britsch Kafferland woonden, ontvingen van hooger hand bevel, hunne woonsteden te verlaten en in lagers te trekken.

TIYO SOGA vernam dit alles met schrik en kommer. De Zendingcommissie zijner Kerk droeg kennis van het bezoek der Deputatie naar KRELI, en van het plan om over de Mbashee een Zending te stichten; het mocht verwacht worden, dat de Commissie de voorgenomen Zending zou steunen, ook door een of meer Zendelingen beschikbaar te stellen voor het werk onder de Galeka's, over de Mbashee. Doch brak er nu weer oorlog uit, of zou de Commissie, door het loopend gerucht misleid, meenen, dat er oorlog kon uitbreken, dan zou van de voorgenomen Zending niets worden. TIYO SOGA hield zich verzekerd, dat het gerucht omtrent KRELI's oorlogsplannen geheel valsch was, en door eigenbelangzuchtige personen, met kwade bedoelingen werd verspreid. Om het gevaar, dat der voorgenomen Zending onder de Galeka's hierdoor dreigde zooveel mogelijk af te wenden schreef hij den volgenden brief aan Dr. SOMERVILLE, in Schotland:

„De jongste mail uit Zuid-Afrika heeft het ontrustend bericht gebracht, dat er een nieuwe Kaffer-oorlog voor de deur staat. Ik haast mij om dit valsch gerucht tegen te spreken. Het heeft, voor zoo ver ik kan nagaan, zijn oorsprong genomen uit het volgende:

„Een officier der bereden politie kwam, in het einde der vorige maand, grootelijks opgewonden, van de Mbashee te King Williams Town met het bericht, dat KRELI, aan het hoofd van 7000 gewapende Kaffers, op marsch was naar de Kolonie met het doel om zijn verloren grondgebied te herwinnen. Dat land, waaruit hij door Sir GEORGE GREY verdreven was, zal, gelijk verondersteld wordt, gehecht worden aan het Koloniaal gebied.

„Dit valsch gerucht verspreidde zich met bliksemsnelheid van Britsch Kafferland tot in de Kaapstad, en het was dáár bekend lang vóór wij, die in het midden der Kaffers wonen, er iets van vernamen. De geheele Kaapkolonie geraakte in beroering: troepen werden van de Kaapstad gezonden naar de grenzen; de bereden politie rukte, onder bevel van Sir WALTER CURRIE, op naar de Mbashee. Spoedig echter bleek het, dat het oorspronkelijk bericht niet anders was dan een goddeloos en wreed verzinsel om zoowel KRELI als de Kolonie in moeielijkheden te brengen.

„De officier had het bericht van een Kaffer-politie-dienaar, en deze had het van een Kaffer over de Mbashee. Toen de Magistraat in het Transkeische, W. CHALMERS, de tijding ontving zond hij boden tot KRELI, om dezen in kennis te stellen met het gerucht, dat omtrent hem verspreid werd. Die boden vonden de Kaffers in het midden hunner oogstvreugde, en er was geen spoor zelfs van eenige toebereidselen tot oorlog. De lieden der kraal, tot welke de Kaffer zou behooren, die 't eerst het valsch gerucht verspreid had, werden gevangen genomen en naar den Magistraat gezonden, opdat de andere Kaffer den bedoelden man zou kunnen aanwijzen; doch bedoelde politiedienaar had zich uit de voeten gemaakt en men heeft sedert niets van hem vernomen. Dit is

het einde der zaak. Naar ik vernam heeft Sir WALTER CURRIE eene conferentie gehad met KRELI en is hij naar de Kolonie teruggekeerd, volkomen overtuigd, dat KRELI thans geen oorlog in den zin heeft".

„Omtrent de waarschijnlijkheid van een nieuwen Kafferoorlog wil ik voorzichtig en welbedacht spreken. Hoewel sterk aan mijn volk verbonden, ben ik de loyale onderdaan van het beste Gouvernement voor de inboorlingen, dat er ooit onder den hemel bestaan heeft. Wat zou ik niet willen doen om, in Gods voorzienigheid, al de inboorlingen onder den invloed van het Engelsche Gouvernement te zien gebracht om elke oorzaak van prikkeling en afgunst te zien weggenomen, en de Kaffers zich als getrouwe onderdanen te zien scharen rondom de beste vriendin van alle menschen, Koningin VICTORIA.

„Wat aangaat onze eigene Gaïka-stammen, die zijn door de jongste nationale rampen zoo verzwakt, dat er van die zijde thans geen oorlog te vreezen is. Intusschen hebben de Kaffers, in den laatsten tijd, zooveel vee gestolen van de Koloniale Boeren, dat er in het Kaapsche Parlement reeds ernstig beraadslaagd is over de beste middelen om die veediefstallen te beletten. Door sommigen wordt beweerd, dat deze diefstallen, nu even als vroeger, de zekere aanduiding zijn dat de Kaffers kwaad in den zin hebben en oorlog willen maken. Doch dit is niet zoo; het stelen van vee geschiedt thans alleen uit honger, of ook wel uit begeerlijkheid. De Kaffers zelve erkennen zoo geslagen te zijn, dat zij voor oorlog terugdeinzen. Zal de vrede bewaard blijven, dan is het noodig, dat het bestuur van het land in handen zij van verstandige, voorzichtige, kalme mannen. Ofschoon men over het algemeen weinig geloof slaat aan de kracht van het Evangelie,

is het toch een feit, dat door hetzelfde het aantal dieven onder de Kaffers minder is geworden en steeds vermindert. Het doet mij leed hier te moeten bijvoegen, dat men liever roept: „roei de dieverij uit”, dan: „roei het heidendom uit”, de bron waaruit de diefstallen voortspruiten.

„KRELI verkeert nu als vreemdeling in het land aan de overzijde van de Mbashee-rivier. Die streek behoort aan de Tamboekies, KRELI's oude vijanden. Hij woont daar slechts bij toelating, en zoolang hij niet zeker is van het vertrouwen der Engelschen in zijn persoon en bedoelingen, kan hij niets tegen dezen ondernemen. Het is ook een feit, dat hij reeds herhaaldelijk aanzoek heeft gedaan om erkend te worden als Britsch onderdaan, en dat er een Britsch Magistraat bij hem zou worden geplaatst; doch tot nu zonder gevolg. Hij wordt beschouwd als een onverzoenbaren vijand. Tot oorlog zou hij alleen gedwongen worden wanneer men zou beproeven, hem gevangen te nemen, of hem met geweld uit zijn tegenwoordige woonplaats te verdrijven. De Gaïka's, die hem nog steeds als hun Opperhoofd en van al de Kafferstammen erkennen, zouden in dat geval gemeene zaak met hem te maken.

„Wat mij vooral ook bedroeft, is de wijze waarop de publieke pers in Britsch Kafferland de inboorlingen-kwestiën bespreekt. Daardoor worden de hatelijkste gevoelens opgewekt. Van ieder, ook het ongerijmdst, gerucht wordt gretig gebruik gemaakt om beroering te verwekken. De bedoeling hiervan ligt voor de hand: van zekere zijde begeert men zeer, dat de vrede gebroken zal worden. Dit is niet nobel, om een vijand die ontwapend is te willen slaan! Het is beneden de waardigheid van beschaafden, om dus vijandig op te treden tegen barbaren, die niet kunnen schrijven of redenee-

ren gelijk zij zelve. En dit is, ongelukkig, de toestand der inboorlingen".

Dit schrijven door Dr. SOMERVILLE publiek gemaakt, werd door het groote publiek niet gunstig ontvangen. Scherpe aanmerkingen werden er in de nieuwsbladen gemaakt, dat TIYO SOGA durfde schrijven, dat zij, die de geruchten omtrent de oorlogsplannen der Kaffers verspreidden, bijoogmerken hadden. TIYO echter werd gedrongen om te schrijven gelijk hij deed uit vreeze, dat de Zending schade zou lijden, en omdat hij overtuigd was, dat de geruchten valsch waren. De uitkomst heeft bewezen, dat hij recht geoordeeld heeft.

In het begin van 1865 verkreeg KRELI van den Hoogen Commissaris, Sir PHILIP WODEHOUSE, vergunning om terug te keeren naar zijn land, waaruit hij, acht jaren te voren, gebannen was, en dat het eigendom was geworden van het Britsche Gouvernement. Een gedeelte van dit land was aan de Fingo's, die in de Kolonie en in Britsch Kafferland verblijf hielden, gegeven, en draagt sedert den naam van Fingo-land. Het overige gedeelte werd weder door KRELI en zijne Kaffers in bezit genomen. En zoo werd den weg gebaad voor uitgebreiden Zendingsarbeid onder de Galaka's en Fingo's

Zoodra KRELI in zijn land teruggekeerd was gaf hij aan den Gaïka-Commissaris, den heer C. BROWNLEE, te kennen, dat hij „nu wel een Zendeling onder zijn volk zou wenschen geplaatst te zien, en dan liefst iemand, die tot een der kerken behoorde, wier vertegenwoordigers in Kafferland, hem in zijn ballingschap hadden bezocht". De heer BROWNLEE gaf hiervan kennis aan de Zendelingen der Vereenigde Presbyteriaansche

Kerk, er tegelijk op aandringende, dat zoo spoedig mogelijk iemand naar KRELI zou worden gezonden, om nader bekend te worden met diens begeeren. In overleg met de Zendelingen der Vrije Schotsche Kerk, werd daarop besloten, dat er eene tweede deputatie naar KRELI zou worden gezonden. Deze deputatie, bestaande uit de BB. TIYO SOGA en BRYCE ROSS, bezocht KRELI in Juli 1865 en werd zeer hartelijk door hem ontvangen. KRELI was bereid om één Zending onder zijn volk toe te laten, doch geen twee, „want één Zending was reeds zulk een groote verantwoordelijkheid, waar de hem toegewezen landstreek zoo klein was en zijn volk nog verstrooid”. Met onderling goedvinden werd nu bepaald, dat de Zendelingen der Vereenigde Presbyteriaansche Kerk, tot wie KRELI's aanzoek om een Zending in de eerste plaats gekomen was, ook de eerste Zending onder de Galeka's in Kreli-land zouden vestigen, en die der Vrije Schotsche Kerk, zoo de weg daartoe gebaad werd, later zouden volgen.

In het nieuwe „Fingo-land” was intusschen ook een deur voor het Evangelie geopend. Velen der Fingo's, die zich daar vestigden, kwamen van Zendingstaties in en buiten de Kaapkolonië, of waren op andere wijze onder de beademing des Evangelies geweest.

Zoo waren er van de Mqwali-statie niet minder dan vijf Fingo-kapteins met hun volk naar Fingo-land getrokken. Deze lieden mochten niet aan zichzelf worden overgelaten, en tevens bood de vestiging van Christen-Fingo's, in het midden eener heidensche bevolking, de zeer gewenschte gelegenheid om den Zendingarbeid uit te breiden. Met het oog hierop, bezochten TIYO SOGA en ROSS nu ook Fingo-land, en met goed gevolg. Besloten werd, dat in het Toleni-district,

waar vele Fingo's woonden, die met de Zending der Vrije Schotsche Kerk in betrekking stonden, een statie dier Kerk zou worden gesticht, en in het Mbulu-districte een Zending der Ver. Presb. Kerk. Voorloopig echter, en zoo lang er geen Zendingen blijvend in het land gevestigd waren, zouden de beide Kerken gezamenlijk het veld bearbeiten, en werd aan één Zending van iedere Kerk opgedragen om in Fingo-land, van tijd tot tijd, het Evangelie te prediken en, waar noodig, de sacramenten te bedienen.

Viermalen in het jaar en om de beurt nu, ging een Zending der Vereenigde Presbyteriaansche Kerk, met een der Vrije Schotsche Kerk, het nieuwe Zendingsgebied bezoeken. TIYO's reisgenoot was zijn oude studievriend, de Zending RICHARD ROSS, met wien hij een groot deel der streek aan de overzijde van de Kei-rivier bereisde, in den dienst des Evangelies. Omtrent deze reize schrijft TIYO:

„Ons laatste bezoek duurde iets meer dan 20 dagen. Het aanhoudende paardrijden was dikwijls zeer vermoeiend. Na al de voorbereidselen tot de reis te hebben gemaakt, en den wagen van Br. Ross met beddegoed en mondbehoefden te hebben vooruit gezonden, volgden wij te paard. Wij overnachtten in de kraal van TYALA, een oud raadslid van koning SANDILLI, die niet ver van de Kei woont. Den volgenden morgen, na van TYALA, als bewijs van gastvrijheid, een schaap te hebben ontvangen, trokken wij verder, en juist op den middag kwamen wij aan de moeielijke drift van de Kei. Toen de steile heuvels aan de overzijde beklommen waren, ontlastten wij onze ossen van het juk, en onze paarden van het zadel, terwijl wij wat uitrustten en ons te goed deden aan een verkwikkend maal. Na anderhalf uur rustens, ver-

lieten wij den wagen, om een uitstap te maken over de hooge bergen tusschen de Caba en de Mbulukweza.

„Het Caba-distrikt behoort aan een Fingo opperhoofd. Sommigen van diens onderdanen hadden vroeger, toen zij in de Kolonie woonden, tot onze Kerk behoord, en hebben zich thans weder bij ons aangesloten. Toen wij de Caba overtrokken, kwamen er twee vrouwen uit een hut, behorende tot een kraal, nabij den weg. Hare kleederen waren zeer versleten. Zij groetten ons beleefd. Toen wij vroegen, wie zij waren, verhaalden zij ons, dat zij, meer dan een jaar geleden, van de Blinkwater-rivier gekomen waren, en dat zij spoedig als leden der gemeente, in verband met de Zending van het Londensche Genootschap aldaar, zouden aangenomen worden. Het was lieflijk te zien, welk een blijde glimlach zich op het gelaat van de jongere vrouw vertoonde, toen wij zeiden, dat wij den volgenden Zondag godsdienst-oefening zouden houden aan de Mbulukweza. Beiden zeiden, dat zij reeds meermalen op Zondag daar geweest waren, en zekerlijk op den volgenden dag zouden komen. Voorliefde voor het eene of andere kerkgenootschap vindt men zelfs in de zendingwereld. Onze menschen beweren, dat zij geene moeite zouden sparen, om de melk des Woords te drinken uit de „melkzak”, waaraan zij gewoon zijn, doch als zij haar daaruit niet konden krijgen, dan zouden zij de melk nemen, die het meest gelijkt op die van hun eigen. En deze staat van zaken zal wel niet veranderen, zoo lang de Kerk, ook onder de Heidenen in onderdeelen is gesplitst.

„Om vijf uur bereikten wij de Mbulukweza, waar het grooter deel van onze vroegere Mqwali-Christenen wonen. Zij waren uiterst hartelijk en wilden alles voor hunne leeraars doen. Wij zonden een bode, om het volk van Moni, in

het naburige distrikt, uit te noodigen, om den volgenden dag de godsdienstoefening bij te wonen, tevens met het verzoek aan de hoofden, dat zij voor MONI, die niet thuis was, zouden handelen en een boodschapper zouden zenden naar de Xolobe, om het Opperhoofd MHLE en zijn volk uit te noodigen. Onze bode kwam terug met het eenigszins ruwe antwoord van MONI's vertegenwoordigers dat zij geen boodschappers zouden zenden of ook zelf naar de kerk komen; dat zij niets van den Zondag afwisten, en geen lust hadden, om heen en weer te worden gezonden in het belang van een zaak, waarmede zij niets te doen hadden". Wij waren verwonderd over den ernst, waarmede deze weigering in het Kaffersch werd overgebracht. Het is eenvoudig een daad van wellevendheid als menschen, die niet om het Evangelie geven, er iets voor doen. Daarom rekenen wij, in den regel, niet op zoodanige hulp. Maar wij moeten ons werk doen, of zij van ons en onze boodschap gediend zijn of niet. Het Woord oefent zeker zijn invloed uit, waar het verkondigd wordt. Velen, die nu het Evangelie boven alles waardeeren, hebben het eenmaal veracht, evenals thans de lieden van MONI.

„Op den dag des Heeren werden wij, in den vroegen morgenstond, gewekt door de lofzangen, die uit de hutten van onze menschen gehoord werden. Ik predikte in den voormiddag en Broeder Ross in den namiddag. Beide keeren hadden wij een gehoor van 90 personen. Na den dienst hielden wij ons bezig met de regeling van kerkelijke zaken, zoo als het nazien van attestatiën, het inschrijven van namen, enz.

„Het getal lidmaten bedroeg 43. Vijf personen wenschten belijdenis des geloofs af te leggen. Dezen lieten wij later

tot gemeenschap der Kerke toe. Dus is er reeds een gemeente aan de Mbulu, wachtende op de leiding van een eigen Zending. Niet elke Zendingstatie wordt met zulk een kern van geloovigen begonnen, die den Zending met hunne gebeden en belangstelling kunnen ondersteunen.

„Een van de twee ouderlingen aan deze plaats behoorde tot het Londensche Zendinggenootschap, en de ander tot de Vrije Kerk van Schotland; en dit is ook het geval onder de leden. Met onderling goedvinden hebben wij bepaald, dat leden en catechisanten, aan de Westzijde van de Tsomo zullen overgaan tot de Zending van de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk, terwijl die aan de Oostzijde, zich bij de Vrije Kerk zullen voegen.

„Maandag bezochten wij de distrikten van de opperhoofden MONI, NJIKELANA, TOBE en MKEHLE. De twee eerstgenoemden zijn bereid om grond te geven voor den bouw van scholen en kerken. NJIKELANA's volk, waaronder 13 leden en 2 kandidaten tot het lidmaatschap zijn, verlangen zeer, om scholen te hebben. Zoowel hier als aan de Mbulukweza is men gewillig, om jaarlijksch £ 10 (f120) bij te dragen tot het salaris van een onderwijzer. De lieden van NJIKELANA zijn wel onderwezen, op de Burnshill-statie van de Vrije Kerk. Bij TOBE's kraal hebben wij niets kunnen doen, daar hij niet t'huis was. Toch is onze verhouding tot hem bevredigend, daar velen van zijne menschen tot onze Kerk behooren.

„Het opperhoofd MKEHLE is een vreemde oude man, met wien wij niets konden uitrichten. Hij was vol van het onuitsprekelijk gewicht zijner erflijke opperhoofdswaardigheid. Hij koesterde de grootste minachting voor de lieden,

die onder het Engelsche Gouvernement tot opperhoofden waren verheven. „Wanneer ik een Zendeling krijg,” zeide hij, „dan moet ik hem voor mijzelfen hebben. Ik zou er niet aan kunnen denken, om hem met een ander opperhoofd te deelen. Ik ben de aarde zelf. Ik ben tot opperhoofd gemaakt op den eersten scheppingsdag, in het volle licht der zon, toen alle dingen uit hun oorspronkelijken staat bijeenvergaderd werden, menschen en dieren, zooals de paarden waarop gij rijdt.” De oude man ging toen uitweiden over de geslachtsrekening van de beroemdste Fingo-opperhoofden, van welke hij afstamt, en hierin werd hij bijgestaan door zijne raadslieden of dienaars, die verklaarden, dat al wat hij zeide, waar was.

„Wij waren niet geneigd, zijne grootheid te betwisten, maar wij konden niet beloven, dat er een Zendeling „voor hem alleen” zou komen. Onwillekeurig moest ik de opmerking maken, dat de oude MKEHLE toch maar gelijk had, om in zulke grootsche termen van zijne waardigheid als opperhoofd te spreken, want dat wij hem anders niet als zoodanig zouden hebben aangezien. Hij was NB! nog slechts kort geleden schaapherder geweest in dienst van een Afrikaanschen Boer!

„Ofschoon MHLE ons geen land kon toezeggen, ontving hij ons hartelijk, en beloofde hij een plaats voor een schoolgebouw, zoodra wij een schoolmeester konden zenden.

„Op onzen weg naar het distrikt van dit opperhoofd, juist vóór wij de steile bergketen overgingen, die zijn land van dat van MONI scheidt, kwamen wij aan een dorp. Hier voerden wij een gesprek met de lieden, onder het wild geschreeuw van een aantal kleine kroeskoppen, die ontzettend bang sche-

nen voor blanke menschen en Kaffers, die als blanken gekleed gaan. Op onze vraag, waar zij van daan kwamen, vertelde eene vrouw ons, dat zij vroeger gewoond hadden in de nabijheid van de Pirie-zendingstatie van de Vrije Kerk. „Dus”, zeide Br. Ross, „was mijn vader uw 'Zendeling?’”

„Ja, zijt gij zijn zoon?’”

„Dat ben ik,” zeide Br. Ross, „en gij moet weten, dat mijn vader al zijne menschen in deze streken onder de zorg gesteld heeft van dezen leeraar, SOGA, en zijne broederen.”

„Nu, dat is goed,” zeide de vrouw, „als hij maar het ding heeft, dat mijnheer Ross had, en dat wij van hem kregen”.

„Wat was dat?’” vroeg ik. Zij hield hare handen te zamen, in den vorm van een kom, en zeide, dat, als hunne drinkbakken leeg waren, in tijden van droogte, de oude heer Ross deze vulde met overvloedigen regen.

Dit trof mij. Ik had reeds vroeger gehoord, dat onze eerbiedwaardige vader en vriend, Ds. Ross, van Pirie, door de inboorlingen van zijn distrikt voor een regendokter gehouden werd, en hier was een bevestiging van het feit. Ik vroeg de vrouw, of Ds. BRYCE ROSS, de zoon van den ouden heer, ook regen had? Van dezen wist zij niets af, maar van den vader was zij in elk geval zeker.

„Maar hoe heeft de heer Ross u regen gegeven?’” vroeg ik.

Zij antwoordde: „In droge tijden placht hij ons in zijn huis (kerk) bijeen te roepen, en dan bad hij totdat onze harten goed gestemd waren; en nog eer wij uit het huis gingen, kwam de regen.”

„Nu,” zeide ik, „met den ouden heer, van wien gij spreekt, kan ik mij niet vergelijken, maar, in tijd van nood zullen wij ook tot zijnen God bidden; Die is ook onze God en

Hij zal onze gebeden verhooren." Zij zeide nog, vast te gelooven dat de oude Ds. Ross „in den hemel geliefd was, want dat hij alles kreeg wat hij begeerde". Dit geval bewijst, welk een invloed een trouwe en werkzame dienstknecht van God over het heidensch gemoed kan uitoefenen. Zóó sterk is het geloof van de Pirie-Fingos aan de macht van den Zendeling Ross, om regen te maken, dat zelfs de heidenen, in tijden van droogte, bij menigten tot hem gingen om hem te vragen, te bidden om regen. Als de heer Ross niet t'huis was, wanneer zij kwamen, waren zij bitter teleurgesteld, daar zij geen vertrouwen hadden in de gebeden van iemand anders.

„Na twee dagen kraalbezoek, gingen wij naar het distrikt, door de Vrije Kerk uitgekozen, en na onze opwachting bij verschillende opperhoofden te hebben gemaakt, troffen wij eene overeenkomst met hen omtrent de plaatsing van evangelisten en schoolmeesters en de stichting eener statie.

„Hierna gingen wij naar KRELI's land. Het was vier uur in den namiddag, toen wij bij de kraal van het opperhoofd afstegen. Er zijn twee kralen vlak bij elkaar. In beide waren vele „hovelingen." Het opperhoofd kregen wij niet te zien; naar men zeide, was hij van huis „maar hij zou toch vóór den volgenden dag thuis komen". Daar wij met onze ossen niet nabij het dorp van het opperhoofd konden komen, uit vrees dat zijn vee met de longziekte besmet mocht worden, waren wij verplicht, op een behoorlijken afstand, zoowel van zijn kraal als van elke andere, te blijven. 's Avonds bracht LUDIDI, een jongere broeder van KRELI, ons een bok, om te slachten, dien wij met bekoorlijke dankbetuigingen aannamen.

„Zeer vroeg op Zondagmorgen bracht de „Kroonprins,” SIGCAWU (spin), vergezeld van een lijfbediende, ons een bezoek. SIGCAWU is een veelbelovende jonge man, omtrent 24 jaren oud, van een stil, teruggetrokken karakter. Hij is een goed opmerker van zaken. Al wat ik nog van dit jonge opperhoofd gehoord heb, is tot zijn voordeel. De Galeka's houden niet van hem, omdat hij een jongen man, die met een van zijne vrouwen samenwoonde, bijna doodgestoken heeft. Men zegt, dat SIGCAWU anders een vijand is van de gewone Kaffer-ondeugden. Hij gebruikte het ontbijt bij ons met waarlijk prinselijke waardigheid. Voorbeelden van natuurlijke adel worden dikwijls onder de Kaffers aangetroffen. Het jonge opperhoofd is zeer innemend van voorkomen.

„In den voormiddag van denzelfden dag kwam KRELI met een stoet van hovelingen naar ons kamp. Zij liepen op een lange rij, achter elkaar. KRELI, die juist in het midden ging, herkende ik dadelijk aan zijn groote en fiere gestalte. Op de gewone formeele wijze vroeg hij ons naar het doel van ons bezoek. „Dat het zijn genoegten mocht zijn, ons een plaats voor de oprichting eener Zendingstatie onder zijn volk en in zijn land te schenken en aan te wijzen,” was ons antwoord. Zijn wederantwoord was zeer beleefd; en hij verwees de geheele zaak naar den Britschen Resident, die, naar hij zeide, het best zou kunnen oordeelen over de geschiktste plaats voor een Zendingstatie.

„Wij bedankten het opperhoofd voor zijn goedwilligheid, en zeiden, dat wij tevreden waren. Wij vroegen KRELI verder naar „nieuws”. Hieraan gaf hij zeer welwillend gehoor. Kaffer-gewoonte en wellevendheid vorderen, dat, wanneer iemand een ander om nieuws gevraagd heeft, deze, na alles te hebben verteld, het compliment herhaalt. Zoo kwam er

nadat het opperhoofd ons met zijne verhalen had bezig gehouden, voor ons eene gelegenheid, om aan een groote vergadering van Kaffers de boodschap van liefde en barmhertigheid te ontvouwen. Zulk eene gelegenheid hadden wij nooit te voren met deze menschen gehad, en met des Heeren hulpe, maakten wij er ruim gebruik van. Twee uren lang handelden wij met hen van rechtvaardigheid en matigheid en het toekomend oordeel. Het gesprek, dat eindelijk een praktisch godsdienstige richting nam, werd door henzelfen begonnen.

„Het opperhoofd vroeg eerst omtrent mijn bezoek te Kaapstad, en toen omtrent de schepen der blanken; een beschrijving werd gegeven. Vervolgens wilde hij weten, of „Kaapstad over de zee lag.” Hem werd gezegd, dat die stad in hetzelfde land lag, waar wij waren. Hij vroeg toen, „waar Engeland was, het eigenlijk tehuis van de blanken, — het land van de groote koningin VICTORIA?” De gevraagde inlichtingen werden gegeven. Verder vroeg hij, „of er ook andere landen en volken van blanke menschen over de zee waren?” Andere Europeesche naties en landen werden genoemd. Nu wilde hij weten, „of er onder de volken der aarde ook een ander kleur bestond, behalve wit en zwart?” Deze vraag werd bevestigend beantwoord, en als voorbeeld noemden wij de Chineezers, Maleiers, Egyptenaren, Perzen enz.

„De volgende vraag was: „Wat zegt de blanke man, omtrent den oorsprong van al deze verschillende rassen van menschen?” Ik vroeg hen, wat der Kaffers eigen verklaring hieromtrent was? Hij zeide daarvan niets te weten. Ik antwoordde: „De Kaffers zeggen, dat de menschen oorspronkelijk uit één gat in den grond gekomen zijn; de blanke menschen uit een gat, en de zwarte uit een ander. Dit,

echter, is niet wat de blanken omtrent den oorsprong van het menschelijk geslacht kennen.

„Wij verhaalden hun nu uit de Schrift, van de schepping van den mensch, en verder, tot op de drie zonen van Noach, de vertegenwoordigende hoofden der bestaande geslachten van het menschedom. De ontzettende werkelijkheid van des menschen verdorvenheid als gevolg van den zondeval, werd daarna behandeld, en met veel belangstelling en opgewektheid van beide zijden besproken. De bewijsredenen voor de onsterfelijkheid der ziel schenen hen met ontzag te vervullen; zij hadden de natuur van den mensch nog nooit beschouwd in het licht, waarin Br. Ross en ik haar voorstelden. Uit eigen beweging kwamen zij tot het middenpunt van de leer der Schrift: den dood van den Zoon van God. Wij werden gevraagd hieromtrent eene verklaring te geven. Ik behoef niet te zeggen, dat het ons tot blijdschap was, deze gelegenheid te krijgen? Doch al hadden zij er niet het eerst over gesproken, toch zouden wij hun de groote verborgenheid der godzaligheid hebben verkondigd.

„Eindelijk hielden zij op, ons te ondervragen. Wij vroegen hun nu of zij iets meer wilden weten? waarop geantwoord werd, dat zij al hunne onderwerpen hadden opgenoemd, en op al de besproken punten voldaan waren. De heer Ross predikte later voor het opperhoofd en diens vergaderde raadslieden, en aldus eindigden onze werkzaamheden. Den volgenden dag, Maandag, gingen wij naar den Britschen Resident, en deelden hem de woorden van het opperhoofd mede. Hij zeide, dat er twee plaatsen waren, van welke wij er eene konden uitkiezen voor de oprichting van eene statie. Doch daar de heer Ross en ik van oordeel waren, dat de beslis-

sende keuze gedaan moest worden door een Commissie van de vereenigde Zendingen, achtten wij het niet raadzaam, op dit punt te besluiten.

„Op den volgenden Sabbat waren wij weer in dit distrikt aan de Toleni, en deelden wij, in een kraal van een onzer inlandsche Christenen, het Avondmaal uit aan een gevestigde gemeente van 91 leden. Het was een tijd van opwekking en bemoediging voor de menschen en voor ons zelf. Als discipelen van den Heere Jezus, vernieuwden de bekeerlingen het verbond met hunnen Heer, en dat te midden van een geheel heidensche omgeving. Met gemengde gevoelens vermaanden wij hen, aan de tafels, om in het geloof te blijven, en verdrukkingen te lijden als goede krijgsknechten van Jezus Christus.

„De houding van onze inlandsche bekeerlingen aan de Transkei is zeer bevredigend. Toen zij onze staties en de gedurige leiding der Zendingen verlieten, werd het gevreesd en zelfs beweerd, dat zij niet standvastig zouden blijven. Doch deze bekeerlingen zijn, Gode zij dank! trouw gebleven. Zij zaten niet stil, tevreden met wat zij bezaten, maar verkondigden het Evangelie aan hunne heidensche landgenooten, terwijl zij ook den dienst des Woords onder zichzelve onderhielden. Zij, die de waarheid beleden, maar, in afgelegen distrikten verwijderd van elkaar woonden, zochten elkaar op tot gemeenschappelijke versterking in den Heere. Zoozeer worden deze Christenen als een afgezonderd volk beschouwd, dat wij drie vrouwen, in verschillende plaatsen, ontmoetten, die heidensche mannen hadden, maar toch zonder hindernis werden toegelaten, hun geloof in den Zaligmaker te belijden. „Het Woord des Heeren blijft in der eeuwigheid.”

„De moeilijkheden van een Zendeling onder het volk van KRELI zullen noch weinig noch klein zijn. Dit moet van het begin af duidelijk uitgesproken en verstaan worden. KRELI, groot opperhoofd der Amakosa-stammen, is door blanken en zwarten van alle rangen en standen gevierd, gevleid en geliefdkoosd. Hij is gewoon geweest om geschenken en alles begeerlijks te ontvangen. Het gevolg hiervan is, dit niet alleen hij, maar ook al zijne onderhoorige opperhoofden verwachten, dat de Zendelingen hen met geopen de hand zullen tegenkomen. De Zendeling, die hier werkt, zal de eerste moeten zijn, om deze verderfelijke gewoonte tegen te gaan, en het zal hem niet in de achting van de lieden doen toenemen, als hij er in slaagt, haar uit te roeijen.

„Het is mijne overtuiging, dat de Galekas, nu, meer dan ooit, de verkondiging van het Evangelie zullen tegenwerken. Misschien zullen zij niet beletten, dat er Zending-staties worden opgericht, maar zij zullen trachten, den loop des Evangelies onder het volk te stuiten. De heerschende meening onder dezen stam is, dat Zendelingen de afgezanten der Regeering zijn, om op de gemoederen van het volk te werken door een middel, dat zij „het Woord” noemen; en dat diegenen, die door het Woord worden aangedaan, en Kaffers-gewoonten opgeven voor die van den blanken man, onderdanen van het Engelsche Gouvernement worden. En dat de blanken dus trachten zich in hun land te dringen, om dat later geheel in te nemen.

„Deze meening is vrij algemeen onder het volk van KRELI. Een andere groote hinderpaal bestaat hierin, dat KRELI steeds eenig politiek voordeel hoopt te behalen door zijne betrekking

met den Zendeling. Is deze een blanke, en gevalt hij aan KRELI, dan zal hij, zoo redeneert het opperhoofd, zijne (denkbeeldige) „grieven” wel voor de bestaande machten brengen. Het is goed, om deze dingen te weten, eer men hierheen komt. Doch de Heere regeert onderde natiën. Al deze moeilijkheden moeten als morgenwolken verdwijnen voor de heerlijkheid van de Zonne der gerechtigheid.”

Eerlang ontving TIYO SOGA bericht uit Schotland, dat de Zending-Commissie der Vereenigde Presbyteriaansche Kerk besloten had, aan het verzoek der Broeders in Kafferland gehoor te geven, en eenige Zendelingen naar het nieuwe arbeidsveld uit te zenden. Naar aanleiding hiervan schreef TIYO, aan Dr. Sommerville:

„In het vooruitzicht, dat spoedig eenige Broeders zullen worden uitgezonden om met ons in Kafferland te arbeiden, gevoel ik mij gedrongen, een en ander op het papier te stellen, dat misschien van nut zal kunnen zijn om in hun instructie te worden opgenomen. De volgende wenken zijn het resultaat van langdurige ondervinding zoowel in de Kolonie als in Kafferland.

„De Broeders moeten er zich op voorbereiden, dat zij in de Kolonie over het algemeen, niet veel sympathie voor het Zendingwerk zullen ondervinden. Wel zullen zij sommigen ontmoeten, die hun 's Heeren zegen zullen toebidden op hun weg. Maar anderen — goede lieden op hun manier — zullen bedenkelijk het hoofd schudden, en hun zeggen, „dat het alles illusie is; dat de zaak wel een ander aanzien zal krijgen als zij nader kennis hebben gemaakt met de menschen, onder welken zij te arbeiden hebben, en dat het toch niets geeft, deze inboorlingen, die slecht en ondankbaar zijn, te onderwijzen” enz. Nog weer anderen gaan zelfs zóó ver, dat zij ronduit verklaren, niet aan de bekeering van een enkelen zwarte te gelooven. Dit alles zullen zij hooren, en veel meer. Sommige predikanten in de Kolonie, geheel onder den invloed van hunne gemeenten, zullen deze zienswijze wellicht deelen. Ja, zelfs worden er Zendelingen gevonden, die hier niet vrij van zijn. Zoo hoorde ik onlangs iets, dat mij met verontwaardiging vervulde. Eene dame uit de Kolonie vertelde

mij, dat een Zending zich had vroolijk gemaakt, over de geestdrift eener Zendingvrouw, die kort geleden met haar man uit Engeland was aangekomen. Zij had den Zending een warmen handdruk gegeven, en haar vreugde uitgesproken, iemand te mogen ontmoeten, die reeds bezig was in een werk, waarnaar zij uitzag. De ongevoelige Zending, die zich naar Koloniale vooroordeelen schikte, had den spot gedreven met gewaarwordingen, die toch zoo natuurlijk en gepast zijn in iemand, die op het punt stond, zoodanigen arbeid te aanvaarden. De aanstaande Zendingen behooren het te weten, dat tegenstanders hen niet omtrent de wezenlijke oorzaak van dezen tegenstand zullen inlichten, n. l., dat men niet wil, dat de inboorlingen uit hun toestand van vernedering zullen worden opgeheven. Zij kunnen niet verdragen, dat iemand zich de belangen der zwarten aantrekt.

„Ik meen ook, dat er een nauwer en heiliger band moest bestaan, tuschen de Zendingen en de Kerk, die hen uitzendt, om in heidenlanden te arbeiden. Vele Kolonisten doen het hunne, om talentvolle Zendingen, door vleierij, van hun werk af te trekken, hen voorhoudende, dat „het toch jammer is, met zulke talenten als zij bezitten, onder barbaren te wonen, die ze niet kunnen waardeeren.”

„Toch is de positie van Koloniale predikanten alles behalve een bed van rozen”; er is misschien geen ambt, dat in deze Kolonie minder in eere wordt gehouden. ¹⁾

„Laat de broederen komen in de bewustheid van hun roeping als gezanten van Christus onder de Heidenen. Zij moeten komen, geheel voorbereid, om de afzichtelijkheid van het heidendom in hare menigerlei vormen te aanschouwen, en te leeren, dat de werkelijkheid dikwijls alles te boven gaat, wat men op een afstand zich hiervan kan voorstellen. Zij moeten voorbereid zijn op teleurstellingen in het werk. Geene schitterende gaven van welsprekendheid of redeneering kunnen, zonder den zegen des Heiligen Geestes, eene enkele ziel tot bekeering brengen. Zij hebben harden grond te bewerken; zij moeten bereid zijn, om vuile Kafferhutten binnen te gaan, zelfs daarin te slapen enz.

„Mannen, die voor dergelijke moeielijkheden terugdeinzen, kunnen geene Zendingen zijn. Nochtans, voor den waren dienstknecht van den Heere Jezus, is de lucht boven den Zending-akker niet enkel wolken en duisternis, maar wordt zij dikwijls door heerlijke zonnestralen verlicht. De beproevingen, die den Zending wachten, behooren daartoe te leiden, dat

¹⁾ Deze laatste aanmerking moet zien op de positie van Engelsche predikanten in de Kolonie.

hij te vaster zijn wapenrusting aangordt, en in te grooter afhankelijkheid van den Heere werkt, om zielen voor de eeuwigheid te winnen.

„De Broederen moeten bereid zijn, zich zooveel mogelijk te vereenzelvigen met het volk, voor hetwelk zij land en maatschap verlaten. De knoop van vooroordeelen en gewoonten van den Kaffer mag niet ruw worden doorgesneden, met het onmeêdoogend mes van opgedrongene beschaving. Zij moet met geduld en voorzichtigheid worden losgemaakt. Een vriendelijke blik en een goed woord vinden zeer zeker ingang bij barbaren. Als ras, laten de Kaffers zich eerder trekken dan drijven. Tegelijkertijd zal iemand, die de menschelijke natuur bestudeert, hier een rijken oogst kunnen inzamelen voor de studie van hunne geschiedenis, hunne vooroordeelen en gewoonten. Te midden van veel, waarmede de Zendeling zich niet zal kunnen vereenigen, zal hij toch veel vinden, om te bewijzen, dat God de Vader van allen is, en dat daarom geen ras veracht mag worden.

„De Zendeling, die zich bij KRELI vestigt, zal wel de moeilijkste post hebben. Hij moet een man zijn van voorzichtigheid, gezond oordeel en takt. KRELI beschouwt den Zendeling als een politiek agent, die op het Gouvernement van zijn land een invloed ten goede of ten kwade kan uitoefenen. Bij ons laatste bezoek trachtten wij de ware positie van den Evangeliedienaar duidelijk te omschrijven. KRELI heeft de voorkeur aan de Presbyterianen gegeven, omdat hij meent, dat die van andere Kerken of Vereenigingen, waarmede hij vroeger te doen had, niet zulke goede vrienden voor hem waren gedurende zijn ballingschap, en dat de Presbyteriaansche Zendingen veel goed onder de GAÏKA's hebben gedaan. KRELI is zeer jaloersch op zijn macht en op zijn land. De Zendeling moet deze autoriteit in alle geoorloofde dingen handhaven, vooral ook onder en tegenover de aanstaande Christen-Kaffers. Er moet geen tweërlei gezag in wereldsche zaken op de staties zijn. KRELI heeft een natuurlijk gevoel voor recht en billijkheid, en mocht hij zich in deze vergeten, dan is de Britsche Resident daar om te zien, dat niemand op de statie worde verongelijkt. Ik schrijf deze dingen opdat de Broeders, die komen om hier te arbeiden niet uit onbekendheid met den staat van zaken zouden mistasten.”

Van hoeveel waarde deze opmerkingen voor aanstaande Zendingen waren, is later duidelijk gebleken.

XVII.

ARBEID VOOR DE DRUKPERS.

Een der eerste boeken waarmede TIYO SOGA in zijn jeugd bekend werd was BUNYAN's Christen-Reize, en geen boek heeft, behalve de Bijbel, een dieper indruk gemaakt op zijn ontvankelijk gemoed. Nog vóór hij een begin gemaakt had met zijne studiën te Glasgow, was reeds het plan bij hem tot rijpheid gekomen, om dat boek in de Kaffertaal over te brengen en zoo voor zijne landgenooten toegankelijk te maken. Aan de vertaling werd te Glasgow de hand gelegd, doch het werk werd toen niet voltooid, en later, te midden van zijn onafgebroken werkzaamheden als Zending, scheen het soms alsof het door hem nooit voltooid zou worden. Toch bleef hij, in uitgewoekerde oogenblikken, aan den arbeid en eindelijk, op den 21sten Nov. 1866, mocht hij in zijn dagboek schrijven: „'s Avonds, kwartier over negen. Door de goedheid van den Almachtigen God heb ik de vertaling van de Christen-Reize mogen ten einde brengen.” En aan een vriend schreef hij:

„Gij zult verblijd zijn om te vernemen, dat de vertaling van BUNYAN's Christen-Reize in de Kaffertaal voltooid is. Het werk zal gedrukt worden te Lovedale, door de Broeders der Vrije Schotsche Kerk, aan welke ik de vertaling heb overgegeven. Het Godsdienstig Tractaat-Genootschap is zoo vriendelijk geweest om ons met de cliché's der houtsneden te helpen, waarmede de Engelsche editie, door dat Genootschap uitgegeven, versierd is, zoodat wij terstond een geïllustreerde uitgave het licht kunnen doen zien. Ik verlang vurig om te zien hoe dit uitstekende werk door onze Christen-Kaffers en door de Heidenen, die kunnen lezen, zal worden ontvangen. Deze uitgave is iets geheel nieuws en bijzonder geschikt voor ons volk.”

Het werk werd opgedragen aan „Den Weleerwaarden WILLIAM GOVAN, den stichter en superintendent van het Lovedale Seminarie der Vrije Schotsche Kerk, een der zeer beproefde, onvermoeide, standvastige vrienden en weldoeners van de inboorlingen in Zuid-Afrika, door zijn vriend en leerling TIYO SOGA.” Door hen, die bevoegd waren om over de vertaling te oordeelen, werd TIYO's arbeid zeer geroemd, en algemeen werd de uitgave, van meet af, met graagte ontvangen. Het boek werd gelezen op iedere Zendingstatie in Kafferland, door jong en oud. Zendelingen lazen er de gemeente uit voor en verklaarden deszelfs inhoud, en vooral het jonge geslacht was bijzonder ingenomen met het boek. Kort na het verschijnen der eerste uitgave zag een tweede druk, nog beter uitgevoerd dan de eerste, het licht en werd niet minder gretig ontvangen. TIYO's stoutste verwachtingen werden in deze niet teleurgesteld.

„SOGA's bekwaamheid”, schreef iemand in zijn beoordeeling van het werk, „als een redenaar in de Engelsche taal wordt erkend door allen, die hem gehoord hebben; zij echter, die hem ook in de Kaffertaal mochten hooren, verzekeren, dat hij, in zijn eigen taal sprekende, nog op geheel andere wijze als spreker schittert. De vertaling nu van BUNYAN's werk toont echter eerst aan, welk een meester hij is van de Kaffertaal. Met zorg en zeer gelukkig, heeft hij de rechte beteekenis van bijna gelijkkluidende woorden uit het Engelsch in het Kaffersch weten over te brengen. Het leerstellig gedeelte van het boek is zoo nauwkeurig mogelijk, bijna letterlijk, overgebracht, en dit geldt bijzonder de aanhalingen uit de Schrift. Het plaatsbe-

schrijvende gedeelte en de samenspraken zijn ietwat vrijer vertaald, en om alles in eigendommelijk Kaffersch weer te geven is soms een woord ingelascht, schoon zonder ergens den zin te veranderen. Vooral de hartroerende en diepingrijpende gedeelten zijn meesterlijk overgebracht, en lezen, bijna of geheel, alsof BUNYAN zijn eenig werk oorspronkelijk in het Kaffersch had geschreven. Bijzonder gelukkig was TIYO ook in de vertolking der zinrijke eigennamen, en spoedig na het verschijnen van de Christen-Reize in de Kaffertaal, waren „Vumazonke“, „Pikapele“, „Sazingazwe“ onder de Kaffers geen minder bekende en scherp geteekende persoonlijkheden dan „PLIABLE“ (Gezeggelijk), „OBSTINATE“ (Halsstarrig), „WORDLY WISEMAN“ (Wereld-wijs) e. a. onder Engelsche lezers.”

Van den tijd dat TIYO zich als Zendeling in Kafferland had gevestigd hield hij zich ook, in anders verloren oogenblikken, bezig met het verzamelen van Kafferfabelen, spreekwoorden, curieuse uitdrukkingen onder het volk gangbaar, en van allerlei bijzonderheden betrekking hebbende op het leven, de zeden en gewoonten der Kaffers. Zijn doel was om de bouwstoffen bijeen te brengen voor een „Geschiedenis der Kaffers,” bepaaldelijk ten behoeve zijner eigene landgenooten. Die taak heeft hij niet mogen voleinden, en ongelukkig is veel van hetgeen hij daaromtrent heeft neergeschreven verloren gegaan.

Over den inhoud van dit werk, had hij het ten einde kunnen brengen, kan men eenigszins oordeelen uit het hoofdstuk over „Kafferdoctors“, na zijn dood onder zijne papieren gevonden, en hier verkort weergegeven:

„Wanneer een Kaffer aan eenige ernstige of langdurige

ziekte lijdt, dan roept hij de hulp in van een tooverdokter, wiens vaste formule is, dat de patient een snoertje van haren, uit de pluim van de staart eener „heilige” koe om den hals moet dragen. De melk van zulk een koe wordt uitsluitend gebruikt door hen, die snoertjes van haar staarthaar dragen, en mocht haar kalf sterven dan moeten die snoertjes vernieuwd worden. Volgens de bewering der Kafferdokters gaat de betoovering, waardoor de patient ziek geworden is, over op bedoelde halssnoertjes. Indien een getrouwde vrouw krank wordt gaat zij terstond naar de kraal van haar vader, om de gewenschte haren, uit de staart van diens heilige koe.

Wanneer een kraal door den bliksem getroffen is, wordt alweder de hulp van een tooverdokter ingeroepen. Is er een os getroffen, dan wordt het dier niet aangeraakt totdat de dokter gekomen is, die het dier terstond laat begraven. Vervolgens „reinigt” hij de plaats, en daarna wordt er gedanst en feest gevierd omdat „de plaats bezocht is geworden door den Grooten Geest.” Niets mag uit een door den bliksem getroffen kraal, en uit de naastbij gelegene, worden verkocht of weggedragen zonder toestemming van den dokter, gelijk ook niets, zonder diens toestemming, mag worden aangeraakt of gemaaid op een akker door den bliksem getroffen.

Er zijn zes klassen van dokters onder de Kaffers. Vooreerst de Kruidendokters, die in de behandeling hunner patienten uitsluitend van kruiden gebruik maken, welke zij met een scherp gepunt stukje hout uit den grond delven. Deze dokters worden in zeer groote eere gehouden, en nog dikwijls geraadpleegd waar zieken door andere dokters, zonder gunstig gevolg, behandeld zijn.

De tweede klasse van dokters beweren, dat ziekte veroorzaakt wordt door de aanwezigheid in het lichaam van een slang, of van een „geitje” ¹⁾ die verwijderd moeten worden. Bij den patient gekomen wrijven deze dokters op de pijnlijke plaats om het dier te dwingen uit het binnenste des lichaams naar de oppervlakte, onder de huid, te komen. Vervolgens leggen zij op die plaats een groote pleister van koemest, en wordt deze straks weer afgenomen, dan ligt de oorzaak dier ziekte, — een der genoemde kruipende dieren — in de koemest, en moet de kranke — na verloop van eenigen tijd — genezen! De derde klasse van dokters zijn de Droomers of Visionarissen, die door een soort van somnabulisme te weten zullen komen aan welke ziekte de patient lijdt, en wat hij gebruiken of doen moet om te herstellen. Op hen volgen de gewone Regendokters, die, naar het heet, regen maken; en op dezen de Amatola- of Oorlogsdokter, zonder wier toestemming geen oorlog gevoerd wordt. Heeft hij daartoe verlof gegeven dan worden de krijgslieden door hem „gereinigd”. Dit geschiedt, door hen in een stroom waters te laten baden, en hen vervolgens, herhaaldelijk, te laten gaan door den rook van geneeskrachtige kruiden, die in brand gestoken zijn. De „gereinigden” mogen dan slechts in de veekraal slapen en in geen geval in hunne huizen. De „reiniging” en andere praktijken van den oorlogsdokter, die steeds met den naam van Camagu of Co’si Heer begroet wordt, zullen de krijgslieden onkwetsbaar maken. Eindelijk heeft men den Ruikdokter of Izanuse, die door middel van zijn reukorgaan den persoon

¹⁾ Gecko Spheriodactyles, welks beet doodelijk heet te zijn, doch die zoover bekend is nog nooit iemand „gebeten” heeft.

aanwijst, welke door tooverij ziekte of den dood van een ander heeft veroorzaakt. De laatstgenoemde dokter staat, feitelijk, aan het hoofd van al de anderen, en is de meest gevreesde man in Kafferland. Zijn naam, Izanuse, beteekent „iets dat vreeselijk is om aan te zien”, en is onder de Kaffers spreekwoordelijk voor al wat ontzettend is. Geen gewoon man, maar slechts een opperhoofd, raadsman of krijgsoverste, of ander voornaam persoon mag van zijn dienst gebruik maken, en dan nog slechts onder zeer bijzondere omstandigheden. Dikwijls wordt de hulp van den Izanuse eerst ingeroepen, wanneer meerdere dokters den patient hebben opgegeven. En dan nooit zonder de toestemming van het opperhoofd, aan wien oogenblikkelijk kennis moet worden gegeven van de ziekte van iederen aanzienlijken Kaffer, en die op de hoogte moet worden gehouden van het verloop der ziekte. Daar nu het inroepen der hulpe van den Izanuse gewoonlijk een of meer menschen het leven kost, en het opperhoofd als heer over leven en dood zijner onderdanen beschouwd wordt, kan de Izanuse niet aan het werk worden gezet zonder diens toestemming.

Deze verkregen zijnde, worden er terstond boden afgezonden naar zulk een tooverdokter, met een assegaai als formeele betaling voor zijn te nemen moeite. Is de dokter erg „scherp”, gelijk de Kaffers zich uitdrukken, dan begint hij reeds in de tegenwoordigheid der boden, die tot hem gezonden zijn, in algemeene bewoordingen aan te duiden hoe de kwaal of het kwaad ontstaan is. Dit is het aas, dat hij uitwerpt om den visch te vangen. De boden keeren terug; deelen mede wat de dokter gezegd heeft, en worden dan gewoonlijk andermaal tot dezen gezonden om hem te vragen, naar de kraal van den kranke te komen. Heeft de Izanuse be-

sloten, zulks te doen, dan laat hij de boden terug gaan met het bevel om al het volk uit het district, op een bepaalden dag en plaats, bijeen te brengen, zoodat alles gereed zij tegen zijn komst. Die boodschap valt als lood in het hart van elken Kaffer, want niemand is zeker, dat de dokter niet hem zal aanwijzen als den schuldige, die door tooverij de ziekte veroorzaakt of het kwaad gesticht heeft. Deze onzekerheid vervult de harten met vreeze, en velen gaan naar de aangewezen plaats als naar de plaats des gericht. Niemand durft wegblijven, daar dit gelijk zou staan met eene openbare belijdenis van schuld, die den dood tengevolge zou hebben.

De verzamelde menigte van mannen en vrouwen vormen, op het bepaalde uur, een cirkel met een open ruimte in het midden. Daarop heffen zij een gezang aan, Umlahla geheeten, dat op het oordeel dat plaats zal vinden betrekking heeft. Dit gezang is als het luiden der doodsklok over het land.

Eindelijk verschijnt de dokter in het midden zijner volgelingen en begeleiders. Het gezang verstomt en den Izanuse wordt de hut in de kraal aangewezen, waar hij vernachten zal. Terwijl hij zich derwaarts begeeft wordt het gezang hervat. Plotseling verlaat nu de Izanuse, de eene zijde van zijn gelaat wit geschilderd en de andere zwart, en geheel naakt, zijn eigen kring en gaat met haastigen tred en onder heftige bewegingen, rondom den cirkel van de zwijgende Kaffers. Door een opening in den levenden cirkel weet hij eindelijk in het midden der menigte te komen, en al spoedig wordt nu zijn stem gehoord: „Ik zie u N. N. (den naam van zijn slachtoffer noemend) zoon of dochter van N. N.; ik verklaar u onrein.”

Is de genoemde persoon in den kring tegenwoordig dan

wordt hij terstond in het midden gesteld, voor ieders oog. Een verdediger treedt op voor den beschuldigde en ondervraagt den Izanuse, om de schuld des aangewezenen te bewijzen, daar niemand ter dood gebracht mag worden zonder duidelijk bewijs van schuld. Soms geraakt de dokter onder deze ondervraging in ongelegenheid, zoodat zijne vrienden hem ter hulpe moeten komen, doch meestal is het voldoende, dat hij verzekert den schuldige „geroken” te hebben. Het gebeurt ook als de beschuldigde een geliefd opperhoofd is eener groote kraal, dat zijne vrienden terstond naar de assegaai grijpen om hem te beschermen.

Een Izanuse wordt nooit vervolgd wegens valsche beschuldiging, hoe sterke getuigenissen ook tegen hem kunnen worden ingediend. Wordt de door hem aangewezen persoon niet gestraft, dan zoekt de Izanuse voor het oogenblik een goed heenkomen, en keert daarna stil naar zijn, of haar, kraal terug.

Kan de beschuldigde zich echter niet vrijpleiten of voldoende beschermd worden, dan wordt hij gevangen genomen en allereerst gemarteld, om hem tot bekentenis te brengen. Gloeiende steentjes worden op de beenen en het onderlijf geplaatst; vervolgens wordt een nest van groote, levende, zwarte mieren over hem uitgestort; of hij wordt gebonden met, in heete asch gloeiend gemaakte, twijgen van den „Olifantboom”, hetwelk een vreeselijke pijn veroorzaakt. Belijdt de gemartelde schuld dan wordt hij gedood; staat hij de marteling door zonder schuld te erkennen, dan wordt het oordeel van het Opperhoofd gevraagd, wat verder met hen gedaan moet worden. Dit luidt dan gewoonlijk, dat men

den beschuldigde moet ontbinden, wasschen met water en naar huis laten terugkeeren. ¹⁾

De Kaffers hebben, voor zoo ver ik kon nagaan, geen le-

¹⁾ Een zekere Kaffer, NOMTSHEKE genaamd, en diens vrouw werden door een Izanuse beschuldigd van tooverij, doch daar de zon juist onderging en het dus te laat was om hen nog dien dag te martelen, werden zij gedurende den nacht in een hut opgesloten. Een sterke wacht werd rondom de hut geplaatst om hen te bewaken, en elke poging van den man om te ontsnappen scheen vruchteloos. Tegen het aanbreken van den dag echter viel er een zoo zware mist over de plaats, dat men geen hand voor oogen zien kon, en wist de man aan de handen zijner vervolgers te ontkomen. In veiligheid bereikte hij de Zendingstatie Lovedale, doch zijne arme vrouw, die achtergebleven was, werd over een klein vuur gemarteld tot zij dood was. De man en vrouw hadden drie kinderen, die naar Lovedale vluchtten en jaren lang met de Zending dáár in betrekking hebben gestaan.

Tyo verhaalt van een anderen man, BILL geheeten, den vertrouwden dienaar van een Gaika-opperhoofd, NGENO. Dit opperhoofd stelde bijzonderen prijs op zijne honden, voor welke hij nu en dan een os liet slachten. Nu gebeurde het, dat eenige dezer honden ziek werden en stierven, zonder dat daarvoor een kennelijke reden was aan te wijzen. Een Izanuse werd ingeroepen om het raadsel op te lossen, en deze beschuldigde den trouwen BILL, dat hij de honden betooverd had. De ongelukkige man werd nu gemarteld met de gloeiende twijgen van den Olifantboom, om hem tot bekentenis te dwingen. Doch hij bleef zijn schuld ontkennen en eindelijk werd hij vrijgelaten. Het duurde langen tijd eer zijne vreeselijke brandwonden waren genezen en de merken daarvan droeg hij tot aan zijn dood. Zoo mogelijk met nog grooter getrouwheid dan te voren zijn opperhoofd dienende, werd hij later weer van tooverij beschuldigd en zou hij andermaal zijn gemarteld, doch hij wist te ontkomen naar een naburigen stam. Na verloop van eenigen tijd echter kwam hij weder tot zijn opperhoofd, en diende hij dezen nog vele jaren. Zijn trouwe dienst bleef niet onbeloond. Op zekeren dag werd hem iets door zijn heer bevolen en ook trouw door hem ten uitvoer werd gebracht, doch niet zoo spoedig als gewoonlijk. Dit kwam het opperhoofd ter oore, en toen de stokoude, stramme dienaar van zijn boodschap thuis kwam, liet zijn heer hem aan een boom ophangen!

genden omtrent de schepping van hemel en aarde, van de zon, maan, sterren enz. Ieder denkbeeld hieromtrent schijnt ten eenemale buiten hun bevatting te hebben gelegen. De mensch zoowel als de beesten is, volgens hen, van Eluhlangeni, uit het Oosten gekomen. Uhlanga zal een plaats zijn met drie gaten, die ieder dezen zelfden naam dragen. Uit één Uhlanga zijn de zwarten voortgekomen; uit een andere de blanken, en uit de derde de beesten. De menschen zijn eerst uitgekomen, daarna de beesten. En de mensch heeft heerschappij over de tamme dieren gekregen op de volgende wijze. De dieren, die zelf schuw waren, vluchtten gedurig in hun Uhlanga zoodra een mensch hen trachtte te naderen. Op zekeren dag echter wist iemand een hond te dooden. Hij liet het aas eenige dagen liggen, stopte het daarna in de opening, die naar de Uhlanga der beesten leidde, haalde het weer te voorschijn en sleepte het langs den grond rondom het gat. Toen de beesten nu weer uit hun hol kwamen liepen zij als razenden rond wegens den walgelijken reuk, dien het aas verspreidde, en te midden van het tumult, dat nu ontstond, wisten de menschen allerlei beesten, zooals ossen, schapen, paarden en pluimvee, in omheinde plaatsen te drijven waar zij mak gemaakt werden.

Volgens het Kafferverhaal der schepping was de oudste zoon van den algemeenen Vader een Hottentot, de tweede zoon een Kaffer, en de derde zoon een Blanke. De Hottentot was er het beste van allen aan toe, daar hij onbepaalde beschikking had over zijns vaders goederen. Doch het zijn sterke beenen, die de weelde kunnen dragen, en zoo werd ook deze Hottentot, na verloop van tijd, lui, slordig en geheel onverschillig omtrent den loop van zaken. Zijn grootst

vermaak was, het honigvogeltje ¹⁾ te volgen om honig te krijgen. Op zekeren dag ging hij weer uit om honig te eten, en keerde sedert niet weer tot zijn vader terug. En nu zijn zijne kinderen, de Hottentotten, net zoo lui en zorgeloos als hun vader.

De tweede zoon, de Kaffer, zette zijn hart op hoornvee, en toen hij mondig werd gaf zijn vader hem vee in overvloed. Ook gaf zijn vader hem Kafferkoorn. Hij trok daarop naar een andere plaats en weidde zijne kudde. Daarom houden de Kaffers, tot op dezen dag, zoo veel van vee en van Kafferkoorn.

Terwijl nu de Hottentot-zoon het honigvogeltje volgde, en de Kaffer-zoon met zijn ossen en bokken heentoo, bleet de jongste zoon, de Blanke, bij zijn vader, wiens lieveling hij was en steeds meer werd. Hij was altijd bij den vader en diende hem. En de vader onderwees hem van alle dingen. Dit nu is de reden, dat de Blanke alle andere natiën vooruit is in kennis en handigheid.

¹⁾ Het honigvogeltje *Nectarina* (de Indicator van VAILLANT); voedt zich hoofdzakelijk met wilden honig, die in de hoeken van boomen en in de rotskloven rijkelijk gevonden wordt. Daar het, om zijn voedsel machtig te worden een voortdurenden strijd heeft te voeren met de honigbij, is zijn huid zeer taai en bijna geheel ongevoelig voor bijensteken. Doch de oogen van het vogeltje zijn onbeschermd en op deze hebben de bijen het dan ook meest voorzien. Het honigvogeltje nu, dit wetende, roept, waar het kan, de hulp in van den mensch om als het iemand ontmoet den begeerden honig machtig te worden. Het vlucht daartoe in plaatsen waar honig te vinden is — voor dezen henen, tegelijk een bijzonder geluid latende horeen, en leidt hem zoo naar den boom of de rotsbolte, waar de bijen hun nest hebben. De bijen worden dan, door wat vochtig gras voor het nest te branden, gedood en de honig uitgehaald, natuurlijk met achterlating van een goede portie voor het vogeltje, dat den honigvoorraad eerst ontdekte en had aangewezen.

Omtrent de schepping van den mensch leeren de Kaffers verder, dat de Schepper, van den aanvang, met de beste gezindheid jegens het menschelijk geslacht vervuld was, doch dat Hij in zijn pogingen, om den mensch wel te doen, altijd gedwarsboomd werd door een vijand. Schiep Hij de honigbij dan maakte de vijand de lastige vlieg; tegenover de zwaluw stelde de vijand de vledermuis, tegenover den arend de nachtuil. De goede Schepper wilde den mensch een voortdurend bestaan in deze wereld verzekeren, en zond den chameleon om den mensch bekend te maken dat hij niet zou sterven. Doch nu zond de vijand een „geitje”, dat den langzamen chameleon spoedig voorbij was, en over den mensch het doodvonnis uitsprak, zoodat de menschen nu moesten sterven.

Hier zou echter nog wel iets aan te doen geweest zijn, ware het niet om de volgende omstandigheid. Na langen tijd stierf er een mensch, doch men wist niet wat er eigenlijk met den doode had plaats gevonden. Zeer ontsteld begonnen de omstanders te roepen: „IJo! IJo! IJo! IJo!” Toen stond er iemand op een berg, die vroeg waarom zij zoo lamenteerden? Het antwoord was: „omdat een mensch bewusteloos is neergevallen.”

„Waarom waait gij niet?” vroeg de verschijning.

„Waarmede?” vroegen de Kaffers.

„Met een Kaffermandje,” was het antwoord van den vijand. Toen nu de chameleon dat hoorde werd hij zoo boos, dat hij zonder verder spreken wegging. „En,” zeggen de Kaffers: „had de vijand niet dat verkeerde antwoord gegeven, dan zou de bode van den Schepper gezegd hebben, waarmede men moest waaien, om de dooden in het leven terug te roepen, en zoo onsterfelijkheid te verzekeren aan het menschelijk geslacht.”

Ook als dichter heeft TIYO SOGA zijnen landgenooten goeden dienst bewezen, meer bijzonder door zijn overbrenging van christelijke liederen uit het Engelsch in het Kaffersch. Dit was te moeilijker, daar de Kaffers, als natie, weinig met dichtmaat en muziek ophebben, en hun taal zich moeilijk leent om er de bekende „metres” der Engelsche kerkliederen in over te brengen. Doch TIYO was zulk een meester der taal, dat het hem gelukte, eenige der schoonste liederen, in de Ver. Presbyteriaansche Kerk bij de openbare godsdienstoefening in gebruik, in vloeiend Kaffersch weêr te geven.

Zoodra TIYO SOGA tot de overtuiging was gekomen dat hij aan eene kwale leed, die waarschijnlijk spoedig een einde aan zijn leven zou maken, gaf hij den wensch te kennen, dat hij het overig deel zijns levens aan het vertalen van goede geschriften in het Kaffersch zou mogen wijden. Ook koesterde hij nog de hoop, dat, zoo hij een paar jaar rust kon nemen van den vermoeienden predikdienst, hij misschien herstellen zou. In dien geest schreef hij o. m. aan Dr. SOMERVILLE: „Misschien zou mijn keel nog terecht komen, indien ik, ten minste gedurende twee jaren, rust kon nemen en niet in het openbaar behoefde te spreken. Mijn borst is nog niet aangetast. Ik weet niet wat de heer LAING u geschreven heeft, doch hij en zijne broederen en andere vrienden hebben herhaaldelijk den wensch uitgedrukt, dat ik mij met het vertalen van degelijke werken in het Kaffersch zou bezig houden, daar goede boeken voor ons volk onmisbaar zijn. En sedert mijn keel zoo ontstoken is, hebben de B.B. nog sterker aan-

gehouden, dat ik mij met letterkundigen arbeid zou bezig houden. Doch, geroepen als ik ben om het Evangelie te prediken, zou ik dit gedeelte van den Zendingarbeid slechts tijdelijk, en zoolang ik aan de keel lijdende ben, wenschen te ondernemen. Mocht het echter blijken, dat er voor mij geen hoop op herstel bestaat, dan zou ik mij aan het vertalen kunnen wijden tot mijn einde. Ik onderwerp mij echter in deze geheel aan de bepalingen der Zending-Commissie. Ik zou niet gaarne zien dat de betrekking, waarin ik tot mijn gemeente sta, werd losgemaakt; noch ook, dat mij het voorrecht onthouden zou worden om Christus te prediken aan zondaren, tenzij dan dat ik niet meer zou kunnen spreken, en dan zou ik mij gewillig onderwerpen. Zoo de Commissie zich met het denkbeeld kan vereenigen, dat er dan een broeder worde geplaatst op mijn statie, aan wien ik, indien het naar Gods wil tot het ergste mocht komen, de zorg voor de statie kan overdragen. Er is toch overvloed van werk in dit district voor twee arbeiders. Mijn mede-arbeider zou dan, tijdelijk in elk geval, den predikdienst te vervullen hebben en ook voor het bestuur van de statie en wat er aan behoort, hebben te zorgen; terwijl ik, als oudste Zendeling, met hem het geestelijk toezicht zou kunnen uitoefenen. Ik laat het geheel aan de Commissie over om met de broederen der Vrije Schotsche Kerk te Lovedale, die in het bezit eener drukkerij zijn, de noodige schikkingen te maken omtrent het drukken en het eigendomsrecht der te vertalen werken. Ds. GOVAN, van Lovedale, zal gaarne de zaak verder met u bespreken, daar ook hij zeer begeerig is, dat ik mij met vertalen zal bezig houden. Doch ik ben geheel bereid te doen zooals de Commissie goedvindt."

Naar het schijnt is de Zending-Commissie toen niet in het

voorstel van TIYO SOGA getreden. Doch anders was het in 1868, toen het Britsch- en Buitenlandsch Bijbelgenootschap het voorstel deed, dat de vertaling van den Bijbel in het Kaffersch zou herzien worden door een Commissie, bestaande uit één gecommiteerde van ieder der zeven Kerken of Zendinggenootschappen ¹⁾ in Kafferland werkzaam. Dit denkbeeld vond warme ondersteuning bij de Zendelingen; gecommiteerden werden benoemd, onder welken TIYO SOGA, die door de Zendelingen der Ver. Presb. Kerk in Kafferland werd aangewezen als „de meest geschikte in ieder opzicht om als vertegenwoordiger van hun Kerk aan het hoogst gewichtig werk deel te nemen.” Thans gaf de Zendingcommissie volgaarne toestemming, dat TIYO zich aan taalkundigen arbeid wijden zou.

TIYO SOGA aanvaardde zijn taak met groote opgewektheid, en gevoelde zich hoog bevoorrecht, aan zoo veel omvattenden arbeid deel te mogen nemen. Den 6^{den} April 1869 werd een begin gemaakt met de revisie van het Evangelie van Mattheus. Als Grieksche tekst werd de Elzevier-editie van MILL gebruikt, vooral ook omdat de reviseurs zich zoo nauw mogelijk aan de Engelsche vertaling wilden houden. De herziene editie moest uitmunten, zoowel door getrouwe overzetting als door zuiver, idiomatisch Kaffersch, en daar de regels

¹⁾ De Commissie van Revisie voor de overzetting van den Bijbel in het Kaffersch, bestond uit een gecommiteerde der Vereen. Presb. Kerk, TIYO SOGA, der Vrije Kerk van Schotland, der Episcopaausche Kerk, der Broedergemeente; van het Luthersche en van het Londensche Zendinggenootschap, en der Wesleyanen.

voor het wedergeven van de verschillende beteekenissen van dezelfde woorden in de Kaffertaal nog moesten bepaald worden, vorderde men in het begin slechts langzaam. TIYO vond, dat het gemakkelijker was, het Grieksch in zuiver idiomatisch Kaffersch over te zetten, dan uit het Engelsch te vertalen, daar de woordvorming der Kaffertaal veel meer overeenkomst heeft met het Grieksch dan met het Engelsch. Onder de broederen van de verschillende Kerken en Zendinggenootschappen in dit werk bezig, heerschte van den aanvang de beste verstandhouding, bepaaldelijk ook waar het aankwam op het bepalen der beteekenis van het een of ander moeilijk woord in de Kaffertaal. Van de zeven reviseurs waren twee, behalve TIYO SOGA, in Kafferland geboren, en aan TIYO, en een van deze beide anderen, BRYCE ROSS, toen reeds een erkende autoriteit op het gebied der Kaffertaal, werd de eindbeslissing overgelaten bij verschil van gevoelen over de beteekenis van een woord of idioom in die taal.

„Wij hebben vast besloten”, schreef TIYO, „geen enkel woord in deze vertaling toe te laten, dat niet zuiver Kaffersch is.... Ik heb geen vertrouwen in de overzetting (van den Bijbel) in een vreemde taal door iemand, die de taal, waarin hij overbrengt, geleerd heeft na zijn 17de jaar. Er zijn zeker mannen van groote bekwaamheden, doch wie kan zulk een kennis verkrijgen van een vreemde taal, die hij na zijn 17de jaar geleerd heeft, dat hij er meer van weten zal dan een inboorling. Ik ben op 15-jarigen leeftijd met de studie der Engelsche taal begonnen, en zou ik mij nu misschien meer bevoegd verklaren om den Bijbel in zuiver idiomatisch Engelsch over te zetten dan een geboren taalgeleerde, in Engeland geboren en opgevoed, dan zou men mij een dwaas noemen, en terecht.” Zoo ook, en met meer grond,

meende hij, konden zij, die in Kafferland geboren en opgegroeid waren, en daarbij een degelijke, taalkundige opvoeding hadden genoten beter over een vertaling des Bijbels in de Kaffertaal oordeelen dan Broederen, die, hoe geleerd ook overigens, niet van hun jeugd aan in die taal hadden gedacht en gesproken. TIYO dacht zeer hoog van het Kaffersch en was in die taal purist.

Ieder reviseur bewerkte thuis het hem aangewezen deel der overzetting van den Bijbel, waarna allen te zamen kwamen en ieders arbeid aan de strengst mogelijke kritiek onderworpen werd. Zoo ging het werk voorspoedig en met goede hope op gunstigen uitslag voort. In 18 maanden was de herziening der vier Evangeliën voltooid, en reeds in Maart 1871 werd de herziening van de Handelingen der Apostelen ter hand genomen. Opmerkelijk is het, dat toen de herziening van het N. Testament voltooid was, en vóór die van het O. Testament begonnen kon worden, nog maar slechts twee van de zeven Broederen, die het werk zoo vol moeds hadden aangevangen, in leven waren. TIYO SOGA zelf was in de ruste ingegaan vóór de revisie van het Boek der Handelingen voor de pers gereed was.

XVIII.

EEN NIEUW ARBEIDSVELD.

Aan het besluit der Conferentie van de Zendelingen der Vereenigde Presbyteriaansche Kerk en van de Vrije Schotsche Kerk in Kafferland om, eenmaal in de drie maanden, twee hunner naar Kreli-land te zenden om onder de Gale-

ka's te arbeiden totdat daar een vaste Zending zou zijn gevestigd, werd twee jaren lang, en met zegen, gevolg gegeven. Tegelijkertijd werden krachtige pogingen aangewend bij de Zendingcommissie der Ver. Presb. Kerk om het werk in Kreli-land te aanvaarden, doch zonder gunstigen uitslag. Eindelijk werd KRELI ongeduldig, en liet hij den Zendelingen weten, dat „zoo de Ver. Presbyteriaansche Kerk geen Zending in zijn land konde of wilde vestigen hij zich tot een andere Kerk (of Zendinggenootschap) om een Zending zou wenden.” KRELI wilde slechts Zendelingen van ééne Kerk in zijn land toelaten, zoodat indien de Episcopalen, de Luther-schen of de Wesleyanen zich in zijn land zouden vestigen, de Presbyterianen, die de Zending hadden aangevangen en die reeds tal van kleine gemeenten in het land hadden, zouden worden buitengesloten. Dit mocht niet, en ook KRELI wenschte zulks niet. Doch zoo de Presbyteriaansche Kerk niet zorgde, dat het arbeidsveld door een of meer harer Zendelingen werd ingenomen, dan zou KRELI wel gedwongen worden, zich tot een andere Kerk te wenden, die meer geneigd of beter in staat was, om den arbeid te aanvaarden, dan, voor het oogenblik althans, de Ver. Presbyteriaansche Kerk.

En in belang van de Zending in Kreli-land en om te voorkomen dat de vrucht van veel arbeids voor de Presbyt. Kerk verloren zou gaan, werd nu door de Conferentie van Zendelingen besloten, om, in afwachting van hetgeen later door de Zendingcommissie in Schotland mocht worden gedaan, terstond een statie te stichten in Kreli-land. Twee Zendelingen zouden, gedurende drie maanden, op die statie en verder in Kreli-land arbeiden, en dan door twee andere Zendelingen — steeds een van de Vrije Schotsche Kerk en een der Ver-

eenigde Presbyt. Kerk, worden afgelost. Vervolgens werden TIYO SOGA en DS. GOVAN, TIYO's ouden leermeester, benoemd om de statie te stichten. „Ik heb de benoeming met vreezen en beven aangenomen,” schreef TIYO SOGA, „doch tegelijk zeer dankbaar, dat ik met zulk een Zendeling als DS. GOVAN in dezen arbeid mocht gaan. Zij des Heeren zegen met ons, waar wij zullen arbeiden onder de heidenen in wier midden Satan zijn zetel gevestigd heeft.”

Door de Conferentie was bepaald, dat de BB. GOVAN en TIYO SOGA op hun reize naar Kreli-land vergezeld zouden worden door zooveel van de andere Zendelingen als daartoe, gedurende eenige dagen, hunne staties konden verlaten. Dit werd noodig geoordeeld om KRELI te doen verstaan, dat het den Zendelingen ernst was met deze Zending, en voorts ook om den BB. GOVAN en TIYO SOGA de handen te sterken, in de eerste dagen hunner vestiging in een vreemd land. Door bijzondere omstandigheden konden echter slechts twee Zendelingen, RICHARD ROSS, van Lovedale, en JAMES DAVIDSON, die aan de Mqwali zou arbeiden, de Broederen vergezellen, behalve nog eenige Kaffer-Ouderlingen van TIYO's statie.

Daar TIYO SOGA nu minstens drie maanden van huis zou zijn en hij, wegens den zwakken staat zijner gezondheid, bijzondere verzorging behoefde, besloot zijne echtgenoot met hem te gaan. Op de nieuwe statie zouden drie hutten gebouwd worden, een voor ieder der beide Zendelingen als woning, en een om te dienen als kerk en schoolgebouw. Wel wist de trouwe vrouw welke ontberingen zij zich zou moeten getroosten, in de haar geheel vreemde landstreek en onder een haar vreemd volk, doch liefde tot haar man en tot het werk des Heeren deed haar, die reeds door lijden beproefd

was, over alle bezwaren van de reize en de nederzetting onder de Galeka's heenstappen, zoodat zij haar echtgenoot blijmoedig volgde.

Van zijne vrouw en de twee jongste kinderen vergezeld ging TIYO SOGA nu, den 10^{den} April 1867, per ossenwagen op reis, terwijl de andere Zendingen te paard volgden. Omtrent deze reize naar, en de eerste nederzetting in Kreiland schreef TIYO o. m.: „Zondag den 14^{den} April hebben wij te Tsoma, aan de Tyinira, waar een groot aantal lieden wonen, die vroeger tot onze staties behoorden, doorgebracht. Br. ROSS en ik hebben op verscheidene plaatsen godsdienst-oefening gehouden, terwijl BRS. GOVAN en DAVIDSON den dienst vervulden in de kraal, waar wij tijdelijk ons verblijf gevestigd hadden. Ik trof hier eenige lieden aan van de Mgwali, die de statie verlaten hadden zonder eenige belijdenis te hebben gedaan van het Christendom, doch die nu zoekende waren. Ik vreesde indertijd, dat zij ons verlieten om vrij van de Christelijke tucht, die op de statie werd uitgeoefend, in de zonde te kunnen voortleven. Doch nu bleek het, dat het zaad daar gezaaid, in de woestijn was opgeschoten en vrucht begon te dragen tot de eere Gods. Waarlijk de goede Herder weet wanneer en hoe Hij „de andere schapen” in de schaapskooi heeft te brengen, soms juist wanneer de onderherders meenen, dat deze door den wolf en den leeuw zullen verslonden worden. Ik moest de wijsheid en voorzienigheid Gods aanbidden, dat Hij van ons volk naar het Fingogedeelte van het land over de Kei-rivier geleid heeft. Daardoor is ons de weg bereid. Toen deze lieden onze staties verlieten meenden wij, dat daardoor groot verlies aan onze Kerken werd toegebracht. Doch nu verstaan wij dat iedere hut van deze lieden, die over geheel het land verspreid

wonen, een aanrakingspunt voor den reizenden Zendeling zou worden, en een rustplaats, waar de beker koud waters in den naam van een discipel gegeven wordt. Al reizende, doen wij onderzoek waar die en die onzer lieden wonen, en als wij hen dan bezoeken worden wij met liefde overladen. De liefde, waarmede men verbonden wordt aan hen, die hetzelfde geloof belijden, is toch geheel anders dan die van de zelf-zuchtige wereld.

„Toen wij in Kreli-land waren aangekomen werd ons te verstaan gegeven dat, schoon bij ons vorig bezoek ons de keuze gelaten was tusschen twee plaatsen, waar wij onze statie konden vestigen, het Opperhoofd en zijne raadslieden daartoe later de Tutuka hadden aangewezen. De plaats is, naar wij vernemen, zeer geschikt voor een statie, doch al ware dit ook anders, wij hebben ons bij het besluit van KRELI en zijn raadslieden eenvoudig neer te leggen.

„Den 19^{den} April hadden wij een Conferentie met het Opperhoofd en de raadslieden, bij den Britschen Resident. Ds. GOVAN, als de oudste Zendeling, leidde het doel van onze komst in het land bloot: „dat wij het Woord van God wenschten te verkondigen in de Kaffertaal, maar ook onderwijs zouden geven in het Engelsch, en, zoo KRELI en zijn raadslieden zulks wenschten, het volk ook ambachten zouden leeren. Doch dat ons groote doel was om het Woord Gods te prediken tot hunne zaligheid, en daartoe zouden wij ook trachten, belijders uit hun midden op te leiden tot den dienst des Woords.” Br. GOVAN drukte er verder zeer bijzonder op, dat de lieden vrijheid moesten hebben om „het Evangelie aan te nemen”, en wanneer zij dan noodwendig braken met zekere Kaffer-gewoonten, deswegens nimmer door het Opperhoofd mochten vervolgd worden. De Christen-Kaffers daar-

entegen zouden hun opperhoofd, in alle dingen die recht en naar wet waren, als te voren hebben te gehoorzamen. Voorts, dat wij niemand zonder toestemming van het Opperhoofd in het land zouden brengen, en geen het minste recht zouden doen gelden over grond, behalve over het terrein, dat aan de Zendelingen en onderwijzers zou worden afgestaan voor eigen gebruik.

„Het was noodig, deze dingen zoo duidelijk mogelijk uiteen te zetten, daar KRELI zijn autoriteit ten strengste handhaaft, en de kwestie van landbezit voor hem een levenskwestie is. Temeer daar reeds twee derde van zijn vroeger grondgebied hem ontnomen en aan de Fingo's en Tamboekies gegeven is.

„KRELI antwoordde „dat de Zendelingen altijd zoo spraken wanneer zij zich in een land en onder een volk wilden vestigen, doch dat er, na verloop van tijd, gewoonlijk een breuke ontstond tusschen het volk, dat de Zendelingen aanhing, en hun Opperhoofd, waarvan het eind gewoonlijk was dat deze zoowel zijn macht als zijn land verloor.” Deze bewering werd door hem met voorbeelden gestaafd. Wij antwoordden, dat wij niet verantwoordelijk gesteld konden worden voor hetgeen anderen gedaan hadden. Na nog eenige vriendelijke samenspreking werden wij, in welgekozen woorden, formeel door het raadslid MAKI verwelkomd, en werd ons een plaats voor de te stichten statie aangewezen aan de Tutuka, waarheen wij nog dienzelfden dag afreisden.”

De beide Zendelingen bleven aan de Tutuka tot aan het einde van Juni. Zij predikten het Evangelie op de statie, bezochten de omliggende kraalen, en trachtten dus, onder veel gebeds en in trouwen dienst, den grond te leggen voor een

duurzame Zending in Kreli-land. De volgende uittreksels uit TIYO SOGA's dagboek om dezen tijd zijn zeer belangrijk:

„Dag des Heeren, 21 April. Deze eerste Sabbath in ons nieuw arbeidsveld was, voor zoo ver het uitwendige betreft, niet zeer aantrekkelijk. De lieden van de kraal, waar wij onze tijdelijke verblijfplaats hebben, schijnen huiverig om zich met ons in te laten; zij zijn er blijkbaar niet op gesteld, dat wij ons hier hebben neêrgezet. Doch dit was te verwachten. Welk belang zouden zij ook in ons en de boodschap, die wij brengen, kunnen stellen zoolang zij niet beter ingelicht zijn? Ik vertrouw, dat dit spoedig het geval zal zijn. Het eerste werk van een Zendeling als hij zich onder een volk nederzet, dat nog niet met het Evangelie in aanraking gekomen is, moet zijn om vertrouwen te winnen.

„Wij hebben de lieden, die in de naburige kraalen wonen laten uitnoodigen, tot onze godsdienstoefeningen te komen, doch vooralsnog met weinig gevolg. Het blijkt, dat velen hunner in den hongersnood, die gevolgd is op de roekelooze slachting van het vee, vóór den jongsten oorlog, een toevluchts-oord gevonden hebben op de St. Markus-Zendingstatie, van de Episcopalen, en dat zij daar, in plaats van voor het Evangelie gewonnen te worden, een diepen haat tegen het Woord en vooral tegen den Sabbath hebben ingezogen. Zij verklaren openlijk, dat „het Woord en de Rustdag hen weer van St. Markus hebben doen vertrekken; dat zij naar hun eigen land zijn teruggekeerd om rust en vrede te hebben; en dat zij het een ongeluk noemen overal met het Woord achtervolgd te worden.” Wel een bewijs van de natuurlijke goddeloosheid des harten om het zoete bitter te noemen, en de rijkste aller zegeningen een vloek te achten. Doch wij houden ons

verzekerd, dat de lieden, die nu zoo met minachting van het Evangelie spreken, eerlang wel tot andere inzichten zullen komen. Dezen rustdag echter zijn zij niet tot de godsdienst-oefening gekomen maar, spottende, naar een andere kraal, een half uur verder, gegaan om te dansen op een huwelijksfeest.

„Dag des Heeren, 28 April. Ik ben heden morgen vroeg uitgegaan naar de omringende kraalen om de menschen uit te noodigen, tot onze godsdienst-oefening te komen, doch zonder veel gevolg. Een opperhoofd echter, MADIKANA genaamd, was vriendelijk gezind en volgde mij met een zijner bedienden naar de Tutuka. Er waren zeventien Kaffers tegenwoordig bij de godsdienst-oefening; de dienst werd vervuld door Ds. GOVAN en mijzelf.

„5 Mei. Ik ben heden naar de Zendingstatie der Vrije Schotsche Kerk aan de Toleni geweest, en heb daar het Evangelie gepredikt. De wijde hut was gevuld met een aandachtig gehoor, meest Fingo's uit de omliggende kraalen. Ik predikte over: „Een zoon eert zijn vader, een dienstknecht zijn heer.” 's Namiddags hield ik een samenkomst in de open lucht met de Christenen uit het Toleni district. Het trof mij, dat men met zoo geheel andere gewaarwordingen een gehoor van Christenen toespreekt dan van heidenen. In het eerste geval kan men spreken uit het Christelijk leven en over Christelijke ondervindingen, wat voor een gehoor van Heidenen geheel onverstaanbaar zou zijn. De Zendeling moet wél weten hoe zich in de wijze van prediken te schikken naar zijn gehoor. Nu eens moet hij trachten tot overtuiging te brengen dat de leer des Bijbels de eenige ware leer is; dan weer moet hij de zielen uit valsche gerustheid doen opschrikken; en nog weer op andere tijden, moet hij met zorg onderrichten

in de diepere waarheid. Het was mij een groote verkwikking om deze Christenen te mogen toespreken. Zij zongen de liederen Zions blijkbaar niet slechts met de lippen maar met het hart. Wanneer de heidensche Galekas zulke liederen hooren staren zij ons en elkander verbluft aan.

„7 Mei. Wij hebben in deze week de handen vol gehad met het bouwen onzer hutten. Br. GOVAN houdt de beurs en koopt de benoodigde bouwstoffen nl. riet, dekgras, palen, touw van gras gedraaid enz., en ik ben bouwmeester. De Kaffers, vooral de Kaffervrouwen, brengen ons zonder moeite de bouwstoffen aan.

Br. GOVAN moest erkennen, dat hij nooit te voren door zoo vele „dames” bediend is geworden als tegenwoordig, terwijl deze verklaren nooit iemand gezien te hebben die over zoo-veel klein zilvergeld te beschikken heeft als hij. Zij kunnen niet begrijpen hoe hij aan zóóveel geld komt. Een vrouw kwam, blijkbaar in groote opgewondenheid tot mij, in de eene hand een nieuwe sixpence (schelling) houdende en in de andere een oude. „Beide konden toch niet dezelfde waarde hebben” meende zij, „want op de eene stonden dingen gemerkt en op de andere niet. De blanke man, (Ds. GOVAN) had haar beetgenomen.” Ik trachtte haar de zaak duidelijk te maken, doch eerst toen eenige Kaffers, die in de kaapkolonie gewerkt hadden en met Engelsch geld goed bekend waren, haar hartelijk hadden uitgelachen, begreep zij dat alles in orde was.

„Dag des Heeren, 19 Mei. Heden voor het eerst, sinds onze aankomst in het land, ben ik naar de kraal van het Opperhoofd geweest om te trachten het Evangelie te prediken. De plaats is bijna twee uren gaans verwijderd van de Tutuka. Ik wil gaarne erkennen, dat ik mij nog al bezwaard

gevoelde, daar ik nimmer te voren, ambtshalve was opgetreden voor een vergadering van trotsche raadslieden van het groot Opperhoofd om te prediken. Ik had echter besloten, recht op het doel af te gaan, en het Opperhoofd mede te deelen dat ik gekomen was om Godsdienstoefening te houden in de koninklijke kraal.

„Toen ik kwam, zat KRELI een weinig verwijderd van den grooten kring van raadslieden. Ik groette hem naar de gewoonte van ons volk, bezorgde mijn paard, en zat vervolgens neder zonder een woord te spreken. Na verloop van vijf minuten werd mij een bode gezonden om te vernemen wat ik begeerde? „Het Evangelie prediken,” was mijn antwoord. Terstond nu was men bereid om mij daartoe in de gelegenheid te stellen. Daar het nogal waaide, werd mij voorgesteld om in een hut samen te komen, waartegen ik natuurlijk geen bezwaar had. Het Opperhoofd beval aan een jongen broeder van hem, die naast hem zat om, persoonlijk, de lieden van de kraal bij elkander te roepen. Daar onder zulke omstandigheden het woord van het Opperhoofd wet is, kwamen er zoovelen, dat de hut tot stikkens toe gevuld werd, en ik bepaald verbieden moest, dat nog iemand zou worden toegelaten. KRELI luisterde zeer aandachtig, en scheen van tijd tot tijd als in gedachten verdiept. Ik heb dikwijls opgemerkt, dat Kaffers, die veel te doen hebben met publieke zaken, bijv. om rechtsuitspraak te doen of politieke kwesties te behandelen, het best onthouden wat zij in de prediking hooren. Indien men woorden van goeden zin tot zulke mannen spreekt, kan men er zich van verzekerd houden, dat zij u met aandacht volgen, en het woord verstaan al verwerpen zij ook uw boodschap.

„Ik werd niet slechts persoonlijk zeer hartelijk ontvangen,

maar mij werd gezegd, dat de Zendelingen, zoo veel mogelijk, iederen sabbath moesten komen prediken in de groote kraal. Nimmer heb ik mij zoo dankbaar gevoeld aan den Heere voor de uitkomst van een dag vol zorges begonnen. Het ijs is nu gebroken. Mij werd ook gezegd, dat daar het gebeuren kon, dat een bruiloftsdans bepaald was, juist als wij zouden komen prediken, en het niet ging om de lieden in zulke ceremonieele handelingen te hinderen, wij altijd des Zaterdag moesten laten weten of wij den volgenden dag zouden komen prediken."

Naarmate de Zendelingen beter bekend werden met het arbeidsveld, dat hen in Kreli-land geopend was, werd het hun duidelijker, dat de eerste Zendeling, die zich hier voor goed zou vestigen, een man van rijke ondervinding in de Kaffer-Zending zijn moest. Iemand geheel vertrouwd met de zeden en gewoonten der Kaffers, opdat hij dezen in zijn verkeer met hen, niet uit onwetendheid aanstoot zou geven, en die vooral ook der tale volkomen machtig zou zijn. Daarenboven had KRELI reeds duidelijk te kennen gegeven, dat hij geen Zendeling wilde hebben, die hem geheel onbekend was; het moest iemand zijn in wien hij vertrouwen stelde. En als met den vinger werd TIYO SOGA door hem aangewezen als de gewenschte man.

Toen de Conferentie van Zendelingen nu, 4 Juli 1867, weer te King-Williamstown bijeen kwam en de BB. nauwkeurig kennis hadden genomen van den staat van zaken, kwamen zij tot het eenparig besluit, dat, zonder uitstel, een Zendeling gevestigd moest worden aan de Tutuka, en dat TIYO SOGA, als de aangewezen man voor het werk, verzocht zou worden, eene benoeming als Zendeling aldaar aan te nemen.

TIYO SOGA gevoelde zich diep getroffen door dit bewijs van vertrouwen, dat zijne medebroeders, waaronder zijne vroegere leermeesters, thans mannen vergrijsd in den dienst, in hem stelden. Hij beschouwd de roepstem van KRELI, het groot Opperhoofd, en van de Zendingen met wie hij arbeidde als een roepstem van zijn Heer en Meester, Jezus Christus. Hij was terstond bereid, met vrouw en kinderen, zijne thans wel ingerichte statie te verlaten, en weer van voren aan de stichting eener nieuwe statie, met al de ongemakken daaraan voor een Zending met een huisgezin verbonden, te ondernemen. Zijn grootste bezwaar echter was de staat zijner gezondheid. „Ik heb reeds sedert lang,” schreef hij, „niet veel meer gelet op de lichtzijde des levens, noch kan ik verwachten lang te zullen leven. Gedurende mijne laatste krankheid was het mijn groote troost niets te willen wat de Heere niet wilde, zij het nog blijven leven of heengaan. Tegenwoordig ben ik nog al welvarende. Kan ik dus van eenigen dienst zijn om het Evangelie te brengen aan mijne landslieden over de Kei, en den weg te banen voor andere Zendingen om daar te arbeiden, dan ben ik bereid, schoon mijne dagen geteld mogen zijn. Wat opofferingen betreft, daarvan valt niet te spreken, vooral waar ik gevraagd word om naar Kreli-land te gaan door mannen, die zoowel meer voor mij en voor mijn volk hebben opgeofferd. Ook ga ik niet naar een vreemd volk; KRELI is zoowel het Groot Opperhoofd der Gaika's als der Galeka's. SANDILLI (het hoofd der Gaika's) heeft recht op mij als mijn Opperhoofd, doch KRELI als Groot Opperhoofd heeft meer aanspraak op mijn dienst. Ik ben bereid om te gaan zoo de Zendingcommissie haar toestemming geeft, en nadat mijne lieden aan de Mqwali én het Opperhoofd SANDILLI behoorlijk met

mijn verplaatsing naar de Tutuka in kennis gesteld worden. En verder in de verwachting, dat mij de mogelijke hulpe verleend worde om het werk over de Kei behoorlijk te kunnen aanvangen."

TIVO's bereidwilligheid om zich in Kreli-land te gaan vestigen, was wel een bewijs hoe de genade Gods hem tot groote opofferingen bekwaamde. Hij had de verstrooide gemeente aan de Mqwali, onder veel zorg, bijeengebracht en opgebouwd. Hij had daar onder buitengewone moeielijkheden een kerk gebouwd, binnen welks muren thans een aanzienlijke gemeente uit de Kaffers en ook van Engelschen vergaderde. De gemeente breidde zich geregeld uit en wies op in kennis en in de genade. De scholen bloeiden, en mijlen ver in het rond kon hij het Woord prediken aan de heidenen. Ook had hij een kring van blanken om zich heen, waaronder de opper-magistraat CHAS. BROWNLEE en diens huisgezin, met wie hij op gelijken voet omging, wier vriendschap hij zeer waardeerde, en die hem met liefde en achting behandelden. Lang had hij gewoond in een vochtig, ongeriefelijk huisje, met een dak zoo laag, dat hij kwalijk rechtop in zijn huiskamer kon staan, doch nu bewoonde hij een goede pastorie. Op de statie heerschten orde, vrede en uitwendigen voorspoed. In een woord, alles moest hem dringen om te blijven en de vrucht van zijn arbeid te genieten, vooral ook daar zijn zwakke gezondheid hem ieder uur herinnerde, dat zijne dagen geteld waren. Ook had hij rekening te houden met zijne vrouw, die zich reeds bij de vestiging der statie aan de Mqwali, zoovele opofferingen getroost had, en wie het gemis van een goede woning en de omgang met blanken thans dubbel zwaar moest vallen. Doch TIVO SOGA

hoorde de roepstem van den Meester en was bereid dien te volgen. Blijmoedig zou hij zijn fraaie woning verwisselen voor een Kafferhut, zijn welaangelegde statie voor een onbebouwde plaats in het open veld, en zich onder een volk vestigen, dat het Evangelie nog niet had en ook niet begeerde. En zijne vrouw, trouwe hulpe, die zij hem was, dacht aan niets minder dan hem moeilijkheden in den weg te leggen, waar hij zich geroepen gevoelde, opofferingen te maken in den dienst des Evangelies. Zij was bereid te volgen, waar hij henen trok.

De Zendingcommissie in Schotland gaf de noodige toestemming tot TIYO's verplaatsing van de Mqwali naar de Tutuka, waarop, 10 Augustus 1867, ten huize van den Gaika-Commissaris BROWNLEE, door de BB. GOVAN en CHALMERS, officieel, aan het opperhoofd SANDILLI en diens raadslieden kennis gegeven werd van het aanstaand vertrek van den Zendeling. SANDILLI gaf zijn leedwezen te kennen dat hij TIYO SOGA zou moeten missen, hetgeen aan den heer BROWNLEE eene gewenschte gelegenheid gaf om hem te herinneren aan de onverschilligheid, waarmee hij den Zendeling behandeld had, daar hij nooit ter kerk kwam, en de Zending meer tegenwerkte dan bevorderde.

SANDILLI luisterde naar deze vermaningen oogenschijnlijk zeer zachtmoedig, doch zonder er zich in waarheid eenigszins aan te storen. Hij was verslaafd aan den drank en werd beheerscht door zijne vrouwen, en vond het eigenlijk erg lastig, om zoo onder het oog van een Zendeling te moeten verkeerren. Na TIYO's vertrek van de Mqwali werd SANDILLI nog onverschilliger dan vroeger omtrent geestelijke zaken, en ten slotte is hij, in een oorlog tegen de Engelschen, ellendig omgekomen.

Evenals aan het Opperhoofd, werd door de BB. GOVAN en WILLIAMS aan TIYO's kerkeraad en gemeente officieel kennis gegeven van de aanstaande verplaatsing van den Zending, die, naar goede orde, van zijne betrekking op de gemeente aldaar moest worden „losgemaakt.” TIYO SOGA was nu elf jaar aan de Mqwali werkzaam geweest, en het viel hem zwaar, de gemeente te verlaten, die hij onder veel gebeds had mogen vergaderen en opbouwen. Hij nam afscheid van haar op den eersten Zondag in Juni 1868, met eene roerende rede naar aanleiding van Hebr. X: 23, 36, 39. Weinig minder zwaar viel hem het afscheid van zijne Engelsche gemeente, die geregeld in het kerkgebouw aan de Mqwali tot den openbaren dienst van God, week aan week, was saâmgekomen, en aan haar herder en leeraar uit de Kaffers in teedere liefde verknocht was. Van haar nam TIYO afscheid met de woorden Psalm 122:6—9 en zeide toen o. m.

„De redenen, die mij bewogen hebben, de statie te verlaten zijn u wel bekend. Ik ben tot dezen stap niet gekomen dan na rijp overleg, en om de zaak van het Evangelie. Anders zou niets ter wereld mij hebben kunnen bewegen van hier te gaan. Hier is de plaats waar ik het eerst geleid ben tot de begeerte om te arbeiden in den wijngaard des Heeren; de plaats ook van mijne vreezen, mijne verwachtingen, mijne zorgen en mijner gebeden. Nimmer kan ik eenig ander gevoel voor deze plaats koesteren, dan uitgedrukt is in de woorden van den Psalmist: „Vrede zij in uwe vesting... Om mijner broederen wil zal ik nu spreken, vrede zij in u.”

„Ik ga nu naar een plaats waar het volk woont in stikdonkere duisternis. Het heidendom heerscht daar met macht. Eenmaal was dit ook hier, onder mijn eigen volk, het geval, totdat de mannen, die thans mij vragen, om het Evangelie aan de heidenen van een anderen stam te brengen, gekomen zijn met het zalig Evangelie van den gezegenden God. Het zal mijn nederig pogen zijn daar, in Galeka-land, te doen gelijk zij hier gedaan hebben.

„Onder een diep gevoel van mijne tekortkomingen, heb ik, gedurende de laatste tien jaren, getracht bij u, mijne Europeesche vrienden, eenigszins

de plaats te vervullen van herder en leeraar. Ik heb u het Woord van God, den eenigen regel van geloof en leven, uitgelegd. Ik heb tot u gesproken van Jezus, onzen gezegenden Heer en Zaligmaker, gelijk Hij zich in Zijn Woord geopenbaard heeft, en ik Hem ook ondervindelijk mocht leeren kennen. Ik heb getracht uwe gedachten te bepalen bij het huis niet met handen gemaakt dat den geloovigen wacht. Ik heb u de sacramenten bediend. In hoeverre mijn geringe dienst onder u gezegend is geweest kan ik niet bepalen. Doch dit is zeker, zult gij de eeuwige zaligheid beërven, dan moet gij in den voorgestelden weg bidden, leven, arbeiden.

„Ik begeer mij en de mijnen voortdurend aan te bevelen in uwe gebeden en vriendschap. Och, of ik bij mijn vertrek van de Mqwali zulk een kring van Christen-vrienden met mij kon nemen! Weinige Zendingen hebben, gelijk ik, het voorrecht gehad, in de onmiddellijke nabijheid van hun statie zoovele Christen-huisgezinnen en vrienden te hebben. Met sommigen uwer heb ik nu tien jaren lang op zeer broederlijke wijze omgang gehad, en nimmer is de goede verstandhouding tusschen ons verbroken geworden. Dit zegt veel voor uwe Christelijke verdraagzaamheid. Ontvangt mijn dank voor alles wat gij voor mij geweest zijt, — mijn innigsten dank voor den steun, dien gij mij verleend hebt in mijn werk, en voor de sympathie, die gij mij hebt getoond. En wilt dezelfde liefde en toegenegenheid bewijzen aan hen, die hier mijne opvolgers zullen zijn.

„Andermaal bid ik voor dit huis Gods, en voor de Kerke Gods, die binnen deze muren tot Zijn vereering zal te samen komen:” Vrede zij in uwe vesting... Om des Heeren onzes Gods wil, zal ik het goede voor u zoeken.”

Hoe zeer de dienst van TIYO SOGA door de Engelsche leden zijner gemeente op prijs gesteld was, mag o. a. blijken uit het volgende schrijven, dat hem bij zijn vertrek werd overhandigd:

„Wij de Ondergeteekenden, leden uwer Engelsche gemeente aan de Mqwali, hebben behoefte, nu gij van hier vertrekt naar een ander arbeidsveld, u te verzekeren van onze waardeering der bekwaamheid en onafgebroken toewijding waarmede gij, nu bijna elf jaar lang, onder ons gearbeid hebt. Diep gevoelen wij het verlies dat zoowel wij als de inboorlingen in dit district door uw heengaan lijden. Wees verzekerd van onze hoogachting voor uw persoon, voortspruitende uit onze bekendheid met uw openbaar leven, en onze persoonlijke vriendschappelijken omgang met u; en

van ons leedwezen dat wij het voorrecht zullen missen van verderen omgang met u en uw huisgezin. Zij de Heere met u in uwen nieuwen en hoogstgewichtigen werkkring, en moogt gij, steeds getrouw arbeidend in den dienst van uw Meester, nog meer zegen op uw werk zien, dan tot nu toe. En houd er u van verzekerd, dat wij uw verderen loopbaan met belangstelling zullen volgen, en dat gij altijd rekenen kunt op onze hartelijke belangstelling."

Dit getuigenis van Engelsche Christenen, die zich onder de herderlijke zorg van den Kaffer-predikant gesteld hadden, en in wier huizen deze niet slechts altijd als een welkome gast maar ook, vooral in tijden van moeielijkheid, als een raadsman en vriend, als een getrouw zielenherder ontvangen was, is van groote waarde voor de juiste waardeering van TIYO SOGA's karakter en leven. Zonder twijfel, hoe nauwer omgang men met hem had en hoe beter men hem kende, des te meer moest men hem liefhebben en hem ook om zijns werks wil hoogachten.

XIX.

AAN DE TUTUKA.

De plaats voor een Zendingstatie in KRELI-land gekozen, droeg onder de Kaffers den naam van „Tutuka", doch werd door TIYO SOGA „Somerville" geheeten, naar zijn vriend, den predikant dr. SOMERVILLE, die juist, na jarenlangen getrouwen arbeid, zijn betrekking van secretaris van het Zending-Comité der Vereenigde Presbyteriaansche Kerk had neergelegd. „Het is mij een voorrecht," schreef TIYO „door deze statie naar dr. SOMERVILLE te noemen, eene blijvende uitdrukking te

geven aan mijn diepgevoelde dankbaarheid voor de liefde, de raadgevingen en de vaderlijke zorg door mij van zijnentwege ondervonden gedurende al den tijd, dien ik onder zijn leiding mocht arbeiden, en ook getuigenis af te leggen van zijn onvermoeide belangstelling in de zaak der Zending. De inboorlingen echter blijven de plaatsen, aan welke wij Engelsche namen geven, bij den Kaffer naam noemen."

Al dadelijk bij zijne vestiging aan de Tutuka, in Juni 1868, had TIYO SOGA met groote moeilijkheden te kampen. De plaats was vrij hoog gelegen, en dus blootgesteld aan damp en mist. Reeds om die reden was zij niet geschikt ter woning voor iemand van zulk een tenger gestel als TIYO had. Toen naar een geschikte plaats voor eene statie werd uitgezien, was het land door eene langdurige droogte bezocht geweest, en trok het de aandacht, dat, terwijl mijlen in den omtrek alles dor en verdroogd uitzag, de Tutuka op een tuin geleek. Dit was te danken aan den zwaren dauw en aan de dampen, die van de zee opstijgende, door de toppen der bergen werden opgevangen en als mist-regen op het lagere land neerdaalden. In tijden van droogte was dit zeker een groot voorrecht, doch anders was dit hooge land koud en nat in vergelijking met de lager gelegen streken, bij name met het gedeelte, dat KRELI eerst voor een Zendingstatie had bestemd. Hierbij kwam nog dat TIYO hier zijn geriefelijke woning aan de Mqwali moest missen, en in een Kafferhut moest wonen, wat hem, bij den zwakken staat zijner gezondheid, niet gemakkelijk viel.

De eerste maanden na zijn aankomst aan de Tutuka werden voornamelijk doorgebracht met de statie eenigszins in orde te brengen. Een zeer eenvoudige woning voor zijn nu

reeds talrijk huisgezin en een groote Kafferhut om voorloopig dienst te doen als kerk- en schoolgebouw, werden opgetrokken. Tegelijk bezocht hij de omliggende kraalen om de lieden te bewegen, tot de godsdienstoefeningen te komen. Vele Kaffers, thans aan de Tutuka woonachtig, hadden vroeger, vóór den laatsten Kafferoorlog, op Zendingstaties gewoond, doch zonder dat zij er geestelijk nut van hadden getrokken. Veel- eer schenen zij met een bitteren haat tegen het Evangelie vervuld te zijn, alsof de prediking des Woords hun een reuke des doods ten doode geweest was. Zij wilden van „het ding”, zoo noemden zij het Woord, niet weten en waren woedend, dat het hen achtervolgde. „Waren zij dáárom zoo ver getrokken,” vroegen zij, „dat zij nu toch door het ‚ding’ zouden geplaagd worden?” „Daar is geen geluid,” zeide een Galeka tot TIYO SOGA, „dat zoo hatelijk is in mijne ooren als dat van een kerkklok; het heeft mij in vorige dagen ziek gemaakt en ik hoopte het nooit weer te hooren.” Die tegenstand moest allereerst worden overwonnen, en dit kon slechts, in een middellijken weg, geschieden door trouw kraalbezoek, eenvoudige prediking van het Woord, liefderijken omgang met het verharde volk en reinen wandel. Gemakkelijk ging het niet, want de Galeka's zijn een verhard volk, evenals de hoogmoedige, eigengerechte Gaika's. De laatsten zijn nog schikkelijk in den omgang, en weten hun tegenstand der waarheid ietwat te bedekken onder een vriendelijk uiterlijk; doch de Galeka is een barbaar, die rondweg uitkomt voor zijn gevoelens, en er niet om geeft wat hij den prediker van het Evangelie beleedigends toevoegt.

TIYO liet zich niet afschrikken door de moeielijkheden op zijn weg, maar onderwees, vermaande en redeneerde zoo be-

daard en eenvoudig mogelijk, doch steeds met beslistheid Christus, den Gekruiste, als den eenigen Zaligmaker van zondaren verkondigende. Hoe hij arbeidde en welke moeilijkheden hij te overwinnen had, blijkt eenigszins uit de volgende aanhalingen uit zijn dagboek:

„Dag des Heeren, 20 Juni. Wanneer het weder zulks toelaat, ga ik elken Rustdag 's morgens vroeg uit om te prediken, in een of meer der ver verwijderde kraalen, doch ik zorg om terug te zijn op de statie voor den middagdienst. Ik had heden een bijzonder belangrijke samenkomst in NEJUBO's kraal. De lieden daar hebben een open oor en zijn van een onderzoekenden geest, geheel anders dan onze burens. Na de godsdienstoefening had ik een ernstige samenspreking met hen over het onderwerp, „de smalle weg, die ten leven leidt,” dat ik had behandeld. „Zij hadden nooit te voren gehoord, dat er twee wegen waren, een smalle en een breede weg, en hadden altijd gemeend dat het wel met hen stond”. Een man vroeg mij, nog weer de „kenteekenen aan te geven van iemand, die op den smallen weg wandelt.” Dit gaf mij aanleiding tot verdere uiteenzetting van de waarheid, die ik getracht had hun op het hart te binden.”

5 November. Toen ik heden na de godsdienstoefening in TSAZIBANA's kraal gereed stond om verder te gaan, kwam een Kaffervrouw naar mij toe en zeide: „Vrede zij met u, o dienstknecht Gods; word niet moede om tot ons te spreken, al zijn wij dood om te hooren.” Gekomen nabij de derde kraal, waar ik zou prediken, haalde ik een man in, die denzelfden weg ging, en na mij gegroet te hebben mij vroeg waar ik heen ging? Mijn antwoord was. „Naar ulieden.”

„Naar ons; waartoe?”

„Om mijn werk te doen”.

„Waar komt gij vandaan?”

„Ik heb hun iets te zeggen omtrent hun ziel.”

„Hun ziel; wat scheelt hun ziel dan?”

„Hunne zielen zijn ziek.”

„Wat”, riep hij nu uit, „hunne zielen ziek! wat zou dát?”

„Zij moeten gezond gemaakt worden.”

Wij waren nu bij de kraal gekomen en hij gaf mij wat melk, dien ik gebruikte en waarvoor ik hem hartelijk dankte. Danken is anders geen gebruik onder Kaffers, doch ik deed zulks thans met het bijzonder doel om hem te wijzen op de dankbaarheid, die wij aan God verschuldigd zijn.

Na nog eenige samenspreking zeide de man eindelijk tot mij: „Hoor eens: ik heb maar geveinsd alsof ik niet wist waarom gij hier kwaamt en wat uwe bedoeling is. Ik weet er alles van, want ik heb vroeger op een Zendingstatie gewoond. Doch ik zie geen goed in dat ding, dat gij tracht onder ons ingang te doen vinden, en waartoe gij moedwillig uwe krachten verspilt.”

„9 November. MAYNANDA's kraal. Gevraagd zijnde naar het doel van mijn komst, gaf mij dit de gewenschte gelegenheid om den lieden het Evangelie te verkondigen. Wij spraken eerst eenigen tijd over de alomtegenwoordigheid Gods. Een man vroeg mij of ik de namen kende van de bergkloven en van de dorpen in den omtrek? Antwoord: neen. „Heeft God u die dan niet medegedeeld?” vroeg hij verder. „Neen.” „Wel dat is vreemd,” zeide mijn ondervrager nu, „gij hebt ons daareven verteld dat God alle dingen weet, en gij zegt een van zijn dienaren te zijn; waarom heeft Hij u deze dingen dan niet bekend gemaakt?”

Ik preekte vervolgens voor een groot gehoor over de gelijkenis van den rijken man en Lazarus. Na het eindigen van de toespraken ondervroeg dezelfde man mij weder: „Waarom gaat gij rond om dat ding te verkondigen?” „Opdat verlorenen behouden mogen worden en komen tot de kennis der waarheid gelijk die in Christus Jezus is,” antwoordde ik. Hij vroeg mij daarop „hoe het kwam dat de menschen den rechten weg verloren hadden?” en toen ik hem nog eens bij de geschiedenis van 's menschen val in het paradijs bepaald had, vroeg hij mij „waar de duivel van daan kwam?” Ik trachtte hem ook op deze vraag zoo duidelijk mogelijk te antwoorden. „Maar waar was God dan,” vroeg hij verder, „toen de duivel kwam om Hem zijn volk te ontstelen? Gij hebt gezegd dat God alle menschen geschapen heeft; dat Hij alle dingen weet, zelfs de dingen die ik met mijne handen doe en met mijne oogen zie. Waar was Hij dan heengegaan, toen wij, gelijk gij zegt, onze kennis aan Hem verloren hebben, dat Hij niet gekomen is om ons beter in te lichten? Waarom liet Hij den duivel toe om te komen en ons te verderven, zonder iets te doen ten einde dezen daarin te verhinderen?”

Het leven van een mensch werd in dezen tijd onder de Galeka's als bijna niets geacht. Het geloof aan tooverij was algemeen en de tooverdokters versterkten het volk daarin, om het van de kennis der waarheid terug te houden. Geen wilde kalkoen kon zijn treurigen kreet laten hooren, geen hond kon blaffen tegen de maan, geen os stierf aan de longziekte, geen kind kon ziek worden, geen man sterven, of het heette, dat er tooverij gepleegd was, en dat de een of ander boosaardige het er op gezet had om het volk te verderven. Dit bijgeloof

was een der grootste vijanden, waarmede Tiro te kampen had in zijn arbeid om de Galeka's tot de kennis der waarheid te brengen. En hoewel hij zorgvuldig alles vermeed wat het volk onnoodig aanstoot zou geven, of zijn persoon in verdenking brengen, volbracht hij toch getrouw zijn roeping als Zendeling, om dezen heidenen niet slechts in het algemeen het Evangelie te prediken, maar hun ook zeer bepaald de nietigheid en de zonde van hun bijgeloof aan te toonen, en hoe het volk door de tooverdokters misleid en in banden gehouden werd. Een Kaffer uit de Kaffers, en begiftigd in hooge mate met de welsprekendheid zijn volk eigen, kon TIRO SOGA ook in dit gewichtig deel van den Zendingsarbeid gemakkelijker en doeltreffender het hart zijner hoorders treffen en hen ten minste tot verstandelijke overtuiging brengen, dan een Europeesch Zendeling zou vermogen. Zelfs de weêrstrevige Galeka's moesten naar Tiro's prediking hooren of zij wilden of niet, zoo zij maar eenmaal onder het bereik van zijn stem gekomen waren.

Omtrent het geloof in tooverij onder de Galeka's schrijft Tiro nog het volgende:

„2 October 1870. Er hebben weer ernstige gebeurtenissen plaats gevonden. Twee mannen zijn gedood op de beschuldiging van de tooverdokters, dat zij KRELI's vee be-tooverd hebben met longziekte. Nog anderen worden genoemd, die zich hieraan schuldig gemaakt zouden hebben, o. a. MAKI, een van KRELI's raadsliden. Ik gevoel mij zeer pijnlijk getroffen. Dit land gaat te gronde door de schandelijke praktijken der tooverdokters. Ieder jaar worden er geen klein aantal lieden heimelijk ter dood gebracht, op aanwijzing der dokters. Soms tijds lekt dit uit, doch meestal wordt het strikt

geheim gehouden. Nu vooral ook uit vreeze voor hen, die deze moorden zouden trachten te verhinderen. Niemands leven is hier een oogenblik veilig. De lieden zijn als schapen ter slachting, en de slachter is de tooverdokter, die zijn slachtoffer kan aanwijzen, naar zijn wil en wanneer hij wil.

„MAKI kwam Zaterdag tot mij met de mededeeling, dat al de raadslieden naar de Groote kraal moesten gaan om den Koning hun leedgevoel te betuigen met het verlies, dat hij had geleden aan vee door de longziekte. „Dan”, zeide hij, „zal gevraagd worden hoe men de tovenaars kan ontdekken, die de oorzaak zijn van de sterfte onder het vee van KRELI, en wat moet ik dan doen?” Ik antwoordde, dat ik verbaasd was dat hij tot mij kwam met zulk eene vraag; doch nu hij mij om raad vroeg kon ik hem slechts wijzen op Gods gebod: gij zult niet doodslaan. Ik zeide hem weder, dat hij den Koning, die toch niet te overtuigen zou zijn dat zijn vee niet betooverd was geworden, moest aanraden, de quasi-toovenaars uit het land te bannen, maar in geen geval te doodden.

„Later op den dag heb ik MAKI bezocht in zijn eigen kraal. Hij was zeer terneer geslagen en dacht er over om uit het land te vluchten. Daar hij niet tot de oude, conservatieve Kafferpartij behoort, die eenvoudig zegt: „wat onze vaders deden is best voor ons om na te volgen”, maar tot de partij, die naar verbetering van toestanden en ordelijke regeering streeft, zoo zocht iedereen aan het hof, van den Koning tot den mindere, zijn val. Ik raadde hem aan, zoo spoedig mogelijk te vluchten. Zoowel hijzelf als zijne zonen en een aantal van zijne volgelingen waren reeds aangewezen om met hun leven te betalen voor het verlies, dat de Koning aan vee geleden had.

Ach, dit arme land en volk ligt zoo verzonken in de duisternis van het heidendom. KRELI is mij een raadsel. Hij is òf onverbeterlijk zwak van wil òf hij is een boosaardig man. Zoodra ik hem weer ontmoet hoop ik, met Gods hulpe, hem te zeggen al wat in mijn hart is."

„3 October. Vroeg in den morgen bracht MAKI's oudsten zoon mij het bericht, dat hij er, gedurende den nacht, in geslaagd was om zijn vader en al het vee over de grenzen, in Fingo-land, te brengen, en dat de vrouwen en kinderen met het aanbreken van den dag gevolgd waren. Er was den vorigen avond een spion van den Koning in de kraal gekomen, kennelijk om uit te vinden of MAKI daar nog woonde, doch deze sliep reeds sedert eenigen tijd niet meer in zijn kraal uit vreeze van vermoord te zullen worden. MAKI is op het laatste oogenblik ontkomen, daar reeds maatregelen genomen waren om zijn vlucht te beletten. Volgens Kaffergebruik, wordt een raadsman, die 's Konings gunst verloren heeft en van wien men vermoedt, dat hij de bescherming van een ander Opperhoofd zal zoeken, terstond, openlijk of in het geheim, als men hem in handen kan krijgen, ter dood gebracht. Dit geschiedt vooral uit vreeze, dat de man invloed zal verkrijgen bij een vijandigen stam, en zich dan op zijn eigen Opperhoofd zal wreken.

„Het vertrek van MAKI drukt mij zeer ter neêr. Hij was een steun voor onze Zending, vooral ook in zijn betrekking als hoofd van de plaats, waar onze statie gevestigd is. De lieden van zijn kraal kwamen getrouw tot de godsdienst-oefeningen op den Rustdag, en de prediking maakte blijkbaar indruk op hen. Doch nu sedert meer dan een jaar is het Groot Opperhoofd, met wien MAKI van zijn kindsheid heeft

omgegaan, tegen hem gekeerd. KRELI beweert, dat MAKI het Engelsche Gouvernement op de hoogte houdt van zijn handelingen; dat MAKI zich bij de blanken aanzien verwerven wil ten koste van zijn Koning; in een woord, dat hij zich een macht aanmatigde, die hem niet toekwam, en dat hij den Koning in een weg wilde leiden, dien noch deze noch het volk goedkeurde. Toen het bekend werd dat er vervreemding bestond tusschen den Koning en zijn voornaamsten raadsman, verdubbelden MAKI's vijanden hunne pogingen om hem ten val te brengen. Doch God is tusschenbeiden gekomen en heeft de woede der vijanden beschaamd. Straks zullen zij misschien inzien, dat zij hun wit voorbij geschoten hebben, en aan KRELI, door het gedwongen vertrek van zulk een waardig raadslid als MAKI, onberekenbare schade hebben aangebracht. Meer dan honderd personen zijn MAKI over de grenzen gevolgd, hetgeen wij goed bemerken bij onze godsdienstoefeningen, en nog verlaten dagelijks andere invloedrijke Kaffers het land.

„Het is alsof er een drukkende wolk hangt over het geheele district. Het is mij nog niet helder hoe ik het Groot Opperhoofd onder het oog kan brengen, dat zulke voorvallen zijn eigen regeering in gevaar brengen. Ik moet vertrouwen op wijsheid van Boven om te weten hoe te spreken, wat te spreken, en wanneer te spreken.

„Dag des Heeren. De Kroonprins en zijn oom waren heden in de godsdienstoefening en ik had vrijmoedigheid, hunne gedachten, zooveel de omstandigheden zulks toelieten, te leiden in den rechten weg.

„— 23 October. KRELI zelf kwam heden ter kerk. Hij arriveerde reeds op Zaterdag en ik vond gelegenheid om uit-

voorig met hem te spreken over het gebeurde met MAKI. Hij is blijkbaar zeer geschokt in zijn gemoed.

„20 Augustus. Heden kwam het jonge opperhoofd SIGCAJU, de oudste zoon van KRELI, met een zijner volgelingen tot mij met de boodschap, dat zijn zuster, de vrouw van NGANGELIZWE, den vorigen avond gearriveerd was in de Groote kraal. „Hij had nog geen tijd gehad om de bijzonderheden te vernemen, die tot hare komst aanleiding hadden gegeven, doch daar zij zich nu bij KRELI bevond kon ik zelf gaan zien in welk een toestand zij tot haars vaders kraal was teruggekomen.”

Ik dankte SIGCAJU voor zijne mededeeling en beloofde hem, dat ik den volgenden Maandag zijne zuster zou gaan bezoeken. Gevolgelyk begaf ik mij op dien dag naar de Groote kraal, waar ik, na een weinig gerust te hebben, werd uitgenoodigd door de vrouwen van KRELI om zijne dochter te gaan zien. Ik had reeds opgemerkt, dat een aantal vrouwen achter elkander uit de hut kwamen, waar de kranke was, die eindelijk zelve, leunend op een stok, tevoorschijn kwam. Allen zaten neder in de open ruimte voor de hut, en ik zette mij naast de jonge vrouw van NGANGELIZWE. Doch hoe was zij veranderd sedert ik haar laatst ontmoet had! Toen eene frissche levenslustige jonge vrouw, en nú uitgeteerd, donker van kleur en geheel neerslachtig.

Nadat ik haar gegroet en eenige woorden met haar gesproken had bezag ik, op verzoek van hare moeder, haar rechterbeen, dat zij tot aan de knie ontbloot had. Het was een akelig schouwspel. Het been zag er uit alsof het onder een wagenwiel verbrijzeld of door een kogel getroffen was. De enkel was uitgevallen en het scheenbeen was op meer dan een plaats gebroken, terwijl het vleesch gedeeltelyk was

weggerot. Het rechterbeen was geheel opgetrokken, zoodat het reeds beduidend korter was dan het andere.

Behalve de wonden aan het been, telde ik nog dertig andere aan het lichaam der vrouw, van het hoofd tot aan haar middel en van de linkerknie tot aan de voet, blijkbaar veroorzaakt door geeselslagen. Geen wonder, dat de arme vrouw voortdurend pijn leed langs de ruggegraat en geplaagd werd door een zwaren hoest met bloedspuwen. Zoo zij niet tengevolge der bekomen wonden aan de tering sterft, zal het een wonder zijn.

De vrouw sprak van een ,ongeluk' dat haar getroffen had, doch de waarheid is, dat zij door haar man dus vreeselijk mishandeld is. Haar treurige toestand wekte, geheel natuurlijk, de verontwaardiging op van de geheele Galeka-natie, en al spoedig maakte men zich gereed om den wreeden NGANGELIZWE te straffen. De Galeka's hebben sedert een aanval gedaan op de Tamboekies, in welken KRELI de overwinning behaald heeft op NGANGELIZWE. Deze laatste heeft zich nu, uit vrees voor KRELI, geplaatst onder bescherming van het Britsch Gouvernement, wat de haat van de Galeka's tegen hem niet heeft verminderd."

Trots al dien tegenstand en deze zwaarigheden op zijn weg, hield TIYO SOGA vol in het werk voor zijn Heer, tijdig en ontijdig. Spoediger nog dan men zulks in het eerst scheen te verwachten, zag hij vrucht op zijn arbeid. Eerlang kon er, met toestemming van KRELI en diens Raad, een tweede Zendingstatie gesticht worden, aan de Quoloka, waar later ook een Zendeling, JOHN DEWAR, geplaatst werd. Nog werd er een buitenstatie aan de Tutuka gevestigd, en ook de toezegging ontvangen van den hoofdman MASPARA van grond

voor nog een statie, die later ook aangelegd is. Geregeld werden de kraalen in den omtrek der staties bezocht, door Tiro zelf of door Kaffer-helpers. Eerlang bestond de gemeente aan de Tutuka reeds uit achttien leden. De opkomst van heidenen tot de godsdienstoefening werd steeds beter en geregelder, en de school voor kinderen werd, naar omstandigheden, goed bezocht. In de school werd zoowel de Engelsche taal als het Kaffersch onderwezen. En zoo werd het Evangelie geplant onder de eigengerechtigte, ijverzuchtige, in al de gruwelen van het heidendom verzonken liggende Galeka's, tot de eere van 's Heeren Naam en de zaligheid der zielen.

Terwijl nu de arbeid spoedde ging de arbeider, wat het lichaam betrof, snel achteruit. Tiro Soga sprak zelden over den staat zijner gezondheid, en het was hem blijkbaar altijd pijnlijk als anderen zulks deden. In ieder opzicht open en mededeelzaam van karakter, scheen het alsof Tiro zijn lichaamstoestand, zelf voor zijn beste vrienden, op het zorgvuldigst geheim wilde houden. Het Zending-Comite had van Tiro's dokter wel vernomen aan welke kwaal hij leed, en dat hij door een ontsteking aan de keel was aangetast was zijnen vrienden bekend; doch men meende dat hij daarvan genezen was, terwijl Soga zelf aan het Zending-Comite geenerlei inlichting verschaftte omtrent den staat zijner gezondheid. Het was accideenteel, dat een Zendeling van het Berlijnsche Genootschap, de Weleerw. heer REIN, te weten kwam dat Tiro Soga in een hevigen graad aan laryngitis leed. Deze meldde zulks aan een der Schotsch Zendelingen met den raad, Tiro naar King Williams Town te laten gaan, waar hij zich onder geneeskundige behandeling zou kunnen stellen, en dat hij volstrekt niet in het openbaar zou spreken, daar men anders

spoedig zijn verlies door den dood zou hebben te betreuren.

Nauwelijks hadden TIYO's medezendingen CUMMING, CHALMERS en GORDON hiervan kennis genomen of zij richtten het volgende schrijven aan den lijdenden Broeder:

HENDERSON, 16 Februari 1869.

Waarde Broeder. Wij, uwe broederen, hebben met diepe smart vernomen, dat gij u reeds geruimen tijd in zorgwekkenden staat bevindt wat uwe gezondheid betreft, en dat dit bij den dag erger wordt. Het doet ons ook zeer leed, dat wij zulks moesten hooren van broeders, die niet met onze Zending in verband staan, in plaats van uit uw eigen mond. Wij weten echter, dat het geen gebrek aan vertrouwen in ons is, dat u op onze laatste samenkomst over uwe krankheid deed zwijgen, en dat gij liever in stilte en geduldig lijdt, dan zelfs maar den schijn op u te laden, als wildet gij uw wachtpost verlaten, en uw arbeid door uwe broeders laten verrichten.

Naar aanleiding van het bericht, dat wij ontvangen hebben aangaande den staat uwer gezondheid, zijn wij heden broederlijk samengekomen, en hebben wij na rijpe overweging besloten, u het volgende te schrijven:

Wij gevoelen zeer voor u en met u in uwe tegenwoordige bezoeking, en wij hopen, dat de Heere geven moge, dat de verontrustende verschijnselen in uwe krankheid mogen gelogenstraft worden, en middelen kunnen worden aangewend tot uw herstel. Wij begeeren daarom, dat gij ons zonder eenige terughouding over de zaak zult schrijven, en wees verzekerd van onze hartelijke bereidheid om, wat gij moogt voorstellen terstond te ondersteunen.

Wij hebben u gevraagd, de voorpost te betrekken, waar gij u nu bevindt, en het moeilijke werk der stichting eener nieuwe Zending te ondernemen; wij hebben u naar de Tutuka gezonden, u verwijderende van de Mqwali, waar gij zoo aangenaam woondet. Doch nu gij lijdende zijt, en uwe krachten bij den dag afnemen, nu geven wij u met den meesten ernst in overweging of het niet voor uzelfen noodig is, dat gij die plaats verlaat. Wij wenschen zeer van u te mogen vernemen wat wij, naar uw oordeel, in deze aan het Comité behooren voor te stellen.

Daar de zaak zoo dringend is, behoeft er niet gewacht te worden op antwoord van het Comité, maar kan er dadelijk gehandeld worden. Wij

raden u aan, in elk geval u te onthouden van de prediking en zelfs van het leiden van vergaderingen.

Wij wenschen zeer dat gij de Tutuka onmiddellijk verlaten zult en een zachter klimaat zoeken, bijv. dat gij u tijdelijk vestigen zoudt te King-Williams-Town, Alice, Queenstown of Cradock. De krachten, die u resten behooren o. i. thans uitsluitend gewijd te zijn aan het werk der vertaling van de Schrift. En mocht de reize naar King-Williams-Town, om de Renviseursvergadering bij te wonen, u te moeilijk vallen, dan zoudt gij iemand in uw plaats kunnen afvaardigen, indien gij zelf maar voor de vertaling zorgdet.

Misschien staat gij voor twee moeilijkheden in verband met uw noodig vertrek van de Tutuka: waar gij uw huisgezin zult laten, en wie voor de statie zal zorgen. Wat het eerste betreft, begeeren wij geen oogenblik, dat gij van uwe vrouw en kinderen gescheiden zoudt worden, maar dat dezen u zullen vergezellen. En de tweede moeilijkheid kan opgelost worden als Br. GIRDWOOD, die verlof ontvangen heeft om een nieuwe statie te vestigen, zulks terstond doet, en dan de Tutuka als zijn buitenpost behartigt, terwijl uw broeder FESTINI de gewone diensten kan waarnemen. Op deze wijze kan er o. i. voor de Tutuka worden gezorgd.

Omdat de zaak zoo dringend is, hebben wij niet gewacht met onze vergadering tot die ook door de BB. SCLATER en GIRDWOOD zou kunnen worden bijgewoond, doch wij mogen ons van hunne volkomen instemming overtuigd houden. Laat het u dus niet verwonderen dat dit schrijven niet door hen is onderteeekend. Wij konden deze zaak niet uitstellen tot onze gewone vergadering. Wij hopen nu dat gij onmiddellijk handelen zult. En mocht er in onze voorstellen iets zijn, dat gij minder goed vindt, schrijf ons zulks openhartig.

Wij vertrouwen, dat gij ook in deze geleid moogt worden door Hem, wiens eigendom wij zijn, en dat deze onze broederlijke handeling de gewenschte vrucht mag dragen n.l. de herstelling van uwe gezondheid."

Tryo's antwoord op dit hartelijk schrijven liet zich niet lang wachten. Het was van dezen inhoud:

Waarde Broeders. Uw brief, waarin gij zoo hartelijk onderzoek doet naar den staat mijner gezondheid, en mij zulke broederlijke en ingrijpende voor-
slagen doet, heb ik ontvangen. Ik heb dien gelezen en herlezen, met dankzegging aan God, dat het mij, een Zendeling uit de inboorlingen, geschonken werd, te mogen arbeiden met Broeders, die hoe langer ik met

hen bekend ben, zoo meer ik hen moet liefhebben en achten om hun zelfs wil en om des Meesters wille. Ik dank u oprechtelijk voor uwe broederlijke belangstelling, en dat gij zoo onmiddellijk, afdoend, en hartelijk mij ter hulp wilt komen. Hoe het bericht, dat ik mij in kommervollen staat van gezondheid bevind, en dat de teekenen mijner krankheid een dreigend karakter vertoonen, verspreid is geworden weet ik niet en zal ik ook niet trachten na te vorschen.

Ik wensch de zaak niet beter voor te stellen of erger dan zij is. Ik verzeker u, dat ik na een chronischen aanval van laryngitis (keelvliesontsteking), waaraan ik na onze conferentie geleden heb, weer, wat mijn gezondheid betreft, ben zooals vroeger. Gedurende een veertien dagen nadat ik u aan de Mqwali ontmoet heb was ik onwel, doch niet zoo, dat ik langer dan een dag mijn bed moest houden, of dat ik op den dag des Heeren mijn werk niet kon doen. Ik ben thans redelijk wel, en ik weet niet, waarde Broeders, wat men bedoelt met „verontrustende symtomen”. Doch misschien heb ik geen oog voor mijn toestand en kan dit mij kwalijk bekomen.

Is mijn gezondheidstoestand zorgwekkend, de Heere doe met mij gelijk het goed is in zijne oogen. Vier jaren geleden reeds heb ik mij als stervende beschouwd. Versta mij wel: ik wil niet zeggen dat mij niets deert, of dat ik, naar het mij toeschijnt, ooit weer herstellen zal, maar slechts dat er, voor het oogenblik, geen reden is van bijzondere bezorgdheid.

Indien ik nog wat mag blijven leven, zal het zijn als een lijder aan asthma. Teekenen van longtering hebben zich nog niet bij mij geopenbaard, doch er is dofheid in de linkerlong. Verschijnen de teekenen van tering dan moet ik ze opmerken, of ik heb tevergeefs geneeskunde gestudeerd, en tevens weet ik dat dan mijn levenstijd snel ten einde spoedt, en mijn werk op aarde is afgelopen. Weest verzekerd, waarde Broeders, dat ik niet aarzelen zou, u in deze ten volle in te lichten. En tenzij zij, die beter met mijn lichaamstoestand bekend zijn dan ik zelf, mij de volle waarheid hebben gezegd, is er werkelijk op dit oogenblik geen grond van ernstige bezorgdheid.

Ik acht mijn arbeid aan deze plaats van groot gewicht. Het was op uw aanzoek, en dat van Broeders eener Zusterkerk, dat ik hier heen ben gekomen, schoon niet sterk van gestel. Ik wist het wel, en zoo wist gij het, Broeders, dat ik de Mqwali niet verliet om het hier beter te vinden. Onder welke omstandigheden kunnen iemands drijfveeren zuiver en zonder eigenbelang genoemd worden, indien niet de mijne, toen ik mijn onvergetelijke plaats aan de Mqwali verliet, waarheen ik, ware het niet

dat ik mij geroepen gevoel, hier te arbeiden, morgen zou begeeren terug te trekken. Mocht deze plaats beter blijken voor mijn gestel dan de Mqwali, dan zou mij zulks aangenaam zijn, doch dit blijft bijzaak. Zeker is het, dat ik, niettegenstaande de ongeriefelijkheden aan ons verblijf in mistig en nat weder verbonden, mij hier beter gevoel dan in den laatsten tijd aan de Mqwali.

In gedachtenis houdende wie mij naar deze plaats gezonden hebben, en dat ik door geen onzuivere beweegredenen geleid werd door de roeping naar hier op te volgen, zal ik het als een duren plicht voor God beschouwen om zoodra het werk schade zou lijden door den slechten staat mijner gezondheid, u daarvan terstond kennis te geven.

Ik zal nu niets meer hebben te zeggen omtrent uw voorstel, dat ik terstond de Tutuka verlaten zou. Schoon het mij zwaar zou vallen, u, geliefde Broeders, iets te weigeren, zou ik in geen geval van hier willen gaan, en liefst sterven in deze plaats, waar de Heere mij gesteld heeft, in de bediening van mijn ambt en onder mijn eigen volk. Ik heb ten behoeve mijner gezondheid, reeds twee uitstapjes gemaakt op kosten der Kerk, eens naar Basutoland en eenmaal naar de Kaapstad, en ik zal geen derde gezondheidsreisje doen. Ik bedoel natuurlijk niet, dat ik nooit, voor verandering van lucht, naar een andere streek zal gaan, maar een verandering van plaats, die eene afwezigheid van zes maanden of langer zou vereischen, of wel mijne geheele verwijdering van de Tutuka.

Wat deze en gene overigens ook van deze streek moge zeggen, zij is voor lijders aan borstaandoeningen beter dan Peelton, King-Williamstown en Alice. Ik zeg zulks met nadruk. De plaats waar wij wonen ligt wel blootgesteld aan wind en weer, doch dit kan door verstandig bouwen verbeterd worden. De Heere geeft ons niet in elke plaats dezelfde natuurlijke voorrechten, opdat wij zullen leeren, ons te schikken naar de omstandigheden. Wat de mist betreft, zoo die niet vergezeld gaat van motregen, vind ik dat zij eerder verzachtend werkt op de longen dan neerdrukkend. Voorts is mij geen Zendingstatie bekend, met hoeveel zorg ook uitgekozen, die niet later, om allerlei redenen, afgekeurd is geworden als geheel onbewoonbaar. Zoo is het gegaan met de Mqwali, Henderson, Mbulu en Toleni. Ik zal mij daar niet aan storen, en ik zou mijn post niet wenschen te verlaten al zou de Heere morgen den dag mijn levensdraad afsnijden.

In uw hartelijk en zorgzaam schrijven herinnert gij ook aan mijne reizen naar King-Williamstown ter bijwoning der vergaderingen van de

Revisie-Commissie. Hartelijken dank voor uw fingerwijzing in deze. Mijn vriend en broeder CHALMERS gelieve zich dan gereed te houden om mijn manuscript na te zien, en waar het noodig is op de vergaderingen in mijne plaats te handelen. Daar de vertaling van het Woord Gods in de Kaffertaal mij het voornaamste en heerlijkste werk toeschijnt, waarin ik, onder de omstandigheden, kan bezig zijn, zou ik u willen verzoeken, mij vrij te laten van de gewone driemaandelijksche vergaderingen, tenzij dan dat deze gehouden worden aan deze zijde van de Kei en Tsomo. Mocht het mij niet mogelijk zijn, te paard naar King-Williamstown te rijden dan zal ik gebruik maken van den ossenwagen der statie.

Ik moet hier bijvoegen, dat indien ik niet gegaan ware naar de Conferentie in Januari, waardoor veel arbeids hier zich opeenstapelde en ik mij niet met de revisie kon bezig houden, het manuscript van het Evangelie van Mattheus thans gereed zou zijn geweest.

Gij ziet nu, waarde Broeders, hoe openhartig ik u alles, mij en mijn werk betreffende, heb blootgelegd. Ik heb niets voor u verzwegen en zou ook niets willen verbergen, hetzij goed of kwaad. Wat in de toekomst ligt weet ik niet. Doch ik kan alles in het geloof toevertrouwen aan God, in Wiens hand ons leven is, en Die onzen weg beschikt naar Zijn wil".

Toen TIYO SOGA naar de Tutuka vertrok, had hij zijn drie zonen, waarvan de oudste nu 12 jaren oud was, achtergelaten te Lovedale, waar zij op de scholen aan de Zending der Vrije Schotsche Kerk verbonden, onderwijs ontvingen. Omstandigheden echter noodzaakten TIYO SOGA wel te overwegen, hoe nu verder in de opleiding dier kinderen te voorzien. De Vrije Schotsche Kerk had besloten om aan de reeds bloeiende stichting te Lovedale groote uitbreiding te geven, meer bepaaldelijk ook met het oog op de opleiding van inboorlingen tot predikers van het Evangelie en tot onderwijzers. In verband hiermede ontving Ds. GOVAN, die nu hoog op jaren gekomen was, en deswegens kwalijk het bestuur kon voeren over de stichting zooals deze nu zou worden uitgebreid, zijn eervol emeritaat, en zou hij naar Schotland terugkeeren. Hoe zeer nu TIYO wenschen mocht,

dat zijne zonen, evenals hij zelf, aan den dienst des Evangelies onder de Kaffers hun leven zouden wijden, wilde hij hen daartoe op geenerlei wijze dwingen, wat eenigszins het geval zou zijn geweest indien zij hun opleiding te Lovedale bleven ontvangen. Hij meende dus te moeten uitzien naar een andere school voor zijne jongens, en dit te eerder nu zijn vaderlijke vriend, GOVAN, Lovedale ging verlaten.

Doch naar welke school zou hij zijne kinderen zenden? Niet naar eenige inrichting voor onderwijs in de Kaapkolonie, hoe uitstekend die ook in menig opzicht genoemd mochten worden. Eensdeels waren die scholen hem te kostbaar, en dan, „zijn kinderen waren wel licht van kleur maar toch geen blanken.” Het was zeer de vraag of men zulke kinderen zou toelaten op een der scholen voor uitgebreid onderwijs in de Kolonie. „Ik wensch niet de eerste te zijn,” schreef TIYO, „om de zaak op de proef te stellen, daar het zou kunnen aanleiding geven tot een strijd, waarvan mijn jongens hun leven lang de gevolgen zouden hebben te dragen. God heeft mij in staat gesteld om het vooroordeel van blanken tegen inboorlingen, voor zoover het mij persoonlijk betreft, tot zwijgen te brengen, doch ik denk er niet aan om de knapen bloot te stellen aan hetgeen ik heb moeten ondervinden, en minst van al bij den aanvang van hun loopbaan. Te Lovedale konden onze gekleurde kinderen zeer vriendschappelijk schoolgaan met blanke jongens, zonder te schande gemaakt te worden wegens hun kleur. Doch dit zou niet het geval zijn op scholen in de Kolonie, gesteld dat men de kinderen, bij wijze van uitzondering op den gewonen regel, zou toelaten.” Dit was juist gezien. Ook zelfs de zonen van TIYO SOGA, geordend Leeraar der Vereenigde Presbyteriaansche

Kerk en Zendeling in Kafferland, een welopgevoed lid der maatschappij, de vriend en medgezel van de voornaamste Zendingen in Zuid-Afrika, de man, die, aan boord van de *Euryalis*, dagelijks aan tafel de gast was van Prins ALFRED, en in het huis van den Gouv.-Generaal van Zuid-Afrika, SIR GEORGE GREY, steeds met kennelijke onderscheiding werd ontvangen, — de jongens zelfs van dien man zouden op scholen in de Kolonie slechts jonge „Kaffers” zijn, en als zoodanig worden behandeld, of juist gezegd, mishandeld. Wel te verstaan, niet door Boeren maar door Engelschen, en wel door dusgenaamde beschaafde Engelschen, in wier oog de ruwste blanke verre verheven stond boven den meest beschaafden inboorling.

TIYO SOGA had op dit punt droeve ondervindingen opgedaan.

Men had het hem in de Kolonie tot een grievend verwijt gemaakt, dat hij, „een geboren Kaffer”, in het huwelijk had durven treden met eene blanke vrouw, eene Schotsche jonge dame.

„Dat blanken in Kafferland en vooral in de garnizoensplaatsen in ontucht leefden met Kaffermeisjes,” dus werd geredeneerd, „was wel erg, doch bij lange niet zoo schandelijk, niet zóo onnatuurlijk als een wettig huwelijk tusschen een Kaffer — zij hij ook iemand, die eene academische opvoeding had genoten en het leeraarsambt bekleedde — en eene fatsoenlijke, blanke vrouw.

Of neen, „fatsoenlijk” kon, volgens die beschaafde Engelsche kolonisten, geen vrouw genoemd worden, die in een wettig huwelijk met een Kaffer was getreden!

Het is ongelooflijk hoeveel TIYO SOGA hieronder had geleden, vooral ook uit teeder gevoel voor zijne echtgenoot.

Doch ook op andere wijze hadden dusgenoemde beschaafde Engelschen hem gedurig doen gevoelen, dat hij „maar een Kaffer was” en als een „Kaffer” moest behandeld worden.

Zoo kwam hij eens, op eene reize door de Kolonie, met een anderen Zendeling in een klein dorp, en ontmoetten zij den magistraat of burgemeester der plaats op de straat. Deze groette den blanken leeraar zeer beleefd en hartelijk, en keerde zich toen tot TIYO SOGA met de vraag: „Waar is uw pas?” Volgens de bestaande wet, mocht geen Kaffer door de Kolonie reizen zonder pas, of straffe van boete en opsluiting in de gevangenis. Natuurlijk had die wet op TIYO SOGA geen betrekking, en dat wist deze magistraat ook wel, doch het was alleen te doen om TIYO te kwellen. Deze gevoeld de belediging zóó diep en pijnlijk, dat hij, na zijn terugkeer in Kafferland, zich wendde tot den Luitenant-Gouverneur, MACLEAN, met het verzoek, hem, evenals aan iederen kraal-Kaffer, een pas te verleen en opdat hij ongehinderd in de Kolonie zou kunnen reizen. Kolonel MACLEAN, die de hoogste achting voor TIYO koesterde, antwoordde dat hij het als een belediging voor dezen zou beschouwen indien hij hem een pas zou uitreiken; doch op aanhoudend verzoek van TIYO gaf hij hem eindelijk, niet een pas maar, een hartelijk briefje van zijn hand, waarin duidelijk te kennen gegeven werd wie TIYO was, en welke betrekking hij bekleedde.

Op een anderen tijd kwam TIYO SOGA de koffie-kamer binnen van een klein hotel aan den weg, waar hij, vermoeid zijnde van de reis, wat wilde uitrusten en iets gebruiken. Nauwelijks echter was hij binnengetreden of de hotelhouder gebod hem op ruwe wijze, het huis te verlaten, „Scheer je weg,” riep hij SOGA toe, „wij laten hier geen Kaffers toe.”

Gelukkig was TIYO niet alleen maar in gezelschap van iemand, die veel invloed had in de Kolonie. Deze dreigde nu, het schandelijk gedrag van den ruwen waard publiek te zullen maken, waarop de vent, na TIYO allerlei beleedigingen te hebben toegevoegd, eindelijk toeliet dat deze in het vertrek kon blijven en eenige ververschingen gebruiken.

TIYO SOGA werd eens met eenige andere Zendelingen afgevaardigd naar een militairen bevelhebber, om diens noodige toestemming te vragen tot vestiging eener Zendingstatie in een district, dat pas door de Engelschen was geannexeerd. Toen de deputatie toegelaten was in de tegenwoordigheid van den overste, wendde deze zich barsch tot TIYO, zeggende: „Wel, SOGA, en wat heb jij al zoo uitgevoerd, sedert ik je het laatst gezien heb.” Opzettelijk werd het gebruikelijke „mijnheer” achterwege gelaten om den gekleurden Zendeling te doen verstaan, dat hij „maar een Kaffer was.” Voor een oogenblik was TIYO door deze ruwheid pijnlijk getroffen, doch zich terstond herstellende antwoordde hij, dat hij als Zendeling arbeidde aan de Mqwali. Hierop volgde uit den mond van de overste een tirade op Zending en Zendelingen: „Zendingstatiën waren niet anders dan broeinesten van allerlei ongerechtigheid; dáár werd alleen het uitvaagsel van de Kaffernatie, dieven, bedriegers en dronkaards gevonden. Zendelingen hadden nog nooit iets goeds uitgericht, en hoe weinig invloed de Zending op de Kaffers had gehad, was wel gebleken uit de Kat-rivier opstand. Kaffers waren niet waard om beschaafd te worden, en indien zij ook al vatbaar waren voor zedelijke verbetering dan waren de Zendelingen toch geheel ongeschikt om daartoe mede te werken.” Op deze wijze ging de „beschaafde” Engel-

sche bevelhebber eenigen tijd voort, zijn gal uit te spuwen op de Kafferzending, bepaaldelijk ook met het doel om TIYO SOGA persoonlijk te kwetsen. Toen hij eindelijk zweeg antwoordde TIYO met waardigheid: „Het doel van ons bezoek, Mijnheer, is niet om met u van gedachten te wisselen over de Christelijke Zending en wat deze heeft tot stand gebracht. Het heeft u behaagd, misbruik te maken van uw positie; wij ontmoeten elkander niet op gelijken voet. Want indien wij het zouden wagen, u te antwoorden en uwe beweringen te wederleggen, dan is het in uwe macht, ons eenvoudig de deur te wijzen. Wij zijn echter bereid, bij iedere andere gelegenheid ons en onzen arbeid te verdedigen.” Wat de overste tegen geen blanken Zendeling zou hebben durven zeggen, meende hij den „Kaffer SOGA” voor de voeten te kunnen werpen. Doch TIYO SOGA gedroeg zich zoo kalm en waardig onder de smaadheid, die hem door dezen vertegenwoordiger van Hare Majesteit de Koningin van Engeland, op eene officieele audientie, werd aangedaan, dat de overste tot zwijgen gebracht werd.

Nog weer op een anderen tijd kwam TIYO in eene zeeplaats, waar hij een vriend zou ontmoeten, die per stoomboot verwacht werd. Vermoeid van een lange reis te paard, vroeg hij in een der hotels om een kamer, en wees men hem een kamertje bij den stal op de achterplaats, waar geen ander meubilair was dan een tafel en een paar banken. Op de eene bank stonden een paar welgedragen laarzen, zooals de polderjongens gebruiken, en op de andere legde TIYO zich neder om wat uit te rusten. Kort daarna kwam de eigenaar van de laarzen, een groote sterke polderjongen, binnen en ziende een „Kaffer” op de bank liggen, riep hij uit: „Wat nou!” en greep zijne laarzen zeggende: „Ik moet

mijn eigendom beschermen!" TIYO SOGA barstte uit in lachen bij de gedachte, dat de man hem in staat rekende, zijn laarzen te stelen, en ook dat hij, zwakke, tengere Zendeling, opgewassen zou zijn tegen den sterken polderjongen. Deze laatste zag echter in hem „maar een Kaffer" die, natuurlijk tot alle kwaad in staat was. Hier moet bijgevoegd dat toen de hotelhouder verstond wie TIYO SOGA was, deze een betere kamer kreeg, en dat toen TIYO den volgenden dag, Zondag, predikte hij geen ernstiger toehoorder had dan de poldergast.

TIYO had in dezen weg veel te lijden. Het scheen dikwijls of men hem niet vergeven kon, dat hij, een geboren Kaffer, een beschaafde opvoeding had ontvangen en Christen-Zending was geworden, en minst van al dat hij met eene blanke getrouwd was. Op allerlei wijze deden vele dusgenaamde beschaafde Engelschen hem gevoelen dat hij een „Kaffer" was en een „Kaffer" bleef, donker van kleur, kroesharig, en dáárom verre beneden den ruwsten, onbeschaafdsten Engelschman. Door zijn nederigen, stillen, vromen, waardigen wandel wist hij eindelijk dit vooroordeel tegen zijn persoon wegens zijn afkomst en kleur, gedeeltelijk tot zwijgen te brengen, Doch zijne kinderen wilde hij niet blootstellen aan hetgeen zij in de Kolonie zouden te lijden hebben, indien zij op een der publieke scholen aldaar, te zamen met blanken, hun opleiding zouden ontvangen.

TIYO besloot daarom, zijne drie zonen naar Schotland te zenden om daar, naar hun aanleg en begeerte, te worden opgeleid tot de eene of andere betrekking. Wel waren de kinderen nog zeer jong, en zou het hem, en niet minder zijne echtgenoote, zwaar vallen, hen op dien jeugdigen leeftijd

naar Europa te laten vertrekken, doch zelden zou zich eene zoo goede gelegenheid voordoen om hen onder vertrouwd geleide de reis te laten doen als nu, waar Ds. en Mevr. GOVAN naar Schotland terugkeerden. Dit waardig echtpaar had eenmaal voor den jongen TIYO als vader en moeder gezorgd, en onder hun geleide was deze voor de eerste maal naar Schotland gereisd; nu zouden zij ook voor zijne kinderen zorgen. Met het volste vertrouwen kon TIYO zijne zonen onder hunne hoede stellen, en zij waren bereid de zorg op zich te nemen.

Omtrent een en ander schreef TIYO SOGA aan zijn vaderlijken vriend, Ds. ANDERSON, in Schotland:

„Om onderscheidene redenen heb ik besloten, onze drie oudste jongens naar Schotland te zenden. Ds. GOVAN vertrekt in Februari en heeft op zich genomen, gedurende de reis voor hen te zorgen, en hij zal hun vriend en raadsman zijn zoolang hij leeft.

„Ik schrijf nu bijzonder aan U, mijn vader en vriend, over mijne kinderen. Och, betoon hun nu de vriendschap, die gij mij zoo jaren lang bewezen hebt, en die ik nimmer vergeten kan. Ik zou gaarne zien dat zij te Glasgow woonden, in een gezonde buurt en in het huisgezin van iemand, die hen op vriendelijke wijze onder de noodige tucht kan houden. Liefst zou ik wenschen, dat zij bij een lid der Johnstreet-Kerk konden inwonen, daar zij tot die Kerk zullen behooren. Wees toch zoo goed en overleg met den heer B. omtrent de plaatsing en de opvoeding van mijne arme jongens. Hun grootouders van moederszijde wonen buiten Glasgow, doch ik begeer dat zij in Glasgow zullen wonen, omdat zij daar het best, onder den invloed van Christelijke vrienden en zonder groote kosten, kunnen worden opgevoed.

„De jongens zullen later, natuurlijk, van elkander gescheiden worden, doch zoolang zij jong zijn, zou ik liefst zien dat zij bij elkander bleven. ALLAN, slechts 8 jaren ond, is eigenlijk te jong om reeds naar een vreemd land te gaan, en ik ben zeer bekommerd omtrent hem. Zoo hij echter eenige jaren bij zijne beide broeders blijft, zal het, onder Gods zegen, ook met hem wel gaan. De kinderen kunnen toch niet altijd onder de zorg van mij en van hunne moeder zijn, en ik moet hen zoo spoedig mogelijk in staat stellen, voor zichzelf te zorgen. Schotland biedt hier-

toe vele middelen, en het is mijne begeerte, dat wat zij in Schotland leeren later hun eigen natie ten goede moge komen.

„Ik behoor tot een langlevend geslacht, en hadde ik nimmer mijn geboorteland verlaten dan zou ik thans, naar den mensch gesproken, gezond en sterk zijn gelijk mijne broeders. Doch de overplanting, op jeugdigen leeftijd, naar een vreemd land, en mijne onbekendheid met het klimaat dáár hebben mijn leven verkort. Dit moet, zoo mogelijk, wat mijne kinderen betreft voorkomen worden. Zij moeten warme onderkleeren dragen; vooral moet de borst goed gedekt zijn, en eens of twee maal per week moeten zij gymnastie doen. In dit land zijn wij van onze jeugd aan gewoon om veel in de open lucht bezig te zijn. Mijne jongens moeten gedurende al den tijd van hun verblijf in Europa warm gekleed zijn, gymnastische oefeningen doen, en iederen morgen hun bad nemen of ten minste met koud water het lichaam wasschen.”

Aan een anderen vriend schreef hij:

„Mijne drie jongens WILLIAM ANDERSON, JOHN HENDERSON en KIRKLAND ALLAN gaan niet naar Schotland om fortuin te maken, maar opdat zij nuttig zullen kunnen zijn voor Kafferland. Zij zijn hier noodig, en niet in Schotland. Al zouden zij het ook niet verder kunnen brengen dan tot ketellappers, toch zouden naar Kafferland moeten terugkeeren om, wat zij van het ambacht geleerd mochten hebben, aan te wenden ten nutte van hun natie. Laat hen toch hun geboorteland, hun familie en hun natie liefhebben.

„Ik kan mijne kinderen hier de opvoeding niet geven, die zij behoeven om voor hun land en volk, in 's Heeren dienst, nuttig te kunnen zijn en zend hen daarom naar Schotland. Wij zullen ons zeker zeer moeten bekrimpen om te kunnen voorzien in de kosten van hun onderwijs en verblijf in Schotland; doch ik zou mij liever elke ontbering willen getroosten dan mijnen kinderen de opvoeding onthouden, die zij behooren te hebben. Het geld voor den overtocht heb ik op onze dagelijksche uitgaven uitgespaard, en de helft van mijn halfjaarlijksch inkomen (£ 50) moet blijven voor het onderhoud mijner kinderen in Schotland.

„Ik beveel de kinderen aan in uwe vriendschap en in die van andere Christenen. Zij verlaten een land, waar zij weinig aan verleiding waren blootgesteld, voor een ander zoo vol verleiding. Ik vrees de beschaafde, verfijnde zonde en onzedelijkheid van Europa meer dan de ingeboren schandelijkheden der Kaffers. Ik heb beide van nabij leeren kennen en

kan dus oordeelen. Ware het niet dat mijn jongens behoorlijk onderwijs moeten ontvangen om hier nuttig te zijn, dan hield ik ze liever thuis dan hen naar Europa te zenden.

„Zij hebben allen een goed oor voor muziek, en gaarne zou ik zien, dat zij daarin onderwijs ontvingen, vooral gedurende de lange winteravonden. Liefst WILLIE op de piano, die hij reeds een weinig bespeelt, ALLAN op de fluit (hij heeft een bij zich), en JOHN op de viool of fluit, of op welk ander instrument gij meest geschikt zoudt oordeelen. Ik stel U dit slechts voor, wetende dat in deze gehandeld moet worden overeenkomstig de middelen, die ter beschikking zijn.”

Bijzonder bezorgd was TIVO over zijn tweeden zoon, JOHN, die kreupel was aan den eenen voet, en deswegens reeds eenmaal onder behandeling was geweest van doktoren in Schotland. TIVO schreef herhaaldelijk aan een zijner vrienden over JOHN, begeerende, dat men het kind nog eens in een der orthopaedische hospitalen in Londen zou laten onderzoeken, en dat er vooral gezorgd zou worden voor een „passende schoen, voor den kreupelen voet”.

De kinderen zouden in Februari (1870) te East-Londen aan boord gaan van de stoomboot, die op de reize van Natal naar de Kaapstad die haven gewoonlijk aandoet, en daarmede naar Port-Elizabeth reizen, waar ds. GOVAN hen wachtte, en van waar ze scheep zouden gaan naar Engeland. TIVO en zijne echtgenootte vergezelden de jongens naar East-Londen, doch de stoomboot daagde niet op. Na drie dagen wachters bleek het, dat de boot, tengevolge van de zware najaarsstormen, ergens op de kust was vastgeraakt, zoodat de kinderen over land naar Port-Elizabeth zouden moeten reizen.

Daar ds. GOVAN echter vertrekken moest met de mailboot in welke hij passage genomen had, kon hij nu niet op de kinderen wachten, en moest TIVO iemand anders vinden, die de jongens onder goede zorg zou willen nemen, op de reis

naar Engeland. Dit viel gemakkelijker dan hij dacht, daar juist de Zendeling ASHTON en zijn vrouw, van het Londensch Genootschap, gereed stonden om naar Engeland terug te keeren, en dezen verklaarden zich terstond bereid, voor de jongens te zorgen, zoo zij nu in tijds te Port-Elizabeth zouden aankomen. TIYO's echtgenootte vertrok nu terstond met hare drie kinderen over land naar Port-Elizabeth, den vader achterlatende, die wegens eene vergadering der Reviseurs van den Bijbel in het Kaffersch naar King-Williamstown moest. Dat hij niet kon mêegaan naar Port-Elizabeth om zijn jongens aan boord te brengen, was voor TIYO een nieuwe beproeving.

Getrouw aan zijn plicht, ging hij echter naar King-Williamstown, en liet hij zijne vrouw met de jongens naar Port-Elizabeth reizen. Het afscheid viel hem bitter zwaar, vooral bij de gedachte, dat hij hen misschien nimmer op aarde zou weerzien. TIYO bleef met zijn medereviseurs aan het werk tot de zittingen gesloten werden, doch toen ook spoedde hij zich naar Port-Elizabeth in de vurige hoop, dat het schip nog niet zou zijn vertrokken, en hij zijn jongens nog eenmaal aan het hart zou mogen drukken. Die hoop werd niet teleurgesteld, en hij kon de kinderen zelf aan boord brengen.

TIYO's gestel had echter in den laatsten tijd, door het snelle reizen, en vooral door het afscheid van zijne kinderen zóóveel geleden, dat hij terstond na het vertrek van zijne jongens hevig door de koorts werd aangetast en geruimen tijd niet buiten gevaar was. Door de goedheid Gods mocht hij echter nog weer worden opgericht. Nauwelijks eenigszins hersteld van deze krankheid, gaf hij zich weer geheel aan het werk zijner bediening. Hij predikte het Evangelie te

Port-Elisabeth, en woonde onderscheidene vergaderingen bij van Zendelingen en leeraren ter bespreking van den arbeid in 's Heeren wijngaard. Hieromtrent zegt ds. MAC-INTOSH, vroeger medestudent van TIYO te Glasgow en toen predikant te Port-Elisabeth, o. m. het volgende:

„Sedert ik in het land gekomen ben, heb ik steeds veel goeds van TIYO SOGA gehoord, en in 1870 heb ik hem dikwijls ontmoet. Met veel voldoening heb ik hem hooren preeken, schoon het maar al te duidelijk was, dat zijn gewillige geest meer van het zwakke lichaam vorderde dan het dragen kon.

„TIYO's preek was uitstekend en werd met kracht voorgedragen terwijl de talrijke gemeente, die hem hoorde, als aan zijn lippen hing. Doch de prediker stond in zijn eenvoudige oprechtheid boven de preek, schoon deze blijkbaar de vrucht, de rijpe vrucht was van veel overdenking en veel geestelijke ondervinding. Het was duidelijk aan TIYO te zien, dat hij, wat lichaamskracht betrof teerde op zijn kapitaal. De geheele preek gaf onwillekeurig den indruk, dat TIYO, zonder zulks te willen of zelfs te weten, voor de oogen van ieder zijner hoorders het bewijs zijner roeping van den Heere tot den dienst des Evangelies blootlegde, en dat hijzelf aan het einde van zijn aardschen loopbaan stond. Ieder, die hem hoorde moest erkennen, dat hij van God geroepen was tot den dienst des Evangelies. Zijn preek sprak, door breedte van opvatting en veelzijdig beroep op de verschillende toetanden der ziel, evenzeer tot het verstand als tot het hart, en liet gedurig doorschemeren dat de prediker zelf rijp was voor de heerlijkheid.

„Dit laatste kwam in deze dagen ook bijzonder uit in TIYO's dagelijksch leven; hij had zoo vollen vrede en was zoo los

van de aarde. Evenals zij, die mij het naaste en dierste op aarde was, en die omtrent denzelfden tijd als TIYO in de heerlijkheid ging. Het treft mij van achteren hoe die beiden zich tot elkander getrokken gevoelden in de gemeenschap der heiligen.

„Gedurende TIYO's verblijf te Port-Elisabeth woonde hij, zoo dikwijls hij kon, de samenkomsten bij van predikanten en Zendelingen tot verschillende Kerken behoorende, die geregeld gehouden werden tot gebed en tot bespreking van zaken het werk der bediening en de uitbreiding van 's Heeren Koninkrijk betreffende. Nu gebeurde het op een dezer samenkomsten dat een der broederen — een uitstekend en algemeen geacht prediker —, die een referaat had te leveren, in strijd met het gebruik, een pleidooi hield voor zijn eigen Kerk, als, *jure divino*, de best ingerichte Kerk, en met vooroordeeling van de inrichting der andere Kerken, die in de vergadering vertegenwoordigd werden. Dit gaf, heel natuurlijk, aanleiding tot, wel vriendelijke, maar vrij scherpe kritiek van de zijde der andere broederen, zoodat er nog al spanning heerschte in de anders zoo vreedzame vergadering.

„TIYO SOGA zat al dien tijd ernstig neder en zonder een woord te spreken, ook niet toen de beurt aan hem kwam om zijn gevoelen over het referaat te kennen te geven. Doch toen ieder had uitgesproken richtte TIYO zich tot allen gezamenlijk, en gaf ons een broederlijke vermaning, om de liefde te betrachten en eensgezind te zijn in bidden en arbeid, die ik niet licht vergeten kan. Niemand had iets gezegd dat bepaald onbehoorlijk was; doch de referent had kortzichtig gehandeld door te trachten op zulk een samenkomst de uitstekendheid zijner Kerk te willen bewijzen, en dit had een ietwat stormachtige discussie uitgelokt. Onze Kaffer-broeder alleen, onder de Europeesche leeraren tot wie hij zich nu

richtte, was kalm gebleven. Hij naderde de volmaakte Kerk, en was reeds meer met haar geest vervuld dan wij anderen. Zijn ziel ademde den vrede der rust, die blijft voor het volk van God."

Zoodra de staat zijner gezondheid zulks toeliet, keerde TIYO SOGA met zijne echtgenooten naar de Tutuka terug. Het was in het najaar, en tengevolge van de zware regens en volle rivieren ging de reis met vele moeilijkheden gepaard. Na ruim vijf weken onderweg geweest te zijn, kwam TIYO, in de tweede helft van Mei, in redelijken welstand op zijn statie terug, waar hij een bericht vond van het Zendingcomité, „dat hem voor de opvoeding van zijne beide oudste kinderen, gedurende hun verblijf in Schotland, een ruime toelage zou worden verleend uit een tot zulk doel bestemd fonds, en voor ALLAN, die nog te jong was om uit dat fonds te trekken, eene toelage van f 300, uit de gewone fondsen beschikbaar gesteld was." Deze vrijgevigheid trof TIYO te meer, daar hij het Zendingcomité om geen hulp gevraagd had. Hij had nu nog slechts £ 85 (f 1030) per jaar bij te dragen voor de opvoeding zijner kinderen, welke som van zijn salaris moest worden afgehouden. Doch deze opoffering getroostten hij en zijne vrouw zich gaarne ten behoeve hunner kinderen, zeer dankbaar voor de hulpe, die hun in dezen verleend werd.

XX.

DE KAFFER UIT DE KAFFERS.

Teruggekeerd aan de Tutuka, hervatte TIYO SOGA met opgewektheid zijn arbeid, naar het scheen in betrekkelijk redelijken welstand, doch werkelijk met gesloopte lichaamskrachten. Een enkel jaar nog zou hij onder zijn volk mogen arbeiden en voor zijn natie worstelen in het gebed, doch dan zou hij zijn aardschen loopbaan hebben afgelegd en ingaan in de Ruste. Vóór wij hem in dat laatste jaar, niet het minst belangrijkste zijns levens, gadeslaan, vestigen wij eerst de aandacht op eenige eigenaardige karaktertrekken van dezen dienstknecht des Heeren.

TIYO SOGA was een Kaffer uit de Kaffers, gelijk Paulus een Hebreër uit de Hebreëen. Het was hem een eere uit Kafferbloed, en wel uit een aanzienlijk geslacht onder de Kaffers, gesproten te zijn. Hij behoorde tot den oudsten Kafferadel, en schoon hem ook dit voor den Heere als schade en drek was geworden, kon hij met betamelijk eergevoel, zijn afkomst stellen tegenover die van zoovele blanken, die hem om zijn donkere huidskleur verachtten. Hij had zijn land en volk innig lief, en was een patriot in den waren zin des woords. Schoon in kennis, beschaving en maatschappelijke positie boven ieder ander zijner natie verre verheven, en door vele banden met de blanken verbonden, zocht hij nimmer als een blanke beschouwd en behandeld te worden. „Waarom zal een beschaafde Kaffer minder geacht zijn in de maatschappij dan een beschaafde blanke,” redeneerde Tivo, „of een Christen-Kaffer in de Kerke Christi minder gerekend

worden dan een Christen-blanke?" Hij had overigens evenveel, indien niet nog grooter, afkeer van het naäpen van blanken gelijk door vele meer of min beschaafde kleurlingen zoo dikwijls geschiedt, als van de minachting, waarmede blanken veelal neerzien op kleurlingen.

Tiyo SOGA was een toonbeeld van verdraagzaamheid en lijdzaamheid, doch zijn gevoel werd opgewekt als zijn volk, omdat het een Kaffer-natie was, werd beschimpt en geminacht. Vele Engelschen wisten, gelijk wij zagen, doorgaans niets dan kwaad van de Kaffers te zeggen, en beschouwden dezen als een verdierlijkt ras, dat uitgeroeid of dienstbaar gemaakt moest worden. Dat het Evangelie eenigen invloed op zulk een ras kon uitoefenen werd openlijk ontkend. Voor beschaving werd dat volk onvatbaar gerekend. En waar Tiyo SOGA in zijn eigen persoon zulke beweringen logenstrafte, daar moest hij het bijzonder ontgelden, en gaf men soms niet onduidelijk te kennen, dat zijn geheele opvoeding in Schotland één groote vergissing was, en dat hij, hoe wel opgevoed ook, toch „maar een Kaffer" bleef. Tegen dit „maar een Kaffer" kwam Tiyo gedurig en krachtig op. Niet: „Maar" een Kaffer, maar: „Een Kaffer", die naar de genadeleidingen Gods in de gelegenheid gesteld was, eene beschaafde, Christelijke opvoeding te ontvangen, en in wien het eenigszins bleek waartoe, onder gelijke omstandigheden als blanken, Kaffers komen kunnen. „Brengt aan de Kaffers het Evangelie," beweerde Tiyo; „zorgt voor de opvoeding der kinderen; leert het volk met den ploeg omgaan; onderwijst het in ambachten en laten de Kaffers hunne eigen winkels hebben in plaats van afhankelijk te zijn van blanke handelaars; in een woord, laat de Kaffernatie in dezelfde geestelijke en maatschappelijke voorrechten deelen met de blanken en gij zult zien, dat de Kaffers in zich al de ele-

menten hebben van een groot en invloedrijk volk, en in niets ten achteren staan bij eene blanke natie. onder gelijke omstandigheden. De kleur van de huid kan tot de verstandelijke vermogens van den mensch niets toe- of afdoen, en iemand om zijn huidskleur te verheffen of te minachten is het toppunt van dwaasheid."

Bezield met deze gevoelens, was het TIYO's vurige begeerte om zijn leven te wijden in de eerste plaats aan het geestelijk welzijn, maar voorts ook aan de maatschappelijke ontwikkeling van zijn volk. „De gaven en krachten, die de Heere hem geschonken had, moesten besteed worden in den dienst des Evangelies, onder zijn eigen Kaffer-natie. God had hem, geboren Kaffer, eene opvoeding doen ontvangen boven ieder ander van zijn volk, en hem een plaats gegeven in de Kerk en de maatschappij, gelijk geen Kaffer vóór hem had ingenomen, niet opdat hij, TIYO SOGA, iets zou hebben om zich op te verheffen boven zijn natie, maar opdat hij, met hetgeen de Heere hem geschonken had, zijn natie zou dienen, en de Heere daarin verheerlijkt zou worden." Zijn kennis, zijn welsprekendheid, zijn eervolle omgang met Christenleeraars in Afrika en Europa, de onderscheiding, waarmede hij door de hoogstgeplaatste ambtenaren in de Kolonie en zelfs door een Prius van koninklijken bloede werd behandeld, en de geschenken, waarmede hij begiftigd werd, alles moest zijn volk ten nutte komen in den dienst des Evangelies, en óók tot verheffing van deszelfs maatschappelijke positie.

En niet alleen dat hij zich persoonlijk tot den dienst onder zijn volk geroepen gevoelde en zich geheel daaraan wijdde, ook zijne kinderen zouden, naar zijn innigste begeerte, hun leven wijden aan het maatschappelijk en geestelijk welzijn hunner natie. „Dat zij geboren waren uit eene blanke

moeder moest door hen als een voorrecht beschouwd worden, doch zij waren Kaffers en geen Blanken." Van hun vroegste jeugd werd hun dit door TIYO ingeprent. Toen hij zijne zonen naar Schotland zond om te worden opgevoed, bond hij hun, naar zij het verstaan konden, gedurig op het hart, „dat zij naar Schotland gingen niet om van hun volk gescheiden te worden maar om eene opvoeding te ontvangen, die hen in staat zou stellen voor hun natie nuttig te zijn. Indien mogelijk, als predikers des Woords; doch mochten zij daartoe niet geroepen zijn dan in eene andere betrekking, zou het ook zijn als ambachtslieden, maar altijd in den dienst Gods, ten nutte van de Kaffernatie". En toen zij in Schotland waren, onder blanken en bij hun blanke betrekkingen van moederszijde, zorgde TIYO SOGA zooveel hem mogelijk was, dat zij hun Kafferfamilie niet zouden vergeten, noch het doel waartoe zij naar Europa gezonden waren.

Dus schreef TIYO hun, kort na zijn terugkeer aan de Tutuka: „Wij zijn in welstand thuis gekomen. Ik ben veel sterker dan vroeger en de koorts heeft mij bijna geheel verlaten. Al uwe vrienden hebben wij in welstand aangetroffen, Grootmoeder (nl. TIYO's oude moeder) GXAVU, FESTIRI's huisgezin, en de kleine jongens, uwe neefjes, JOELLE en BELLA verzoeken mij u te schrijven, dat zij veel van u houden en dat gij, als gij zijt opgegroeid, terug moet komen." En later: „Grootmoeder is wel en spreekt dikwijls over WILLIE, JOHN en ALLAN, haar meest geliefde kleinkinderen." Door zulke herinneringen wilde TIYO de betrekking tusschen zijne kinderen in Schotland met hunne familie in Kafferland levendig houden, en riep hij hun onophoudelijk toe: „Gij zijt Kaffers, geen Blanken."

Tiro's bedoeling in deze kwam ook bijzonder uit in een manuscript-boekske, dat hij aan zijn kinderen medegaf toen zij Afrika verlieten, en dat hij hun, in zijne brieven, gedurig aanbeveelt om te lezen en te behartigen. Het droeg ten titel: „De erfenis mijner kinderen”, en bestond uit 62 korte raadgevingen, hoe zij zich te gedragen hadden. De volgende uittreksels geven een denkbeeld van het geheel, en kunnen dienen als toelichting van hetgeen gezegd werd omtrent Tiro's nationaal gevoel en zijne begeerte, dat zijne zonen zich hun Kafferafkomst nooit zouden schamen, maar eere aandoen.

„Wat ik hier voor u terneder schrijf, mijne kinderen,” zoo vangt het boekske aan, „berust op ondervinding, waarneming en overdenking. Indien gij er naarstig acht op geeft, dan kan het u, onder Gods zegen, tot nut zijn in deze wereld, naar welks oordeel, gebruiken, vooroordeelen en beproevingen gij u zult hebben te schikken, nl. in zóóver gij zulks kunt doen zonder op eenige wijze aan waarheid en gerechtigheid te kort te doen.

I. Sommige Blanken hebben een vooroordeel tegen Zwar-
ten, een vooroordeel dat alleen en uitsluitend gegrond is op de huidskleur. Om uwszelfs wil, schaam er u nooit over, dat uw vader een Kaffer was, en dat gij óók van Afrikaanschen bloede zijt. Dat bloed is in ieder opzicht zoo goed en zuiver als wat vloeit in de aderen van blanken. Naar men zegt, worden de negers in Amerika, die van zuiver Afrikaansche afkomst, zijn het meest gehaat door de halfgekleurden (mulatto's), die het zeer schijnen te betreuren dat zij, hoe weinig ook, van de gehate kleur zijn. Ik zelf heb ook opgemerkt, hoe lieden van gemengd ras liefst voor blanken willen doorgaan.

Het is voor uwe rust in de wereld zeer noodig, dat gij hierop ernstig let. Houdt altijd uwe moeder in eere als een oprechte, nauwgezette, trouwe, Schotsche Christin, en weest altijd dankbaar, dat gij door haar met het blanke ras verbonden zijt. Doch indien gij met eere uw weg wilt gaan; indien gij u wilt vrijwaren voor de minachting van zekere lieden wegens uw kleur, neem dan uw plaats in de wereld als Gekleurden en niet als Blanken, als Kaffers en niet als Engelschen. Dit zal u in het oog van alle weldenkenden meer eere zijn dan omgekeerd. Gij zult daardoor ook het vooroordeel van sommigen tegen uw kleur, alsof die tot het karakter en de waardij van den persoon iets afdoet, beschamen. Wat mij betreft, ik beschouw het als verregaande ondankbaarheid en goddeloosheid om ontevreden te zijn met de kleur, welke het God behaagd heeft iemand te geven. Geen waar Christen kan het ernstig betreuren, dat wel hij deze, maar geen andere gelaatskleur heeft. En het is het toppunt van boosheid, een smaad op de schepping Gods, dat de eene man den anderen haat omdat hij van een andere kleur is dan hijzelf. Gij, mijne kinderen, behoort tot een geslacht, dat, hoe verkeerd in menig opzicht, beneden geen volk staat, wat zijn oorsprong betreft. De Kaffers kunnen, in vergelijking met de onbeschaafde volken, het hoofd wel omhoog heffen, en zij hebben al de elementen in zich, waaruit een edele natie kan voortkomen.

II. Sommigen noemen mij — de Heere weet dat ik er mij niet op verhef — een voorspoedig man. Ik heb een eervolle plaats in de maatschappij verkregen, die velen onbereikbaar achtten voor een Kaffer; doch, den Heere zij dank, daarin tastten zij mis. Alleen de uitwendige omstandigheden maken, altijd onder het bestel Gods, onderscheid tusschen de

natuurlijke vatbaarheid en ontwikkeling van de rassen. Onder gunstige omstandigheden, behoeft de ontwikkeling van het verstand van den zwarte niet achter te staan bij dat van den blanke. Laten zij, die het tegendeel beweren, razen zooveel zij willen, toch heeft God van de schepping af, geen geslacht verstandelijk en zedelijk boven het andere geplaatst. Allen zijn in deze gelijk; doch opvoeding, beschaving en de zegeningen van het Christendom maken onderscheid tusschen den een en den ander.

Dat ik, Kaffer, onder blanken geworden ben, die ik ben, heb ik, onder den zegen Gods, aan het volgende te danken: Ik heb steeds een brandende dorst gehad naar kennis en beschaving. Zeer vroeg ben ik onder diepe godsdienstige indrukken gekomen. Aan mijne onderwijzers en leeraars en aan allen, die boven mij gesteld waren, heb ik steeds onbepaalde gehoorzaamheid betoond, en ik heb getracht nederig, gehoorzaam, gewillig en ijverig te doen, wat mij was opgedragen. Bovenal, schoon, helaas, zoo gebrekkig, heb ik steeds begeerd, mij te laten leiden door de vreeze van God, mijnen hemelschen Vader.

III. Gij zult niet met rechtschapen menschen overweg komen indien gij ijdel, hoogmoedig, opgeblazen zijt. IJdelheid, hoogmoed, eigendunk, zwetserij en zelfzucht zijn leelijke dingen in iemands karakter. Waakt daartegen.

IV. Indien gij iets leert, onverschillig wat het zij, wetenschap, wet, letteren, theologie, talen, handel of een ambacht, leert het degelijk en niet oppervlakkig. Begint altijd met het begin. Anders zult gij slechts dingen ten halve leeren, en oppervlakkige, onvaste mannen worden, die in niets uitmunten.

VI. Gepaste zelfvertrouwen is een groote zaak; slechts weinige jongelieden bezitten het. Toen ik aan de Universi-

teit te Glasgow kwam, had ik nagenoeg in het geheel geen vertrouwen in mijzelven. Later heb ik wel eens gedacht, dat ware dit anders geweest, ook ik naar prijzen had kunnen dingen, schoon ik in onderscheidene opzichten, door gebrek aan opleiding in mijn jeugd, bij velen mijner medestudenten achter stond. Het welslagen op gymnasia, in vereenigingen van jongelieden, in de collegekamer, op het platform en in den preekstoel hangt, naar den mensch gesproken, veel af, van het vertrouwen, dat men in zijn krachten heeft. Wat gij weet dát gij doen of zeggen kunt, doet dat of zegt het, al geschiedt het met vreeze. Weest moedig, reeds in uwe jeugd, doch niet in opgeblazenheid en ijdel vertrouwen. Weest reeds in uwe jonge jaren mannelijk. Gij zult zien, dat het onderscheid waarom de een wel en de ander niet slaagt in zijn arbeid, voor een groot deel ligt, in de mate van billijk zelfvertrouwen, moed en mannelijkheid, die men bezit.

VI. Hebt de menschen lief als uwe medeschepselen. Ik heb Engelschen met minachting hooren spreken over Duitschers, Franschen, enz. Ik heb Kaffers, evenzoo hooren spreken over Fingoes en Tamboekies. Als zulks recht is, dan is het ook recht, dat men een vooroordeel tegen u koestert omdat gij Kaffers zijt. Doch niemand behoort een ander gering te achten omdat deze niet is zooals hijzelf, van dezelfde kleur en natie. Gij zult veel zulk vooroordeel onder de menschen vinden. Doch de wet Gods is: „Hebt liefde tot alle menschen.”

X. Wanneer gij een beleedigenden brief van iemand ontvangt, beantwoordt dien nooit dadelijk, al wordt er ook „antwoord gewacht.” Laat er een paar dagen over heengaan tot gij geheel kalm zijt, vóór gij een antwoord geeft, en gij zult zien, dat gij over de zaak, die u in het eerst zoo pijnlijk aandeed, heel anders schrijven of spreken kunt dan te

voren. Gij zult tijd hebben gehad om haar van alle zijden te bezien, en gij zult u anders uitlaten tegen den persoon dan gij gedaan zoudt hebben indien gij terstond hadt geantwoord.

XIV. Heb niets te doen met achterklap, — dien sluipmoord van iemands karakter. Indien gij den aangevallen persoon niet kunt verdedigen, blijf er dan niet bij als diens karakter wordt beklad. Achterklap wordt best tegengegaan als iemand den moed heeft om te zeggen: Ik begeer niet te luisteren naar het bekladden van iemands naam en eer.

XIX. Beoordeelt niemand overeenkomstig den eersten indruk, dien hij op u maakt. Gij zoudt anders gevaar loopen om afkeerig te zijn van iemand met een terugstootend uiterlijk, schoon van zeer degelijk karakter, en weggloopen met een schelm, die een innemend uiterlijk heeft.

XXXVII. Gij zijt Kleurlingen, en als zoodanig moet gij uw leven wijden aan het welzijn van uw verachte en vertrapte natie. Mijn raad aan alle Kleurlingen is: Staat elkander bij; ondersteunt elkander; koopt, laat werken bij elkander, volgens het beginsel, dat men zijn eigen natie in deze dingen begunstigen en steunen moet.

Indien de Heere u voorspoedig maakt in tijdelijke zaken, gaat dan toch altijd voort om u het meest op te houden met uw eigen natie. Tracht het dáarheen te leiden, ook door uw voorbeeld, dat de Kaffers elkander begunstigen met werk, en als zij winkels houden, met klanditie; dat werkt op hun beschaving en op hun maatschappelijke verheffing, ook tegenover de blanken. Eendracht in alle goede dingen maakt macht, en eendracht is vooral noodig voor een zwakke partij of natie. Tracht deze denkbeelden ingang te doen verkrijgen onder uwe natie, naarmate gij invloed over haar kunt uitoefenen.

LX. Gij moet verwachten, dat men aanmerkingen op uw

persoon en gedrag zal maken; dat men u zal misverstaan en zelfs uwe handelingen en bedoelingen in een verkeerd licht zal stellen. Doch bekommert u daar niet over, zoolang uw hart en geweten vrij zijn. Tegelijkertijd, leert tucht uit te oefenen over uzelf, en te veranderen in uw gedrag wat verkeerd is.

LII. Beleedigt niemand, maar vreest ook niemand indien gij in eenige zaak recht hebt. Lafaards beleedigen, snoeven en dreigen. Een waarlijk moedig en beschaafd man beleedigt nooit.

LX. Leest de levensbeschrijving van SIR WALTER SCOTT. Ik zelf heb het boek niet gelezen, maar ik herinner mij, eens toen ik student was aan de Universiteit te Glasgow, Prof. FLEMING, van wien ik veel geleerd heb, te hebben hooren zeggen, dat WALTER SCOTT, toen hij zijne bezittingen verloren had, de vuist balde en uitriep: „Mijn eigen rechterhand zal mij weer fortuin verschaffen!” Vertrouwt mijne kinderen nooit op uw „eigen rechterhand”, maar vertrouwt op den levenden God. Indien gij op Hem vertrouwt en Zijn zegen zoekt, zal het u welgaan.”

Dus trachtte TIYO SOGA zijnen kinderen rechte liefde tot hun land en volk in te prenten, en hen te doen verstaan dat zij, evenals hun vader, geroepen waren, met de gaven en krachten, die zij van den Heere ontvingen en in geheele afhankelijkheid van Hem nuttig te zijn voor hun eigen natie, tot de uitbreiding van het Koninkrijk Gods. Minst van al zouden zij zich ooit mogen schamen uit Kafferbloed gesproten te zijn.

TIYO SOGA kon, schoon hij zeer teergevoelig was, persoonlijk veel verdragen, doch als men iets sprak of deed, waardoor zijn natie in minachting gebracht werd, dan werd zijn verontwaardiging opgewekt. Schoon in ieder opzicht verre

boven iederen Kaffer-hoofdman en boven het groot-opperhoofd KRELI zelf verheven, bewees hij dezen steeds, als heerschers over het volk, de schuldige achting. Aan de Mqwali wonende, feitelijk als Britsch onderdaan, erkende hij SANDILLI als zijn wettig opperhoofd, zij het dan onder Britsch gezag, en zou hij niets doen dat in strijd was met den eerbied door een Kaffer van minderen rang aan een opperhoofd als SANDILLI verschuldigd. Zoo wilde hij, gelijk reeds gezegd is, niet van de Mqwali naar Kreli-land verhuizen zonder dat daarvan formeel kennis was gegeven aan SANDILLI, en toen de Gaika-commissaris, de heer BROWLEE, gelijk ook de Zendingen, dit niet noodig oordeelden, werd TIYO bijna toornig. „SANDILLI, schoon een heiden, was zijn wettig opperhoofd, en mocht niet behandeld worden alsof men geen rekening met hem te houden had. De gewone burgerlijke beleefdheid moest aan het Gaika-opperhoofd bewezen worden gelijk aan ieder ander regeerder.” Zóo overtuigend sprak TIYO SOGA op dit punt, dat zoowel de Magistraat als de Zendingen moesten toegeven, en dat SANDILLI, voor wiens persoon zij kwalijk eenige achting konden koesteren, in zijn kwaliteit van opperhoofd met het voorgenomen vertrek van zijn Zending formeel in kennis werd gesteld.

Zoo bevond TIYO zich eens in het gezelschap van een vriend, die, vergetende met wien hij sprak, zijn hart luide lucht gaf over de ondankbaarheid der Kaffers. „Een Kaffer wist zelfs niet wat dankbaarheid was”, meende deze vriend. Dit was te veel voor TIYO SOGA om te verdragen. „Wat”, riep hij uit, „weet een Kaffer niet wat dankbaarheid is! Die blaam gaat mij persoonlijk aan, want ook ik ben een Kaffer, en ik mag mijn volk niet dus laten smaden. Of zijn er geen voorbeelden van ondankbaarheid onder de blanken?

Zijn er alleen onder de Kaffers ondankbaren, of is de zonde van ondankbaarheid algemeen onder de menschen!" De vriend, die TIYO hartelijk liefhad en niemand minder dan hem eenig leed zou hebben willen aandoen, was gedwongen, zijne grievende beschuldiging tegen de geheele Kaffernatie terug te trekken.

TIYO was een Kaffer-gentleman en wist zich, waar het noodig was, als zoodanig te doen gelden tegenover de minachting van dusgenoemde beschaafde blanken, eenvoudig om zijn kleur. Eenmaal, op reis zijnde, kwam hij aan een hotel langs den weg, waar hij wat wilde uitrusten, en men hem een goede kamer wees met twee ledikanten. Nauwelijks had hij zich op een dezer neergelegd, of de deur werd geopend en een officier van het Vreemde Legioen, in Kafferland gestationneerd, trad binnen. Deze, ziende een gekleurde op het bed liggen, stond eenige oogenblikken als verplet, en vroeg toen met een verschrikkelijken vloek wie „die Kaffer was en wat hij daar te maken had?" TIYO SOGA stond bedaard op en den heldhaftigen krijger strak aanziende zeide hij: „Ik ben de Weleerwaarde TIYO SOGA en mag ik nu ook weten wie Gij zijt?" De officier verklaarde later, in een kring van andere officieren, dat de waardige houding van „die Kaffer" hem, Europeaan, geheel tot zwijgen gebracht had. De man moest erkennen dat TIYO een gentleman was, doch wat hij niet kon weten was, dat deze zich minder persoonlijk dan in zijn natie beleedigd had gevoeld, en voor de eere van zijn volk was opgekomen.

Zulke voorvallen echter maakten op TIYO een blijvenden pijnlijken indruk, zóo, dat hij zich somtijds geheel aan den omgang met blanken wilde onttrekken. Men kan ook licht verstaan, wat het voor iemand als TIYO geweest moet zijn

om gedurig weer, en van een zijde van welke hij het niet verwachtte, te moeten gevoelen, dat men hem om zijn kleur niet slechts minachtte, maar het hem feitelijk ten misdaad rekende dat hij, een zwarte Kaffer, eene beschaafde opvoeding ontvangen had. Nooit kon hij bijv. vergeten, dat eene patrouille van bereden politie hem eens als landlooper had opgebracht toen hij, in den dienst des Evangelies, zonder Kafferpas op reis was. Zulke ontmoetingen had hij dikwijls en maakten hem zwaarmoedig en terughoudend in zijn verkeer met blanken, die niet onmiddellijk tot de Zending in betrekking stonden. Gelukkig, dat hij ook verstaan mocht wat de Heere hem in en door dit alles te zeggen had, tot kruisiging des vleeschs en dooding van den ouden mensch, en hij ook in dezen weg oefening mocht hebben om zachtmoedig te zijn en nederig van hart.

Als prediker in het Kaffersch had TIYO SOGA zijn gelijken niet. Ook in het Engelsch sprak hij met gemakkelijkerheid en wist hij zijn gehoor op bijzondere wijze te boeien. Doch in zijn eigen taal was hij een redenaar in den volsten zin des woords.

Gewoonlijk preekte TIYO niet zonder degelijke voorbereiding en met een uitgewerkte schets voor zich, waarvan hij, zonder bepaald te „lezen”, wel gebruik maakte. Zijn stem was eenigszins gedempt, schoon toch zeer welluidend. Zijne bewegingen onder het spreken waren eenvoudig, natuurlijk, zonder gemanierdheid, en gepast. Ook waar men geen woord van de taal verstond, geraakte men onder den machtigen invloed, dien hij als prediker op zijn Kaffer-gehoor uitoefende, zoo door den ernst waarmede hij sprak, als door zijn schitterend oog en indrukmakende houding, terwijl de Kaffers zelve onder zijne prediking en toespraken als aan zijne lip-

pen hingen. Tiro maakte in zijne preeken in het Kaffersch veel gebruik van beelden, genomen uit het dagelijksch leven, en het geringste voorval wist hij dus dienstbaar te maken om de aandacht zijner hoorders te trekken en hun de waarheden des Evangelies duidelijker uiteen te zetten en op het hart te binden. Een enkel voorbeeld moge dit toelichten.

Het was bij gelegenheid der inwijding van een kerkgebouw te Henderson. De kerk was bezet met Kaffers, waaronder vele Kfferkapiteins, raadsheeren en oude krijgers, meest allen heidenen. Nadat er een lied gezongen was, ging Tiro voor in een kort gebed, en las daarna den 72sten Psalm, waaruit hij zijn tekst nam, vs. 17: „Zijn Naam zal zijn tot in eeuwigheid”. Na den tekst in het verband verklaard te hebben, herinnerde hij zijne hoorders aan de Kafferhoofden en machtige strijders, in hunne eigene geschiedenis bekend en geroemd. Vervolgens toonde hij aan, hoe, in den loop der tijden, ook de naam van de grootsten dezer in vergetelheid geraakte. Nu hield hij eenige oogeblikken stil. „Maar Wiens Naam geraakt nooit in vergetelheid; Wiens Naam is onsterfelijk; Wiens Naam zal van kind tot kind worden voorgeplant?” Te midden van een hoorbare stilte noemde de prediker nu dien Naam: Jezus CHRISTUS. Hij sprak vervolgens over de heerlijkheid van dien Naam; wie Hij, die dien Naam droeg, was; wat Hij had gedaan, hoe Hij had geleefd, hoe en waarom Hij was gestorven, en dat ook zelfs Kaffers in dien Naam zouden gezegend worden. Nu schetste hij den heiden in zijn maatschappelijke en zedelijke ellende, en wees hij op het oordeel, waaronder ook zeer bepaaldelijk de Kaffers, wegens hunne nationale en persoonlijke zonden, verkeerden, waarna hij zijne hoorders smeekte, om de eere Gods en bij alles wat hun

dierbaar was, hun toevlucht te nemen tot Hem, Die den Naam draagt van Zaligmaker, omdat Hij zijn volk zalig maakt van hunne zonden. TIYO SOGA, naar het lichaam geheel uitgeput, zat eindelijk neder en de dienst werd geëindigd. Zoo diep was de indruk, die deze prediking op de Kaffers maakte dat het opperhoofd tot zijn raadsheeren zeide: „Luistert naar hetgeen deze predikers leeren en laat het nimmer weer gezegd worden, dat uwe opperhoofden u beletten het Evangelie aan te nemen.” En een in de zonde grijs geworden Kaffer riep luide uit: „Wat zal het beteekenen, dat de zoon van SOGA ons dus tot kinderen maakt zoodat onze oogen dof staan van tranen?”

TIYO wist van iedere gelegenheid gebruik te maken om aan zijne heidensche landgenooten het Evangelie te prediken. Zoo kwam hij eens, in gezelschap van den Gaika-commissaris, tegen den avond aan een groote Kafferkraal, waar juist een danspartij werd gehouden. In twee rijen tegenover elkander, bewogen zich de dansers in de grootste opgewondenheid, op de maat van een afgrijpselijke soort muziek. Terwijl zijne medereizigers naar hun tent gingen, bleef TIYO, naar Kaffergebruik, in de kraal tot de dans geëindigd was. Doch den volgenden morgen vroeg liet hij al de lieden uitnoodigen tot zijn prediking. Nieuwsgierigheid en misschien de hoop om een pijpvol tabak te bekomen deed velen aan de uitnoodiging gehoor geven, zoodat TIYO spoedig eene groote gemeente bijeen had. Doch hoe zou hij de aandacht dezer lieden kunnen bepalen bij de boodschap des heils! Staande onder de schaduw van een wilden oljifboom, in het midden eener schare van woeste, roodgeverfde heidenen, riep hij kort des Naam des Heeren aan en sprak hen toen aan als een hunner. Hij herhaalde eenige regels van het lied op welks maat zij

den vorigen avond gedanst hadden. „Vroolijkheid en opgeruimdheid waren goed”, zeide hij, „doch bij al die vroolijkheid zijt gij ellendig, want gij leeft zonder God en zonder hoop in de wereld.” Hierover weidde hij nu uit, vermanende zijne hoorders om te vlieden van den toekomenden toorn, en hen wijzende op de blijdschap der schuldvergeving in Christus, den Verlosser, die eeuwig blijft. Hoe zulke prediking in het harte der Kaffers viel, mag blijken uit het antwoord, dat een oude Kaffer gaf toen men hem vroeg „waarom hij onder den dienst gedurig gelachen had?” „Ik had er schik in,” zeide de oude heiden, „hoe de zoon van Soga tot ons sprak; het was alsof hij ijzeren bouten dwars door ons heen dreef en die aan de andere zijde vastklonk, zoodat wij moesten luisteren en ons onderwerpen.”

Onder de Kaffers van dezelfde kraal heerscht een soort van communisme; men heeft bijna alles gemeen, behalve het vee, dat bijzonder eigendom is. En hoe hooger rang een Kaffer bezit, naar die mate wordt hij verwacht een open hand te hebben voor het mindere volk. Noblesse oblige, is vooral onder de Kaffers van kracht. Daarbij zijn de Kaffers, aanzienlijken en geringen, uitgestudeerd in het bedelen; zonder eenig gevoel van schaamte zal een Kaffer van zijn meerderen in rang, of die hij daarvoor wil beschouwen, vragen wat deze heeft: spijsze, kleeding, dekens, tabak, geld enz.; doch hij deelt van den buit ook weer mede aan zijns gelijken of zijne minderen. TIVO Soga vroeg nooit voor zichzelven, maar was zeer mededeelzaam, en van zijne gulheid maakten de Kaffers gedurig misbruik. „Ik heb bemerkt,” zeide Tivo eens, „dat als ik met twee Galeka’s in aanraking kom, één van hen zeker mijn neef is, en dit komt mij altijd op iets

te staan, al is het maar een pijpvol tabak. Aan een „neef” kan men zulk een kleinigheid toch niet weigeren.” De „neven” „leenden” van TIYO bijna alles wat hij had, behalve wat zij ten geschenke wisten te krijgen, en TIYO vond hierin kwalijk iets bijzonders. Hij was een vijand van alle zelfzucht en een voorbeeld van dienstvaardigheid.

Over het algemeen was TIYO SOGA, vooral in den laatsten tijd zijns levens, stil en teruggetrokken schoon nooit onvriendelijk, of onaangenaam in den omgang. Diep gevoelde hij, dat hij alleen stond, in ieder opzicht hoog verheven boven zijn eigen natie maar toch door eene onoverkomelijke klove gescheiden van het blanke ras. De Kaffers hadden al zijne liefde, doch zijn hart bloedde bij de gedachte aan de geestelijke en maatschappelijke ellende waarin zij verzonken lagen, en van hunne barbaarsche gewoonte had hij een afschuw. „Mijne arme landslieden!” werd dikwijls van zijne lippen gehoord, als de onwillekeurige uiting der gedachte, die altijd op den bodem van zijn hart leefde. In het Evangelie kon en wilde hij hen dienen; hij den Kaffers een Kaffer; doch overigens kon hij geen socialen omgang met hen houden, ook waar hij dit begeerde, daar allen, wegens zijne opvoeding en geheele persoonlijkheid, tegen hem opzagen, en hij van de heidensche praktijken nog dieper afkeer had dan een blanke Zendeling ooit hebben kon.

TIYO SOGA was met groote gedachten voor de bekeering en zedelijke verheffing zijner natie naar Afrika teruggekeerd, en zijne verwachtingen zijn niet beschaamd geworden. God heeft in Kafferland en onder de Kaffernatie groote dingen gedaan, ook als vrucht van TIYO's arbeid. Doch diens werk was meer dat van den zaaier, die „gaat en zaait al weenende”,

dan van hem, die met vreugde de garven binnenbrengt. TIYO SOGA heeft in zijn dienst veel moeten lijden, omdat hij als een Kaffer, uit de Kaffers onder zijn volk in het Evangelie arbeidde, en tevens de rechten der Kaffers, als volk, bepleitte en handhaafde. Op dien arbeid heeft de Heere echter het zegel gezet. „De Heere wrocht mede.”

XXI.

AVONDROOD.

Bij den aanvang van het jaar 1871 was TIYO SOGA weer zeer lijdende; hij gevoelde zich afgemat en uitgeput naar het lichaam, doch ging toch voort met zijne gewone werkzaamheden. Van den 1sten tot den 16^{den} Maart woonde hij, te King-Williamstown, de gewone vergadering bij van de Commissie tot het reviseeren van den Bijbel in het Kaffersch, en hielp hij mede om de eerste dertien Hoofdstukken van de Handelingen der Apostelen voor de pers gereed te maken. Het was echter duidelijk, dat zijne dagen geteld waren. Hij leed aan een onophoudelijken hoest en gevoelde zich doorgaans zeer afgemat, zoodat hij slechts zelden bij de opening der zittingen, om 9 uur in den morgen, tegenwoordig kon zijn. „Let er maar niet op, dat ik wat later kom,” zeide TIYO, „ik kan den ganschen nacht geen oog toedoen wegens den hoest en 's morgens gevoel ik mij zoo zwak, dat ik kwalijk kan loopen”. TIYO's gastheer, de heer SAMUEL, directeur van de Hoogere Burgerschool te King-Williamstown, bood hem het gebruik van zijn paard aan om naar en van de vergaderingen te rijden, doch TIYO was zoo bevreesd om

„moeite te geven", dat hij slechts zelden van het vriendelijk aanbod gebruik maakte. Geen enkele zitting werd echter door hem verzuimd, schoon het hem zwaar viel om den ganschen dag, tot 's avonds 6 uur, door te werken. Hij kon wegens zwakte niet recht op zitten, en gewoonlijk liet hij zijn manuscript, in plaats van op de tafel, op zijn knie rusten. Soms werd hij door zoo hevigen hoest gekweld, dat men haastig naar den apotheker moest zenden om het een of ander hoeststillend middel. Tiro was gedurende dezen tijd als men hem aansprak opgeruimd, doch anders lag er een waas van gedruktheid en lijdelijke berusting over zijn uitgeteerd gelaat.

Te midden van zijn arbeid te King-Williamstown, vond Tiro gelegenheid aan zijne kinderen in Schotland te schrijven, o. a. aldus:

„Ik ben nu in King-Williamstown om, gelijk gij weet, tezamen met andere Zendelingen den Bijbel te vertalen in het Kaffersch. Toen ik van huis ging, nu elf dagen geleden, waren allen wel, en er is niemand gestorven sedert gij vertrokken zijt, zoodat de Heere ons zeer genadig is geweest. Ik was blijde te vernemen, dat gij ook wel zijt, en ik hoop, mijne beste jongens, dat gij dankbaar zijt aan God voor zijne liefde jegens u, Leert in uw jeugd aan God te denken en den Heere Jezus liefhebben, want als men oud wordt is het hart dikwijls verhard en onbuigzaam. Gij moet zeer ter harte nemen alles, wat u geleerd wordt aangaande God en de zaligheid uwer onsterfelijke zielen. Schoon gij nog jong zijt, hebben uwe zielen toch behoefte aan de liefde Gods en de zaligheid, welke is in Christus zijnen Zoon, evenals uwe lichamen aan voedsel.

„Ik hoor tot mijne blijdschap, dat gij goed oppast. Nu, dat behoort ook zoo, en het zou mij smarten indien ik moest hooren, dat mijne jongens in het vreemde land zich niet goed gedroegen en ongehoorzaam of lui waren. Denkt er ook aan, dat gij de kinderen zijt van een armen Zending, en dat gij naarstig zijn moet in uwe studiën om, als gij zijt opgegroeid, u zelven behoorlijk te kunnen onderhouden en ook voor uwe jongere broeders en zusters te kunnen zorgen, want waar moeten anders de middelen vandaan komen om ook hun een opvoeding te geven?

„Weest steeds zeer dankbaar voor elk bewijs van vriendelijkheid, dat gij ontvangt. Hebt gij al geschreven aan N. en N. N., die u zoo hartelijk hebben ontvangen en verzorgd op de reize naar Schotland? Het zou mij zeer leed doen indien mijne jongens op dit pnnt vergeetachtig waren. Er is goen enkele reden in u zelve, waarom zoo vele vrienden u liefde bewezen hebben en bewijzen, want gij hebt nog niets gedaan om u hunne liefde waardig te maken. Des te meer moet gij dus hunne vriendelijkheid op prijs stellen en u dankbaar betoonen.

„De oude Mevr. BROWNLEE is overleden. Zij stierf zeer gelukkig omdat zij in den Heere geloofde. Even voor haar sterven zeide zij nog: „De hemel is mijn thuis”. De oude heer BROWNLEE is nabij den dood; hij is lam aan de eene zijde. Hij heeft als een getrouw dienstknecht van Christus gearbeid en verlangt naar zijn woonstede in de hemelen.

„Het opperhoofd KRELI is wel. Naar ik meen, zal hij oorlog maken met NGANGELIZWE, die zijn vrouw, KRELI's dochter, zoo wreed mishandeld heeft.

„Een Zendeling zeide eens tot mij dat hij zijn zoon op jeugdigen leeftijd naar Engeland had gezonden om te worden opgevoed, en dat deze, nadat hij teruggekomen was, zijn vader niet liefhad en niet wilde kennen. Het deed mij leed, zulks te hooren, en ik zeide bij mijzelven: „Ofschoon ook mijne zonen zeer jong naar Schotland gegaan zijn om te worden opgevoed, zullen zij hun vader toch nooit vergeten.

„Wij hebben de vertaling van de vier Evangelien voltooid en ik ben nu bezig met de Handelingen der Apostelen. Eerstdaags hopen wij aan de Tutuka een kerkgebouw in te wijden, dat opgericht is sedert gij vertrokken zijt. En moge God nu met u zijn, mijn beste jongens. Dat Hij u zegene, beware en uwer zielen genadig zij.”

TIXO SOGA's laatsten gang, vóór hij King-Williamstown verliet, was naar het postkantoor om aan zijne kinderen een pond sterling over te maken. „Ik was dikwijls in Schotland zonder een enkelen stuiver, dien ik mijn eigen kon noemen”, zeide hij tot een predikant, die hem naar het postkantoor vergezelde, „doch mijne jongens moeten eenig zakgeld hebben”. „Laat hen dit geld zelf op het postkantoor gaan ontvangen”, schreef hij aan hun voogd in Schotland, „en het dan aan u in bewaring geven om bij gedeelten terug

te ontvangen. Jongens moeten niet te veel zakgeld hebben, maar hun in het geheel niets te geven is ook zeer verkeerd. Als zij zien dat hunne schoolkameraden eenig geld hebben en zij zelven niets, dan wordt hun jongensgeest gebroken en voelen zij zich achteruitgezet. Laat hen, voor hun drieën elken Zaterdag twee shillings ontvangen. Ik hoop geregeld voor hun zakgeld te zorgen, om hen ook op deze wijze gedurig aan huns vaders huis te herinneren. Wil hen ook opmerkzaam maken, dat zij wat behooren te sparen, al is het nog zoo weinig, om iets nuttigs te koopen, vooral boeken. Indien zij ergens heen willen gaan, moeten zij de reiskosten betalen van hun zakgeld."

Het kerkgebouw aan de Tutuka, waarvan TIVO SOGA in den voorgaanden brief aan zijn kinderen in Schotland melding maakt, werd een maand daarna, op plechtige en voor de Zending in Kreli-land veelbeteekende wijze, aan den openbaren dienst des Heeren gewijd. Van TIVO's eigen hand hebben wij daarvan de volgende beschrijving:

„De 16de en de 19de April dezes jaars zullen niet licht vergeten worden in de geschiedenis onzer statie. Op Zondag 16 April werd ons kerkgebouw geopend, en op Woensdag 19 April kwamen wij samen met vele Kaffers, Christenen en Heidenen, en met Blanken, die belang stellen in de uitbreiding van het koninkrijk Christi onder de inboorlingen van Zuid-Afrika. Wij waren bijeen om met elkander blijde te zijn; om, ziende op onze, zij het ook kleine, overwinningen, elkander te bemoedigen, en elkander te versterken onder onze nederlagen. Wat op deze, ons van God geschonken, dagen gezegd en gedaan is zal, ik ben er verzekerd van, goede vruchten dragen; de Heere zal zijn eigen Woord en werk zegenen.

Zondagmorgen, 16 April, verrees de zon zoo prachtig aan den onbewolkten blauwen hemel, en was alles in de natuur zoo stil en schoon als men zou hebben kunnen wenschen. Alles om ons heen beloofde een heerlijken dag.

Van de Zendelingen in Kafferland waren tot onze feestviering overgekomen de BB. BRYCE ROSS, van Pirie, ruim 100 mijlen van hier, J. A. CHALMERS, van Henderson, in Gaika-land en J. SCLATER, van Paterson, die van 40 tot 80 mijlen hadden moeten reizen naar de Tutuka. Br. CHALMERS zou de openingsrede houden in de Kaffertaal; Br. SCLATER zou den dienst leiden voor de Europeanen, die, nu twee jaren lang, maandelijks onder mijn gehoor komen, terwijl Br. BRYCE ROSS de samenkomst zou sluiten met een tweeden dienst in het Kaffersch.

Met het aanbreken van den dag werden de slapers op de statie gewekt door het luiden der klok, die de heer Mc.FARLANE ons geschonken heeft, en die in het overdekte torentje aan den oostelijken gevel van het gebouw is opgehangen. Tegen zonsopgang waren de lieden van de statie verzameld tot het gebed in de oude Kafferhut, die ons twee jaren lang gediend had als kerk. Als gevoelde onze hut, dat haar dienst niet meer vereischt zou worden, was zij juist in de laatste dagen aan de eene zijde bijna geheel weggezonden, zóo, dat indien de palen in het midden niet zeer vast in den grond geslagen waren, wij dezen morgen geen „hut” maar slechts een puinhoop zouden hebben gevonden. Doch het werd ons vergund, nog eenmaal te vergaderen in deze plaats, die, hoe eenvoudig ook, ons gediend heeft tot onze godsdienstige samenkomsten, om nu met schuldbelijdenis, dankzegging en gebed daaruit te trekken naar ons nieuw gebouw, dat juist op den rechten tijd, geen Zondag te vroeg, gereed was.

Als naar gewoonte bij onze bedestonden, gingen onderscheidene leden der Kaffergemeente voor in het gebed. De samenkomst duurde ongeveer een uur en was zeer opwekkend, en eene goede voorbereiding tot de andere diensten. Behalve onze eigene gemeente en de heidenen op de statie, waren er vertegenwoordigers der Zendingstaties te Pirie, Peulton, Mqwali, Henderson, Paterson en Butterworth. Het was een treffend gezicht, zoovele Christenen uit de Kaffers bijeenvergaderd te zien.

Tegen 10 uur arriveerden van alle kanten ossenwagens vol belangstellenden, benevens velen te paard en te voet, zoodat de statie vol leven was.

Een uur later werd de klok weder geluid en verzamelden allen nabij de oude Kafferhut. Een lied in het Kaffersch, waarin de overwinningen van het Evangelie van Gods genade en de heerlijkheid van het rijk des Verlossers vermeld werden, werd nu aangeheven, en onder het zingen zette de stoet zich in beweging naar het nieuwe kerkgebouw. Toen het laatste vers gezongen was, opende Br. CHALMERS de deuren, en in korten tijd was het gebouw gevuld met Christenen en heidenen.

Na gebed en lezen van Gods Woord, predikte Br. CHALMERS nu over Psalm 144, van vs. 11 tot het einde. Op dezen dienst volgde de Engelsche, die door ongeveer 40 Europeanen, groot en klein, en door inboorlingen, die Engelsch verstonden, werd bijgewoond. Des namiddags om 3 uur preekte Br. BRYCE ROSS weer in het Kaffersch, over Jesaja 45:22, „Wendt u naar mij toe en wordt behouden, alle gij einden der aarde, want Ik ben God en niemand meer.” De prediking, zoo in het Kaffersch als in het Engelsch, was uitstekend, ook wat den vorm en de voordracht betrof, en maakte diepen indruk.

Ik kom nu tot onze groote vergadering op Woensdag. Reeds in den vroegen morgen kon men goed bespeuren, dat er iets op de statie gaande was, en dat er niet alleen gesproken zou worden maar ook gegeten. Onder alle spijzen, is er geen waarvan een Kaffer meer houdt dan van *inyama*, d. i. vleesch, gebraden op kolen, gestoofd, of eenvoudig in een pot gekookt. De Kaffer-smaak voor vleesch is fijner of niet, naar men het neemt, dan John Bull's smaak voor gebraden rund- of schapenvleesch of gebraden gevogelte. De hoogbeschaafde mijnheer moge allerlei toevoegselen behoeven om zijn vleeschspijzen smakelijk te maken, de „barbaarsche” Kaffer is tevreden als het vleesch versch is en vet, wel gebraden of juist behoorlijk gekookt. En daar hij het slechts bij enkele gelegenheden te eten krijgt, wordt vleesch als een feestgerecht beschouwd. Dezen morgen stonden er zeker meer dan zestig potten met vleesch op de kolen, deels van lieden tot onze statie behoorende, deels van Kaffers uit de omliggende kraalen.¹⁾

Tegen elf uur vergaderden wij in het nieuwe kerkgebouw, dat veel te klein was om de schare, die tot onze samenkomst en de feestviering was opgekomen, te bevatten. Minstens drie maal zooveel lieden zaten rondom de kerk als in het gebouw. Ook KRELI was gekomen met velen zijner voor- naamste raadsleden, en behalve de BB., die des Zondags ge-

¹⁾ Ikzelf woonde, in 1860, te Sesego, in Kafferland, een kerkinwijding bij, die door zulk een feestmaaltijd gevolgd werd. Ik telde toen eenen tachtig potten met vleesch en maïs, die gedurende den dienst op het vuur stonden, om na afloop van denzelfden, door de aanwezige schare gelidigd te worden.

preekt hadden waren nog de Zendingen RICHARD ROSS, J. LONGDEN, van de Wesleyaansche Zending, en J. DAVIDSON, van Elujilo, tegenwoordig. Tot voorzitter der samenkomst werd Ds. BRYCE ROSS gekozen, en nadat een lied in het Kaffersch ¹⁾ gezongen was, ging Br. RICHARD ROSS voor in het gebed.

Vervolgens bracht ik verslag uit omtrent den bouw der nieuwe kerk, waaruit bleek, dat de kosten daarvan bedragen hadden £ 52.19.2 (bijna f 636), die op ruim £ 12 na betaald waren, en wel voor een groot deel, uit collecten bij de godsdienstoefeningen; dat de lieden der statie veel werk aan het gebouw kosteloos verricht hadden; en dat ten behoeve der feestelijkheden van dezen dag één rund gegeven was door KRELI en nog drie runderen door Europeesche vrienden, en dat 32 schapen en bokken ontvangen waren van drie leden der gemeente en van de heidenen in de nabijheid der statie. Terwijl ik nog dank toebracht aan de heidenen voor hunne vrijgevigheid bij gelegenheid der opening van ons kerkgebouw, kwamen een aantal Kaffervrouwen met manden vol groene milies, pompoenen en suikerriet, ten gebruike van hen, die van verre gekomen waren en geen spijs hadden kunnen medebrengen. De regel, door

¹⁾ Waarvan het eerste vers luidt :

„Nina nouke nino-Tixa
„Tembelani kuye;
„Uluncedo ulikaka,
„Tembelani kuye.”

Dat is :

„Gij allen, die in God gelooft
Vertrouwt op Hem.
Hij is een helper, Hij is een schild
Vertrouwt op Hem.”

de Presbyteriaansche Zendelingen gevolgd om geen onderscheid te maken, wat eten en drinken betreft, tusschen Christenen en heidenen, en in deze de gewoonte des lands te volgen, werkt goed. De heidenen merken spoedig, dat de Zendelingen en de Christen-inboorlingen zich in de gewone dingen des levens, niets boven de anderen willen aanmatigen, en dit wekt vertrouwen en toenadering. Gelijk ook nu weer bleek uit de rijke en welkome bijdragen door de heidenen geleverd tot ons feest.

Nadat het verslag, op de gebruikelijke wijze, aan de vergadering ter goedkeuring was voorgesteld en met „eenparige stemmen” was aangenomen, werd het woord gevoerd door onderscheidene Zendelingen en door Christen-inboorlingen. Eindelijk stond ook KRELI, het groot Opperhoofd, op, „om dank te zeggen voor hetgeen hij dezen dag gezien had en gehoord”. „Hij wilde den Zendelingen verzekeren, dat hij en zijn volk het Woord van God in oprechtheid hadden aangenomen, en zijn begeerte uitspreken, dat de Zendelingen zouden voortgaan met prediken en onderwijzen onder het volk.” In gelijken geest sprak XOXO, het tweede opperhoofd in rang onder de Galeka's, en MAZABELE, van de Qolora, zoodat drie van de voornaamsten des volks op dezen dag getuigenis gaven van de kracht des Evangelies, en dat zij het Woord hadden „aangenomen”. Niet in dezen zin, alsof zij reeds tot bekeering gekomen waren, maar dat zij geen verhindering in den weg zouden leggen aan de prediking van het Evangelie, en zich voor het uitwendige daarmede verenigden.

Nu werd nog een collecte gehouden tot afbetaling van de schuld op het kerkgebouw. KRELI, die nabij de deur

zat, stond eerst op, ging naar de tafel vóór den preekstoel, waar de Zendelingen zaten, en gaf een, voor hem koninklijke, gave, nl. een halfpound sterling (*f* 6). Hij werd gevolgd door MAZABELE, die met een zekere fierheid zes shillings (*f* 3.60) op de tafel leidde. Waar de hoofden dus het voorbeeld gaven, volgde het volk gewillig, en de eene, met roode verf besmeerde, heiden na den ander kwam en bracht zijn (of haar) tikie (six pence) (*f* 0.30) of shilling (*f* 0.60). Geld was en is gewoonlijk schaarsch onder de Kaffers en wordt nooit door hen uitgegeven dan in de uiterste noodzakelijkheid, zoodat giften in geld, variërende van sixpence tot tien shillings, van heidenen ten behoeve van eene Christelijke kerk, waarlijk ruim mochten worden genoemd. Dat de Christenen in deze niet bij de heidenen achterbleven spreekt van zelf."

TIVO SOGA gevoelde zich in deze dagen overgelukkig. De nieuwe kerk was slechts een zeer eenvoudig gebouw, 40 voet lang bij 20 voet wijd, van riet en pleister, met een warande om het tegen den regen te beschutten, doch het stond daar „als een getuigenis voor den Heiland in het midden van een heidensche bevolking". KRELI en zijne raadsheeren hadden zich, openlijk, gunstig verklaard jegens de Zending, en van hunne zijde was nu eer krachtigen steun dan eenigen tegenstand te wachten. De kleine Christengemeente aan de Tutuka bloeide, en op verschillende plaatsen waren reeds buitenstaties gevestigd. Van de goede vestiging en den voortgang der Zending in Galeka-land mochten de Broeders, die TIVO herwaarts gezonden hadden, nu op bijzondere wijze getuige zijn, en met deze Broederen kon hij thans zijne plannen voor de toekomst, in verband met de Zending, in het breede bespre-

ken. Dit alles verkwikte zijn ontvankelijk en dankbaar hart. En toen straks de feestelijkheden afgelopen en de BB. huiswaarts gekeerd waren, en hij, betrekkelijk eenzaam, op zijn statie achterbleef, gevoelde hij zich opgewekt als weleer tot den arbeid, in goede hope dat hij, in het hem toebetrouwde deel van 's Heeren wijngaard, nog zou mogen planten en natmaken en ook vruchten oogsten, alles tot eere van 's Heeren Naam en heil van het Kaffervolk.

XXII.

IN DE RUSTE INGEGAAN.

Weinig dacht TIYO SOGA, weinig dachten zijne vrienden, die nu met hem zamen geweest waren, dat hij aan het einde van zijn levenstaak gekomen was, en binnen weinige maanden zou worden opgeroepen om in te gaan in de Ruste.

Toch was dit zoo.

Geldelijk gesteund door de gemeente van Ds. MILLAR te Perth, Schotland, had TIYO SOGA een buitenstatie gevestigd ongeveer 6 mijlen van de Tutuka, met een Kaffer-evangelist om te prediken en de kinderen te onderwijzen. Nu wenschte hij ook een Kaffer-evangelist te plaatsen bij MAPASSA, het voornaamste opperhoofd na KRELI. Langen tijd was MAPASSA ongezind om in zoo nauwe aanraking te komen met het „ding“, doch eindelijk gaf hij zijn toestemming, maar „TIYO moest zelf komen om de plaats voor de statie uit te zoeken en de zaken verder te regelen.“

Het was in het begin der maand Juni, midden in den Kaapschen winter, dat TIYO SOGA daartoe, te paard, naar MA-

PASSA's kraal reed, en zeker zijnde dat men hem op de gebruikelijke wijze gastvrij zou ontvangen, nam hij nagenoeg geen voedsel met zich. Aan de kraal gekomen, bleek het echter dat MAPASSA vanhuis was. Men wees TIYO een hut, die zeer vochtig was, en hier wachtte hij een paar dagen, zonder behoorlijk voedsel, op de terugkomst van het opperhoofd. Eindelijk keerde hij naar de Tutuka terug, waar hij druiptnat van den regen aankwam, en hem eene nieuwe te-leurstelling wachtte. Zijne vrouw, die hem niet zoo spoedig terug verwachtte, was met de kinderen naar Butterworth, een naburige statie, gegaan voor verandering van lucht. De deur van zijn woning was gesloten, doch TIYO opende een venster en kwam zoo in huis. Nat als hij was en uitgeput van de reize, leidde hij zich, in een wollen deken gewikkeld, neder op eene sofa, bibberende van de koude en van de koorts. Na geruimen tijd dus gelegen te hebben, kwam er een jongen Kaffer van TIYO's moeder, die gehoord had, dat hij was teruggekeerd doch zich niet begrijpen kon waarom hij haar niet was komen groeten, om naar hem te zien en deze vond hem in veel pijn en lijden. Aanstonds werd nu om Mevr. SOGA gezonden, die onmiddellijk van Butterworth terugkeerde en haar man zoo goed zij konde verzorgde. Daar de koorts den volgenden Zondag wat was afgenomen, stond TIYO, schoon met veel moeite, van zijn leger op en predikte in het Engelsch voor de Europeanen tot zijne gemeente behorende. Doch dit bekwam hem kwalijk, daar de koorts zich weer verhief en hij nu dagen achtereen het bed moest houden.

Den 4^{den} Juli hield het Presbyterium zijn gewone vergadering te Paterson, doch TIYO kon niet tegenwoordig zijn, daar hij, gelijk hij aan de BB. schreef, „in de laatste dagen

wat onwel was geweest, en hij zijne krachten wilde sparen voor de vergadering der Commissie van Reviseurs, die in de volgende week te King-Williamstown zou worden gehouden." Doch ook die vergadering kon hij niet bijwonen; hij was te krank om van huis te gaan. Hij zond aan de Commissie zijne vertaling van de Handelingen, van Hoofdst. XIV tot XXIII vers 25, aan het einde waarvan hij in het Kaffersch had aangeteekend: „Mijne krachten begaven mij toen ik tot hier gekomen was, en ik heb het werk moeten staken." Toch werd hij weer wat beter, zoodat hij onder de warande van zijn huis kon zitten, en zelfs op 9 en 10 Juli een aantal Kaffers, die zulks dringend begeerden, kon vaccineeren. Spoedig daarna echter werd hij weder door de koorts op het ziekbed geworpen, en nu zoo hevig, dat een geneeskundige moest worden ontboden, die drie dagen bij hem bleef, tot, naar het scheen, het gevaar weer geweken was.

Ontrust door de verschillende geruchten, die er omtrent TIYO SOGA's krankheid verspreid werden, ging een der Schotsche Zendelingen, CUMMING, in de laatste week van Juli naar de Tutuka, om zich persoonlijk te overtuigen hoe het met den beminden broeder gesteld was. „Ik vond hem," schreef CUMMING, „veel erger dan ik verwacht had. Wel stond hij nu en dan nog eens op van het bed, doch slechts voor zeer korten tijd. Hij was zeer verblijd, dat ik gekomen was. Gedurig had hij aanvallen van koorts, en schoon hij nimmer gezet was, zoo mager als thans had ik hem nooit gezien. Geestelijk was hij zeer opgewekt, en het was mij verkwikkend, zijne opmerkingen te hooren, als ik, aan zijne sponde gezeten, hem het een of ander toepasselijk gedeelte der Schrift had voorgelezen. En nimmer heb ik mij zoo

nabij den Heere gevoeld dan in zijn ziekekamer, als wij te zamen Gods aangezicht zochten. Mijn voornemen was eerst om niet langer dan eenige dagen aan de Tutuka te blijven, doch ik kon niet zoo spoedig vertrekken en bleef tot het weer scheen dat er hoop op beterschap bestond."

Ook de Zendeling RICHARD ROSS bezocht TIYO, en vond hem „lichamelijk zeer zwak doch overigens goedsmoeds". Toen ds. Ross, die juist van een reize door de Kaapkolonie was teruggekeurd, klaagde over het gebrek aan geestelijk leven in de Kerken uit de inboorlingen, antwoordde TIYO: „Ja, zoo is het ook onder ons; men ondervindt het in de prediking. Doch er zal spoedig een beteren tijd aanbreken." Dit was profetisch gezegd, want gedurende de 18 maanden, die volgden werden er meer Kaffers en Fingo's tot de belijdenis van 's Heeren Naam gebracht dan in de voorgaande zes jaar het geval geweest was.

Den 21sten Juli 1871 schreef TIYO SOGA zijn laatsten brief, gericht aan de echtgenoot van ds. RICHARD ROSS, en van den volgende inhoud:

„Waarde Mevrouw Ross. Ik schrijf deze regelen in bed, om u en uw echtgenoot te laten weten hoe het mij gesteld is. Ik ben zeer nabij den dood geweest, doch sedert Woensdag gaat het weer een weinig beter. De pijnen in de ingewanden en gewrichten zijn dragelijker, doch ik kan niet loopen zonder stok, en als ik mijn voet wil oplichten is het alsof ik een berg moet beklimmen. Ik ben zeer goed in mijne ziekte opgepast ook door een Kaffervrouw, POAWA. Eetlust heb ik niet; vleesch is mij te zwaar om te verteren en van brood heb ik een afkeer. Slechts kan ik een kop thee gebruiken en wat sago of tapioca. Dankbaar ben ik, dat ik, liggende als voor de poorten des doods, mag ondervinden dat de Heere Jezus Christus mij door zijne genade ondersteunt, en dat ik alles, zonder vreeze, in zijne handen kan stellen. Het zou mij verblijden indien gij mij in de volgende week kwaamt bezoeken, doch ik moet u zeggen dat

mijn twee jongste kinderen de groep gehad hebben, en dat onze jongste, die nog al ernstig ziek was, nog niet hersteld is.

Zeg aan uwe kinderen, dat ik zeer veel van hen houd en hen dank voor al hun liefde. Ik kan niet in de buitenlucht komen, en mijn slaap is niet verkwikkend. De dokter had te goede verwachtingen van het verloop mijner ziekte. Ik was niet beter nadat hij vertrokken was.

Met hartelijke groete aan u allen, en innigen dank voor uwe vriendelijkheid."

TIYO SOGA.

Van dien tijd werd de kranke, naar het lichaam, steeds zwakker. De sofa, waarop hij lag in zijn studeerkamer was zoo geplaatst, dat hij door het venster een vrij uitzicht had in de richting van zijn dierbaar Gaika-land, waar hij was geboren en opgevoed, en waar hij tien jaren lang had mogen arbeiden als een gezant Christi. Zijne vrouw, altijd zorgzaam, week thans niet van zijne sponde. Ook zijne oude, trouwe moeder zat daar, meestal zonder te spreken, bij den schoorsteen in het studeervertrek van haar geliefden zoon, over wiens jeugd zij met de teederste zorg gewaakt had, en die later voor haar „als een man, ja als een vader gezorgd had." Wat de liefde vermocht van zulk eene echtgenoot en zulk eene moeder om in krankheid en lijden hulpe te bieden, werd door TIYO in deze laatste dagen zijns levens rijkelijk ondervonden. TIYO SOGA verkeerde veel in het gebed, en vooral in den nacht, als hij zich alleen waande, stortte hij zijn ziel uit in luide smeekingen en verzuchtingen voor des Heeren aangezicht. En wanneer men hem vroeg naar den grond zijner hope voor de eeuwigheid, was zijn antwoord steeds; „Dat de waarheid, die hij aan anderen verkondigd had, thans zijne eigene ziel tot steun en troost was; dat hij vrede had voor zijn hart; en dat hij alles met volkomen vertrouwen stellen kon in de hand zijns Gods."

Vrijdag, 11 Augustus, kwam de Zendeling IRVINE, van Butterworth, hem bezoeken en vond hem toen zoo zwak, dat hij terstond boden zond naar de andere Zendingen in de nabijheid, om hun te laten weten dat hun medebroeder stervende was. In dien zelfden nacht werd TIYO SOGA, plotseling, als met kracht bezielde tot zijn laatsten arbeid als Zending onder de Kaffers. Sprekende met duidelijke stem in de Kaffertaal, beleed hij eerst zijn persoonlijk geloof in Christus en dat hij op Hem vertrouwde onwrikbaar voor de eeuwigheid; dat Christus zijn bloed voor hem gestort had, en hij zich op Hem had mogen werpen. Vervolgens bad hij vurig voor de Kaffers: „Dat zij tot Christus mochten worden gebracht”, en voor alle Zendingen en predikers van het Evangelie; daarna smeekte hij om Gods bijzonderen zegen over de gemeente aan de Tutuka: „Dat het Woord van God nooit koud in haar midden mocht zijn”, en bad hij voor de kinderen op de scholen, en ook voor hen, die hem droefheid en zorg gebaard hadden in zijn bediening des Woords, en voor de Galeka's, die nu, waar hij sterven ging, zouden zijn als „schapen zonder herder.” Daarna bad hij voor zijn huisgezin: voor zijne vrouw en moeder, en bijzonder voor zijne kinderen, die hij over den oceaan gezonden had: „Dat de Heere over hen waken mocht, hen brengen tot de kennis der liefde Christi, en dat zij „naar Kafferland zouden mogen terugkeeren om hun eigen volk te onderwijzen.” Deze was zijn laatste hoorbare bede: Dat zijne kinderen hun leven mochten besteden in des Heeren dienst, onder de Kaffers. Meer kon hij niet spreken; de krachten begaven hem; uitgeput zonk hij neder.

Den volgenden dag vroeg kwam de Zendeling LONGDEN om

hem voor het laatst de hand te drukken. Op diens vraag, of hij de nabijheid des Zaligmakers gevoelde, antwoordde TIYO duidelijk: „Ja”. Nog trachtte hij den aanwezigen een woord toe te spreken, doch hem ontbrak de kracht. Aan de beweging zijner lippen echter was het duidelijk, dat hij voortdurend in het gebed verkeerde.

Toen de Zendeling RICHARD ROSS, die zich op het ontvangen der tijding, dat zijn boezemvriend stervende was, in alle haast naar de Tutuka gespoed had, de kamer binnentrad, herkende TIYO hem wel, doch kon niet met hem spreken. Bijna drie uren lang zat ds. Ross aan de stervenssponde, in de hoop nog een laatste woord van de lippen van zijn vriend en medebroeder te hooren, doch het mocht niet zoo zijn. De stervende was volkomen bij zijn kennis, doch kon niet spreken. Eindelijk, tegen drie uur des middags, toen ds. Ross, die meende dat TIYO niet gemakkelijk genoeg lag, zijn arm om hem had geslagen, gaf de stervende een nauw merkbare zucht, en bijna onmiddellijk daarop was de verlostte ziel het kranke lichaam ontvloden. Kalm en zacht, zonder eenigen doodsstrijd, rustende in de armen van den vriend zijner jeugd, als een kind dat in slaap valt, was TIYO SOGA in den Heere ontslapen. Hij had den ouderdom van slechts 42 jaren bereikt.

In den boomgaard, door TIYO SOGA zelf geplant, werd Dinsdag 15 Augustus zijn stoffelijk overblijfsel aan de aarde toevertrouwd tot den grooten dag der opstanding. Rondom het graf stonden de diepbedroefde weduwe en de door smarte neergebogen oude moeder, een zestal Zendelingen en onderscheidene vertegenwoordigers van de naburige Kerken, en verder de rouwdragende gemeente aan de Tutuka, benevens vele

heideneu. De lijkdienst werd gehouden in de zendelingswoning in het Engelsch, en in het kerkgebouw, weinige maanden geleden met zooveel zieleblijdschap door TIYO SOGA tot den dienst des Heeren gewijd, in de Kaffertaal. Bij de geopende groeve werd een ernstig woord gesproken door ds. RICHARD ROSS en werden vele tranen gestort. Geen gedenksteen wijst de plaats aan, waar TIYO SOGA, de eerste Kaffer-zending, begraven ligt. Maar in het kerkgebouw aan de Tutuka werd later zulk een steen geplaatst, de gift van een vriend in Schotland, met eene inscriptie in de Kaffertaal, waarvan het volgende eene zoo getrouw mogelijke vertaling is:

TER BLIJVENDE GEDACHTENIS AAN

DEN WELEERW. TIYO SOGA,

DE EERSTE GEORDENDE PREDIKER UIT DE KAFFERS.

HIJ WAS EEN VRIEND VAN GOD; HIJ HAD DEN ZOON LIEF; HIJ WAS
 VERVULD MET DEN GEEST; EEN DISCIPEL DES WOORDS; EEN
 VURIG PATRIOT; EEN MENSCHENVRIEND MET EEN RUIM HART;
 EEN TEEDER ECHTGENOOT; EEN LIEFHEBBEND VADER;
 EEN GETROUW VRIEND; EEN WETENSCHAPPELIJK
 MAN; EEN WELSPREKEND REDENAAR; EEN
 VOORBEELDIG BURGER; EEN ZENDELING,
 DIE ZIJN LEVEN BESTEED HEEFT IN
 DEN DIENST ZIJNS MEESTERS;

Een Model Kaffer.

NASCHRIFT.

Tiyo Soga werd in het midden zijner jaren door den dood weggenomen, en diep werd dit, in zeer wijden kring, betreurd. Hoe nuttig voor zijn volk zou hij nog jarenlang hebben kunnen arbeiden als prediker en leeraar, en vooral ook door zijne pen! De oogst was zoo groot en de arbeiders waren weinigen, en er was geen arbeider gelijk hij, de Kaffer uit de Kaffers, door den Heere op zoo bijzondere wijze tot den arbeid geroepen en tot den strijd tegen het heidendom toegerust. Doch de Heere geeft geen rekenschap van Zijne daden, en Tiyo Soga werd in de kracht zijner jaren weggenomen om in de ruste in te gaan. Zijn arbeid zou echter voortgezet worden door andere Kaffers, door zijn voorbeeld opgewekt, én, naar zijn voortdurend gebed, door zijne kinderen. Vooral ook in die kinderen zou zijne gedachtenis in Kafferland in zegening zijn en zijn arbeid voortleven voor zijn geslacht en volk.

Tiyo Soga liet bij zijn sterven zes kinderen na, waarvan het oudste 14 jaren telde, en het jongste kind, een meisje, nog geen jaar oud was.

Drie der jongens waren, gelijk wij zagen, naar Schotland gegaan om hunne opvoeding te ontvangen.

De oudste, WILLIAM ANDERSON, kreeg in Schotland de mazelen en verloor, waarschijnlijk tengevolge eener gevatte koude, zijne stem. Buiten weten van Mevr. Soga, zonden vrienden in

Schotland den knaap, na zijne ziekte, naar Kafferland terug, juist toen zijn weduwe-moeder naar Europa terugkeerde. WILLIAM ging nu naar Lovedale, waar hij twee jaren bleef en zich met studie bezighield. Het gebruik zijner stem herkegen hebbende, keerde hij naar Schotland terug en kwam nu eerlang aan de Universiteit te Glasgow, waar hij eerst in de theologie en daarna in de medicijnen studeerde en examen deed. Als geordend leeraar der Vereenigde Presbyteriaansche Kerk en dokter in de medicijnen keerde hij andermaal, in 1886, naar Kafferland terug, waar hij nu gezegend werkzaam is als Zendeling-Dokter in Bomvana-land, over de Bashee, in verband met de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk. Van bijzondere waarde was het, dat dr. SOGA terstond toen hij zijn zendingsarbeid aanvaardde, zich als een Kaffer in de Kaffertaal kon uitdrukken, en van meet aan is zijn arbeid gezegend geweest. Hijzelf getuigt: „Anderen hebben gezaaid en wij gaan tot hun arbeid in.” Dr. SOGA is gehuwd, gelijk zijn vader was, met eene Schotsche dame, doch geheel anders dan zijn vader werd hij terstond in alle kringen in Zuid-Afrika zonder vooroordeel ontvangen. De tijden zijn veranderd, en ook is de gedachtenis des vaders in zegening, wat den kinderen ten goede komt.

De tweede zoon, JOHN HENDERSON, keerde, nu vijf jaren geleden, naar Kafferland terug om zich met den handel bezig te houden. Dit was ook wel naar de begeerte van TIYO SOGA, schoon hij ieder zijner kinderen liefst direct in den dienst des Heeren wenschte. Wellicht heeft JOHN SOGA dit ook gevoeld; tenminste, hij studeert thans aan de Universiteit te Edinburg, en zal, als de Heere wil en op Zijn tijd, ook als geordend prediker arbeiden onder zijn eigen Kaffernatie.

JOHN is nog altijd kreupel aan den rechtersvoet, doch schijnt er niet veel last van te hebben, daar hij onlangs een zilveren medaille behaalde bij een wedstrijd in de gymnastiek!

ALLAN SOGA, de derde zoon, is landbouwer in de Transkei en kan alzoo indirect de Zending dienen.

ELLA, TIYO'S oudste dochter, groeide zeer voorspoedig en veelbelovend op. Zij ontving een uitstekende opvoeding en ging toen naar Kafferland om onder haar volk in het Evangelie te arbeiden. Spoedig echter werd zij ziek, en na veel lijden stierf zij ten huize van ds. RICHARD ROSS, in wiens armen haar vader ontslapen was, aan de longtering. Zij ontsliep in vast vertrouwen op haar Heere en Heiland, en ligt begraven in de Transkei, op twintig (Eng.) mijlen afstands van de Tutuka.

JOELLO, de jongste zoon, studeerde voor veearts en behaalde zijn diploma als zoodanig. Ook hij keerde naar Kafferland terug en is thans zijn broeder, den Zendeling-dokter, in afwachting dat hij door het Kaapsche gouvernement geplaatst zal worden, behulpzaam in de Zending.

FRANCES, op eene na de jongste dochter, heeft hare opvoeding in Schotland ontvangen en is nu werkzaam aan de Mqwali, TIYO SOGA's vroegere statie, aan een opleidingsschool voor Kaffermeisjes tot onderwijzeressen.

JESSIE MARGARET eindelijk, de jongste dochter, is bij hare moeder in Edinburg en maakt goede vorderingen in haar studies aan de „Merchantsschool". Welken weg de Heere met haar zal houden en of ook zij in den dienst der Zending zal mogen arbeiden, zal later blijken.

TIYO SOGA's moeder is eerst weinige maanden geleden overleden. Vijftig jaren lang heeft zij, na hare bekeering tot den

Heiland, haar belijdenis versierd door een onberispelijken wandel. Zij mocht nog het voorrecht hebben haar kleinzoon „WILLIE” als „dokter SOGA” zijne plaats te zien innemen onder de Zendelingen in Kafferland en heeft hare kleindochter ELLA nog overleefd. Ook hare nagedachtenis is in zegening als eene „moeder in Israel”.

De oude SOGA is in den laatsten Kafferoorlog gesneuveld. Hij hield steeds vol dat hij een Christen was, doch heeft zich nooit van zijne heidensche omgeving losgemaakt.

INHOUD.

	Bladz.
I. Afkomst en eerste levensjaren.....	1
II. Met de zending in aanraking gebracht.....	7
III. Naar Schotland geleid.....	17
IV. Als catecheet in Kafferland werkzaam	24
V. Mlanjeni.....	29
VI. Tweede reis naar en verblijf in Schotland.....	32
VII. Kafferland in 1857.....	48
VIII. Terugkeer in Zuid-Afrika en eerste ontmoetingen	60
IX. Vestiging aan de Mqwali	67
X. Collecte-reis voor een nieuw kerkgebouw aan de Mqwali	81
XI. „In Parenthesis”	97
XII. Hoe de kerk aan de Mqwali gebouwd werd.....	110
XIII. Zendingsarbeid	114
XIV. Beproevingen	139
XV. Verkwikkingen	154
XVI. Uitbreiding van het werk.....	169
XVII. Arbeid voor de drukpers.....	193
XVIII. Een nieuw arbeidsveld.....	209
XIX. Aan de Tutuka.....	225
XX. De Kaffer uit de Kaffers.....	256
XXI. Avondrood.....	273
XXII. In de ruste ingegaan.....	283
Naschrift.....	291